

TÜBA

Kültür Envanteri Dergisi

Journal of Cultural Inventory

2004

3

TÜBA Kùltür Envanteri Dergisi

Journal of Cultural Inventory

2004

3

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
İSTANBUL

TÜBA Türkiye Kültür Envanteri Dergisi
TÜBA Journal of Cultural Inventory

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ufuk ESİN

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN

Prof. Dr. A. M. Celal ŞENGÖR

Prof. Dr. İlhan TEKELİ

Prof. Dr. Ayhan ULUBELEN

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Günekut AKIN (İTÜ)

Prof. Dr. Nur AKIN (İTÜ)

Doç. Dr. Neşe ATİK (MSGSÜ)

Prof. Dr. Afife BATUR (İTÜ)

Dr. Füsun ERTUĞ

Doç. Dr. Aynur İLYASOĞLU (MÜ)

Prof. Dr. Nasuhi Ünal KARAARSLAN (Çanakkale Onsekiz Mart Ünv.)

Prof. Dr. Ayla ÖDEKAN (İTÜ)

Doç. Dr. Nadide SEÇKİN (YTÜ)

Prof. Dr. Gülendam TÜMEN (Balıkesir Ünv.)

Prof. Aydın UĞURLU (MSGSÜ)

Prof. Dr. M. Namık YALÇIN (İÜ)

İÇİNDEKİLER

KENTSEL MİMARLIK

- **Buldan (Denizli) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003** 7
Afife BATUR, Aygöl AĞIR
- **Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003** 31
Demet ULUSOY BINAN, Mevlüde KAPTI, Binnur KIRAÇ, Gürhan ARIOĞLU
- **Kemeraltı (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003** 75
Eti AKYÜZ LEVİ
- **Birecik-Suruç (Şanlıurfa) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003** 125
Ayla ÖDEKAN, Arzu ÖZTÜRK
- **Boyabat (Sinop) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003** 141
Nadide SEÇKİN, Rabia ÖZAKIN, Ayten ERDEM, Uzay YERGÜN, Dilek MAŞALI
- **Eskigediz (Kütahya) Kentsel Mimarlık Envanteri 2003** 169
Z. Gül ÜNAL, Nilgün ERKAN BİÇER

KIRSAL MİMARLIK

- **Buldan (Denizli) Kırsal Mimarlık Envanteri 2003** 201
Nadide SEÇKİN, Ayten ERDEM, Dilek MAŞALI
- **Orhangazi (Bursa) Karsak Köyü Kırsal Mimarlık Envanteri** 229
Deniz MAZLUM, Zeynep ERES, Tuğba BARLIK, Şerife TÜRK

MEZAR TAŞLARI VE KİTABELER

- **Osmanlı Mezar Taşları Envanter Çalışması:**
Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii Haziresi Örneği 259
Aygöl AĞIR, Tarkan OKÇUOĞLU
- **Çanakkale Kitabeleri Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003** 285
Nasuhi Ünal KARAAARSLAN, Gülgün YAZICI

Buldan (Denizli) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003

Afife BATUR*/ Aygül AĞIR*

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Buldan, dokumacılık, ev, kültürel miras

Buldan, textiles, houses, cultural heritage

ÖZET/ SUMMARY

Türkiye Kültür Envanteri Projesi Buldan (Denizli) pilot bölgesi kentsel kültür varlıkları üçüncü ve son dönem alan çalışması, 31 Ağustos-14 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 2001-2003 çalışma dönemleri birlikte düşünüldüğünde Buldan kentsel kültür varlıkları, yerleşim ve anıt olmak üzere toplam 1481 envanter formu ve 9000'in üzerinde fotoğrafla belgelenmiştir.

2001 ve 2002 yıllarında envanter formlarının uygulanması sınanarak küçük değişiklikler yapılmış, zaman kullanımı ve verimlilik koşulları saptanmıştır. 2003 yılı çalışması ise yüksek verim yöntemlerinin denenmesi için kullanılmıştır. Ekipman katkısı ve deneyimli elemanlar sayesinde 2003 yılında hedefe ulaşılmış ve alan çalışması tamamlanabilmiştir.

2003 yılı envanter çalışmasında taranan alanların çoğu belediye sınırları içinde ve önemli bir bölümü çok dik bir yamacın üzerindedir. Bu sınır alanlarında mimari niteliğin düştüğü gözlenmiştir. 2002 yılında envanter formlarına işlenmeye başlanan Cumhuriyetin ilk dönemine ait yapılar genellikle yeni yerleşmenin bulunduğu düzlük kesimdedir. Bu yapıların çoğunun Cumhuriyet

The third and final survey of the urban cultural heritage in the Buldan (Denizli) pilot region was carried out between August 31 and September 14, 2003. During the work conducted in 2001, 2002 and 2003, covering the documentation of the urban cultural heritage of Buldan, a total of 1481 inventory forms have been filled out and more than 9000 photographs of the settlements and monuments taken.

The inventory forms were tested in 2001 and 2002, and then minor revisions were made and time usage and efficiency conditions were determined. Thanks to available equipment and experienced staff, our objectives were attained and the survey was completed in 2003.

Most of the areas surveyed in 2003 are within the urban limits and a great number of them are located on steep slopes. It was observed that architectural quality declined in these peripheral areas. Most of the buildings dating to the early Turkish Republic period are in the flat area where the new settlement is located. We began surveying these buildings last year and it was observed that the pre-

* Prof. Dr. Afife BATUR (Proje Yürütücüsü); Yrd. Doç. Dr. Aygül AĞIR (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi, Taşkışla İSTANBUL

 ncesi geleneksel yapım tekniklerinden kopmadıkları görülmüştür. 2003 yılında Buldan mezarlık alanları da çalışmaya konu edilmiştir. Özellikle kentin kuzeyinde, yüksek rakımda "Anlar Mezarlığı" olarak adlandırılan, çoğu Osmanlı Devri mezar taşlarının yer aldığı tarihi mezarlık, Osmanlı'dan Cumhuriyet Devrine geçişi, nadir bir uygulama olarak en açık şekilde yansıtmaktadır. Bazı mezar taşlarında iki farklı karakterde (Arap ve Latin harfleri) yazının birlikte yer alışı, geçiş dönemini yansıtan somut bir gösterge olarak kabul edilebilir.

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi çerçevesinde hazırlanan Buldan kentsel kültür varlıkları envanteri çalışmasının bir amacı da, kentsel kültür varlıklarının belgelenmesinde İstanbul  alışma gruplarının hazırladığı envanter formlarının uygulanabilirliğini sınamak olmuştur. Kentsel kültür varlıkları envanteri bir ilk olmanın getirdiğı sorunları yaşamıştır; son güncellemelerin ardından Türkiye'deki tüm yerleşimlere büyük  l de uyarlanabilecek bir sisteme ulaşıldığı söylenebilir.

Republic traditional construction techniques were still being used in these buildings. In 2003 the Buldan cemetery area was also included in the survey. The historical Anlar Cemetery, located on the heights to the north of the city, where we find mostly Ottoman period tombstones, reflects the transition from the Ottoman to the Republic period quite well. The fact that some tombstones have inscriptions both in Arabic and Latin script, can be considered a concrete indication of this transition.

The main objective of the Buldan urban cultural heritage inventory survey prepared within the framework of the T BA-TÜKSEK project has been to test the applicability of inventory forms prepared by Istanbul work groups in the documentation of urban cultural heritage. This inventory has suffered the difficulties of being a first project, however, we can say that after the last updating, it has become a system that can be adapted to most settlements in Turkey.

GİRİş

Türkiye Bilimler Akademisi tarafından Türkiye Kültür Sektörü (T BA-TÜKSEK) programı çerçevesinde yürütülen Türkiye Kültür Varlıkları Envanteri Projesi kapsamında pilot b lge olarak seçilen Denizli'nin Buldan ilçesinde    nc  ve son dönem alan  alışması, 31 A ustos-14 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Çalışma, İstanbul Teknik  niversitesi ( T ) Mimarlık Fakültesi  ğretim  yelerinden Prof. Dr. Afife Batur başkanlığında, Yrd. Doç. Dr. Ayg l Ağır (Yürütücü Yardımcısı), Y. Mimar Zehra  ng l ( T  doktora  ğrencisi), Lefke Avrupa Üniversitesi Araştırma Görevlisi), Y. Mimar G l Cephane il ( T  doktora  ğrencisi),  T  Araştırma Görevlisi), Y. Mimar Emine G rg l ( T  doktora  ğrencisi), Mimar G l Kale ( T  yüksek lisans  ğrencisi), Mimar Aslı Ercivan (M  yüksek lisans  ğrencisi) ile  T  yüksek lisans  ğrencileri Mimar Tuba Pelen, Mimar Ceren Kerpiç, Mimar Işıl  oku raş ve Mimar Görkem Kurt'tan oluşan bir grup tarafından y r t lm ştir.

ÇALIşMA YÖNTEMİ

TÜBA-TÜKSEK program ilkelerine bağlı olarak Buldan kentsel mimarlık envanteri pilot çalışmasının amaçlarından biri de kentsel kültür varlıklarının belgelenmesinde İstanbul  alışma gruplarının

hazırladığı kentsel mimari envanter formlarının uygulanabilirliğini sınamak, gerekiyorsa düzeltmeler  nermekti.

Bu ilkeler uyarınca, 2001 ve 2002 yıllarında envanter formlarının uygulaması sınanarak bazı küçük düzeltmeler yapılmış, zaman kullanımı ve verimlilik koşulları saptanmıştı. 2003 yılı çalışmasında ise bu iki yılın deneyiminden yararlanarak yüksek verim yöntemleri denenmiştir.

Nihai hedefe ulaşmak ve Buldan'ın kentsel mimari envanterini tamamlamak amacıyla bu yıl, alan çalışması dört ekiple, iki haftalık bir sürede yapılmıştır. Yürütücü ve yardımcı da denetleme işlerinin yanı sıra fırsat buldukça tarama çalışmasına katılmıştır.

2003 yılında çalışma, çoğu geçen yıllarda deneyim kazanmış elemanlarla y r t lm ştir. Ekipman katkısı ve deneyimli elemanlar sayesinde hedefe ulaşılmış ve alan çalışması tamamlanabilmiştir.

Kent  alışma sınırlarının saptanmasında Buldan Belediyesi'nden alınan 1/500 ve 1/1000 ölçekli imar planı paftaları esas alınmış ve paftaların öngördüğü alan taranmıştır.

Yapılan  alışma, yaklaşık 60 ekip günü (ekip x gün) büyüklüğündedir. Son  alışma yılı, geçen yıllardan farklı olarak bir grup sadece yerleşme envanteri

yapmıştır. Diğer gruplar, yerleşme envanteri yapanlarla iletişim halinde olarak sadece anıt formları üzerinde çalışmışlardır. Bu sistem, çalışma hızını arttıran bir diğer etken olmuştur.

DEĞERLENDİRME

2001, 2002 ve 2003 çalışma dönemleri birlikte düşünüldüğünde, Buldan kentsel kültür varlıkları, siyah-beyaz, saydam ve dijital olmak üzere 9000'in üzerinde fotoğraf ve 350'nin üzerinde plan krokisi ile belgelenmiştir. Yerleşim ve anıt olmak üzere toplam 1481 envanter formu hazırlanmıştır.

Buldan kentsel kültür varlıkları envanter çalışmasının tamamlanmasının ardından, yerleşme ve anıt formlarının içeriği doğrultusunda genel bir değerlendirme yapmak mümkündür.

YERLEŞME ENVANTERİ VERİLERİYLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME

Yerleşmenin genel tanımı

Buldan'ın tarihi kent dokusu çoğunlukla büyük yapı adalarından oluşmaktadır. Yapı adaları, topografya ile ilişkili olarak zaman içinde kendiliğinden gelişmiş bir görünüm vermektedir. Büyük yapı adalarında içte kalan parsellere ulaşım, geleneksel Türk kentlerinde çok sıklıkla görüldüğü gibi çıkmaz sokaklarla sağlanmaktadır. Yerleşimin yamaçta kurulmuş olması, çıkmaz sokakların varlığı, parsellerin bir hizada olmayışı sürprizleri olan bir kent dokusu sergilemektedir (lev. 1: res. 1; lev. 2: şek. 1).

Buldan tarihi kent dokusu Helvacılar, Bursa, Güroluk, Yeni Mahalle, Girne, Düzalan, Yeşildere, Çarşı, Yalçınkaya, Kurtuluş, Cumhuriyet, Çaybaşı, Dört Eylül, Turan, Karşıyaka ve Gölbaşı mahalleleri üzerinde yer almaktadır ve envanter çalışması kapsamında tamamı taranmıştır. En eski mahallelerden olan Güroluk ve yakın çevresi yerleşimin merkezi kabul edilebilir. Merkezden uzaklaştıkça, tarihi yapı oranının azaldığı saptanmıştır.

Yerleşmenin mimari özellikleri

Topografik durum: Özgünlüğünü büyük ölçüde koruyan Buldan'ın tarihi dokusu, topografya çizgilerini izleyerek ağırlıklı olarak yamaçta gelişmiştir (lev. 3: res. 2-3). Yeni yerleşim, tarihi dokudan ayrı olarak düzlük alanda kurulmuştur. Kentin yamaçta gelişmiş olması tarihi dokuyu bütünüyle görme olanağı vermektedir.

Heyelan başta olmak üzere, kentin yamaçta kurulmuş olmasının yarattığı bazı zorluklar vardır. Ayrıca, yerleşmenin bu coğrafi özelliğinin, altyapının ve hizmetlerin sorunsuz işleminde ve ulaşımında zorluklara neden olduğu söylenebilir.

Yaygın kat sayısı: Geleneksel Buldan evlerinin genellikle iki katlı olduğu görülmüştür. Yamaçta inşa edilmiş yapılar ise eğimden ötürü üç katlı olabilmektedir.

Yaygın yapıım tekniği: Genel olarak alt katlarda ahşap hatıllı taş duvar tekniği görülmektedir. Üst katlarda ise ahşap karkas sistem içinde çoğunlukla tuğla dolgu hıdır. Ocakların olduğu cephelerin duvarları, çoğunlukla üst katlarda da ahşap hatıllı yığma taş olarak devam etmektedir (lev. 6: res. 22).

Döşemeler, yerel dilde "düver" denilen az işlenmiş ahşap kütükler ile buna bağlı bindirilen dikdörtgen kesitli "dilme" denilen ahşap kaplama öğelerinden oluşur (Batur *et al.* 2002: 14).

Taşıyıcı sistem, yapı türüne göre farklılık göstermektedir. Başka bir deyişle, konutların yapıım tekniği ile farklı işlevdeki yapıların tekniği aynıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında da çoğunlukla geleneksel yapıım tekniklerinin sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.

Buldan'da çatıların altının kapatılmadığı çok sayıda örneğe rastlanmıştır. Bu tercih, ekonomik kaygıların yanında çatı aralarının depo olarak kullanılması ve hava dolaşımının sağlanması ile de ilgili olmalıdır. Çatıların açıkta oluşu sayesinde yapıım tekniği hakkında kolaylıkla bilgi edinilebilmektedir (lev. 8: res. 32-33).

Yaygın çatı tipi: Yaygın tip, kırma çatıdır.

Özgünlük durumu: 2001 ve 2002 yılı çalışmalarında Buldan'ın tarihi yerleşiminin özgünlüğünü büyük ölçüde korumuş olduğu görülmüştü. Önemli bir bölümü tarihi kent sınırlarında gerçekleştirilen 2003 yılı çalışmasında ise mimari niteliğin düştüğü gözlenmiştir.

Tarihsel içerik: Buldan tarihi yerleşimi içinde kalan yapıların ağırlıklı olarak 19. yy sonuna tarihlendirilebileceğini, yapıım özelliklerine bakarak söylemek mümkündür. Ancak, Cumhuriyetin ilk dönemine ait oldukları kesinlikle bilinen bazı yapıların da yapıım tekniği ve plan kurgusu açısından son dönem Osmanlı yapılarından farklı olmayışı, Buldan'da geleneksel yaşantının ve yapı inşa etme tekniğinin önemli bir değişime uğramadan uzun süre devam ettiğini kanıtlamaktadır (lev. 4: res. 8).

Yapım tarihi bilinen yapı sayısının çok az olduğu saptanmıştır. Yapım tarihi olan yapıların çoğunlukla Cumhuriyet sonrasına ait olduğu söylenebilir (L21B0446, L21B0586, L21B0736 envanter numaralı yapılar buna örnek olarak gösterilebilir). Dört Eylül Camisinde (env. no: L21B 0543) olduğu gibi bazı camilerde onarım tarihleri de bulunmaktadır.

Gözlem: Bu bölümde yapı adalarının korunmuşluk durumları, özellikle vurgulanması yararlı bulunan nitelikli yapılar ve yapıların tescil durumları belirtilmiştir (Batur *et al.* 2003). Bu yaklaşımla bakıldığında, 2001 ve 2002 yılı çalışma raporlarında belirtildiği gibi Buldan'ın tarihi dokusunu büyük ölçüde korudu-

ğu söylenebilir. Ancak, bozulmaların son yıllarda artmış olduğunun gözlemlendiğini de eklemek gerekir.

ANIT ENVANTER VERİLERİYLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME

Alan çalışmasında yerleşme envanter formları, yapı adaları için genel bir değerlendirme yapmak amacıyla hazırlanmıştır. Anıt formları ise tek birim için ayrıntıları içeren bir form olarak düşünülmüştür. 2003 yılı raporunda yerleşme formu verileri ile ilgili genel değerlendirmede ele alınan "Tarihsel içerik", "Yaygın yapım tekniği ve malzeme", "Yaygın kat sayısı", "Özgünlük durumu" başlıkları, anıt envanter formu verileri ile ilgili genel değerlendirmede tekrarlanmayacaktır.

Anıt türü: Envanter formunda, yapı, kentsel öge ve doğa ögesi olarak üç anıt türü saptanmıştır. Buldan kentsel kültür varlıkları envanterinin büyük çoğunluğu yapılarla ilgilidir.

Anıt: Yerleşimlerde yapılar, estetik kaygıdan çok, özgün dokuyu temsil etme özelliklerine bağlı olarak işlenmişlerdir.

Anıtın bulunduğu bölgenin niteliği: Envanter formunda anıt olarak adlandırılan yapılar, çoğunlukla konut alanındadır. Bu niteliğin ardından sıklıkla görülen bölge niteliği konut+ticaret alanıdır.

Yapının bölge içindeki konumu: Bitişik yapıların ayrıık yapılara oranla daha çok olduğu söylenebilir. Bitişik yapıların bazıları aynı zamanda köşe yapılarıdır.

Yapı türü: Buldan'da yerleşim, konut ağırlıklıdır. Ancak, Buldan'da konut dışındaki yapı türleri de envanterlenmiştir. "Dinsel Yapılar" (lev. 3: res. 6-7) başlığı altında Güroluk Camii (env. no: L21B0133), Çarşı Camii (env. no: L21B0006); "Ticaret Yapıları" başlığı altında Paşalar Hanı (env. no: L21B0011/ lev. 3: res. 5) ve sıra dükkânlar (env. no: L21B0001- L21B0005); "Eğitim-Kültür-Eğlence Yapıları" başlığı altında Dört Eylül İlkokulu (env. no: L21B0236); "Su Yapıları" başlığı altında Çarşı Mahallesi, günümüzde üzerinde bir konut bulunan hamam kalıntısı (env. no: L21B0389); "Yönetim/ İletişim Yapıları" başlığı altında Eski Hükümet Konağı (env. no: L21B0008) örnek gösterilebilir.

Eski Hükümet Konağı, 2003-2004 öğretim yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Rölöve ve Restorasyon Projesi dersi için Prof. Dr. Afife Batur'un yürütücülüğü, Arş. Gör. Gül Neşe Doğusan'ın yardımcılığında Gülsün Altuğ, Murat Atalay, Burcu Bostancı, Özlem Ersin ve Sibel Us adlı öğrenciler tarafından ödev konusu olarak seçilmiş ve çalışılmıştır (lev. 4: res. 9, şek. 2).

Kentsel öge: Bu başlık altındaki belgeleme çoğunlukla taş dokulu yollarla ilgilidir. Bununla birlikte 2003 yılında, Buldan mezarlık alanları da birer kentsel öge olarak çalışmaya konu edilmiştir. Özellikle kentin ku-

zeyinde, yüksek rakımda bulunan ve "Anlar Mezarlığı" (env. no: L21B1386/ lev. 5: res. 11-17) olarak bilinen, çoğu Osmanlı Devri mezar taşlarının yer aldığı tarihi mezarlık anılmaya değer niteliktedir. Mezarlıkta, Osmanlı Devrinden Cumhuriyet'e geçiş döneminin ilginç bir göstergesi olan, iki farklı karakterde (Arap ve Latin harfleri) yazının birlikte yer aldığı mezar taşları bulunmaktadır. Harf Devrimi'nin ilk yıllarının kendine özgü modellerini barındıran bu mezar taşları, Buldan'ın önemli bir belgeliği olarak kaydedilmelidir (lev. 5: res. 17).

Doğa ögesi: "Doğa Ögesi" başlığı altında çoğunlukla anıtsal ağaçlar işlenmiştir. Bu çerçevede içinde belgelenen Kestane Deresinin (env. no: L21B1404/ lev. 5: res. 10), bir dinlenme alanı olarak, Buldan'ın kent yaşantısına önemli katkısı bulunduğu vurgulanabilir.

Dönem/ Yapım tarihi: Bu başlık altında kaydedilen verilerle ilgili olarak yukarıda "Yerleşme envanter formu verileriyle ilgili genel değerlendirme" bölümünde "Tarihsel içerik" alt başlığı altında bilgi verilmektedir (bkz. s. 9).

Yazıt: Envanter bütününde yazıtı olan yapı (L21B0028; L21B0527 envanter numaralı örnekler) sayısı çok düşük kalmıştır. Çoğunlukla çeşmelerde (env. no: L21B0679/ lev. 6: res. 24) yazıt görülmektedir.

Mal sahibi/ Bakımından sorumlu kuruluş: Yapıların çok büyük kısmı özel mülkiyettedir. Geleneksel evlerin önemli bir bölümü miras yoluyla devredildiğinden çok varislidir.

Yapan/ Yaptıran: Buldan genelinde envanter formu hazırlanan yapıların, yapan ve yaptıran haneleri, bu konuda yeterince bilgi edinilemediği için çoğunlukla boş kalmıştır.

YAPININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Yapıya girildi/ Girilmedi: Yapıların çoğuna girilmiştir.

Yapının kat sayısı: Bu başlık altında kaydedilen verilerle ilgili olarak yukarıda "Yerleşme envanter formu verileriyle ilgili genel değerlendirme" bölümünde "Yaygın kat sayısı" alt başlığı altında bilgi verilmiştir (bkz. s. 9).

Taşıyıcı sistem: Bu konu yukarıda "Yerleşme envanter formu verileriyle ilgili genel değerlendirme" bölümünde "Yaygın yapım tekniği" alt başlığı altında açıklanmaktadır (bkz. s. 9).

Örtü türü / Örtü malzemesi: Örtü türü çoğunlukla kırma çatıdır ve çatılar alaturka kiremit olarak bilinen kiremitle kaplanmıştır. Onarımlarda daha kolay temin edilebilmesi ve ucuz olması nedeniyle Marsilya tipi kiremit kullanıldığına tanık olunmuştur. Çatısı onarım görmüş yapılarda iki örtü malzemesi de birlikte görülebilmektedir (lev. 8: res. 31).

Özellikle, müdahalelerin daha az olduğunun saptandığı Helvacılar, Bursa ve Girne mahalle-

leri gibi yüksek rakımlarda ise daha erken tarihli oldukları d    n len toprak damlı yapılara rastlanmaktadır (L21B0722 ve L21B0831 envanter numaralı  rnekler).

Saçak türü: Kırma veya be ik çatılı yapıların çoğu saçaklıdır (lev. 7: res. 28). Bir silme ile bitirilen sa aksız yapılar da bulunmaktadır. Özellikle, Cumhuriyet'in ilk yıllarında geleneksel yapım tekniklerini devam ettiren yapılarda saçak tasarlanmadığı g r lm   t r (lev. 7: res. 27).

Konut plan tipi: Konutların çoğunda asıl yaşama alanı üst katlardır. Bu katlar, yan yana dizilen odalar ve odaların açıldığı bir galeri alanından oluşan açık sofalı tiptedir. Az sayıda i  sofalı (L21B0183 envanter numaralı örnek) ve eyvanlı plan tipi de (L21B0603 envanter numaralı örnek) görülmektedir. 2003 yılı çalışmasında 2001 ve 2002 yılında saptanan plan tiplerinin dışına çıkan bir örneğe rastlanmamıştır (lev. 9:  ek. 3). Cumhuriyet'in ilk dönem yapılarından bazılarının, plan kurgusu açısından da -tıpkı taşıyıcı sistemde olduğu gibi- geleneksel modelden kopmadığı g r lm   t r. Dış sofaların önemli bir bölümünün sonradan kapatıldığı anlaşılmıştır.

Geleneksel konutların giriş katlarındaki mek nlerden biri dokuma atölyesi olarak tasarlanmıştır.  zg n tasarımda ahşap dokuma tezg hı d  emeye yaklaşık 50 cm g m lm   t r.  zg n tezgâh odalarının sayısı, zaman içinde motorlu tezg hın tercih edilmesiyle çok azalmıştır (lev. 11: res. 45).

Belediye sınırları içinde olan ve kadastral paftalarda görünen, ancak tarihi yerleşimin sınırlarında bulunan bazı yapılar, dönemsel olarak kullanılan "ba  evi" nitelemesine uygundur. Yerleşim genişlediği için bu yapıların çok önemli bir kısmı, artık tüm yıl kullanılmaktadır. Sınır alanlarında kalan ve daha özensiz inşa edilmiş bu yapılarda da dış sofa olarak nitelendirilebilecek yarı açık mekânlar bulunmaktadır (lev. 11: res. 44).

Avlu/ Bahçeli; Avlu/ Bahçe duvar  rg s ; Avlu/ Bahçe duvarı biti i: Konutların çoğu bah elidir. Geleneksel bahçe duvarı örgüsü ta  ağırlıklıdır.  zg n duvarların biti leri genel olarak "harpu ta"lıdır ve alaturka kiremitle kaplıdır. Avlu duvarlarının özellikleri bahçe duvarlarının özellikleri ile paralellik göstermektedir. Avlu olarak tanımlanabilecek alanlarda, tasarımın bir parçası olarak ocak sıklıkla görülmektedir ve çoğu kullanılmaktadır.

YAPININ ANA CEPHE ÖZELLİKLERİ

Kaplama malzemesi: Yapılarda kaplama malzemesi olarak genellikle siva tercih edilmiştir. Siva, ta  duvarlarda taraklı yapılmıştır. Sac kaplamaya da sıklıkla rastlanmaktadır (lev. 6: res. 20-21). Bunun yanı sıra azımsanmayacak oranda sıvanmamı  ta  duvar da görülmektedir (lev. 6: res. 22).

Cephe  zellikleri: Soka a sınırı olan konutlarda çıkma görülebilmektedir. Çıkmalar tek katlıdır ve çoğunluğu sokağa paraleldir (lev. 6: res. 18). Geleneksel Buldan evlerinde balkon olarak nitelendirilebilecek az sayıda açık alana rastlanmıştır (B21B0732 envanter numaralı  rnek). Balkon korkulukları çoğunlukla metaldir.

Pencereler: Geleneksel Buldan evlerinde pencere bi imleni i genel olarak dikdörtgendir, az sayıda da olsa kemerli pencere tipine rastlanmıştır. Pencere a ımları, genellikle çift kanatlı ve giyotindir. Malzemeleri çoğunlukla ah aptır. Ancak, 2002 yılı raporunda da belirtildiği gibi PVC malzeme ile yenilenen pencerelerin zaman içinde arttığı gözlenmiştir (Batur et al. 2003: 25). Pencerelerde sıklıkla ahşap korkuluk göze çarpmaktadır. Kafesli pencerelere de rastlanmıştır. Kafes, sofalarda da görülmektedir. Buldan'daki pencere örnekleri için bkz. lev. 10: res. 38-43.

Kapılar: Bahçe kapıları genellikle sundurmalıdır. Bu özelliğin yakın zamanda  a da  malzemelerle de devam ettirildi ine tanık olunmuştur. Kapılar çoğunlukla çift kanatlı ve ah aptır. İ  mekân kapıları ender olarak özgünlüklerini korumaktadır. Yapıya giriş kapıları ise çoğunlukla çift kanatlı ve yine ah aptır (lev. 11: res. 46-48). Ancak, azımsanmayacak kadar yapıda giriş kapısının tek kanatlı ve metal olarak yenilenildiği g r lm   t r.

Yapı   eleri: Buldan'da bacalar özellikle vurgulanmalıdır. Geleneksel olarak daire veya kare kesitli olarak inşa edilmişlerdir.  o unlu unda birer tu lanın basamaklı olarak dışarıya ta ırılmasıyla elde edilen bir biçimlenme söz konusudur. Buldan panoramasında belirgin bir görsel etki bırakan bu tasarımın amacı, çatı ve bacanın arakesitinde suyun akışını bir  l de kontrol edilebilmektir (lev. 8: res. 34-37).

Yapı   esi olarak az sayıda da olsa "para ol" saptanmıştır.

Bezeme: Cephe bezeme çoğunlukla saçak altında ahşap malzemede (lev. 7: res. 25), saçak kenarlarında sac malzemede (lev. 7: res. 26, 29), sac kaplı çıkma kenarlarında, pencere sövelerinde (lev. 7: res. 30), kat silmelerinde ve kapılarda g r lm   t r. İ  mek nda ise y kl klerin ve rafli dolapların bezemeli olabildiğini belirtmek gerekir. Genel olarak, bezeme programı geometrik biçimlidir. Dolap köşelerinde ve ni lerde eğrisel çizgili dantel tipi oymalar da görülmektedir.

Kalem içi bezemeye ise çok az sayıda ev dışında rastlanmamıştır. Kalem içi bezemenin iyi  rnekleri Pa alar Hanında da görülmektedir.

Dev irme malzeme: Buldan genelinde, yakın çevrede Antikçağ yerleşimleri olmasına karşın az sayıda devşirme malzeme kullanıldığı saptanmıştır.

Teknik donatı: Buldan'da teknik donatı açısından bir sorun olmadığı g r lm   t r. Isıtma, soba ile sağlanmaktadır. Geleneksel olarak ocaklar da bulunmakta-

dır. Ancak, kapalı alandaki ocakların çoğunlukla kullanımı dışı kaldığı saptanmıştır.

Ev+atölye birlikteliği nedeniyle evler, aynı zamanda iş yeridir ve ticari iletişim amacıyla çoğunlukla telefon bulunmaktadır.

Sağlamlık durumu: Buldan evleri kullanılabilir durumda olduğu için sıklıkla kısmi de olsa onarım görmektedir. Genel olarak bakıldığında evlerin sağlamlık durumları için orta ve iyi nitelermeleri yapılabilir. 2003 depreminin tarihi yapılara zarar verdiği; hasarların genellikle bacalarda olduğu ve bazı yapılarda ciddi çatlaklar, duvarlarda çeşitli hasarlar olduğu gözlenmiştir (lev. 6: res. 23).

Özgünlük durumu: Bu başlık altında kaydedilen verilerle ilgili olarak yukarıda "Yerleşme envanter formu verileriyle ilgili genel değerlendirme" bölümünde "Özgünlük durumu" alt başlığı altında bilgi verilmiştir (bkz s. 9).

SONUÇ VE ÖNERİLER

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi çerçevesinde hazırlanan Buldan kentsel kültür varlıkları envanteri ilk uygulama olmanın getirdiği sorunları

yaşamıştır; ancak veri toplama ve bu verileri bilgisayar ortamına aktarırken kullanılan envanter formları son güncellemelerin ardından, tüm Türkiye'deki yerleşimlere uyarlanabilecek duruma büyük ölçüde kavuşturulmuştur.

Projenin 2001 yılında alanda başlamasıyla Buldan'a ilgi artmıştır denebilir. Buldan, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesinden bağımsız olarak İzmir 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından, "korunması gerekli kentsel SIT" olarak değerlendirilmiştir.

Üç yıl süren veri toplama çalışmasının ardından, 2001 ve 2002 yılları raporlarında da belirtildiği gibi, bir "kentsel yönlendirme projesi"nin tasarlanması tavsiye edilmiştir. Buldan'da özgün dokuyu oluşturan kentsel mimari mirasın korunması için, bu mirasın biçimlenişine etki eden sosyoekonomik koşulların araştırılması, Antikçağ'dan beri süregelen doku-macılık kültürünü ve geleneksel ev+atölye birlikteliğini gözetken, kenti çevresindeki Antikçağ yerleşimleriyle birlikte irdeleyen disiplinlerarası bir sürdürülebilirlik projesinin başlatılması gerekir; bu uygulanabilirlik ve kalıcılık açısından özellikle yerel girişimlerin sorumluluğunda olmalıdır. »

KAYNAKÇA

BATUR, Afife, Aygöl AĞIR ve Gül CEPHANECİGİL
2002 "TÜBA-TÜKSEK Buldan (Denizli) Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması", *Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. Buldan 1/2: 9-16, 114-134.* (TÜBA-TÜKSEK Yayınları), İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.

BATUR, Afife, Aygöl AĞIR, Nezihat KÖŞKLÜK ve Zehra ÖNGÜL

2003 "TÜBA-TÜKSEK Buldan (Denizli) Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması 2002 Yıllı Raporu", *Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. Buldan 2/2: 18-33, 119-141.* (TÜBA-TÜKSEK Yayınları), İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.

EK 1: BULDAN KENTSEL M MARLIK ÇALIŞMASI 2003 YILI ENVANTER L STES 

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel	Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B0776	yapı adası	Güroluk	1		L21B0836	konut	�aybaşı	61	7 (1. yapı)
L21B0777	konut		1	3+4	L21B0837	konut		61	7 (2. yapı)
L21B0778	konut		1	5	L21B0838	konut		61	7 (3. yapı)
L21B0779	konut		1	6	L21B0839	konut		61	10
L21B0780	konut		1	7	L21B0840	konut		61	12
L21B0781	konut		1	8	L21B0841	konut	Kurtuluş	74	5
L21B0782	konut		1	9	L21B0842	konut		74	11
L21B0783	konut		1	10	L21B0843	konut		75	1
L21B0784	yapı adası	�arşı	4		L21B0844	konut		75	6
L21B0785	konut		4	1	L21B0845	konut		76	7
L21B0786	a�a�				L21B0846	konut		77	6
L21B0787	konut		7	1	L21B0847	konut		77	10
L21B0788	yapı adası	�arşı	9		L21B0848	konut		77	54
L21B0789	konut		9	4	L21B0849	konut		77	55
L21B0790	konut		9	9	L21B0850	Ő�k�r Camii	Kurtuluş	78	1
L21B0791	konut		9	11	L21B0851	konut		78	10
L21B0792	yapı adası	Yenimahalle	10		L21B0852	konut		78	40
L21B0793	yapı adası	�arşı	11		L21B0853	konut		78	44
L21B0794	konut		11	1	L21B0854	konut		78	49
L21B0795	konut		11	2	L21B0855	konut		78	51
L21B0796	konut		11	56	L21B0856	konut		78	56
L21B0797	konut		11	62	L21B0857	konut		78	57+58
L21B0798	yapı adası	�arşı	12		L21B0858	konut		78	60+61
L21B0799	konut		12	4	L21B0859	konut		78	62
L21B0800	konut		12	5	L21B0860	yapı adası	D�rt Eyl�l	79	
L21B0801	konut		12	6	L21B0861	Kızılay binası		79	4
L21B0802	yapı adası	�arşı	13		L21B0862	konut		80	6
L21B0803	konut		13	1	L21B0863	konut		80	11
L21B0804	konut		13	2 (1.yapı)	L21B0864	D�rt Eyl�l İlk�ğretim Ok. m�őtemlatı		80	19
L21B0805	konut		13	2 (2.yapı)	L21B0865	konut		80	21 (1. yapı)
L21B0806	konut		13	3	L21B0866	konut		80	21 (2. yapı)
L21B0807	yapı adası	G�roluk	35		L21B0867	konut		80	26
L21B0808	a�a�		38		L21B0868	konut		80	33
L21B0809	konut		38	1+11	L21B0869	konut		80	37
L21B0810	konut		38	2	L21B0870	yapı adası	D�rt Eyl�l	85	
L21B0811	konut		38	3	L21B0871	konut		85	19
L21B0812	konut		38	5	L21B0872	konut		85	26
L21B0813	konut		38	6	L21B0873	konut		85	29
L21B0814	konut		38	7	L21B0874	konut		85	34
L21B0815	yapı adası	G�roluk	39		L21B0875	konut		85	49
L21B0816	konut		39	4	L21B0876	konut		86	61
L21B0817	konut		39	5	L21B0877	konut		86	3
L21B0818	yapı adası	G�roluk	40	5	L21B0878	yapı adası	D�rt Eyl�l	88	
L21B0819	konut		40	1	L21B0879	konut	Bursa	89	1
L21B0820	konut		40	2	L21B0880	yapı adası	G�lbaşı	90	
L21B0821	konut		40	3	L21B0881	konut		90	1
L21B0822	konut		40	6	L21B0882	konut		90	19
L21B0823	konut		40	7	L21B0883	konut		90	71
L21B0824	yapı adası	Helvacılar	46		L21B0884	konut		90	73
L21B0825	yol		46		L21B0885	konut		93	13
L21B0826	konut		46	1	L21B0886	konut		93	16
L21B0827	konut		46	2	L21B0887	konut		93	17
L21B0828	konut		46	5	L21B0888	konut		94	2
L21B0829	yapı adası	Helvacılar	49		L21B0889	yapı adası	Gölbaşı	95	
L21B0830	konut		49	2+4	L21B0890	konut		95	1
L21B0831	konut		49	6	L21B0891	konut		95	8 (1. yapı)
L21B0832	konut		49	9 (1. yapı)	L21B0892	konut		95	8 (2. yapı)
L21B0833	konut		49	9 (2. yapı)					
L21B0834	konut	Girne	60	1					
L21B0835	konut		60	2					

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B0893	konut	Gölbaşı	95	44
L21B0894	konut		97	5
L21B0895	yapı adası	Gölbaşı	98	
L21B0896	konut		98	2
L21B0897	konut		99	6
L21B0898	konut		99	20
L21B0899	konut		99	25
L21B0900	konut		99	31
L21B0901	yapı adası	Gölbaşı	99	
L21B0902	konut		99	1
L21B0903	konut		99	8
L21B0904	konut		99	13
L21B0905	konut		99	15
L21B0906	konut		99	18
L21B0907	konut		99	19
L21B0908	konut		99	20
L21B0909	konut		99	22
L21B0910	konut		99	29
L21B0911	meydan		99-101-105	
L21B0912	yapı adası	Karşıyaka	101	
L21B0913	yol		101	
L21B0914	konut		101	9
L21B0915	konut		101	13
L21B0916	konut		101	14
L21B0917	konut		101	15
L21B0918	konut		101	21
L21B0919	konut		101	22
L21B0920	konut		101	46
L21B0921	konut		101	47
L21B0922	konut		101	48
L21B0923	konut		101	50
L21B0924	konut		101	52
L21B0925	konut		101	53
L21B0926	konut		101	55
L21B0927	konut		101	62
L21B0928	konut		101	63
L21B0929	konut		101	64
L21B0930	konut		101	65
L21B0931	konut		101	66
L21B0932	konut		101	72
L21B0933	konut		101	73
L21B0934	konut		101	74
L21B0935	konut		101	76 (1. yapı)
L21B0936	konut		101	76 (2. yapı)
L21B0937	konut		101	80
L21B0938	konut		101	84
L21B0939	konut		101	85
L21B0940	konut		101	87
L21B0941	konut		101	92 (1.yapı)
L21B0942	konut		101	92 (2.yapı)
L21B0943	konut		101	93
L21B0944	konut		101	94
L21B0945	konut		101	99 (1. yapı)
L21B0946	konut		101	99 (2. yapı)
L21B0947	konut		101	101+102
L21B0948	konut		101	104
L21B0949	konut		101	105
L21B0950	konut		101	106
L21B0951	konut		101	107
L21B0952	konut		101	108
L21B0953	konut		101	110

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B0954	konut	Karşıyaka	101	112
L21B0955	konut		101	113
L21B0956	konut		101	126
L21B0957	konut		101	131
L21B0958	konut		101	141
L21B0959	konut		101	143
L21B0960	konut		101	146+147
L21B0961	konut		101	150
L21B0962	konut		101	155 (1. yapı)
L21B0963	konut		101	155 (2. yapı)
L21B0964	konut		101	158
L21B0965	konut		101	165
L21B0966	konut		101	168
L21B0967	konut		101	170
L21B0968	konut		101	172
L21B0969	konut		101	173
L21B0970	konut		101	174
L21B0971	konut		101	175
L21B0972	konut		101	176
L21B0973	konut		101	177
L21B0974	konut		101	179
L21B0975	konut		101	183
L21B0976	konut		101	185
L21B0977	konut		101	193
L21B0978	konut		101	195
L21B0979	konut		101	197+198
L21B0980	konut		101	199
L21B0981	konut		101	200
L21B0982	konut		101	202
L21B0983	konut		101	203+204
L21B0984	konut		101	207
L21B0985	konut		101	209
L21B0986	konut		101	212
L21B0987	konut		101	214
L21B0988	konut		101	217
L21B0989	konut		101	237
L21B0990	konut		101	240
L21B0991	konut		101	245+248
L21B0992	konut		101	248
L21B0993	konut		101	256
L21B0994	konut		101	257
L21B0995	konut		101	258
L21B0996	konut		101	263
L21B0997	konut		101	264
L21B0998	konut		101	265
L21B0999	konut		101	266
L21B1000	konut		101	267
L21B1001	yapı adası	Karşıyaka	102	
L21B1002	konut		102	3 (1. yapı)
L21B1003	konut		102	3 (2. yapı)
L21B1004	konut		102	5
L21B1005	konut		102	6
L21B1006	konut		102	11
L21B1007	konut		102	14
L21B1008	konut		102	15
L21B1009	konut		102	20 (1. yapı)
L21B1010	konut		102	20 (2. yapı)
L21B1011	konut		102	20 (3. yapı)
L21B1012	konut		102	29
L21B1013	konut		102	31
L21B1014	konut		102	32

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B1015	konut	Karşıyaka	102	36
L21B1016	konut		102	38
L21B1017	konut		102	39
L21B1018	konut		102	42
L21B1019	camii		102	44
L21B1020	konut		102	45
L21B1021	konut		102	48
L21B1022	yapı adası	Karşıyaka	103	
L21B1023	konut		103	9
L21B1024	konut		103	10
L21B1025	konut		103	12
L21B1026	konut		103	21
L21B1027	konut		103	27
L21B1028	konut		103	68
L21B1029	yapı adası	Karşıyaka	104	
L21B1030	konut		104	1
L21B1031	konut		104	7
L21B1032	yapı adası	Karşıyaka	105	
L21B1033	konut		105	2
L21B1034	konut		105	6
L21B1035	konut		106	7
L21B1036	konut		107	4
L21B1037	konut		107	6
L21B1038	konut		107	7
L21B1039	yapı adası	Turan	108	
L21B1040	konut		108	2
L21B1041	konut		108	6
L21B1042	konut		108	8
L21B1043	konut		108	11
L21B1044	konut		108	16
L21B1045	konut		108	17
L21B1046	konut		108	19
L21B1047	konut		108	22 (1. yapı)
L21B1048	konut		108	22 (2. yapı)
L21B1049	konut		108	31
L21B1050	konut		108	33
L21B1051	konut		108	38+39
L21B1052	konut		108	48
L21B1053	konut		108	49
L21B1054	konut		108	50
L21B1055	konut		108	51
L21B1056	konut		108	53
L21B1057	konut		108	55
L21B1058	konut		108	61
L21B1059	konut		108	62
L21B1060	konut		108	63
L21B1061	konut		108	67
L21B1062	konut		108	75
L21B1063	konut		108	76
L21B1064	konut		108	77
L21B1065	konut		108	91
L21B1066	konut		108	122
L21B1067	yol		108-711	
L21B1068	konut	Karşıyaka	109	1
L21B1069	yapı adası	Turan	110	
L21B1070	Turan Camii Şerifi		110	10
L21B1071	konut		110	13
L21B1072	konut		110	14
L21B1073	konut		110	15
L21B1074	konut		110	16

Env. no.	Yapı t�r� /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B1075	konut	Turan	110	17
L21B1076	konut		110	18
L21B1077	konut		110	21
L21B1078	konut		110	22
L21B1079	konut		110	27
L21B1080	yapı adası	Turan	111	
L21B1081	konut		111	3
L21B1082	konut		111	5
L21B1083	konut		111	6
L21B1084	konut		111	7
L21B1085	konut		111	8
L21B1086	konut		111	20 (1.yapı)
L21B1087	konut		111	20 (2.yapı)
L21B1088	m���temilat		111	20 (3. yapı)
L21B1089	yapı adası	�aybaşı	124	
L21B1090	konut		124	2 (1. yapı)
L21B1091	konut		124	2 (2. yapı)
L21B1092	konut		124	5
L21B1093	konut		124	16
L21B1094	konut		124	17
L21B1095	konut		124	24
L21B1096	konut		124	27
L21B1097	konut		124	29
L21B1098	konut		124	30
L21B1099	konut		126	4
L21B1100	yapı adası	�aybaşı	127	
L21B1101	konut		127	3
L21B1102	konut		127	4
L21B1103	konut		127	5
L21B1104	konut		127	6
L21B1105	konut		127	11 (1.yapı)
L21B1106	konut		127	11 (2.yapı)
L21B1107	konut		128	1
L21B1108	konut		129	10
L21B1109	yapı adası	�aybaşı	130	
L21B1110	konut		130	5
L21B1111	konut		130	8
L21B1112	konut		130	10
L21B1113	konut		130	11
L21B1114	konut		130	12
L21B1115	yapı adası	�aybaşı	131	
L21B1116	konut		131	6
L21B1117	konut		131	8
L21B1118	konut		131	10
L21B1119	konut		131	13
L21B1120	konut		131	19
L21B1121	konut		131	24
L21B1122	konut		131	26
L21B1123	konut		132	2
L21B1124	konut		132	3
L21B1125	konut		132	5
L21B1126	konut	Girne	136	2
L21B1127	yapı adası	Girne	137	
L21B1128	konut		137	1
L21B1129	konut		137	4
L21B1130	konut		137	5
L21B1131	konut		137	6
L21B1132	konut		137	8
L21B1133	konut		137	10
L21B1134	konut		137	13
L21B1135	konut		137	14

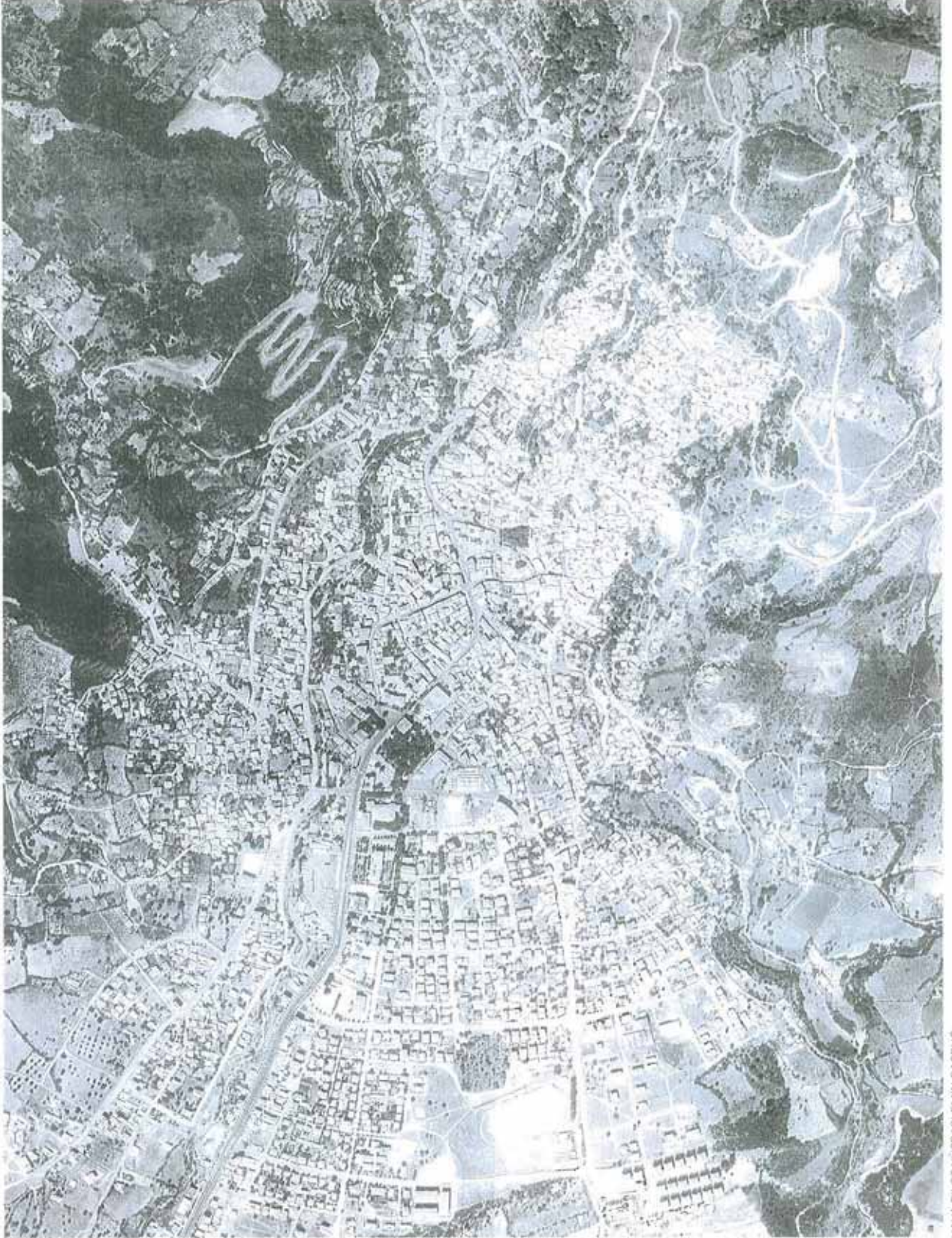
Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B1136	konut	Girne	138	2
L21B1137	yapı adası	Girne	139	
L21B1138	konut		139	1
L21B1139	konut		139	2
L21B1140	konut		139	3
L21B1141	konut		139	11
L21B1142	konut		139	13
L21B1143	konut		139	14
L21B1144	yapı adası	Girne	140	
L21B1145	konut		140	2
L21B1146	konut		140	3
L21B1147	konut		140	10
L21B1148	konut		140	11
L21B1149	konut		140	17+20
L21B1150	konut		140	19
L21B1151	konut		140	21 (1. yapı)
L21B1152	konut		140	21 (2. yapı)
L21B1153	konut		140	27
L21B1154	konut		140	29
L21B1155	konut		140	30
L21B1156	müstemilat		140	32 (1. yapı)
L21B1157	konut		140	32 (2. yapı)
L21B1158	konut		140	32 (3. yapı)
L21B1159	yapı adası	Girne	141	
L21B1160	konut		141	1
L21B1161	konut		141	2
L21B1162	konut		141	3
L21B1163	konut		141	4
L21B1164	konut		141	5
L21B1165	yapı adası	Girne	142	
L21B1166	konut		142	1
L21B1167	konut		142	3
L21B1168	konut		142	4
L21B1169	konut		142	5
L21B1170	konut		142	6
L21B1171	konut		142	7
L21B1172	konut		142	8
L21B1173	konut		142	9 (1. yapı)
L21B1174	konut		142	9 (2. yapı)
L21B1175	yapı adası	Girne	143	
L21B1176	konut		143	3
L21B1177	konut		143	4
L21B1178	konut		143	5
L21B1179	konut		143	7
L21B1180	konut		143	8
L21B1181	konut		143	9
L21B1182	konut		144	1
L21B1183	konut		144	2
L21B1184	konut		144	3
L21B1185	konut		146	1+3
L21B1186	yapı adası	Girne	147	
L21B1187	konut		147	1
L21B1188	konut		147	2 (1. yapı)
L21B1189	konut		147	2 (2. yapı)
L21B1190	konut		147	3
L21B1191	konut		147	4 (1. yapı)
L21B1192	konut		147	4 (2. yapı)
L21B1193	konut		147	5
L21B1194	konut		147	7
L21B1195	konut		147	8
L21B1196	yapı adası	Girne	148	

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B1197	konut	Girne	148	5
L21B1198	konut		148	7
L21B1199	konut		148	8
L21B1200	konut		148	9
L21B1201	konut		148	10
L21B1202	yapı adası	Helvacılar	151	
L21B1203	konut		151	3
L21B1204	konut		151	5
L21B1205	konut		151	6
L21B1206	konut		151	7
L21B1207	konut		151	9
L21B1208	yol		151-411	
L21B1209	konut		152	1
L21B1210	konut		152	3
L21B1211	konut		154	1
L21B1212	konut		154	2
L21B1213	konut		154	3
L21B1214	yapı adası	Helvacılar	155	
L21B1215	konut		155	2
L21B1216	konut		155	3
L21B1217	konut		155	7
L21B1218	konut		155	8
L21B1219	yapı adası	Helvacılar	157	
L21B1220	konut		157	1
L21B1221	yapı adası	Helvacılar	158	
L21B1222	konut		158	1
L21B1223	konut		158	3
L21B1224	yapı adası	Helvacılar	160	
L21B1225	konut		160	2
L21B1226	yapı adası	Helvacılar	161	
L21B1227	konut		161	1
L21B1228	konut		161	2
L21B1229	konut		161	3
L21B1230	yapı adası	Helvacılar	162	
L21B1231	konut		162	1
L21B1232	konut		162	4
L21B1233	konut		162	5
L21B1234	konut		162	6
L21B1235	yapı adası	Helvacılar	163	
L21B1236	konut		163	1
L21B1237	konut		163	5
L21B1238	konut		163	9
L21B1239	yapı adası	Helvacılar	164	
L21B1240	konut		164	5
L21B1241	konut		165	1
L21B1242	konut		166	4+5
L21B1243	konut		166	6
L21B1244	çeşme		177	1
L21B1245	konut		179	1
L21B1246	konut		181	4
L21B1247	konut		182	2
L21B1248	konut		183	1
L21B1249	konut		185	3
L21B1250	konut		187	3
L21B1251	konut		191	5
L21B1252	yol		198-385	
L21B1253	konut	Bursa	199	2
L21B1254	konut		199	4
L21B1255	yol		199-219	
L21B1256	konut		200	3
L21B1257	konut		201	2

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B1258	konut	Bursa	203	1
L21B1259	konut		203	2
L21B1260	konut		203	5+6
L21B1261	yapı adası	Bursa	205	
L21B1262	konut		205	3
L21B1263	yapı adası	Bursa	206	
L21B1264	konut		206	4
L21B1265	konut		206	5
L21B1266	konut		206	9
L21B1267	yapı adası	Bursa	209	
L21B1268	konut		209	1 (1. yapı)
L21B1269	ağaç		209	1
L21B1270	yol		209-387	
L21B1271	konut		210	4
L21B1272	yapı adası	Bursa	213	
L21B1273	konut		213	2
L21B1274	konut		213	6
L21B1275	konut		213	7
L21B1276	konut		214	9
L21B1277	yapı adası	Bursa	214	
L21B1278	camii		214	1
L21B1279	konut		214	2
L21B1280	konut		214	3
L21B1281	konut		216	3
L21B1282	yapı adası	Bursa	218	
L21B1283	konut		218	1
L21B1284	konut		218	5
L21B1285	konut		218	6
L21B1286	yapı adası	Bursa	220	
L21B1287	konut		220	2
L21B1288	konut		220	16
L21B1289	konut		220	21
L21B1290	konut		220	27
L21B1291	yapı adası	Bursa	221	
L21B1292	konut		221	13
L21B1293	konut		221	15
L21B1294	meydan		221-224-225	
L21B1295	yapı adası	Bursa	222	
L21B1296	konut		222	3
L21B1297	yapı adası	Bursa	224	
L21B1298	konut		224	1
L21B1299	yapı adası	Bursa	225	
L21B1300	konut		225	1
L21B1301	konut		225	2
L21B1302	konut		225	4
L21B1303	yapı adası	Bursa	227	
L21B1304	konut		227	4
L21B1305	konut		227	5
L21B1306	konut		227	6
L21B1307	konut		228	1
L21B1308	yapı adası	Çarşı	229	
L21B1309	konut		229	3
L21B1310	yapı adası	Yenimahalle	230	
L21B1311	konut		230	8
L21B1312	konut		230	12
L21B1313	konut		230	13
L21B1314	konut		230	37
L21B1315	konut		230	41
L21B1316	konut		230	58
L21B1317	konut		230	62

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B1318	konut	Yenimahalle	230	64
L21B1319	konut		230	71
L21B1320	konut		230	90
L21B1321	konut		230	92
L21B1322	konut		230	93
L21B1323	konut		230	97
L21B1324	yapı adası	Yenimahalle	231	
L21B1325	konut		231	1
L21B1326	konut		231	2
L21B1327	konut		231	37
L21B1328	konut		231	38
L21B1329	konut		231	42
L21B1330	Yeni Mahalle Camii ve çeşmesi		232	1
L21B1331	yapı adası	Yenimahalle	233	
L21B1332	konut		233	22
L21B1333	konut		233	28
L21B1334	konut		233	30
L21B1335	yapı adası	Yenimahalle	234	
L21B1336	konut		234	7 (1. yapı)
L21B1337	konut		234	7 (2. yapı)
L21B1338	konut		234	10
L21B1339	konut		234	11
L21B1340	konut		234	24
L21B1341	yapı adası	Yenimahalle	235	
L21B1342	konut		235	2
L21B1343	yapı adası	Yenimahalle	236	
L21B1344	konut		236	1
L21B1345	konut		236	2
L21B1346	konut		236	13
L21B1347	konut		236	15
L21B1348	konut		236	17
L21B1349	konut		236	21
L21B1350	konut		241	1
L21B1351	Büyük Mezarlık		256	32
L21B1352	konut		260	10
L21B1353	konut		261	4
L21B1354	yapı adası	Turan	288	
L21B1355	konut		288	2
L21B1356	konut		288	7
L21B1357	konut		288	22
L21B1358	hamam	Kurtuluş	291	1
L21B1359	konut		295	1
L21B1360	yapı adası	Güroluk	297	
L21B1361	konut		297	7
L21B1362	yapı adası	Çarşı	358	
L21B1363	konut		358	1+3
L21B1364	konut		358	7
L21B1365	konut		358	8
L21B1366	yapı adası	Yenimahalle	363	
L21B1367	konut		363	3
L21B1368	yapı adası	Yenimahalle	364	
L21B1369	konut		364	6
L21B1370	konut		364	7
L21B1371	yapı adası	Yenimahalle	365	
L21B1372	konut		365	26 (1. yapı)
L21B1373	konut		365	26 (2. yapı)
L21B1374	konut		365	30
L21B1375	konut		365	32
L21B1376	yol		367-378	

Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel	Env. no.	Yapı türü /adı	Mahalle	Ada	Parsel
L21B1377	yapı adası	Yenimahalle	370		L21B1428	konut		641	6
L21B1378	konut		370	5	L21B1429	konut	Çaybaşı	641	10
L21B1379	yapı adası	Bursa	382		L21B1430	konut		641	12
L21B1380	konut		382	3	L21B1431	konut		641	14
L21B1381	yol		383-384		L21B1432	yol	Turan	642-643	
L21B1382	konut		389	1	L21B1433	yol		643-672	
L21B1383	çeşme		394	3	L21B1434	konut		643	2
L21B1384	konut		394	8	L21B1435	konut		643	5
L21B1385	konut		394	13	L21B1436	konut	Gölbaşı	669	1
L21B1386	Anlar Mezarlığı		397		L21B1437	konut		669	3
L21B1387	konut	Helvacılar	402	1	L21B1438	konut		669	5 (1. yapı)
L21B1388	konut		403	1	L21B1439	konut		669	5 (2. yapı)
L21B1389	yapı adası	Helvacılar	408		L21B1440	konut	Turan	671	1
L21B1390	konut		408	1	L21B1441	konut		672	1
L21B1391	konut		408	2+4	L21B1442	konut		672	2
L21B1392	konut		408	3	L21B1443	yapı adası	Çaybaşı	673	
L21B1393	konut		408	8	L21B1444	konut		673	1
L21B1394	konut		408	9	L21B1445	konut		673	2
L21B1395	konut		408	10	L21B1446	konut		673	5
L21B1396	konut		408	12	L21B1447	konut		673	9
L21B1397	konut		408	16	L21B1448	konut		673	12
L21B1398	konut		408	17	L21B1449	konut		673	15
L21B1399	konut		408	19+20	L21B1450	konut		674	2
L21B1400	konut		411	1+2	L21B1451	yapı adası	Turan	675	
L21B1401	konut		411	4	L21B1452	konut		675	2
L21B1402	konut	Çaybaşı	521	7	L21B1453	konut		675	6
L21B1403	konut		522	1	L21B1454	konut		675	10
L21B1404	Kestane Deresi mesire yeri		522	4	L21B1455	konut		675	13
L21B1405	Kestane Deresi çeşmesi		522	4	L21B1456	konut		675	16
L21B1406	konut		524	5	L21B1457	yol	Karşıyaka	675-676	
L21B1407	konut		524	7	L21B1458	konut	Çaybaşı	678	4 (?)
L21B1408	yol		525-526		L21B1459	konut		679	1
L21B1409	konut		593	7	L21B1460	konut		681	1
L21B1410	konut		593	8	L21B1461	konut		682	8
L21B1411	konut		593	13	L21B1462	Göğüs Hastalıkları Hastanesi		682	18
L21B1412	konut		593	17	L21B1463	konut	Gölbaşı	684	10
L21B1413	konut		596	6	L21B1464	konut		685	13
L21B1414	yapı adası	Çaybaşı	605		L21B1465	konut		685	14
L21B1415	konut		605	8	L21B1466	konut		685	15 (1. yapı)
L21B1416	konut		605	9	L21B1467	konut		685	15 (2. yapı)
L21B1417	konut		605	10	L21B1468	yapı adası	Karşıyaka	711	
L21B1418	konut		605	18	L21B1469	konut		711	2
L21B1419	konut		605	20	L21B1470	konut		711	3
L21B1420	Büyük Vakıf mesire yeri		610	1	L21B1471	konut		711	5
L21B1421	Büyük Vakıf mesire yeri çeşmesi		610	1	L21B1472	konut		711	6
L21B1422	ağaç		639	36	L21B1473	konut		711	7
L21B1423	konut		669	39	L21B1474	konut		711	10
L21B1424	konut		639	40	L21B1475	konut		711	11
L21B1425	konut		640	-	L21B1476	konut		711	14
L21B1426	yapı adası	Çaybaşı	641		L21B1477	çeşme		719	1
L21B1427	konut		641	5	L21B1478	konut		757	38
					L21B1479	konut		757	39
					L21B1480	konut		757	58
					L21B1481	konut		757	63

Res 1. Buldan Belediyesiinden alınan hava fotoğrafı, 1996. Buldan'ın doğusunda bulunan ve betonarme yapılardan oluşan yeni yerleşim, çalışma alanı dışında tutulmuştur.

Res. 2. Buldan ilçe merkezinde tarihsel öneme sahip yamaç yerleşimi, batı yönü.

Res. 3. Göğüs Hastalıkları Hastanesi yönüne bakış.

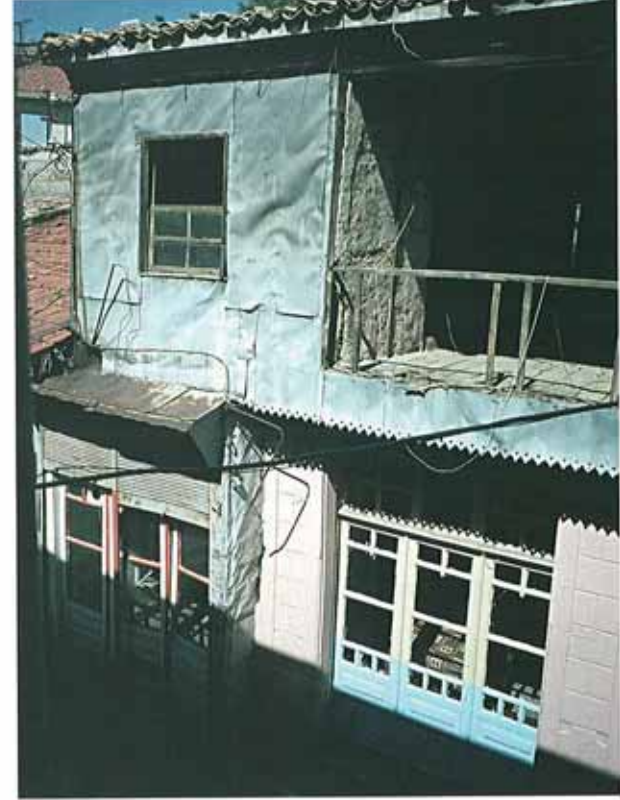
Res. 6. Güroluk Camisi (env. no: L21B0133).

Res. 7. Çarşı Camisi (env. no: L21B0006).

Res.4. Çarşı Caddesi.

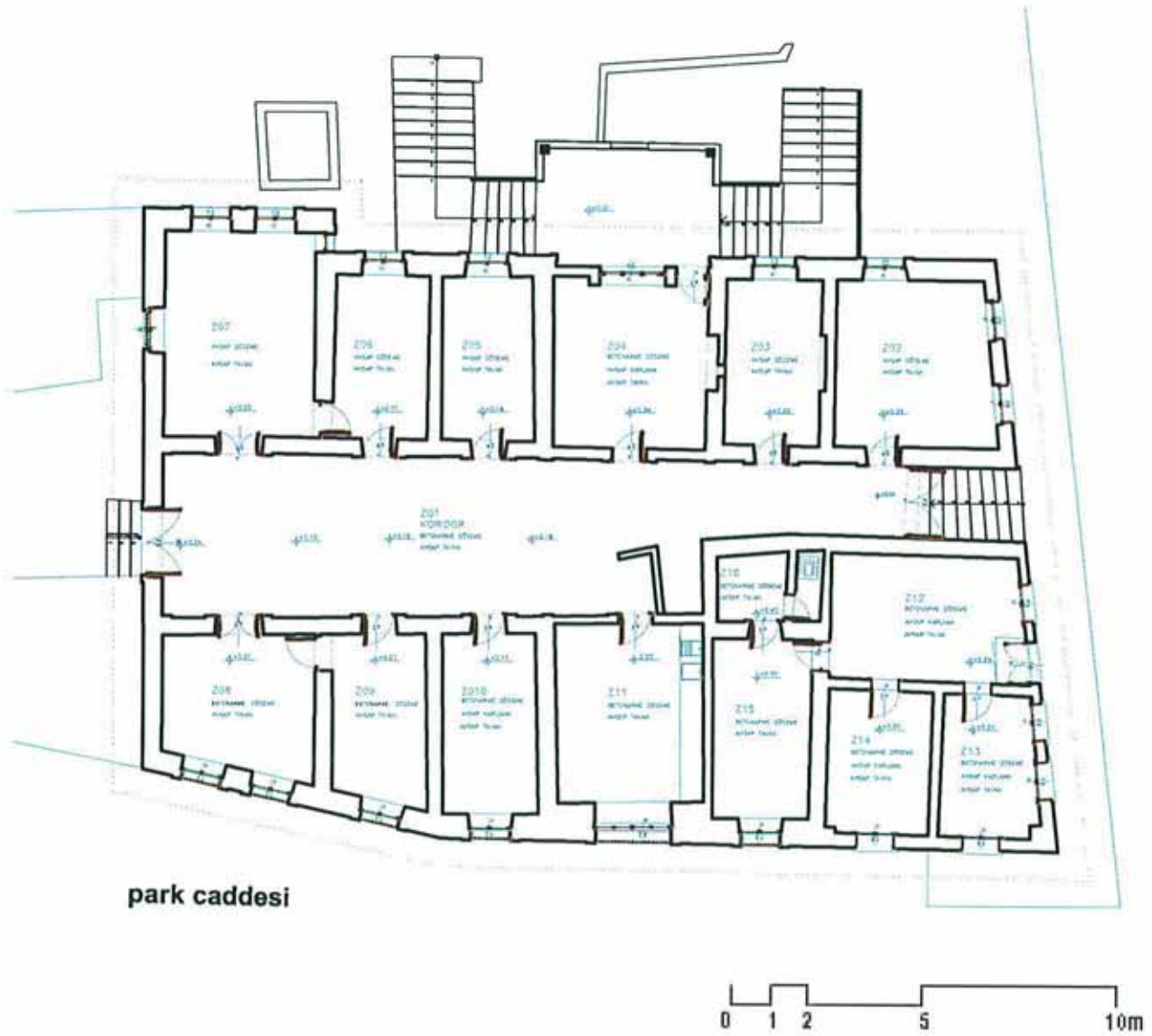
Res.5. Paşalar Hanı (env. no: L21B0011).

Res. 8. Cumhuriyet'in ilk dönemlerine ait yapılardan biri (env. no: L21B0910), Gölbaşı Mahallesi.

Res. 9. Eski Hükümet Konağı (env. no: L21B0008).

Şekil 2. Eski Hükümet Konağı (env. no: L21B0008) planı.

Res. 10. Buldan'ın kent yaşantısına bir dinlence alanı olarak katılan Kestane Deresi (env. no: L21B1404).

Res. 11. Anlar Mezarlığının tarihi mezarlarından biri.

Res. 12 - 14. Osmanlı Devrine ait mezarların bulunduğu tarihi Anlar Mezarlığı (env. no: L21B1386).

Res. 15 - 16. Harf Devrimi'nin ilk yıllarının kendine özgü modellerini barındıran Anlar Mezarlığı kentin kuzeyinde, yüksek rakımda bulunuyor.

Res. 17. Arap ve Latin harflerinin birlikte kullanıldığı H 1349 tarihli mezar taşı.

Res. 18. Buldan'ın çıkmalı evlerine bir örnek (env. no: L21B0803), Çarşı Mahallesi.

Res. 19. Çıkmalı ev örneği, Helvacılar Mahallesi.

Res. 20. Cephede sac kaplama kullanımına bir örnek (env. no: L21B1075), Turan Mahallesi.

Res. 21. Cephede sac kaplama ve sıvasız duvar (env. no: L21B1227), Helvacılar Mahallesi.

Res. 22. Aynı evin (env. no: L21B1227) yan cephe duvarı ahşap hatıllı yığma taş duvar örgüsüne örnek.

Res. 23. Depremde hasar görmüş duvar (env. no: L21B1014), Karşıyaka Mahallesi.

Res. 24. H 1110 (1698/ 99) tarihli çeşme (env. no: L21B0679).

Res. 25. Saçak altındaki ahşap malzemede bezeme örneği.

Res. 26. Saçak kenarındaki sac malzemede bezeme örneği.

Res. 27. Saçaksız yapılar örneği (env. no: L21B1028), Karşıyaka Mahallesi.

Res. 28. Geniş saçak örneği (env. no: L21B1365) Çarşı Mahallesi.

Res. 29. Saçak kenarındaki sac malzemede bezeme örneği.

Res. 30. Cephe ve pencere sövelerinde bezeme örneği (env. no: L21B1028).

Levha 8

Res. 31. Buldan ilçe merkezindeki yapıların çatı örtülerinden bir kesit.

Res. 32 - 33. Buldan'da çatı altı açık bırakılan, böylece yapım tekniğini izleme olanağı sağlayan örneklerden biri.

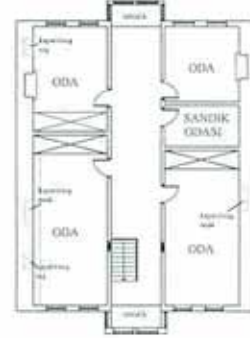
Res. 34 -35. Buldan panoramasında belirgin bir görsel etki bırakan geleneksel baca tiplerinden örnekler.

Res. 36 - 37. Buldan'ın baca örneklerinde, çoğunlukta birer tuğlanın basamaklı olarak dışarıya taşınmasıyla elde edilen bir biçimlenme dikkat çeker.

111/6 1. Kat Plan Krokisi
L21B1083

110/22 1. Kat Plan Krokisi
L21B1078

108/55 1. Kat ve Cihannüma Plan Krokisi
L21B1057

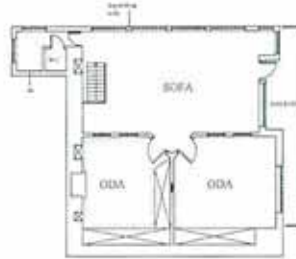
136/2 1. Kat Plan Krokisi
L21B1126

132/5 1. Kat Plan Krokisi
L21B1125

108/2A 1. Kat Plan Krokisi
L21B1040

141/3 1. Kat Plan Krokisi
L21B1162

220/21 1. Kat Plan Krokisi
L21B1289

Şekil 3. 2003 yılı çalışmasında envanteri yapılan konutların plan krokilerinden  rnekler.

Res. 38. Geleneksel Buldan evlerinde pencereler genel olarak dikdörtgendir.

Res. 39. Buldan'da az sayıda görülen kemerli pencere tipine örnek.

Res. 40 - 41. Buldan'da uygulanan çeşitli pencere tiplerinden örnekler.

Res. 42 - 43. Buldan'da uygulanan çeşitli pencere tiplerinden örnekler.

Res. 44. Kentin batısında, Çaybaşı Mahallesiinde bulunan bir evin dış sofa olarak nitelendirilebilecek yarı açık mekânı.

Res. 45. Kurtuluş Mahallesiindeki bir evde (env. no: L21B0857) tezgâh odası örneği.

Res. 46 - 48. Buldan'ın genellikle ahşap, çift kanatlı ve sundurmalı olan bahçe kapılarından örnekler.

Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003

Demet ULUSOY BİNAN*/ Mevlüde KAPTI*/ Binnur KIRAC*/ Gürhan ARIÖĞLU*

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Bergama evleri, çok katmanlı kent, geleneksel Türk evi, yarı kâgir, yığma taş, ahşap karkas, sofa, dar saçak.

Bergama houses, multi-layered town, traditional Turkish house, semi masonry, mass stone, timber frame, sofa, narrow eaves.

ÖZET/ SUMMARY

Bergama'da korunması gerekli kent dokusu, "Kentsel Arkeolojik SIT" olarak ilan edilen alanın etrafının 1., 2., ve 3. derece Arkeolojik SIT alanı olarak tanımlanması ve kentin topografyaya uygun olarak güney ve doğu yönünde gelişmesi sonucu fazla bozulmadan günümüze ulaşmıştır.

Kentsel kültür varlıkları envanter çalışması yapılan Bergama tarihsel kent merkezi çevresi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca 1983 yılında, 1. derece, 2. derece ve 3. derece Arkeolojik SIT'lerle çevrili "Kentsel Arkeolojik SIT" olarak tanımlanmıştır. 1968 yılına ait imar planında arkeolojik alan sınırları belirlenen Bergama kenti SIT sınırları, 1984 yılında tescillenmiş olup 1993, 1994, 1996 ve 2002 yıllarında İzmir 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca yapılan revizyonlar sonucu günümüzdeki şeklini almıştır.

"Kentsel SIT" ve "Arkeolojik SIT" ilan 1983 yılında gerçekleştirilen Bergama'da, 7 Kasım 2001 tarihinde İzmir 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca "Kentsel Arkeolojik SIT" ilan edilmiş, "geçiş dönemi yapılanma koşulları" belirlenmiştir. Kentin "koruma amaçlı imar planı" Bergama Belediyesinin Rölöve Restorasyon Bürosu tarafından hazırlanmaktadır.

2003 yılında gerçekleştirilen envanter çalışması,

As the district of Bergama which has been declared as Urban Archaeological Site is surrounded by areas defined as Archaeological Site in the 1st, 2nd and 3rd degrees and the city has developed towards the south and east in accordance with the topography; the urban fabric of Bergama that should be protected has survived today without much destruction.

Bergama ancient town center and its neighborhood where a work on the inventory of urban cultural heritage has been carried out, was defined as an urban-archaeological site also surrounded by archaeological sites in the 1st, 2nd and 3rd degrees by the Cultural and Natural Heritage Conservation Council in 1983.

The borders of the archaeological area of Bergama urban site were drawn in the Urban Plan of 1968 and have reached the borders today after the revisions made by Cultural and Natural Heritage Conservation Council number 2 of İzmir in 1993, 1994, 1996 and 2002 after having been registered in 1984. Although Bergama has been declared an "urban site" and "archaeological site" in 1983; "urban archaeological site" and "the conditions for construction in the transition period" have been declared by Cultural and Natural Heritage Conservation Council number 2 of İzmir on November 7, 2001. The urban preservation plan is still being prepared by the Architectural Survey & Restoration Department of the Bergama Municipality.

* Doç. Dr. Demet ULUSOY BİNAN (Proje Yürütücüsü); Yrd. Doç. Dr. Mevlüde KAPTI (Proje Yürütücü Yardımcısı); Yrd. Doç. Dr. Binnur KIRAC; Arş. Gör. Gürhan ARIÖĞLU/ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı İSTANBUL

belgelenen korunması gerekli tescilsiz yapıların, Bergama koruma amaçlı imar planı önerisine işlenmesi ve İzmir 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kuruluna tescillerinin önerilmesi şeklinde katkı sağlamıştır. Dolayısıyla "Bergama Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması"nın, Türkiye Bilimler Akademisi tarafından hedeflenen "Türkiye Kültür Varlıkları Envanteri"ne katkısına ek olarak, koruma konusunda kısa sürede pratik bir faydaya dönüşmesi için de gayret gösterilmiştir.

Korunması gerekli kent dokusu Hellenistik Devirden günümüze tarihsel katmanlaşmanın olduğu bir alan üzerinde gelişen ve "kentsel arkeolojik SIT" olarak tanımlanan Bergama kenti, bu özelliği ile Türkiye Bilimler Akademisi-Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) kapsamında gerçekleştirilen kentsel kültür varlıkları envanter çalışmaları içinde farklı bir örnektir.

Kentin ortasından geçen Bergama Çayının güneyinde ayırık düzende konumlandırılmış dış sofalı "geleneksel evler" in yoğun olduğu bölge ile çayın kuzeyinde kalan ve geleneksel evlerin sınırlı sayıda, 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başına tarihlenen bitişik düzende yapılmış "Batı etkili evler" in yoğun olduğu Kale bölgesi, topografya ve mimari açısından farklı özellik göstermektedir.

Bergama'daki geleneksel konut mimarisini ve gelişimini ortaya koymak için farklı iki bölgede çalışılmıştır. Bergama kenti konut mimarisinin gelişim süreci, konutların yapım tarihleri ve mimari özellikleri bir arada değerlendirildiğinde ortaya çıkmaktadır. Evler tek ya da iki katlıdır. Kaynaklarda "18. yüzyıl evi" olarak tanımlanan tepe pencere, dış sofalı 6 ev saptanmıştır. Envanterleri yapılan evler açık/ kapalı dış sofalı ve açık/ kapalı iç sofalı plan tipine sahiptir.

Bergama'nın, yerleşim dokusunun tamamı "kentsel kültür varlıkları"ndan oluşan ya da kentsel kültür varlıklarının kısmen yer aldığı 11 mahallesinin dördünde envanter çalışması tamamlanmıştır. Envanter çalışması yapılan toplam yapı adası sayısı 15'tir. Toplam 238 envanter formu hazırlanmış ve 124 yapının ölçekli plan krokisi çizilmiştir. Fotoğrafla belgelenen 1296 siyah-beyaz fotoğraf, 360 kare renkli saydam ve 1550 sayısal (dijital) çekim gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen çalışma Bergama Belediyesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından desteklenmiştir.

The work that was conducted in this district, has made some contributions such as the addition of unregistered buildings that need to be protected in the Bergama urban preservation plan proposal and also a proposal for their registration by Cultural and Natural Heritage Conservation Council number 2 of İzmir.

So it has also been tried to turn the inventory workshop on "Bergama Urban Cultural Heritage" into a practical profit in the aspect of conservation in a short time besides the contribution to the Cultural Inventory Project of Turkey aimed by the Turkish Academy of Sciences (TÜBA).

With its urban fabric that needs to be protected spreading over an area starting with the Hellenistic period, as the city of Bergama, the whole of which is an "urban archaeological site", sets a different example in the inventory work of urban cultural heritage by Turkish Academy of Sciences - Turkey's Cultural Sector (TÜBA-TÜKSEK) with this characteristic.

The two districts in the south and north of Bergama Stream differ from each other in the aspect of topography and architecture. The traditional houses with outer halls that were built wide apart from each other are common in the southern part of the Bergama Stream flowing through the center of the city. The "traditional houses" are rare and "Western influenced houses" built on a continuous line dating from the late 19th century and the early 20th century are common in the northern part of the stream called the Castle Region.

For putting forward the characteristics of traditional civil architecture in Bergama and its development, two districts that differ from each other in the aspect of topography and architecture have been chosen. The development of civil architecture in Bergama, registered in the inventory of urban cultural heritage can be understood when the construction dates and architectural features of the houses are handled together. The houses have either one or two-storeys. There are six examples of houses with outer hall and skylight that are told to be dating from the 18th century in written sources. The houses that have been inventoried are either with outer halls (open or closed) or inner halls (open or closed).

The inventory of 4 quarters in Bergama among the 11 protected under the urban cultural heritage of Bergama has been completed. The total number of urban blocks where inventory work has been carried out is 15. A total number of 238 inventory forms have been filled out and the plans of 124 houses have been drawn. 1296 black and white photographs, 360 color slides, 1550 digital photographs have been taken. This work has been conducted with the support of Bergama Municipality and Mimar Sinan Fine Arts University.

GİRİŞ

Türkiye’de farklı kurumlar tarafından yıllardır yapılmış, fakat bir araya getirilip bütüncül olarak değerlendirilemeyen, farklı formatlarda tespit ve envanter çalışmaları mevcuttur. Türkiye Bilimler Akademisi-Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) kapsamında ele alınan Türkiye Kültür Envanteri Projesi ile Türkiye genelindeki kültür varlıklarının belirlenen ortak bir formata uygun olarak saptanması ve belgelenmesi gerçekleştirilmektedir.

Bergama Hellenistik, Roma, Bizans, Karesi Beyliği, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devirlerine ait tarihsel tabakalaşmayı içeren, çok kültürlü bir Anadolu kentidir.

Bergama kenti Hellenistik ve Roma devirlerine ait yapılaşma üzerinde zaman içinde oluşmuş ve arkeolojik SIT alanlarıyla iç içe geçmiş bir kentsel arkeolojik alandır. Bergama bu özelliği ile TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamındaki diğer kentsel kültür varlıkları envanter çalışmalarından farklılık göstermektedir.

Akademi Konseyince 27 Haziran 2003 tarihinde, “Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003” başlıklı çalışmanın TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi çerçevesinde uygulanması uygun bulunmuş ve çalışma, 1 Eylül 2003 tarihinde Proje Yürütücüsü Doç. Dr. Demet Ulusoy Binan ile Akademi Başkanı Prof. Dr. Engin Bermek tarafından imzalanan protokolle başlamıştır. 11 günlük alan çalışması 17-27 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması, Doç. Dr. Demet Ulusoy Binan’ın yürütücülüğünde, Yrd. Doç. Dr. Mevlüde Kaptı (Proje Yürütücü Yardımcısı), Yrd. Doç. Dr. Binnur Kırac, Arş. Gör. Gürhan Arıoğlu, yüksek lisans öğrencisi Mimar Fusun Karadağ, Mimar Ömer Tavacıgil ve Mimar İlke Erdem tarafından gerçekleştirilmiştir. Bergama’da proje yürütücüsünün danışmanlığı ve denetiminde, üçer kişilik iki ekiple gerçekleştirilen alan çalışması sırasında, ekipten bir kişinin, dönüşümlü olarak, ölçülü plan krokisi çizimlerini yerinde bilgisayar ortamına aktarması sağlanmıştır. Alan çalışmasını takip eden büro çalışması ve değerlendirmeler İstanbul’da –yüksek lisans öğrencisi İlke Erdem dışında– aynı ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında gerçekleştirilen alan çalışmasında Kentsel Arkeolojik SIT alanının yarısına yakın kısmının envanteri yapılmış olup en az iki dönem daha çalışmayı gerektirecek kentsel kültür varlığının mevcut olduğu gözlenmiştir.

TÜBA-TÜKSEK Programı kapsamında gerçekleştirilen bu çalışma, Bergama Belediyesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından desteklenmiştir.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE DEĞİŞİKLİKLER

YÖNTEM

Alan çalışması öncesi

Alan çalışmasındaki süreyi en iyi şekilde kullanabilmek amacıyla ilçe merkezine bir ön gezi yapılmış ve ayrıca İstanbul’da bir ön atölye çalışması gerçekleştirilmiştir.

Proje yürütücüsü, alan çalışması öncesinde –Ağustos ayında– Bergama’ya giderek 2003 yılı çalışma alanı sınırlarını saptamıştır. Yine bu ön incelemede Bergama Belediyesinden bilgisayar ortamına aktarılmış “halihazır” haritalar alınmıştır.

İstanbul’da 1-16 Eylül 2003 tarihleri arasında yapılan ön atölye çalışmasında halihazır haritalar alanda kullanılacak taşınabilir bilgisayara (notebook PC) aktarılmış, ayrıca belirlenen çalışma alanından 1/1000 ölçekte ve bu alanda yer alan yapı adalarından 1/200 ölçekte çıktılar alınmıştır. Ön atölye çalışmasında kentin ortasından geçen Bergama Çayının kuzeyinde “Kale Bölgesi” olarak isimlendirilen ve “geleneksel evlerin” yanında, 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başına tarihlenen bitişik düzende yapılmış “Batı etkili evlerin” yoğun olduğu bölge bir çalışma grubuna, Bergama Çayının güneyinde yer alan ve ayrık düzende yapılmış “açık/ dış sofalı geleneksel evler”in yoğun olduğu bölge diğer çalışma grubuna verilmiştir. Böylece iki grubun çalışma alanı önceden belirlenerek yapı adaları çıktıları gruplara dağıtılmıştır. Bu çalışmalar yanında, taşınabilir bilgisayara TÜBA’nın İstanbul Ofisinde hazırlanan Access tabanlı envanter programı yüklenmiştir.

Yerleşim ve anıtlara ilişkin envanter formları çoğaltılarak alanda kolay yazmaya olanak verebilecek şekilde karton alt kapaklı ve spiralli defterler şeklinde düzenlenmiş; kroki çizilecek sayfalar da ayrıca çoğaltılarak yine aynı şekilde karton alt kapaklı ve spiralli olarak hazırlanmıştır. Alanda çalışacak üçer kişilik iki ekip olacağından bunlardan her ekibe ikişer tane verilmesi planlanmıştır. Yerleşim ve anıt envanter formlarının kroki çizilecek sayfalardan ayrılmasıyla, alan çalışmasında, ekip içinde envanter formu dolduranlarla plan krokisi çizenlerin aynı anda çalışabilmeleri ve zaman kaybının en aza indirilmesi hedeflenmiştir.

Alan çalışması

16 Eylül 2003 gecesi İstanbul’dan hareket edilmiş ve 17 Eylül 2003 sabahı Bergama’ya ulaşılmıştır. Aynı gün kent gezilmiş ve önceden saptanan alanda kentin ortasından geçen Bergama Çayının kuzeyinde kalan Kale Bölgesinde, seçilen ada üzerinde tüm ekip tarafından yerleşim ve anıt envanter formu doldurma çalışması gerçekleştirilmiştir.

2003 yılı alan çalışmasında Bergama Çayının kuzeyinde Ulucami ve Talatpaşa, çayın güneyinde ise Selçuk ve Barbaros mahallelerinde envanter çalışması gerçekleştirilmiş; ayrıca Atmaca ve Gazipaşa mahallerinde de, yok olma tehlikesi taşıyan nitelikli yapılar için anıt envanter formu doldurulmuştur (mahallelerin konumları için (bkz. lev. 3: şek. 6).

Envanter çalışması yapılan toplam yapı adası sayısı 15'tir. Toplam 238 envanter formu hazırlanmış ve 124 yapının plan krokisi çizilmiştir. Fotoğrafla belgelenmede 1296 siyah-beyaz fotoğraf, 360 kare renkli saydam ve 1550 dijital çekim gerçekleştirilmiştir.

18-27 Eylül 2003 tarihleri arasında gruplar envanter çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Konaklama yeri ile çalışma alanları birbirine uzak olduğundan ulaşım belediyenin sağladığı araçla yapılmıştır. Çalışma saatleri sabah 8:30 ile 19:00 arası olarak belirlenmiş, ancak envanteri yapılacak alandaki evlerde oturanlar bu saatlerde pamuk toplamaya gittiklerinden bu evlere girilememiş, sonuç olarak bazı günlerde bu çalışma saatleri dışına da çıkmıştır. Kullanıcıların izni doğrultusunda bu evlere saat 19:00'dan sonra girilerek plan krokileri çıkarılmıştır.

Envanter çalışmasında konutlardaki kullanıcı profiline ortaya koymak için: (a) Ev sahibi mi, kiracı mı; (b) ev sahibiyse ne zamandır bu eve sahip ve nereden gelmiş; (c) ne iş yapıyor; (d) hane halkı kaç kişiden oluşuyor; (e) bu evde oturmaktan memnun mu, gibi sorular yöneltilmiştir.

Her iki ekip siyah-beyaz ve dijital fotoğraflar dışında bazı yapılar için saydam da çekmiştir. Akşamları envanter formları kontrolü ve çekilen dijital fotoğrafların taşınabilir bilgisayara aktarılması ayrıca CD'ye kayıtlarının yapılması işlemi düzenli olarak gerçekleştirilmiştir. Anıt formunda yer alan envanter numaraları ve fotoğraf numaraları alanda tutulan defter ile karşılaştırılarak gerekli düzeltmeler düzenli olarak yapılmıştır.

Çalışma, Bergama Çayı ile ayrılmış iki ayrı alanda, iki ekip tarafından yapılmakta olduğundan her ekip kendi envanter ve fotoğraf numaralarını proje yöneticisi ve yardımcısının gözetiminde kontrol etmiştir. Akşamları gerçekleştirilen kontrol amaçlı toplantılarda da o gün çekilen fotoğraflar ve hazırlanan envanter formları hep birlikte incelenerek ekiplerin birbirinin çalışmasından haberdar olması, böylece, karşılaşılan ve olası sorunların daha kolay çözümlenmesi sağlanmıştır.

Alan çalışmasındaki ilk üç günden sonra her iki ekip tarafından yapılan ölçülü plan krokileri her iki ekipte –kendi aralarında iki günde bir dönüşümlü olarak– görev alan yüksek lisans öğrencilerinden biri tarafından her gün, bilgisayar ortamında çizilmiştir. Böylece çizimlerin %25'lik kısmı Bergama'da, yerinde tamamlanmıştır. Proje yürütücüsü, çizim yapan kişinin yerine alanda çalışan ekibe katılarak her iki grupta

da çalışmış, böylece çalışmaların ortak bir düzende gelişmesini sağlamayı amaçlamıştır.

Büro çalışması

Büro çalışması, alan çalışmasını yapanlarca gerçekleştirilmiştir. Bergama'da başlanan ölçülü plan krokilerinin bilgisayar ortamına aktarılması işlemi, İstanbul'da yapılan büro çalışmasında tamamlanmıştır. Yapıların ölçülü planlarının kendi parselleri içinde konumlandırılmalarında ve çalışma sınırları içindeki yapı dokusunu veren haritaların çiziminde belediyeden alınan, bilgisayar ortamına aktarılmış 1/500 ve 1/1000 ölçekli "halihazır" haritalar kullanılmıştır.

Dijital ve siyah-beyaz fotoğrafların numaraları, alanda hazırlanan envanter formları ve bunlarla ilgili olarak alanda tutulan deftere kaydedilmiş numaralar ile siyah-beyaz tıpkı basımlardaki ve dijital fotoğraflardaki numaraların karşılıklı olarak kontrolleri yapılmıştır. Arşiv düzeninde numaralandırmanın ardından envanter formları bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

AYRINTILI ANLATIM

Kentin fiziksel ve sosyal yapısı

Konum ve iklim

Ege Bölgesinin dört büyük havzasından biri olan Bakırçay Havzasında bulunan Bergama'da, toprağın verimi ve tabiatın uygunluğu nedeniyle ilkçağ'dan itibaren yerleşmeler kurulmuştur.

Bergama, yüzölçümü bakımından İzmir ilinin en büyük ilçesidir. İzmir'in 105 km kuzeyinde bulunan ilçenin yüzölçümü 1688 km²'dir (İzmir Valiliği 1973: 140). Kuzeyinde Balıkesir'in Ayvalık ve Burhaniye ilçeleriyle, doğusunda, güneyinde, batısında ise İzmir'in diğer ilçeleri (sırasıyla Kınık, Menemen, Dikili) ile komşudur. Aynı zamanda Manisa ile de hem doğudan hem de güneyden sınırı vardır. 39° 7' kuzey enleminde, 27° 13' doğu boylamında bulunmaktadır (Bayatlı 1949: 4).

Bölgenin jeolojik yapısı akarsu, göl tortulları ve Bakırçay'ın alüvyonları ile volkanik formasyonlardan meydana gelmiştir. Kuzeydeki volkanik formasyonlar andezit, bazalt ve diyoritlerden oluşmuştur (Emekli 2001: 53).

Hâkim rüzgârların kuzeydoğu ve güneybatıdan estiği, yılın en soğuk ayında bile hava sıcaklığının çok düşmediği Bergama'da, yaz aylarında sıcak günlerin yaşandığı Akdeniz iklimi etkindir (Emekli 2001: 55).

Nüfus

Bergama ve çevresi ilkçağ'dan itibaren, coğrafik yapısı nedeniyle, önemli bir yerleşim ve üretim merkezi olmuş; genellikle kalabalık bir nüfusu barındırmıştır. Bergama Krallığı döneminde, inşa edilen tiyatronun büyüklüğüne bakılarak, nüfusunun 120 bine ulaştığı

tahmin edilmektedir (Eriş 1979: 260). Yapılan arkeolojik çalışmalar Bizans Devrinde kentin varlığını kale içinde sürdürdüğünü göstermiştir (Rheidt [1996]: 223).

14. yüzyılda Türk hâkimiyetine giren Bergama'nın, 1487 tarihli bir tahrir defterine göre 34 mahallesi vardır ve yaklaşık 6000 nüfusun içinde ancak 90-100 kadarı Hristiyan'dır. 1520-1530 yıllarında nüfusu 5600 dolayında iken, mahalle sayısı aynıdır. 1573'e doğru 8600'e ulaşan nüfusa karşılık mahalle sayısı 32'ye inmiştir. Bu nüfusun sadece 150 kadarı gayri Müslimdir (Emecen 1992: 493). 1649'da 26 mahalleli, yaklaşık 6000 nüfuslu; 1698'deki bir tespate göre 21 mahalleli, 3000 nüfuslu bir yerleşmedir (Emecen 1992: 494). Bergama'da 18. yüzyıldan sonra Araboğulları zamanında şehre su getirilmesi (Bayatlı 1997: 30) ve Karaosmanoğulları zamanında yeni yapıların inşaatı ve harap olanların onarımı gibi bir takım imar hareketleri ile nüfusta bir canlanma gözlenmiştir. (Emecen 1992: 494)

Osmanlı Devletinde 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımına göre Bergama'nın nahiyeleri ile birlikte toplam nüfusu 11169'dur. 1878'den sonra ise Bergama nüfusu ayrıntılı olarak Aydın Vilâyet Salnamelelerinden öğrenilebilmektedir.¹ 19. yüzyılın bu son yıllarında yapılan sayımlarda Bergama nüfusu çoğunluk sırasına göre Müslüman, Rum, Ermeni, Yahudi ve yabancıardan oluşmaktadır. 17. yüzyıldan itibaren özellikle İzmir'in, bir yöre limanı olmaktan çıkıp, uluslararası bir liman ve antrepoya dönüşmesi sürecinde (Goffman 1995: 127), "Levanten", "Avrupa Hristiyanı" ya da "Frenk" olarak adlandırılan (Akyüz 1996: 36) yabancılar İzmir başta olmak üzere Batı Anadolu'ya yerleşmişler ve 18. yüzyılın sonrasında önemli sayıya ulaşmışlardır. Yabancı devletlerin uyuşuklarına "taşınmaza tasarruf hakkı" veren 18 Haziran 1867 (7 Safer 1284) tarihli kanun (Güneri 1973: 87) doğrultusunda bu sayı epeyce artmıştır. Salmelere bakıldığında Bergama'da da yabancı nüfusta artış (Gazet 1995: 65) görülmektedir. Gayri Müslimler içinde Rumlar en büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Müslüman nüfusa oranları 19. yüzyıl sonlarında 1/5'e kadar çıkmıştır.

Balkan Savaşı ve 1. Dünya Savaşı sırasında bölge nüfusunda hareketlilik yaşanmıştır. 1878 yılında Bergama'ya çok sayıda Rumeli göçmeni yerleştirilmiş, yeni mahalleler ve köyler kurulmuştur (İpek 1994: 183). Mayıs 1919'da Yunan işgali sırasında yerli halk Soma'ya kaçmış ve 70000 kişi sığınmacı durumuna düşmüştür (McCarthy 1998: 310). Rumlar 1922'de kentin kurtuluşundan ve mübadeleden sonra Bergama'dan ayrılmıştır (Emekli 2001: 71).

Cumhuriyet Devrinde ise Bergama'nın bütünündeki nüfus artışında önemli bir değişiklik olmamış; kent nüfusunda sürekli artış, buna karşın kır nüfusunda azalma görülmüştür. 1927'deki kent nüfusu 13868 iken (Emekli 2001: 63) 1990'da 42554, 1997'de 47500,

2000 yılındaki son nüfus sayımında 52173'tür. 1927'de toplam nüfusun % 21.6'sı kentte yaşarken 2000 yılında bu oran % 48.9 dur. 1960'lı yıllardan itibaren ülke genelindeki kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak kent nüfusu kır nüfusuna oranla fazla artmıştır. Sonuç olarak kırsal-kentsel nüfus artışında göçler önemli rol oynamıştır (Emekli 2001: 64).

Ticarette uğraşan kesim daha çok Bergama yerlisidir ve kuzey kesimde oturmaktadır. Bergamalı olmayan işçi ve memurlar ise kentin yeni gelişen güney kesimine yerleşmektedir (Emekli 2001: 73).

Üretim ve geçim kaynakları

Bergama, bulunduğu coğrafyanın elverişliliği sonucu yüzyıllardır önemli bir tarım ve hayvancılık merkezi olmuştur. Bölgede yetişen başlıca ürünler pamuk, tahıllar, baklagiller, üzüm, tütün, zeytin, çam ve yer fıstığıdır (Emekli 2001: 86). Bergama, MÖ 4.-3. yüzyıllarda yünlü kumaşların ve hububatın, üretiminde ve ihracatında Akdeniz'de önemli bir rol oynamıştır (Mansel 1971: 499, 504). 16. yüzyılda pamuk ipliği işleminde, pamuklu dokuma üretiminde ve satışında önemli bir merkez olmuştur. Dokunan kumaşların bedestende satışa çıkarıldığı düşünülmektedir (Faroqhi 1993: 159). 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başında Bergama'da üretilen ve yukarıda sıraladığımız tarımsal ürünler dışarıya yöneliktir. 20. yüzyıl başında tarım ve hayvancılıkta çok önemli bir üretim merkezi olan (Yurt Ansiklopedisi 1982: 4278) Bergama'nın tarım ve hayvancılık faaliyetleri, Cumhuriyet Devrinde de geçmişte olduğu gibi önemli bir yer tutmaktadır (Emekli 2001: 86-89).

Bergama'da geleneksel el sanatlarından bazıları Bergama Krallığı dönemine dayanmaktadır; deri işlemeye yönelik debbağlık² saraçlık, mescilik bunların başında gelmektedir. Cumhuriyet öncesinde evlerdeki el tezgâhlarında yün, keçi kılı ve pamuktan, kilim, keçe ve bez dokunmuştur. Ancak çırcır fabrikaları³ ve teknolojinin gelişmesi ile piyasaya giren ucuz yabancı mallar el dokumacılığının gerilemesine neden olmuştur (Gazet 1995: 66-67; Emekli 2001: 90) Açılan fabrikalar, istihdamı bu yönde arttırırken tarımda ve el sanatlarında çalışanların sayısı azalmıştır. 1890 tarihli salnameye göre Bergama'da 3 sabun ve zeytinyağı fabrikası, 8 değirmen, 1 un ve 4 çırcır fabrikası bulunmaktadır. Cumhuriyet Devrinde ise sanayi çeşitlilik kazanmıştır. Tarıma dayalı gıda (salça, incir, üzüm işleme ve konserve), dokuma ve çırcır ile ilgili sanayi tesisleri yanında taş (granit, mermer, kireç) dayalı sanayi tesisleri de bulunmaktadır (Emekli 2001: 91).

Kentin tarihsel gelişimi

Kesin olarak kuruluş tarihi bilinmeyen Bergama, adını bir Antikçağ yerleşmesi olan Pergamon'dan alır. Pergamon adı çok eskidir ve doğu Akdeniz

havzasına özgü bir dilden gelmektedir. Pergamos veya Pergamon bu dilde "kale" veya "müstahkem mevki" demektir.

Bergama'nın kuruluşuna dair birçok efsane bulunmaktadır (Bayatlı 1949: 18-19; Radt 2001: 21-23). Ayrıca tarihçi Ksenophon'un *Anabasis* adlı eserinden MÖ 5.-4. yüzyıllarda Pers hâkimiyeti altında olduğunu öğrenmekteyiz (Bayatlı 1949: 42, 45; Radt 2001: 22).

İskender'in, Anadolu'daki Pers hâkimiyetini MÖ 334 yılında ortadan kaldırması ile diğer birçok Anadolu kentleriyle birlikte Bergama da Makedonya yönetimine girmiştir (Bayatlı 1949: 46; Radt 2001: 23). İskender'in ölümünden sonra stratejik bir önem kazanan Bergama'da Philetairos MÖ 282'de otonom bir devlet kurmuştur (Radt 2001: 25, 27; Emecen 1992: 493). 150 yıl süren ve Bergama Krallığı olarak tarihe geçen bu dönemde, kent önemli bir bilim ve idare merkezi olmuştur. Aynı dönemde kentteki kütüphane, İskenderiye kütüphanesi ile yarışmıştır (Mansel 1971: 526). Akropolis ve çevresindeki yapılar dönemi en iyi yansıtan mimari eserlerdir.

MÖ 133 tarihinde Romalıların hâkimiyetine giren kent, Roma İmparatorluğunun ikiye bölündüğü MS 395 yılına kadar *Asia* eyaletinin önemli bir idari merkezi olmuştur (Emecen 1992: 493; Radt 2001: 39).

Bizanslılar zamanında, önce Ephesos'a (Efes) bağlı bir piskoposluk merkezi iken daha sonra metropolitlik olmuştur. İzmir ve Efes'e giden önemli bir güzergâh üzerinde bulunan kenti Bizanslılar 1302'de terk etmişlerdir. Bu dönem içinde Bergama 8. yüzyılda Emevi, 12. yüzyılda da Türkmen akınlarına uğramıştır (Emecen 1992: 493).

Bu tarihten sonra kent Karesioğulları'nın eline geçerek Türklerin yönetimine girmiştir. Karesi beyinin ölümünden sonra 1332/3'te bölgeye gelen İbn Battûta'ya göre beylik, Balıkesir ve Bergama olarak ikiye bölünmüştür. Bergama'yı yöneten son Karesi emirinin 1341 yılında ölümünden sonraki dönemde Osmanlı yönetimine geçmiştir (Uzunçarşılı 1984: 99; Zachariadou 1997: 247).

Bergama idari bakımdan 14. yy sonlarında Karesi Sancağına bağlı iken 16. yüzyıldan itibaren nahiyelelerinin bir bölümü Karesi, bir bölümü de Hüdavendigar Sancağına bağlanmıştır (Emekli 2001: 60). 18. yüzyıl başında Araboğulları adlı ailenin yönetimde söz sahibi olduğu kent, 1775'ten sonra Karaosmanoğulları'nın yönetimine geçmiştir.

1841'de kaza müdürlüğü haline gelen Bergama 1864'te Balıkesir'e bağlanmıştır; 1867'de kaymakamlık daha sonra, 1868'de teşkil edilen Aydın Vilâyetine bağlı Saruhan Sancağının bir kazası olmuştur (Emecen 1992: 494). 1880-81'den itibaren İzmir Sancağına bağlanan kent (Berber 1999: 6-7), Cumhuriyetin ilanından sonra İzmir Vilayeti içinde kalmıştır (Emekli 2001: 60-61).

Geleneksel kent dokusu ve çalışma alanının kent içindeki yeri

Bergama Çayının kuzeyinde, bir tepe üzerinde bulunan Antikçağ yerleşmesi ile eteklerindeki Ulucami çevresinden ovaya yayılan günümüz yerleşmesi, sanki kronolojik bir düzen içinde Bergama yerleşmesinin tarihini özetlemektedir. Antikçağ'da tepedeki "kale kent"teki (akropolis) yerleşim, Romalılar zamanında ovaya doğru genişlemiş, bu yerleşim şekli Osmanlı ve daha sonra Cumhuriyet Devrinde de sürmüştür (Bergama kentinin tarihsel gelişimi için bkz. lev. 1; şek. 1-4).

Pergamon yerleşmesinin kurulduğu "Kale Tepesi" veya "Kent Dağı"nın denizden yüksekliği yaklaşık 330 metredir. Sert bir andezit kütlelerinden meydana gelen bu dağın güneyinden Selinos (Bergama Çayı) kuzeyinden Ketios (Kestel Çayı) akar. Bu iki çay güneydoğuda birleşerek Bakırçay'a dökülür (Radt 2001: 16). Kentin kurulduğu dağın doğal yapısı ve iki yanından geçen akarsular, doğudan ve batıdan gelebilecek saldırıları zorlaştırmıştır (Radt 2001: 18).

Dağın üzerindeki yerleşmenin biçimlenmesinde iklimsel ve topografik özellikler etkili olmuştur. Sert kuzey rüzgârlarının estiği taraftaki kale duvarlarının önüne saraylar inşa edilmiş; bu alanın darlığı nedeniyle kademeli yapılmıştır. Buna karşılık güneye doğru yumuşak bir şekilde inen eğimli arazide, tüm dönemlerde Bergama'nın surlarla çevrili yerleşim bölgesi yer almıştır (Radt 2001: 52).

Bergama'da MÖ 3.-2. bin yıllarına ait yerleşme izlerinin, yüzyıllar içinde üst üste aynı alanda gerçekleşen yapılanma nedeniyle yok olduğu düşünülmektedir. Ancak Bakırçay Ovasında ve kale çevresindeki bilimsel veya inşaat temeli kazılarında çıkan buluntular tarih öncesi kültürü yansıtmaktadır (Bayatlı 1949: 24, 32; Radt 2001: 21). Aynı şekilde günümüze ulaşan yapıların bulunduğu setlerde veya Bizans Devrine ait yapıların duvarları içinde Arkaik devir buluntularına rastlanır (Bayatlı 1949: 33-35; Radt 2001: 51). Tüm bunlar bize Bergama'nın, en yüksek noktada yalnızca bir kale olarak kurulmadığını, surlarla çevrili bir kent olarak inşa edildiğini, MÖ 7.-6. ve 5. yüzyıllara tarihlenebilecek bir yerleşim olduğunu kanıtlamaktadır (Radt 2001:51).

Philetairos zamanında (MÖ 3. yy) genişletilen Bergama kent duvarları MÖ 2. yüzyılda Eumenes zamanında Bergama Çayına kadar inen bölgeyi kapsayarak en geniş alana ulaşmıştır (Radt 2001: 55). Bergama'nın MÖ 3.-2. yüzyıllardaki gelişimi için bkz. lev. 1; şek. 1-2. Akropolis alanındaki Zeus Sunağı, Athena Tapınağı, kütüphane, Büyük Saray ve tiyatro bu dönemin ihtişamını en iyi yansıtan yapılarıdır. Yerleşim bölgesindeki yol dokusu küçük yollar ve sokaklarda "aşağı yukarı ızgara şemasına" uyarken, "kent ana giriş kapısından kaleye çıkan ana cadde" taşıma

araçlarının iniş ve çıkışlarını kolaylaştıracak şekilde büyük kavisler çizmektedir. Yamaçtan yukarı çıkan yollar basamaklı, yamaca paralel olanlar düz şekilde döşenmiştir. Tüm bu tanımlamalardan, "kent, dağın tepesinde yer alan kendi surları içindeki kale ile" güneyde daha yumuşak eğimli, "sur duvarlarıyla çevrili bir aşağı kent" olmak üzere iki bölümden meydana geldiği anlaşılmaktadır (Radt 2001: 53, 82).

Kent, Roma İmparatorluğu döneminde kale duvarlarının dışında, ızgara planlı bir dokuya sahip olmuştur. Kent dışında, kent ile bağlantısı 1 kilometrelik yol ile sağlanan kutsal Asklepion alanı da bulunmaktadır. En parlak dönemini MS 2. yüzyılın ilk 30 yılında yaşayan kentin batı yakasında Roma tiyatrosu, amfiteatro ve stadion, güneyinde Mısır tanrılarına adanmış Roma Devri tapınağı (Serapion-Kızıl Avlu) inşa edilmiştir (lev. 1: şek. 3). MS 3. yüzyıldan sonra kötüleşen ekonomik ve siyasi durumdan dolayı kent Philetairos zamanındaki eski surların içine çekilmek zorunda kalmıştır (Radt 2001: 57). Bu süreçte Antikçağ'ın düzenli altyapı sistemlerinin bakımsız kalması nedeniyle 6. yüzyıldan itibaren batı Anadolu'daki birçok kent gibi Bergama'nın da çekiciliği azalmış; buna bir de doğudan gelen akınlar eklenmiştir (Rheidt [1996]: 221). 8. yüzyıldan sonra neredeyse hiç iskân görmeyen kentte, sonraki yerleşme izleri 11. ve 12. yüzyıllara aittir. 12. yüzyılda kent askeri bir merkez olmuş (Rheidt [1996]: 223); Bizanslıların yönetimi altında varlığını, mevcut sur duvarlarını güçlendirerek veya yeni duvarlar inşa ederek bir sığınma kalesi içinde sürdürmüştür. Mevcut sığınma kalesindeki harap yerleşimin yanı sıra verimli ovada da kırsal yerleşim oluşmuştur (Radt 2001: 58).

14. yüzyılda Osmanlı topraklarına katılan kent, surlarla çevrili olmayan, ovaya yayılan bir yerleşme görünümü kazanmıştır (Emecen 1992: 493; Radt 2001: 59). O dönemin gereksinimlerine göre yapılan genel ve kamu binalarının etrafında bugünkü kentin temeli kurulmuş oluyordu (Eriş 1979: 260). Osmanlı Devri yerleşiminin, 14. yüzyıl başında yapılmış olan ve günümüze kalmış minaresi ile anılan Selçuklu camisi etrafında (Selçuk Mahallesi) başladığı söylenebilir. Sosyal ve dini yapıların inşa tarihlerine bakıldığında, 14. yüzyılda Selçuklu camisinden Ulucami'ye doğru uzanan alandaki gelişimin, 15. yüzyılda, bu dönemde yapılmış olan Parmaklı Mescid ve Tabaklar Hamamı gibi yapılardan Selçuk Mahallesi'nin doğusuna ve Köprülü Hamam, Taşhan, Kurşunlu Cami, İncirli Cami gibi yapılardan güneye doğru kaydığı söylenebilir.

Kâtip Çelebi'nin *Cihannüma's*ına göre Bergama 17. yüzyılda büyük bir kaleye sahip, kalenin eteklerinde doğu ve batı yönünde genişlemiş bir kenttir. Bir mahallesi, Roma Devrinde inşa edilen Serapion'un (Kızıl Avlu) çevresinde, Serapion'un da altından geçen su yolu⁴ üzerinde kurulduğu için "ne yerde ne gökte" olarak adlandırılmıştır (Eriş 1979: 189-190; Emecen 1992: 494).

Bergama Belediyesi 1869 yılında ilk kurulduğunda 6 mahalle ve yaklaşık 4000 kişiye hizmet vermiş, (*Yurt Ansiklopedisi* 1982: 4380) günümüzde mahalle sayısı 18'e ulaşmıştır.

Geleneksel kent dokusu "Kentsel Arkeolojik SIT" olarak tanımlanmış⁵ alanın dışında, 2. ve 3. derece Arkeolojik SIT olarak tescillenmiş alanlar da yer almaktadır. Farklı dönemleri içeren çok katmanlı bir kent olan Bergama'da (Altınöz 2003: 650) Roma Devri yerleşim alanı bugünün geleneksel dokusunun bulunduğu alan ile çakışmaktadır (Radt 2001:57).

1943 tarihli Bergama Şehri İmar Planı Raporundaki (BŞİPR) Bergama haritasında (*Bergama Şehir İmar Planı Raporu* 1943: 28/ lev. 1: şek. 4), o tarihteki geleneksel kent dokusu yayılma alanı, Roma ve Hellenistik devirlerin kent dokusu (Radt 2002: 56/ lev. 1: şek. 3) ile karşılaştırıldığında, 1943 yılındaki kentin, Antikçağ'ın her iki dönemine ait kent dokusunun üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bergama ile ilgili çok sayıda araştırma ve yayını olan Osman Bayatlı'ya göre 19. yüzyılın sonlarındaki Bergama kenti 1950'li yıllardaki yerleşimin ancak yarısı kadar bir alanı kaplamaktadır. Değnek adlı alanın büyük kısmının zeytin ağaçlarıyla kaplı bulunduğu, Bayır ve Demirciler alanlarında yerleşim olmadığı belirtilmektedir (Bayatlı 1997: 11).

1876 Osmanlı-Rus Savaşından sonra gelen göçmenlerin iskânları sırasında Bergama'da yeni mahalleler kurulmuştur. Selimiye ve Hatuniye mescitleri bu mahallelerde yer almaktadır. Bu tarihlerde asırlık mezarlıklar, Bergama kent dokusunun üç tarafını sarmış bulunmaktadır (Bayatlı 1997: 12).

Cumhuriyet Devri öncesinde Bergama'daki etnik grupların yerleşim alanları Bergama Çayına göre konumlanmıştı. Düzlük sahada Müslümanlar, kale eteklerinin doğusunda Rumlar, batı tarafında Ermeniler, çay boyunca da Museviler oturuyordu (Bayatlı 1997: 12). Akropolis tepesi eteklerinde ve yamaçlarında Rum mahalleleri, Bergama Çayının sağ ve sol kıyısında şerit halinde Yahudi ve Ermeniler yaşamakta, Türk mahalleleri de onları çevrelemekteydi. Fiziksel yapıda da bu durum kolayca göze çarpmakta; kale eteklerinden Bergama Çayına kadar iki katlı kırmızı kiremitli, taştan yapılmış, arazi yapısı nedeniyle kademeli olarak yerleşmiş evler, çayın altında ise tek katlı, toprak damlı beyaz badanalı kerpiç ve kârgir⁶ evler görülmekteydi (Emekli 2001: 71).

Yerleşmenin imar planının, bir kaynaktan 1958'de (*Yurt Ansiklopedisi* 1982: 4380), başka bir kaynaktan 1968 yılında (*İl Yılı* 1973: 735) tamamlandığı belirtilmektedir.

Geleneksel kent dokusu 1960'lara kadar yapısını korumuş; bu yıllarda kentin ana eksenini nitelendirebileceğimiz Cumhuriyet Caddesinin doğusunda ki bölgede bazı cami ve mescitler ile birlikte bazı ta-

rihi yapıların ve ahşap evlerin yıkılarak yeni betonarme konutların inşa edildiği bir süreç başlamıştır. Geleneksel dokuyu yok ederek "Bergama çarşısı"nın güneydoğusuna doğru devam eden bu değişim sonucu yenilenen alanlar "Osmanlı kentinin" güney sınırına kadar ulaşmıştır (Sönmez 1998: 30). Geleneksel kent dokusu o yıllarda tahrip olan bu kesim, günümüzde "3. derece Arkeolojik SIT" alanı olarak tanımlanmaktadır.

Geleneksel kent dokusunu tahrip ettiği bilinen afetler, 1842'deki sel baskını (Bayatlı 1997: 78) ve 1853'teki yangındır (Bayatlı 1997: 87). Bu yangında 400 kadar dükkân, 200 kadar ev ile 5 han yanmıştır. Bayatlı'nın, bu yangının izlerinin Mermer Direkler alanı, Kızıl Avlu, Çukurhan, Acem Han, Pamuk Han, Çarşı Hamamı ve Bedesten'de hâlâ görüldüğünü (Bayatlı 1997: 89) belirtmesine bağlı olarak, söz konusu alanın çalışma bölgemiz içindeki Barbaros Mahallesi'nde 305 numaralı adayı, ayrıca 364 numaralı ada ve güneyindeki geleneksel çarşı bölgesini kapsadığı sonucunu çıkarabiliriz. Bu bilgi, aynı zamanda Osmanlı Devrine ait en eski yerleşim alanlarından olan Barbaros Mahallesi'nde -364 numaralı adadaki tek bir örnek dışında- 19. yüzyıl öncesine ait tepe pencereli evlerin olmamasını da açıklayabilir.

Doğal arazi yapısı, SIT alanları ve ulaşım bugünkü biçimlenmede etkin olmuş; kentin gelişimi, kuzey, kuzeydoğu ve batıda eğimin fazla olması nedeniyle doğu ve güneye yönelmiştir. Ayrıca ovoidan geçen ve yoğun olarak kullanılan İzmir-Bergama yolu ve Soma yolu da hızla gelişen eksenlerdir (Emekli 2001: 73).

Kentsel kültür varlıkları envanter çalışmasının yapıldığı tarihsel kent merkezi çevresi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca 1983 yılında, 1. derece, 2. derece ve 3. derece Arkeolojik SIT'lerle çevrili "Kentsel Arkeolojik SIT" olarak tanımlanmıştır. 1976 yılında sadece "Arkeolojik SIT" alanları ve sınırları tescil edilen⁷ Bergama kentinin, "Kentsel SIT" ve "Arkeolojik SIT" olarak tescili 1983 yılında gerçekleştirilmiş⁸ ve 1984 yılında tekrar değerlendirilmiştir⁹. SIT alanları 1993, 1994, 1996 ve 2002 yıllarında İzmir Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Koruma Kurulunca yapılan revizyonlar sonucu günümüzdeki şeklini almıştır (lev. 2: şek. 5).

Geleneksel kent dokusu 1983 yılında SIT alanı olarak ilan edilen Bergama'nın koruma planı yeni oluşturulmaktadır. SIT alanı ilanını takiben koruma planı yapılıncaya kadarki süre içinde yapılaşma koşullarını belirleyen "geçiş dönemi yapılanma koşulları", Bergama Belediyesi'nin başvurusu sonucu İzmir 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca 2001 yılında, SIT alanı ilanından 18 yıl sonra belirlenmiştir. Bergama'nın "Kentsel Arkeoloji SIT" olarak ilan edilmesi kararıyla birlikte "Geçiş dönemi yapılanma koşulları" kararı da alınmıştır¹⁰. Bu süreçte geleneksel kent dokusundaki yapılaşmanın durması ve tamir

dahi edilememeleri sonucunda köhneleşen evler, düşük gelir grubundaki kişilerin ya da evlerinden ayrılmak istemeyen yaşlıların barındıkları konutlara dönüşmüştür. Yamaç yerleşimindeki Batı etkili evler, mübadele ile Yunanistan'dan gelenler dışında çevre köylerden gelip Bergama'ya yerleşenlerce satın alınmıştır. Ova yerleşimindeki geleneksel evlerde ise Bergama'nın düşük gelirli veya evini terk etmek istemeyen yaşlılardan oluşan yerli halkı oturmaktadır.

Bergama'nın geleneksel kent dokusunda, anıtsal yapılar dışında tescilli sivil mimarlık örneği 458 konut bulunmaktadır. Yapılan envanter çalışmaları, bu sayının daha da artması gerektiğini göstermektedir (lev. 4: şek. 7; lev. 5: şek. 8).

Mahalleler

Kentsel kültür varlıklarının yer aldığı mahalleler: Bergama Çayının kuzeyindeki alanda Ulucami, Talatpaşa, Kurtuluş mahalleleri; Bergama Çayının güneyindeki alanda ise Selçuk, Barbaros, Atmaca, İslamsaray, Turabey, İnkılâp, Gazipaşa ve Zafer mahalleleridir (lev. 3: şek. 6).

Kentsel Arkeolojik SIT alanı içinde kalan mahalleler, Ulucami Mahallesi'nin bir kısmı, Talatpaşa Mahallesi, Kurtuluş Mahallesi'nin bir bölümü ve Barbaros Mahallesi'nin tamamı ile Atmaca Mahallesi'nin bir bölümüdür.

Talatpaşa Mahallesi: Akropolis eteklerinden Bergama Çayına kadar uzanan yamaç alanda yer alan Talatpaşa Mahallesi'nde, ikisi Kentsel Arkeolojik SIT alanı dışında olmak üzere toplam 14 yapı adası mevcuttur. Bu yapı adalarından 6'sında (452, 454, 455, 456, 459 ve 650 numaralı yapı adaları) envanter çalışması tamamlanmıştır.

Ulucami Mahallesi: Yine aynı bölgede yer alan Ulucami Mahallesi'nde, 5'i "Kentsel Arkeolojik" ve "Arkeolojik" SIT alanları dışında olmak üzere toplam 20 yapı adası mevcuttur. Kentsel Arkeolojik SIT alanı içindeki yapı adası sayısı 8 olup bunların 2'sinde envanter çalışması tamamlanmıştır. Ulucami Mahallesi'nin İttihat-ı Terakki Caddesinden Akropolis'e uzanan bölümü 2. derece Arkeolojik SIT alanı olarak tanımlanmıştır. Yapı adası sayısı 7 olan bu alanda çok önemli kentsel kültür varlıkları yer almaktadır. Buradaki yapı adalarında bulunan konutların yalnızca ikisinin envanteri yapılmış olup bu alandaki çalışma önümüzdeki yıl devam ettirilecektir.

Barbaros Mahallesi: Bergama Çayının güneyindeki Kentsel Arkeolojik SIT alanı içinde yer alan mahallede 20 yapı adası olup bunlardan 5'inin envanter çalışması tamamlanmıştır. Kentin geleneksel çarşı bölgesinde yer alan ve Bergama'nın, tamamı Kentsel Arkeolojik SIT alanı içinde kalan tek mahallesi olan Barbaros Mahallesi'nde envanter çalışması Bergama Çayı kıyısından itibaren başlatılmıştır. Envanter çalışması yapılan yapı adalarından 305 numaralı ada,

mahallenin üçte biri kadar geniş bir alanı kaplamaktadır. Barbaros Mahallesi içinde kalan geleneksel çarşı bölgesine ait envanter çalışması önümüzdeki yıl yapılacaktır.

Selçuk Mahallesi: Bergama Çayı güneyinde yer alan Selçuk Mahallesi kuzey-güney doğrultuda kesen hattın doğusu 2. derece Arkeolojik SIT alanı, batısı ise 1. derece Arkeolojik SIT alanı olarak tanımlanmıştır. Kentsel kültür varlıkları envanter çalışması yapılan mahallenin doğusunda, 2. derece Arkeolojik SIT sınırları içerisinde kalan 3 yapı adasından ikisinin envanteri tamamlanmıştır.

Bu mahalleler dışında, Atmaca ve Gazipaşa mahallelerinde, yok olma tehlikesi taşıyan nitelikli yapılar için sadece anıt envanter formu doldurulmuştur. Sayıları toplam 6 olan bu yapılardan biri harap durumdaki Taşhan, diğeri tüm öğeleriyle özgün bir dükkân, diğer 4'ü konuttur.

Yol dokusu

Bergama kenti geleneksel yol dokusu, genişlik açısından bir kademelenmeye sahip olmayan, sadece kent merkezinde daha yoğun bir yayılım gösteren Anadolu Türk kenti dokusuna (Tanyeli 1987: 156) bir örnek teşkil eder.

Bergama'nın yol dokusu içinde yer alan çıkmaz sokaklar ise "ana cadde-cadde-sokak ayırımının bulunmadığı 'farklılaşmamış' bir ulaşım şebekesi içinde, (...) boyut açısından olmasa da, niteliği açısından bir işlevsel kademelenme," oluşturur (Tanyeli 1987:157). Bergama Çayı boyunca uzanan Kozak Caddesi, Camii Kebir Caddesi, Kınık Caddesi ve onları kesen Cumhuriyet Caddesi kentin geleneksel dokusu içinde yer alan ana ulaşım eksenleridir (lev. 6: şek. 9).

Çalışma alanı içinde, Bergama Çayının güneyinde yer alan yollar arazinin topografyasına bağlı olarak düz veya az eğimli sokaklar şeklindedir. Genişlikleri birbirine yakın olan sokaklar ve çıkmaz sokaklar genellikle asfaltlanmıştır (lev. 6: res. 2), ancak yer yer granit parke kaplamaların kalmış olduğu sokaklar da vardır.

Bergama Çayının kuzeyindeki yamaç yerleşiminde arazi eğimine paralel uzun yollar, bunları açılı ya da dik kesen yollar ve çıkmaz sokaklar şeklinde bir yol dokusu mevcuttur. Bu alanda geleneksel yol dokusu olan Arnavut kaldırımı (lev. 6: res. 3) ve granit parke kaplamalı sokaklar (lev. 6: res. 4) büyük oranda korunmuş olup yer yer üzerleri asfaltlanmıştır.

Yapı adaları

Bergama'da 2003 yılında kentsel kültür varlıkları envanter çalışması yapılan toplam yapı adası sayısı 15'tir. Bu yapı adalarından 8'i yamaç alandaki Talatpaşa ve Ulucami mahallelerinde, 7'si düz alanda konumlanan Barbaros ve Selçuk mahallelerindedir.

Yamaçta yer alan Batı etkili kârgir yapıların yoğun olarak bulunduğu yapı adaları ile Bergama Çayının güneyindeki yapı adaları, konut- parsel- sokak ilişkisi açısından -çıkma sokaklarla çevrili, düzgün olmayan, organik biçimli oluşları gibi ortak özellikleri dışında- farklı özellikler göstermektedir.

452 numaralı yapı adası: Talatpaşa Mahallesinde yer almaktadır. Kınık Caddesi, Samanpazarı Sokak, Abacıhan Sokak ve Dünderlı Sokak ile çevrelenmiştir. İnce uzun tek yapı genişliğinde dikdörtgen biçimindeki bu adayı oluşturan yapılar bitişik düzendedir. 9 parselden oluşan yapı adasının 8 parselinde tescilli yapılar bulunmaktadır. Adadaki tüm yapılar korunması gerekli kültür varlığı olup envanterleri yapılmıştır. Adanın bir ucunda, Kınık Caddesi üzerinde Türk Ocağı olarak yapılmış (env. no: J18B0002), günümüzde ise boş duran yapı (lev. 18: res. 42), dışındaki yapılar konuttur. Ada genelinde yapılar iki katlı olup Samanpazarı Sokak ve Abacıhan Sokaktaki eğimden kaynaklanan yükseklik farkından dolayı bazı konutlarda yarı bodrum oluşmuştur.

454 numaralı yapı adası: Talatpaşa Mahallesinde yer almaktadır. Tabak Köprü Sokak, Alan Sokak, Samanpazarı Sokak ve Eski Tabakhane Aralığı ile çevrelenmiştir. Dörtgene yakın formdaki bu yapı adası 9 parselden oluşmaktadır ve buradaki 4 yapı tescillidir. Yapı adasındaki tüm parsellerdeki yapıların envanteri yapılmıştır. Küçük avlulu konutların bulunduğu adanın genelinde yapılar tek katlıdır.

455 numaralı yapı adası: Talatpaşa Mahallesinde yer almaktadır. Alan Sokak, Tabak Köprü Çıkma, Arif Bey Sokak, Kadı Sokak ve Kadı Çıkma ile çevrelenmiştir. Düzgün olmayan, organik biçimli bir adadır. Ada içine giren 3 adet çıkmaz sokak vardır. 53 parselden oluşan yapı adasının 12 parselinde tescilli yapı vardır ve bunların 29'unun envanteri yapılmıştır. 13 numaralı parseldeki yapının (env. no: J18B0025/ lev. 19: res. 48) cephe onarımı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sokak iyileştirilmesi kapsamında yaptırılmıştır. Bu yapı aynı sokakta, bakanlık tarafından cephe onarımı yaptırılan 4 yapıdan biridir. Ada genelinde yapılar iki katlıdır (yapı adasının vaziyet planı ve bazı konut örnekleri için bkz. lev. 7: şek. 10; lev. 19: res. 45, 47-48, 52).

456 numaralı yapı adası: Talatpaşa Mahallesinde yer almaktadır. Turan Sokak, Zafer Sokağı, Küçük Alan Sokağı, Dede Sokağı, Arif Bey Sokağı, Arif Bey Çıkma, Kadı Sokağı ile çevrelenmiştir. Düzgün olmayan, organik biçimli bir adadır. Ada içine giren Arif Bey Çıkma ve Kadı Aralığı olmak üzere 2 çıkmaz sokak vardır. Yapı adası 54 parselden oluşmaktadır. Parsellerin 19'unda tescilli yapı vardır. Envanteri yapılan yapı sayısı 38 olup bunlardan biri okul (env. no: J18B0063/ lev. 18: şek. 27, res. 41), diğeri ise bir çeşmedir (env. no: J18B0088). Ada genelinde yapılar iki katlıdır (yapı adasının vaziyet planı ve bazı ko-

nut örnekleri için bkz. lev. 7: şek. 10; lev. 12, 14).

459 numaralı yapı adası: Talatpaşa Mahallesindedir. Dede Sokak, Dünderli Sokak ile çevrelenmiş üçgen biçimli bir yapı adasıdır. Adanın 4'ü tescilli olan toplam 6 parseli içinde –bir çeşme dışında– yapıların tümü konut olup çeşme de dahil tümünün envanterleri yapılmıştır. Ada genelinde yapılar iki katlıdır (lev. 19: res. 50).

650 numaralı yapı adası: Ulucami Mahallesindedir. Tek parselden oluşan yapı adası Tabak Köprü Sokağı üzerinde yer almaktadır. Adada bulunan ve envanteri yapılan tek katlı konut (lev. 21: res. 65) tescillidir.

651 numaralı yapı adası: Ulucami Mahallesindedir. Ulucami Yokuşu, Soğandere Sokağı, Tabak Köprü Sokağı ile çevrelenmiştir. Düzgün olmayan, organik biçimli bir adadır. Ada içine giren 4 çıkmaz sokak, 55 parsel vardır. Adada 4'ü tescilli 11 yapının envanteri yapılmıştır. Yeni yapıların çoğunlukta olduğu ada genelinde yapılar tek katlıdır (yapı adasındaki bazı konut örnekleri için bkz. lev. 13; lev. 15: res. 28-29, şek. 22; lev. 19: res. 49; lev. 23: res. 74g).

652 numaralı yapı adası: Ulucami Mahallesindedir. Soğandere Sokak, 1. Türkeli Sokak ve Cami Yokuşu Sokak ile çevrelenmiştir. Düzgün olmayan, organik biçimli bir adadır. Adada bulunan toplam 20 parselde 3 tescilli yapı vardır. Tescilli yapılardan biri Ulucami'dir (env. no: J18B0100/ lev. 16: res. 31, şek. 24). Özgünlük durumu kötü olan adanın 5 parselinde envanter yapılmıştır. Ada genelinde yapılar tek katlıdır.

298 numaralı yapı adası: Barbaros Mahallesindedir. Bergama Çayı ile Kozak Caddesi ve Camii Kebir Caddesi ile çevrelenmiştir. Düzgün olmayan, organik biçimli ince uzun bir adadır. Adada bulunan toplam 8 parselin 2'sindeki konutların yanı sıra Barbaros Mahallesi ile Ulucami Mahallesini bağlayan ve tescilli olan Ulucami Köprüsünün (env. no: J18B0119/ lev. 17: res. 34) envanteri yapılmıştır. Diğerleri niteliksiz yeni yapılardır. Ada genelinde yapılar tek katlıdır.

299 numaralı yapı adası: Barbaros Mahallesinde, Bergama Çayı ile Camii Kebir Caddeleri arasında yer alır. Düzgün olmayan, organik biçimli ince bir adadır. Toplam 15 parseli sahip adada bulunan Tabaklar Hamamı tescillidir ve envanteri yapılmıştır (env. no: J18B0121). 15. yüzyıldan kalma bu hamam üzerinde yeni yapılaşmalar saptanmıştır (lev. 17: res. 36-38). Adadaki diğer yapılar yeni ve niteliksizdir.

305 numaralı yapı adası: Barbaros Mahallesindedir. Camii Kebir Caddesi, Mermer Direkler Caddesi, Kasapoğlu Caddesi ve Yılanlı Sokak ile çevrelenmiştir. Yapı adasına giren 15 çıkmaz sokak vardır. Düzgün olmayan, organik biçimli büyük bir adadır (lev. 7: şek. 11). Ada üzerindeki toplam 181 parselin 11'inde tescilli yapı vardır. 1 lokanta, 1 çeşme, 1 han, 5 dük-

kân diğerleri konut olmak üzere toplam 51 yapının envanteri yapılmıştır. Genelinde tek katlı yapılar (lev. 15: res. 30, şek. 23; lev. 20: res. 57) bulunan adadaki apartmanların 3'ü beş katlı, 1'i dört katlıdır.

364 numaralı yapı adası: Barbaros Mahallesindedir. Kozak Caddesi, Eski Kozak Caddesi ve Yılanlı Sokak ile çevrelenmiştir. Düzgün olmayan, organik biçimli bir adadır. Ada üzerinde 2 kısa çıkmaz sokak ve 46 parsel bulunmaktadır. Parmaklı Mescid dışında tescilli yapının bulunmadığı yapı adasında 12 konut, 1 dükkân+konut ve Parmaklı Mescidin envanterleri yapılmıştır (env. no: J18B0169/ lev. 16: res. 33, şek. 26). Ada genelinde yapılar tek katlıdır (Yapı adasındaki bazı konut örnekleri için bkz. lev. 9; lev. 11: res. 14-15, şek. 16; lev. 20: res. 53, 55).

365 numaralı yapı adası: Barbaros Mahallesindedir. Camii Kebir Caddesi ve Kozak Caddesi ile çevrilidir. Üçgen biçimli bir adadır. 12 parselden oluşan ve tescilli yapı bulunmayan adada 4 konutun envanteri yapılmıştır. Genelinde tek katlı yapıların bulunduğu adada üç ve beş katlı 3 apartman vardır.

413 numaralı yapı adası: Selçuk Mahallesindedir. Kozak Caddesi, İkinci Çukurbağ Sokak, Birinci Çukurbağ Caddesi ve Ansarlı Cami Sokağı ile çevrelenmiştir. Üçgen biçimli bu ada, içine giren 7 çıkmaz sokak ve 90 parselden oluşmaktadır. Tescilli yapının bulunmadığı adada 11 konutun envanteri yapılmıştır. Ada genelinde yapılar tek katlıdır (lev. 11: res. 16, şek. 17).

414 numaralı yapı adası: Selçuk Mahallesindedir. Hacıbeyazı Caddesi, Birinci Çukurbağ Sokağı, Ansarlı Cami Sokağı ve Kozak Caddesi ile çevrilidir. Düzgün olmayan, organik biçimli bir adadır. İçine giren 6 çıkmaz sokak ve 71 parselden oluşan adada biri Ansarlı Cami (env. no: J18B0136/ lev. 16: res. 32, şek. 25) ikisi konut olmak üzere 3 tane tescilli yapı vardır. Envanteri yapılan 22 yapıdan Ansarlı Cami, çeşme ve bir dükkân+konut dışındakiler konuttur. Ada genelinde yapılar tek katlıdır (Yapı adasındaki bazı konut örnekleri için bkz. lev. 20: res. 54, 58; lev. 21: res. 66).

İncelenen yapılar

Konutlar

Bergama'da "korunması gerekli kültür varlıkları" olan konutlar, yöresel etkiler sonucu biçimlenen –gerek Türklere gerekse gayri Müslim azınlığa ait (Rum, Ermeni ve Yahudi)– "geleneksel evler" ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren genellikle gayri Müslimler tarafından yapılan "Batı etkili evler" olarak iki farklı tipte değerlendirilebilir. Bergama evleri konusunda çalışma yapan Neslihan Sönmez de konutları, bu isimlendirmeye ve yapım sistemi özellikleriyle tanımlamıştır (Sönmez 1998: 39).

19. yüzyılın ikinci yarısından önce Türklerin konutlarının yoğun olarak bulunduğu Bergama Çayının güneyindeki düz alanda ve çayın kuzeyinde, azınlıkların

evlerinin olduğu yamaç yerleşiminde aynı özellikte geleneksel konutlar yapıldığı saptanmıştır. 19. yüzyıl sonunda ülke genelinde yaşanan Batılılaşma/ modernleşme döneminin somut yansımaları Bergama konutlarında farklı bir mimari biçimlenme şeklinde görülmektedir.

1856 Islahat Fermanı, bunu takip eden 1858 Arazi Kanunu ve 1867 tarihli yabancı uyruklulara "taşınmaza tasarruf hakkı" veren kanunun kabulü sonucunda, 19. yüzyıl sonundan itibaren ülkedeki gayri Müslimlerin ve yabancı uyrukluların, ekonomik gelişmişlikleriyle koşut olarak Anadolu kentlerinde giriştikleri konut yaptırma etkinliği dikkat çekici boyutlardadır (Binan 1994: 26).

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılan "Batı etkili evler" in parselleri de "geleneksel evler" in parselleri gibi organik biçimli olup yamaç alandaki parsel boyutları daha küçüktür. Osmanlı kentinde yerleşim alanlarının oluşturulmasında etnik ve dini esaslara uygun iskânlar gerçekleştirilmekte; bu yerleşmelerde her grubun kendi sınırları içinde oturmasına ve nüfusunun artmasından dolayı konut alanlarının genişletilmemesine dikkat edilmektedir (Ortaylı 1979: 135). İstanbul dışında İzmir'de de etnik grupların yerleşme bölgelerinin 17. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasındaki zaman diliminde değişmeden kaldığı (Kuban 2001: 69) bilinmektedir. Bergama kentinde azınlıkların ve yabancıların yerleştiği yamaç alana -yapı yapma isteğindeki artışa bağlı olarak- belli boyutları aşmayan bir parselasyon düzeninin getirilmiş olduğu gözlenmektedir (Sönmez 1998: 37).

Bu saptamalar doğrultusunda Bergama'da, Türklerin, gayri Müslim azınlığın ve yabancıların yerleştiği alanların belirlenmiş olduğu; 19. yüzyılın sonunda, gayri Müslim halkın ve yabancıların artan konut edinme talepleri doğrultusunda, sınırlı yerleşim alanlarındaki parsel boyutlarının bölünerek küçüldüğü sonucu çıkarılabilir. Gayri Müslim azınlığın oturduğu alanda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren "dış sofalı" geleneksel evlerin avlularının yok edilip evin önünde, ancak avlu girişi kapısına ulaşım amaçlı bir alan bırakılarak bölünen parseller üzerine, Batı etkili evlerin yapıldığı örnekler bu görüşü desteklemektedir (lev. 19: res. 51).

Konut-parcel-sokak ilişkisi

Sokağa kapalı, avluya yönelmiş "geleneksel evler", organik biçimli geniş parsellerde yer almakta; bağımsız servis, depo vs. mekânları avluyu sarmaktadır. Bunlar yüksek duvarlarla çevrili, sokakla bağlantısı avlu kapısıyla olan, tek katlıysa sokaktan hiç görülmeyen, iki katlıysa üst katta, dar cephesi ile sokağa açılan evlerdir.

Parselin tamamına yakınına oturan, bitişik düzende inşa edilmiş "Batı etkili evler" in yaygın olarak gözlenen özellikleri manzaraya, güneye

ya da sokağa yönelmeleri ve sokak cephesi konutlar olmaları, arka cephede ise küçük bir avluya açılmalarıdır. Geleneksel evlerin parsellerinden farklı olarak parsel boyutlarının küçüldüğü görülen bu evler genelde bitişik düzende inşa edilmiştir ve iki yanı sağır cephelidir.

Mimari özellikleri

Bergama konutlarının biçimsel ve yapısal özellikleri, gelişimi ve yüzyıllara göre değişimi, envanter çalışması gerçekleştirilen sınırlı bölgede görülebilmektedir. En basit ev tipleri tek katlı, tek mekânlı ve beşik çatılı evlerdir. Bu evler kalın "kuru taş" (moloz taş) duvarlı, dikdörtgen planlı inşa edilmiş bir mekân üzerine kalın bir ahşap "ustun" (atki), onun üzerine dik olarak aralıklı konan "germe"ler (mertekler), onun da üzerine "yirtmaç" (kaplama tahtası) yerleştirilen, en üstte ise örtü malzemesi olarak çavdar sapının kullanıldığı konutlardır. Kırsal özellikli bu tür konutlar Bergama Çayının güneyindeki Selçuk Mahallesi'nde az sayıda saptanmıştır. Bayatlı, 19. yüzyılda Bergama evlerinin pek azının kiremit çatılı, çoğunun düz toprak damlı olduğunu söylemektedir (Bayatlı 1997: 12). "Çorak" (düz toprak) damlı mekânlar, çayın güneyinde yer alan evlerde görülür, fakat günümüze az sayıda örneği ulaşmıştır (lev. 20: res. 53).

"Geleneksel Bergama evi" tek veya çift katlı, üç tarafı taş duvarla çevrili, ön kısmı ahşap karkas dolgu duvarlı, avluya ve hayata açılan yapılardır. Avluya yönelen, doğrudan sokağa açılmayan bu evlerin sokakla bağlantısını avlu sağlar. Tek katlı ya da iki katlı olan bu evler arasında açık/ dış sofalı olanların yanı sıra iç sofalı plan tipine sahip olanlar da vardır.

Açık/ dış sofalı evler genelde iki odalıdır; oda sayısının arttığı örneklerde odanın biri sofa genişliğince uzanmakta ya da diğer odalara sofa doğrultusuna dik olarak eklenmekte ve sofa asimetric olarak biçimlenmektedir. Açık/ dış sofası üç yandan odalarla çevrilen konut örneği de belgelenmiştir (lev. 9: res. 7-9, sek. 14).

Hayata açılan kapıların bulunduğu, "pahlı" duvarlarla çevrili dış sofalı ve "revzen" tepe pencereli olan bu ev (env. no: J18B0172), Sedat Hakkı Eldem tarafından 18. yüzyıl geleneksel Türk evi olarak nitelendirilen dış sofalı, tepe pencereli ev ile aynı özellikleri taşımaktadır (env. no: J18B0143/ lev. 8: res.5-6, sek. 12-13). Eldem tarafından plan rölovesi de yapılmış olan ev (Eldem 1968: 40) günümüze çok bozulmuş olarak ulaşmıştır. Yüksek avlu duvarları arkasında kalan bu evin cephesi dış sofası kapatılarak bozulmuştur. Merdiveni özgün değildir, tepe pencereleri kapatılmış, dış sofadaki seki mekânı mutfak olarak kullanılmaktadır.

Çok nitelikli, özgün ve gerek plan özellikleri gerek yapı elemanlarıyla 18. yüzyıl evi olarak nitelendirilen dış sofalı evlerin başka bir örneği de, çalışma alanı-

mız dışında yer aldığı halde, harap durumu, dolayısıyla yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunması nedeniyle envanter kapsamına alınmıştır (env. no: J18B0235). Ulucami Mahallesinde, Bergama Çayının kuzeyindeki yamaç yerleşimde bulunan bu ev, üç taraftan odalarla çevrili dış sofalı, alçı "revzen" tepe pencereci geleneksel konut örneklerindendir. Evin avlusu, öne sonradan yapılan bir yapı nedeniyle küçülerek bozulmuştur (lev. 10: res.10-13, şek. 15). Yine yamaç alanda, gayri Müslimlerin yaşadığı Talatpaşa Mahallesinde tek katlı, dış sofalı başka geleneksel evler de belgelenmiştir (lev. 12: res. 17-18, şek. 18; lev. 19: res. 51).

İki katlı, açık/ dış sofalı evler, Bergama halkı tarafından "haneşli" ya da "hanaylı" ev olarak tanımlanmaktadır (lev. 20: res. 54-56). Tek ya da iki katlı açık/ dış sofalı evlerde bağımsız depo, ahır, fırın ve diğer servis mekânları avluyu çevrelemektedir. "Hela" avluda ve evden en uzak yerde konumlandırılmıştır.

Tek katlı dış sofalı evlerin (lev. 11: res.14-15, şek. 16; lev. 20: res. 58) yanı sıra iki oda arasında avluya yönelik açık/ iç sofanın (eyvan) yer aldığı örnekler de rastlanmıştır. Bu örneklerden biri lev. 11: res. 16 ve şek. 17'de görülmektedir; evin giriş katı planında sofa olarak gösterilen mekânlar yapıldıklarında açık olup sonradan kapatılmıştır.

19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başına ait tek katlı ve iki katlı geleneksel evlerde açık/ dış sofalı planlar yanında, kapalı/ iç sofalı planların yaygın olarak kullanılmaya başlandığı gözlenmiştir. Tek katlı yapılarda görülen, iki oda arasındaki açık/ iç sofa öğesinin sonradan kapalı hale getirildiği örnekler bu dönemde artmıştır. İç sofaya açılan oda sayısının arttığı ve iç sofanın uzadığı ev örnekleri de belgelenmiştir (env. no: J18B0206/ lev. 20: res. 57). Bergama Çayının kuzeyinde gayri Müslimlerin yaşadığı alanda da iç sofalı geleneksel evler mevcuttur.

Yine 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında "Batı etkili evler" arasında tek ya da iki katlı, kapalı/ iç sofalı olanların (lev. 14: res. 24-27, şek. 21; lev. 15: res. 28-30, şek. 22-23) yanında -yaygın olarak kapalı/ asimetrik dış sofalı ya da kapalı/ köşe dış sofalı planlar olarak tanımlanabilecek- yan sofalı örnekler de görülmektedir (lev. 13: res. 20-23, şek. 20). Ayrıca geleneksel planlamadan "Batı etkili evler"e geçiş sürecini vurgulayan plan örnekleri de saptanmıştır (lev. 12: res. 19, şek. 19).

Kapalı iç ya da dış sofalara odalardan açılan pencereler açık sofalara öykünme olarak yorumlanabilir. Odalardan sofaya açılan pencereler, açık sofalı planlama ilkesinin tersine, oda yerine sofanın gün ışığından yararlanmasına olanak vermektedir (lev. 14: res. 26; lev. 22: res. 71). Etrafındaki odalardan sofaya açılan pencereler, planlamada açık sofadan kapalı sofaya geçiş sürecini vurgulayan öğeler olarak değerlendirilebilir.

Yine bu dönem (19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı) konutlarında, daha önce evden mümkün olduğunca uzakta, avluda yer alan "hela"nın eve bitişik olarak planlandığı saptanmıştır. Eve bitişik olan "hela"nın içeriden doğrudan kullanılmadığı, evin arkasındaki avluya çıkılarak ulaşıldığı örnekler sık olarak görülmektedir. "Hela"nın evin dışından içine alındığı planlanma sürecindeki ara dönemi vurgulayan bu evler plan özellikleri açısından, batılılaşma/ modernleşme örnekleri olarak değerlendirilebilir.

Evler dar cepheli parsellerde yandan girişli ve yan sofalı, geniş cepheli parsellerde de ortadan girişli iç sofalı planlamaya sahiptirler. Parsel boyutlarının küçük olması nedeniyle, geniş cepheli bazı örneklerde evin boyutları konusunda cepheden yanlış izlenim edinilebilmektedir. Sokağa açılan cephesiyle çok büyük gibi görünen konutların, geniş cephelerin arkasında tek oda sırasının olduğu, Batı etkisinin cephe de maske gibi kaldığı örnekler mevcuttur.

İki katlı kârgir evlerden farklı olarak "L" planlı, cephede, girişin üzerinde dökme demir destekli ahşap bir cumbaya sahip, "Sakız mimarisi" olarak nitelendirilen (Akyüz 1996: 40; Sönmez 1998: 73) evler de görülmektedir. "Batı etkili Bergama evleri"nin cepheleri ise 19. yüzyılın Neo-Klasik üslubunu yansıtmaktadır.

Evler kırma ya da beşik çatılı olup alaturka kiremit veya Marsilya kiremidi örtülüdür. "Geleneksel evler" ahşap dar saçaklıdır. "Batı etkili evler"de ise dar saçaklar, çeşitli şekillerde kademeli olarak dizilen çıplak ya da sıvalı tuğlalarla desteklenmiştir (lev. 21: res. 62, 65-66). Benzer saçaklar "geleneksel dış sofalı evler"i üç yandan saran taş duvarlı cephelerde de görülmektedir (lev. 21: res. 62-63, 66).

Yapım sistemi ve malzeme özellikleri

Bergama'da karşımıza çıkan geleneksel yapım sistemi, yığma taş ve ahşap karkas sistemin birlikte kullanıldığı bir düzendedir. Geleneksel tek katlı evler, su basman yüksekliği yaklaşık 50 cm olan taş temel üzerine ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir. İki katlı evlerde alt kat yığma taş, üst kat ahşap karkas sistemdir. Döşeme ahşap kirişlemedir. "Geleneksel dış sofalı evler" üç yandan üst katlara kadar çıkan taş duvarla çevrilidir; "hayat"a açılan cephe ahşap karkas dolgu, iç duvarlar ise ahşap karkas üzeri bağdadi çatalı şeklindedir. Ahşap karkas dış duvarlar, tuğla ve kerpiç dolguludur. Ahşap karkas iç duvarlarda dolgu yoktur, bağdadi çita üzerine sıvalıdır. Ahşap karkas duvarlar içte ve dışta saman katkılı çamur sıva (2-3 cm) üzerine ince kireç harçlı sıvalıdır (0.3-0.5 cm). İki katlı evlerde alt kat yığma taş, üst kat ahşap karkas, döşeme ahşap kirişlemedir. Kalın taş duvarlar (60-80 cm) moloz, kaba "yonu" veya yer yer tuğla kullanılarak örülmüş kaba "yonu" taştır ve sıvasızdır.

"Batı etkili evler"de yığma taş ve ahşap karkas sistem bir arada kullanılmıştır. Tek katlı evlerde dış duvarlar, yığma taş veya su basman seviyesine kadar taş, üzeri ise 20-30 cm'lik tek taş bloklarla örülmüş ince duvarın, ahşap karkas sisteme dışardan bitişik olarak inşa edildiği karma bir duvar sistemi şeklindedir. İki katlı evlerde alt kat yığma taş, üst kat ise dışta karma duvarlı ahşap karkas sistemdir. Dolgu-suz ahşap karkas iç duvarlar bağdadi çıta üzerine sıvalıdır, döşeme ise ahşap kirşilemedir. Taş duvarları kaba "yonu" veya yer yer tuğla kullanılarak örülmüş kaba "yonu" taş olan sıvalı ve sıvasız örnekler de görülmektedir.

Önümüzdeki yıl (2004), çalışma alanının genişlemesi ve konut envanter örneklerinin artmasıyla Bergama konutlarının daha ayrıntılı değerlendirilmesi yapılabilecektir.

Dini yapılar

Bergama'da 14. yüzyıldan itibaren inşa edilen Türk İslam eserleri şehrin bugüne ulaşan karakterini belirlemiştir. Karesi Beyliği ve Osmanlılar zamanında bu dönemi yansıtabilecek çok sayıda cami inşa edilmiştir. Bugüne ulaşabilenler: 14. yüzyılda Ulucami; 15. yüzyılda Kurşunlu Cami, Incirli Mescid, Parmaklı Mescid, Lonca Mescidi, Mescidaltı Mescidi, Hoca Sinan Mescidi; 16. yüzyılda Lâleli Cami, Ansarlı Cami ve Darülhadis, Şadırvanlı Cami; 18. yüzyılda Kulaksız Camii; 19. yüzyılda Harputlu Mescidi, Yeni Cami, Hatuniye Camii, Selimiye Camii. Burada sıralanan dini yapılar dışında günümüze yalnızca minareleri kalabilen Selçuklu Camii ve Emir Sultan Camii de vardır (Bayatlı 1956: 9-10; Ersoy 1989; Emekli 2001: 109-110). Çalışma alanımızdaki dini yapılar Ulucami, Ansarlı Cami ve Parmaklı Mesciddir.

Ulucami (env. no: J18B0100), Ulucami Mahallesinde, Bergama Çayının kuzeyinde 652 ada, 19 parselde bulunmaktadır (lev. 16: res. 31, şek. 24). Dikdörtgen planlı, dört fil ayaklı, ortasında üç kubbe, iki yanında birer tonoz bulunan yapının kitabesinden, Sultan Bayezid Han tarafından H 801 (1399) tarihinde yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Bayatlı 1956: 18). Caminin duvarlarında Roma Devri harabelerinden alınan taşlar ile kaba yonu taş ve tuğla kullanılmıştır (Bayatlı 1956: 19).

19. yüzyılda epeyce harap durumda olan cami 1905 yılında büyük bir onarım geçirmiştir. Batı cephesindeki minare ve caminin kuzeyinde, ahşap merdivenle çıkılan mahfel katı bu büyük onarım sırasında yeniden yapılmıştır (Bayatlı 1956: 18). Kuzeyde ve batıda iki kapısı bulunan caminin mihrabı, Selçuklu etkisi taşıyan zengin bir tezyinata sahiptir. Mermerden yapılmış olan minber daha sadedir. Cami avlusunda sekizgen bir şadırvanı bulunmaktadır.

Ansarlı Cami (env. no: J18B0136) Selçuk Mahallesinde, 414 ada, 3 parselde Ansarlı Cami Sokağı üzerin-

de bulunmaktadır (lev. 16: res. 32, şek. 25). Kare planlı ana mekânı tek kubbe ve son cemaat yeri üç kubbe ile örtülmüş caminin kitabesinden, 1543 yılında Ali oğlu Hacı Ahmet tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır (Bayatlı 1956: 45; Ersoy 1989: 45-46). Duvarlarında tuğla ile taş kullanılmıştır.

Parmaklı Mescid (env. no: J18B0169) Barbaros Mahallesinde, Kozak Caddesi (veya Cami-i Kebir Caddesi) ile Yılanlı Sokağın kesişiminde 364 ada 47 parselde bulunmaktadır (lev. 16: res. 33, şek. 26). Kare planlı ana mekânı kubbe ile örtülü olan mescidin kitabesi bulunmadığından yapım yılı tam olarak bilinmemektedir. Almaşık duvar örgü tekniğinden ve bezemesinden yola çıkılarak 15. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir (Ersoy 1989: 22-24). Mescidin güneyini ve batısını çevreleyen haziyesi kaldırılmıştır (Bayatlı 1956: 25). Sütunlu son cemaat yeri tuğla ile örülmüş olan mescidin, minaresinin yalnızca kaidesi günümüze ulaşmıştır.

Su yapıları

Bergama'nın su yapıları: 14. yüzyılda Ulucami Köprüsü, Tabak Köprüsü ve Tabaklar Hamamı; 15. yüzyılda Küplü Hamam; 16. yüzyılda Hacı Hakim Camii ve Hamamı ile Çınarlı Hamamıdır (Bayatlı 1956: 9-10; Ersoy 1989; Emekli 2001: 109-110). Bazı yapıların kitabesi bulunmadığından yapım tarihleri bilinmemektedir (Ersoy 1989: 4). Çalışma alanımızdaki su yapıları Tabaklar Hamamı, Tabak Köprüsü, Ulucami Köprüsü ve dört çeşmedir.

Tabaklar Hamamı (env. no: J18B0121) Bergama Çayının güneyinde Ulucami'nin karşısında, 299 ada, 15 parselde bulunan hamam evlerin arasında kaldığından kolayca algılamak mümkün değildir (lev. 17: res. 36). Tabaklar adını, eskiden çevresinde bulunan tabakhanelerden alan hamamın -kitabesi bulunmadığından ancak iç bezemelerine bakılarak- Ulucami ile aynı dönemde yapıldığı tahmin edilmektedir. Taş ve tuğla ile inşa edilen hamamın üzerini örten kubbelerin iç bezemesi hayli zengindir (lev. 17: res. 37-38). 1842 yılındaki sel baskını sırasında harap olmuştur (Bayatlı 1956: 22-23).

Çeşmeler

2003 yılında çalışma yapılan alanın sınırları içinde -Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 30 parsel ve 459 ada, 5 parselde; Selçuk Mahallesi 414 ada, 36 parselde; Barbaros Mahallesi 305 ada, 45 parselde olmak üzere- toplam dört çeşmenin envanteri yapılmıştır (lev. 17: res. 39 ve 40'da sırasıyla Selçuk ve Barbaros mahallelerinde bulunan birer çeşme (env. no: J18B0153 ve J18B0186) görülmektedir.

Köprüler

Bergama Çayı üzerinde bulunan, Barbaros Mahallesinden Ulucami'ye geçişi sağlayan Ulucami Köp-

rüsü (env. no: J18B0119) ve Roma Devri tonozunun batısında kalan Tabak Köprüsü (env. no: J18B0238), 2003 yılında envanter çalışması yaptığı-
mız alanın sınırları içinde tespit edilen iki köprüdür.
(lev. 17: res. 34-35). Bergama Krallığı dönemine ait
şehir surlarının, Bergama Çayı kıyılarına kadar indi-
ği, bu iki köprünün de bu duvardaki giriş kapılarına
yönelen yollar üzerinde oldukları düşünülmektedir
(Radt 2001: 56)

Eğitim yapıları

Çalıştığımız alanda iki eğitim yapısı saptanmıştır.
Bunlardan biri Selçuk Mahallesinde, Ansarlı Cami
Sokak, 413 ada, 80 parselde bulunan ve üzerindeki
tabelada kuran kursu yazan kârgir bir binadır (env.
no: J18B0123). Bayatlı'ya göre, "Ansarlı Camii karşı-
sında 1550 tarihli kitabesine göre, bu hayır sahibi
[Ali oğlu Hacı Ahmet] tarafından bir okul (darülha-
dis) yaptırılmıştır," (Bayatlı 1956: 44-45).

Bu yıl (2003) envanterini yaptığımız ikinci eğitim ya-
pısı ise (env. no: J18B0063/ lev. 18: res. 41, şek. 27)
Talatpaşa Mahallesinde 456 ada, 55 parselde 14 Ey-
lül İlköğretim Okulu yanında bulunan, Rumlardan
kalma bir okuldur (Emekli 2001: 90-91).

Ticaret yapıları

15. yüzyılda Çukurhan, Taşhan; 16. yüzyılda Bedes-
ten; 19. yüzyılda Acemhan ve Katırhan inşa edilmiş-
tir (Bayatlı 1956: 9-10; Ersoy 1989; Emekli 2001: 109-
110). Bergama'daki bazı yapıların kitabesi bulunma-
dığından yapım tarihleri bilinmemektedir (Ersoy
1989: 4).

Taşhan: Rüştüye Mektebi Caddesinde, Küplü Hama-
mın yanında bulunan Taşhan (env. no: J18B0229),
kapısındaki kitabeye göre Sultan Murat zamanında
(1432) yaptırılmıştır. Günümüzde epeyce harap du-
rumda bulunan han taş ve tuğla ile inşa edilmiştir
(lev. 18: res. 43-44). Aslında tek katlı olan hanın ikin-
ci katı sonradan ahşap olarak yapılmıştır. Antikçağ'a
ait çeşitli sütun, sütun başlığı ve sütun altlıkları kul-
lanılarak yapılan revağın arkasında odalar, girişin
tam karşısında da tonozlu bir ahır yer almaktadır
(Bayatlı 1956: 34-35).

SONUÇ

Bergama Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Projesi
2003 yılı çalışması sonucu 238 envanter formu hazır-
lanmış olup bunların 15 tanesi yerleşme formudur.
Dolayısıyla 223 adet kentsel anıt belgelenmiştir. Ber-
gama'nın geleneksel kent dokusu ile 2003 yılında
envanter çalışması yapılan alan karşılaştırıldığında,
söz konusu envanter projesinin bitirilebilmesi için iki
dönem daha çalışmanın gerekli olduğu görülmekte-
dir. Bergama'da, belgelemesi yapılan nitelikli, özgün
konutlar, Anadolu geleneksel konut mimarisi içinde

önemli yer tutan örneklerdir ve belgelenen konut sa-
yısının yaklaşık iki katı kadar daha korunması gerek-
li konut olduğu saptanmıştır.

Kentsel gelişimin, kent topografyası ve ana ulaşım
ekseni doğrultusunda yeni yerleşim alanları oluşturu-
larak güneye ve doğuya doğru olması, geleneksel
dokunun büyük oranda bozulmadan günümüze gel-
mesini sağlamıştır. Kentteki arkeolojik alan sınırları-
nın daha 1968 yılında belirlenmesi de kent gelişi-
minde yönlendirici olmuştur. Geleneksel dokunun
"Kentsel SIT" ve "Arkeolojik SIT" olarak ilan edildi-
ği 1983 yılından "Kentsel Arkeolojik SIT" olarak ilan
edildiği 2001 yılına kadar, "geçiş dönemi yapılaşma
koşulları" ilan edilemediği gibi koruma planı da ya-
pılamamıştır. Bunun sonucu olarak geleneksel doku-
da onarım dahi yapılamamış, dolayısıyla evler ha-
rap, fakat özgün şekilleriyle günümüze kalmıştır.

Envanter çalışması yapılan alanda Anadolu'da artık
pek az örneği kalan, kaynaklarda "18. yüzyıl evi"
olarak tanımlanan ve İstanbul dışında 19. yüzyıl ilk
çeyreğine kadar görülen alçı tepe pencereli, dış so-
falı evlerden 6 tane belgelenmiş, ayrıca çalışma
alanı dışında da bu sayıya yakın örneklerin var ol-
duğu saptanmıştır.

Bu evler dışında, 19. yüzyılın sonunda ülke genelinde
batılılaşma/ modernleşme dönemine ait "Batı
etkili evler"de dönemin özelliğini mimarileri ve öz-
gün yapılarıyla ortaya koyan önemli yapılardır. 2001
yılında kabul edilen "geçiş dönemi yapılaşma koşul-
ları" ilanından sonra evlerin onarımı için İzmir 2 nu-
maralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kuruluna
yapılan başvurular sonucu, yapıların -onarım boyu-
tunu aşan bozulmaları da dikkate alınarak- restoras-
yonlarının yapılması yönünde kurul kararları çık-
maktadır. Koruma için gerekli ve doğru olan bu ka-
rarlar doğrultusunda yapının rölövesinin ayrıca res-
titüsyon veya restorasyon projelerinin yapılması ge-
rekmemektedir. Koruma Kurulunun İzmir'de oluşu yü-
zünden, uzun bürokratik işlemlerin takibi, projeyi ya-
pacak mimarın bulunması gibi sorunlar, olanakları
sınırlı olan konut sahiplerinin maddi ve manevi gü-
cünü aşan boyutlara ulaşmaktadır.

Yapılan anketlerin sonucuna göre, kullanıcıları evin
sahibi olan ve evinde yaşamayı, apartmanda yaşa-
maya tercih eden, evini onarıp oturmak isteyenlerin
genel kullanıcı içinde oranı %80'lerdedir. Belediye
bünyesinde kurulmuş Rölöve Restorasyon Müdürlü-
ğü, korunması gerekli yapısı olan vatandaşlara bü-
rokratik işlemlerde yol gösteren önemli bir birimdir.
Hem korunması gerekli konutların kullanıcıları hem
yerel yönetimi korumadan yana olan bu kent için, be-
lediye öncülüğünde devlet kuruluşları, sivil toplum
kuruluşları ve üniversitelerin katkı ve desteğiyle katı-
lımcı bir örgütlenme ve finansman modeli oluşturul-
ması, bunun sonucunda da kentin kültür varlıklarının

korunmasının sağlanması, ayrıca koruma amaçlı imar planının da ivedilikle bitirilmesi gereklidir.

ÖNERİLER

Bergama kenti, "Kentsel Arkeolojik SIT" alanı olarak Kültür ve Turizm Bakanlığınca tescil edilmiştir. Kentsel Arkeolojik SIT alanı çevresi 1. derece, 2. derece ve 3. derece Arkeolojik SIT alanı olarak belgelenmiştir. Envanter projesi kapsamında yapılan çalışmada, Kentsel Arkeolojik SIT alanı sınırları içindeki alana bakılmakla birlikte, bu sınırların dışında Arkeolojik SIT olarak ilan edilmiş alanda bulunan korunması gerekli kentsel kültür varlıkları da belgelenmiştir. Bergama kentinin kentsel kültür varlıkları envanter çalışması tümü ile tamamlandığında –elde edilen bu ayrıntılı saptama ve belgelenmeler doğrultusunda– SIT alanlarının sınırları daha doğru olarak belirlenebilecektir.

Kentsel kültür varlıkları envanter formu içinde "Antikçağ" seçeneği kentsel alandaki arkeolojik yapı ve öğelerin "Antikçağ" ve "Yapı türü" seçilerek belgelenmesi yapılmasını olası kılmaktadır. Kentsel Arkeolojik SIT alanında, kentsel kültür varlıkları ile bir arada, hatta çoğu yerde iç içe geçmiş olan arkeolojik yapı ve öğelerin kentsel envanter içinde, kentsel kültür varlığı envanter formları kullanılarak belgelenmesi yetersiz ve yanlış olacak, üstelik sorgulamalarda karışıklık yaratacaktır.

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığına ait tescilli

SIT alanlarını içerir, ulaşılabilen en yeni kaynak 2002 yılına aittir ve bu kaynağa göre Türkiye sınırları içinde 5278 arkeolojik SIT, 188 kentsel SIT, 38 kentsel arkeolojik SIT vardır. Bu SIT alanları sayısının günümüzde daha da artmış olması olasıdır. Bunun yanında Türkiye genelinde korunması gerekli yerleşim alanları ve arkeolojik alanlara bakıldığında, bu sayıların gerçekte olması gereken sayıyı yansıtmadığı da açıktır. Dolayısıyla 2002 yılı itibarıyla kentsel SIT'lerin 1/5'i kadar olan kentsel arkeolojik SIT'lerdeki kültür varlıklarına ilişkin envanter çalışmasında, korunması gerekli geleneksel kent dokusunda mevcut arkeolojik yapı ve öğeler için, kentsel envanter formu ile bağlantılı olarak düzenlenmiş bir arkeolojik envanter formunun kullanılması düşünülebilir. Bunun mevcut envanter sistemi içinde gerçekleştirilememesi durumunda, Bergama Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması ile eşzamanlı olarak bir arkeolojik kültür varlıkları envanter çalışmasının da yapılması önerilmektedir.

Her iki öneri için de arkeologlardan oluşan bir uzmanlar kurulunun, başlatılan çalışmaya katılması gereği açıktır. Bu bağlamda, 2003 yılı Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması tamamlanan Bergama kentinin de –karşılaşılan sorunlar ve çözümleri ile diğer kentsel arkeolojik SIT alanı envanter çalışmalarına örnek olabileceği düşüncesi doğrultusunda– önümüzdeki yıl (2004), Türkiye Kültür Envanteri Projesinin pilot bölgeleri kapsamına alınması önerilmektedir.

NOTLAR

1. 1878 Aydın Vilâyet Salnamesi'ne göre Bergama nüfusu 22000; 1879 Salnamesi'ne göre 25000 Müslüman, geri kalanı gayri Müslim toplam 32000; 1891 Salnamesi'ne göre toplam 65711 olan nüfusun 53823'ü Müslüman, 10250'si Rum, 809'u Ermeni, 495'i Yahudi, 258'i Bulgar, 76'sı yabancı olarak sıralanmıştır (Emekli 2001: 61-62). 1898 Salnamesi'nden merkezde 16962 (16964) Müslüman, 3535 Rum, 281 Ermeni, 495 Yahudi, 74 ecnebi, 2435 yabancı toplam 23784 kişinin yaşadığı öğrenilmektedir (Gazet [1995]: 65). Kaynakta "ecnebi" ve "yabancı" tanımı açık değildir. 1896 Aydın Salnamesinde "ecnebi" karşılığı olarak "Bulgar" kullanılmış olup "yabancı" olarak da ayrı sınıflandırma yapılmıştır (Eriş 2003: 133). 1908 Salnamesine göre nüfus merkezde 19652'ye, Bergama genelinde ise toplam 70360'a ulaşmıştır (Emekli 2001: 61-62). Bir kaynağa göre, bu dönemde Bergama'da Müslüman nüfusta çok artış olmadığı, buna karşılık Rum Ortodoks nüfusun 10250'den 16841'e yükseldiği aktarılmaktadır (Yurt Ansiklopedisi 1982: 4273).
2. Hayvan derisi tabaklama sanatı.
3. Pamuğun çekirdeğinden ayrılıp işlendiği fabrika.
4. Söz edilen su yolu bir çift tünel içinden akıtılan Selinos ya da günümüzdeki adıyla Bergama Çaydır (Radt 1984: 26).
5. Kentsel Arkeolojik SIT'ler, Arkeolojik SIT'lerle –2863 sayılı yasanın 6. maddesinde tanımlanan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarını içeren ve aynı yasa maddesi gereği– korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğu alanlardır (TC KB KTVKYK 1999: 26).
6. Türkçede çoklukla "kâgir" olarak bilinen "kârgir" sözcüğü "taştan veya tuğladan yapılmış bina", "kârgil" sözcüğü ise kerpiç bina karşılığında kullanılmaktadır (Develioğlu 1984: 588).
7. GEEAYK'nın 9.7.1976 gün ve A-77 sayılı kararı.
8. GEEAYK'nın 21.1.1983 gün ve A-4051 sayılı kararı; 8.1.1983 gün ve 1/4330 sayılı kararı.
9. GEEAYK'nın 13.1.1984 gün ve 85 sayılı kararı.
10. İzmir 2 numaralı KTVKK'nın 7.11.2001 gün ve 10213 sayılı kararı.

KISALTMALAR

BŞİPR	Bergama Şehri İmar Planı Raporu	KTVKYK	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu	KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu
KB	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TC	Türkiye Cumhuriyeti

KAYNAKÇA

- AKIN, Nur
2001 *Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Konutları*, İstanbul: Literatür Yayınları.
- AKYÜZ, Eti
1996 "İzmir evleri", *Atlas. Özel sayı: İzmir '96* (Haziran 1996):34-42.
- ALANYALI, Serhat
1994 "The Traditional Architecture and Structure of 19th Century Bergama", *İstanbul Mitteilungen* (Sonderdruck 44): 371-389.
- ALTINÖZ, A.G. Bilgin
2003 "Utilizing GIS for the Assessment of Historical Stratification in Bergama (Pergamon) as a Support for Conservation Decision-Making Process", *New Perspectives to Save the Cultural Heritage, CIPA 2003, XIXth International Symposium*: 650-655. İstanbul: CIPA-The ICOMOS/ ISPRS Committee for Documentation of Cultural Heritage.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı
1966 *İstanbul Mi'mârî Çağının Menşesi: Osmanlı Mi'mârîsinin İlk Devri: Ertuğrul, Osman, Orhan Gazîler, Hüdavendigâr ve Yıldırım Bâyezîd 630-805 (1230-1402)*, cilt 1, (İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü no: 57). İstanbul: Baha Matbaası.
- BAYATLI, Osman
1949 *Bergama Tarihinde İlkçağ ve Bakırçay Havzası, Arkhaik-Klasik Kültürler*, fasikül 1. İstanbul: Saka Matbaası.
- 1950 *Bergama Tarihinde Krallık Devri*, fasikül 2. İstanbul: Anıl Basımevi.
- 1956 *Bergama Tarihinde Türk İslam Eserleri*. İstanbul: Anıl Matbaası.
- 1997 *Bergama'da Yakın Tarih Olayları 18. ve 19. Yüzyıl*. (Bergama Belediyesi Kültür Yayınları no: 53). İzmir: Bergama Belediyesi.
- BERBER, Engin
1999 *Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)*. (Tarih Vakfı Yurt Yayınları 71). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Bergama Şehri İmar Planı Raporu* 1943. İzmir: Cemal İhsan Matbaası.
- BİNAN, Demet Ulusoy
1994 *Güzelyurt Örneğinde Kapadokya Bölgesi Yığma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ELDEM, Sedat Hakkı
1968 *Türk Evi Plan Tipleri*. 2. baskı (İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları) İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- EMEKLİ, Gözde
2001 *Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri*. (Bergama Belediyesi Kültür Yayınları) İzmir: Bergama Belediyesi.
- ERİŞ, Eyüp
1979 *Bergama Uygarlık Tarihi*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- 2003 *Bergama Tarihinde İnanç Coğrafyası*. (Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Bergama Belleten 12). İzmir: BERKSAV Yayını.
- ERSOY, Bozkurt
1989 *Bergama Cami ve Mescitleri*. (Kültür Bakanlığı Yayınları 1052, Tanıtım Eserleri Dizisi 16), Ankara: Kültür Bakanlığı.
- FAROOHİ, Suraiyya
1993 *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler. Kent Mekânında Ticaret, Zanaat ve Gıda Üretimi*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu, (Türkiye Araştırmaları 13), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- GAZEZ, Müzeyyen
[1995] "Hicri 1260-1261 (1844-1845) Tarihli Bergama Temettuat Defterlerine Göre Bergama'nın 19. yy Ortalarında Durumu", *Bergama Yakın Tarihi (Bildiriler Tartışmaları)*. Bergama: Bergama Rotary Kulübü.
- GOFFMAN, Daniel
1995 *İzmir ve Levanten Dünya (1550-1650)*. çev. Ayşen Anadol, Neyyir Kalaycıoğlu, (Türkiye Araştırmaları 18), İstanbul: Tarih Vakfı.
- GÜNERİ, Hasan
1973 "Azınlık Vakıflarının İncelenmesi" *Vakıflar Dergisi* 10: 79-108.
- İPEK, Nedim
1994 *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*. (Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. seri, no: 73), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İzmir Valiliği (yay.)
1973 *İl Yılı. Cumhuriyetimizin 50. yılında İzmir*. İzmir.

- KUBAN, Doğan
1995 *Türk Hayat'lı Evi*. İstanbul: Eren Yayınları.
- 2001 *Türkiye'de Kentsel Koruma*. (Tarih Vakfı Yurt Yayınları 116) İstanbul: Tarih Vakfı.
- MANSEL, Arif Müfid
1971 *Ege ve Yunan Tarihi*. 3. baskı, (Türk Tarih Kurumu Yayınları XIII. seri no: 8b), Ankara: Türk Tarih Kurumu. McCARTHY, Justin
1998 *Ölüm ve Sürgün*, çev. Bilge Umar, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- ORTAYLI, İber
1979 *Türkiye İdare Tarihi*. Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- RADT Wolfgang
1984 *Bergama Arkeolojik Rehber*: 26. 3. baskı, İstanbul: Türkiye Turing Otomobil Kurumu.
- 2001 *Pergamon Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*, çev. S. Tammer, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- RHEIDT, Klaus
[1996] "Kent mi, Köy mü? Orta ve Geç Bizans Anadolu'sunda Konut ve Yerleşme", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme (Habitat II)*: 221-233. İstanbul: Tarih Vakfı.
- SÖNMEZ, Neslihan
1998 *Bergama Evlerinin Geleneksel ve Batı Etkili Özellikleri*, (Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Bergama Belleten 8). İzmir: BERKSAV Yayını.
- TANYELİ, Uğur
1987 *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. yy)*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- TC KB KTVKYK (yay.)
1999 *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı.
- TUNÇ, Gülgün
1978 *Taş Köprülerimiz*. (Karayolları Genel Müdürlüğü Yayınları no: 237), Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı
1984 *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- ZACHARIADOU, Elizabeth A.
1997 "Karesi ve Osmanlı Beylikleri: İki Rakip Devlet", *Osmanlı beyliği (1300-1389)*: 243-255. (Tarih Vakfı Yurt Yayınları 49), editör Elizabeth A. Zachariadou, çev. Gül Çağla Güven, İsmail Yergüz, Tülin Altınova. İstanbul: Tarih Vakfı.

Ansiklopediler

- DEVELİOĞLU, Ferit
1984 "Kârgir", *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: 588. Ankara: Aydın Kitabevi.
- EMECEN, Feridun
1992 "Bergama", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* cilt. 5: 492-495. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- "İzmir", *Yurt Ansiklopedisi* cilt 6. 1982: 4291-4469. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

EK 1: BERGAMA KENTSEL MİMARLIK ENVANTER LİSTESİ 2003

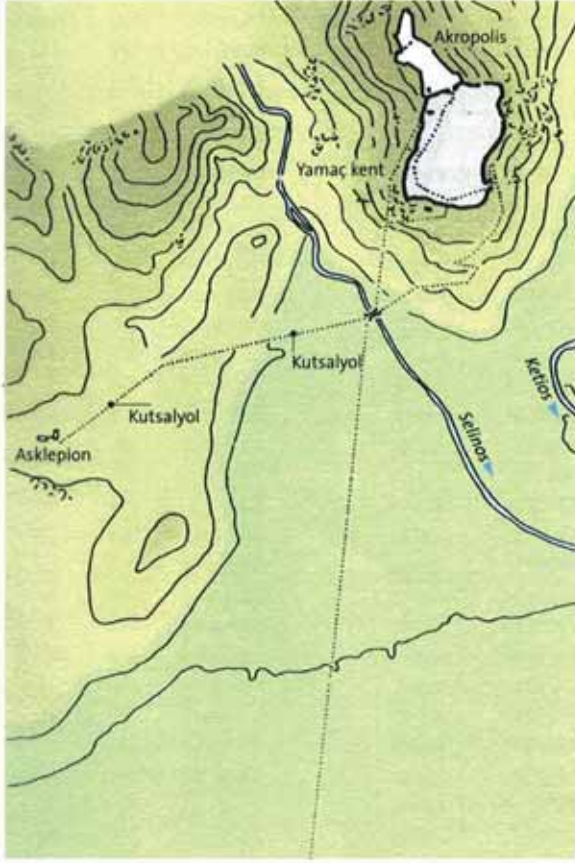
Envanter no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
J18B0001	yapı adası	Talatpaşa	452	
J18B0002	Eski Türk Ocağı	Talatpaşa	452	11
J18B0003	konut	Talatpaşa	452	8
J18B0004	konut	Talatpaşa	452	7
J18B0005	konut	Talatpaşa	452	5
J18B0006	konut	Talatpaşa	452	4
J18B0007	konut	Talatpaşa	452	6
J18B0008	konut	Talatpaşa	452	3
J18B0009	konut	Talatpaşa	452	2
J18B0010	konut	Talatpaşa	452	1
J18B0011	yapı adası	Talatpaşa	454	
J18B0012	konut	Talatpaşa	454	1
J18B0013	konut	Talatpaşa	454	2
J18B0014	konut	Talatpaşa	454	3
J18B0015	konut	Talatpaşa	454	4
J18B0016	konut	Talatpaşa	454	5
J18B0017	konut	Talatpaşa	454	6
J18B0018	konut	Talatpaşa	454	8
J18B0019	konut	Talatpaşa	454	10
J18B0020	konut	Talatpaşa	454	22
J18B0021	yapı adası	Talatpaşa	455	
J18B0022	konut	Talatpaşa	455	3
J18B0023	konut	Talatpaşa	455	10
J18B0024	konut	Talatpaşa	455	11
J18B0025	konut	Talatpaşa	455	13
J18B0026	konut	Talatpaşa	455	14
J18B0027	konut	Talatpaşa	455	1
J18 B0028	konut	Talatpaşa	455	18
J18B0029	konut	Talatpaşa	455	22
J18B0030	konut	Talatpaşa	455	28
J18B0031	konut	Talatpaşa	455	29
J18B0032	konut	Talatpaşa	455	27
J18B0033	konut	Talatpaşa	455	9
J18B0034	konut	Talatpaşa	455	17
J18B0035	konut	Talatpaşa	455	26
J18B0036	konut	Talatpaşa	455	24
J18B0037	konut	Talatpaşa	455	31
J18B0038	konut	Talatpaşa	455	35
J18B0039	konut	Talatpaşa	455	32
J18B0040	konut	Talatpaşa	455	33
J18B0041	konut	Talatpaşa	455	46
J18B0042	konut	Talatpaşa	455	37
J18B0043	konut	Talatpaşa	455	36
J18B0044	konut	Talatpaşa	455	51
J18B0045	konut	Talatpaşa	455	23
J18B0046	konut	Talatpaşa	455	25
J18B0047	konut	Talatpaşa	455	39
J18B0048	konut	Talatpaşa	455	41
J18B0049	konut	Talatpaşa	455	49
J18B0050	konut	Talatpaşa	455	19
J18B0051	konut	Talatpaşa	455	20
J18B0052	yapı adası	Talatpaşa	456	
J18B0053	konut	Talatpaşa	456	1
J18B0054	konut	Talatpaşa	456	7
J18B0055	konut	Talatpaşa	456	8
J18B0056	konut	Talatpaşa	456	10
J18B0057	konut	Talatpaşa	456	9
J18B0058	konut	Talatpaşa	456	13
J18B0059	konut	Talatpaşa	456	14

Envanter no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
J18B0060	konut	Talatpaşa	456	17
J18B0061	konut	Talatpaşa	456	18
J18B0062	konut	Talatpaşa	456	19
J18B0063	okul	Talatpaşa	456	55
J18B0064	konut	Talatpaşa	456	20
J18B0065	konut	Talatpaşa	456	21
J18B0066	konut	Talatpaşa	456	24
J18B0067	konut	Talatpaşa	456	23
J18B0068	konut	Talatpaşa	456	26
J18B0069	konut	Talatpaşa	456	27
J18B0070	konut	Talatpaşa	456	28
J18B0071	konut	Talatpaşa	456	29
J18B0072	konut	Talatpaşa	456	30
J18B0073	konut	Talatpaşa	456	33
J18B0074	konut	Talatpaşa	456	30-a
J18B0075	konut	Talatpaşa	456	32
J18B0076	konut	Talatpaşa	456	36
J18B0077	konut	Talatpaşa	456	38
J18B0078	konut	Talatpaşa	456	37
J18B0079	konut	Talatpaşa	456	39
J18B0080	konut	Talatpaşa	456	40
J18B0081	konut	Talatpaşa	456	41
J18B0082	konut	Talatpaşa	456	42
J18B0083	konut	Talatpaşa	456	44
J18B0084	konut	Talatpaşa	456	45
J18B0085	konut	Talatpaşa	456	48
J18B0086	konut	Talatpaşa	456	51
J18B0087	konut	Talatpaşa	456	54
J18B0088	çeşme	Talatpaşa	456	30
J18B0089	yapı adası	Talatpaşa	459	
J18B0090	konut	Talatpaşa	459	1
J18B0091	konut	Talatpaşa	459	2
J18B0092	konut	Talatpaşa	459	3
J18B0093	konut	Talatpaşa	459	4
J18B0094	konut	Talatpaşa	459	6
J18B0095	çeşme	Talatpaşa	459	5
J18B0096	yapı adası	Ulucami	652	
J18B0097	konut	Ulucami	652	5
J18B0098	konut	Ulucami	652	3
J18B0099	konut	Ulucami	652	20
J18B0100	Ulucami	Ulucami	652	19
J18B0101	konut	Ulucami	652	11
J18B0102	yapı adası	Ulucami	650	
J18B0103	konut	Ulucami	650	
J18B0104	yapı adası	Ulucami	651	
J18B0105	konut	Ulucami	651	4
J18B0106	konut	Ulucami	651	3
J18B0107	konut	Ulucami	651	12
J18B0108	konut	Ulucami	651	15
J18B0109	konut	Ulucami	651	19
J18B0110	konut	Ulucami	651	23
J18B0111	konut	Ulucami	651	25
J18B0112	konut	Ulucami	651	26
J18B0113	konut	Ulucami	651	27
J18B0114	konut	Ulucami	651	35
J18B0115	konut	Ulucami	651	42
J18B0116	yapı adası	Barbaros	298	
J18B0117	konut	Barbaros	298	5
J18B0118	konut	Barbaros	298	10

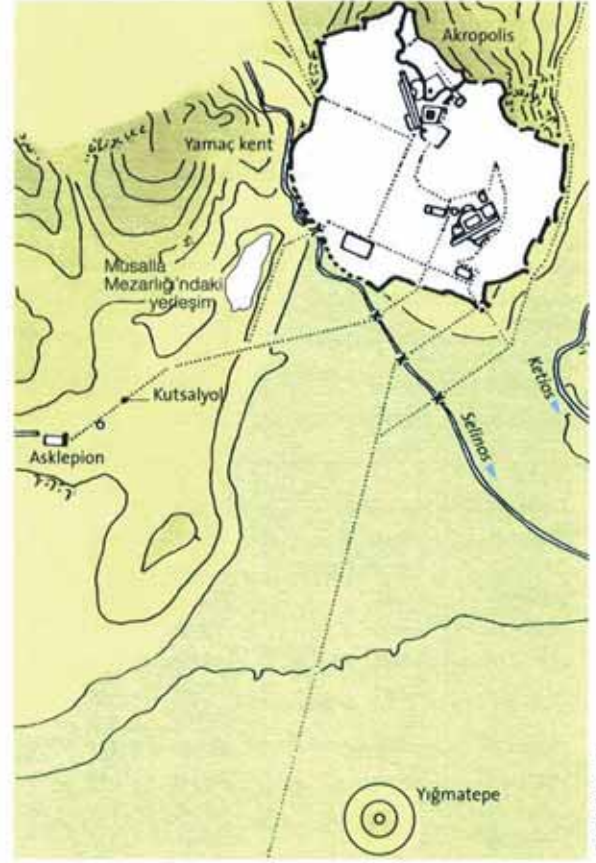
Envanter no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
J18B0119	Ulucami Köprüsü	Barbaros	298	
J18B0120	yapı adası	Barbaros	299	
J18B0121	Tabaklar Hamamı	Barbaros	299	15
J18B0122	yapı adası	Selçuk	413	
J18B0123	dini eğitim yapısı	Selçuk	413	80
J18B0124	konut	Selçuk	413	56
J18B0125	konut	Selçuk	413	53
J18B0126	konut	Selçuk	413	44
J18B0127	konut	Selçuk	413	73
J18B0128	konut	Selçuk	413	79
J18B0129	konut	Selçuk	413	68
J18B0130	konut	Selçuk	413	48
J18B0131	konut	Selçuk	413	60
J18B0132	konut	Selçuk	413	64
J18B0133	konut	Selçuk	413	63
J18B0134	yapı adası	Selçuk	414	
J18B0135	konut	Selçuk	414	6
J18B0136	Ansarlı Cami	Selçuk	414	3
J18B0137	konut	Selçuk	414	40
J18B0138	konut	Selçuk	414	45
J18B0139	konut	Selçuk	414	46
J18B0140	konut	Selçuk	414	47
J18B0141	konut	Selçuk	414	48
J18B0142	konut	Selçuk	414	50
J18B0143	konut	Selçuk	414	51
J18B0144	konut	Selçuk	414	60
J18B0145	konut	Selçuk	414	56
J18B0146	konut	Selçuk	414	61
J18B0147	konut	Selçuk	414	67
J18B0148	konut	Selçuk	414	58
J18B0149	konut	Selçuk	414	14
J18B0150	konut	Selçuk	414	18
J18B0151	konut	Selçuk	414	26
J18B0152	konut	Selçuk	414	30
J18B0153	çeşme	Selçuk	414	36
J18B0154	konut	Selçuk	414	34
J18B0155	konut	Selçuk	414	33
J18B0156	dükkân + konut	Barbaros	414	57
J18B0157	yapı adası	Barbaros	365	
J18B0158	konut	Barbaros	365	5
J18B0159	konut	Barbaros	365	4
J18B0160	konut	Barbaros	365	12
J18B0161	konut	Barbaros	365	13
J18B0162	yapı adası	Barbaros	364	
J18B0163	konut	Barbaros	364	38
J18B0164	konut	Barbaros	364	39
J18B0165	konut	Barbaros	364	41
J18B0166	konut	Barbaros	364	4
J18B0167	konut	Barbaros	364	5
J18B0168	konut	Barbaros	364	15
J18B0169	Parmaklı Mescid	Barbaros	364	47
J18B0170	konut	Barbaros	364	18
J18B0171	konut	Barbaros	364	24
J18B0172	konut	Barbaros	364	25
J18B0173	dükkân + konut	Barbaros	364	29
J18B0174	konut	Barbaros	364	31
J18B0175	konut	Barbaros	364	34
J18B0176	konut	Barbaros	364	10
J18B0177	yapı adası	Barbaros	305	
J18B0178	konut	Barbaros	305	4

Envanter no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
J18B0179	konut	Barbaros	305	6
J18B0180	konut	Barbaros	305	7
J18B0181	konut	Barbaros	305	8
J18B0182	konut	Barbaros	305	9
J18B0183	konut	Barbaros	305	28
J18B0184	konut	Barbaros	305	29
J18B0185	konut	Barbaros	305	34
J18B0186	çeşme	Barbaros	305	45
J18B0187	konut	Barbaros	305	48
J18B0188	konut	Barbaros	305	50
J18B0189	konut	Barbaros	305	49
J18B0190	konut	Barbaros	305	51
J18B0191	konut	Barbaros	305	52
J18B0192	konut	Barbaros	305	58
J18B0193	konut	Barbaros	305	59
J18B0194	konut	Barbaros	305	60
J18B0195	konut	Barbaros	305	63
J18B0196	konut	Barbaros	305	66
J18B0197	konut	Barbaros	305	67
J18B0198	konut	Barbaros	305	71
J18B0199	konut	Barbaros	305	72
J18B0200	konut	Barbaros	305	74
J18B0201	konut	Barbaros	305	76
J18B0202	konut	Barbaros	305	77
J18B0203	konut	Barbaros	305	150
J18B0204	konut	Barbaros	305	83
J18B0205	konut	Barbaros	305	82
J18B0206	konut	Barbaros	305	91
J18B0207	konut	Barbaros	305	81
J18B0208	konut	Barbaros	305	95
J18B0209	konut	Barbaros	305	96
J18B0210	konut	Barbaros	305	98
J18B0211	konut	Barbaros	305	99
J18B0212	lokanta	Barbaros	305	102
J18B0213	konut	Barbaros	305	103
J18B0214	konut	Barbaros	305	104
J18B0215	han	Barbaros	305	128
J18B0216	konut	Barbaros	305	126
J18B0217	dükkân	Barbaros	305	135
J18B0218	dükkân	Barbaros	305	138
J18B0219	dükkân	Barbaros	305	143
J18B0220	konut	Barbaros	305	146
J18B0221	konut	Barbaros	305	155
J18B0222	konut	Barbaros	305	156
J18B0223	dükkân	Barbaros	305	161
J18B0224	konut	Barbaros	305	172
J18B0225	konut	Barbaros	305	175
J18B0226	konut	Barbaros	305	180
J18B0227	konut	Barbaros	305	185
J18B0228	konut	Barbaros	305	194
J18B0229	Taşhan	Atmaca	323	14
J18B0230	konut	Atmaca	323	21
J18B0231	konut	Atmaca	319	111
J18B0232	konut	Atmaca	319	41
J18B0233	konut	Gazipaşa	293	2
J18B0234	dükkân	Gazipaşa	291	75
J18B0235	konut	Ulucami	656	37
J18B0236	konut	Ulucami	657	74
J18B0237	konut	Talatpaşa	450	53
J18B0238	Tabak Köprüsü	Talatpaşa	464	

Levha 1

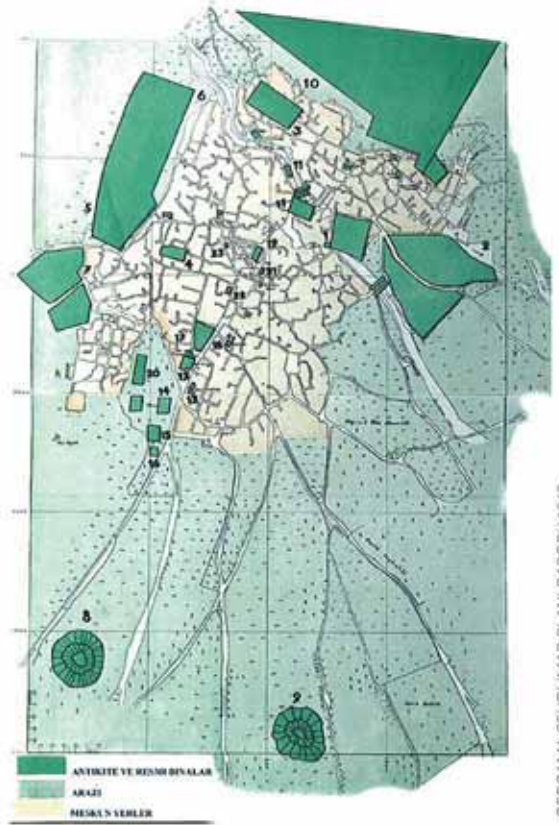
Şek. 1. MÖ 3. yüzyıl.

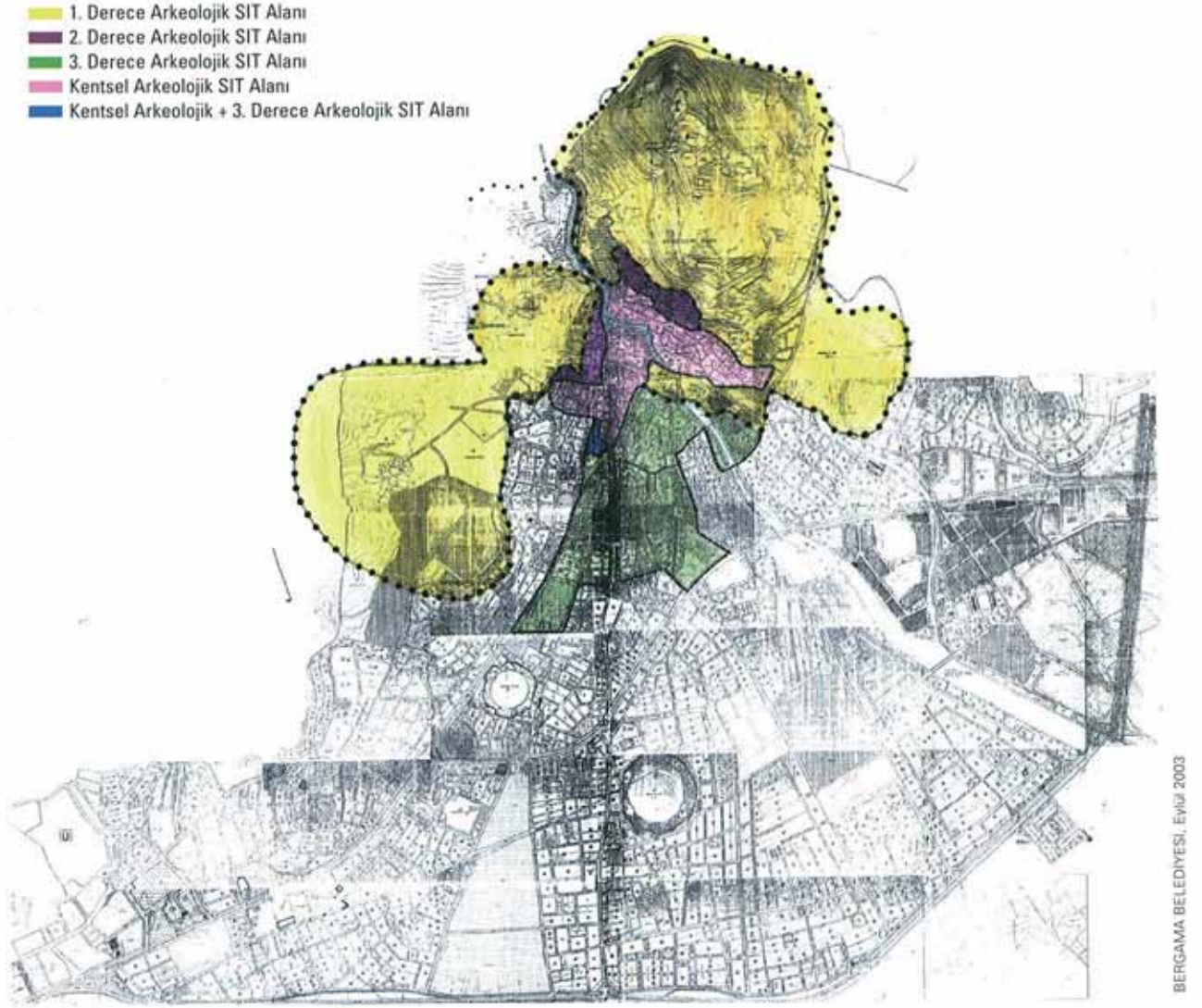
Şek. 2. MÖ 2. yüzyıl.

Şek. 3. MS 3. yüzyıl.

Şek. 4. Geleneksel kent dokusu (1943).

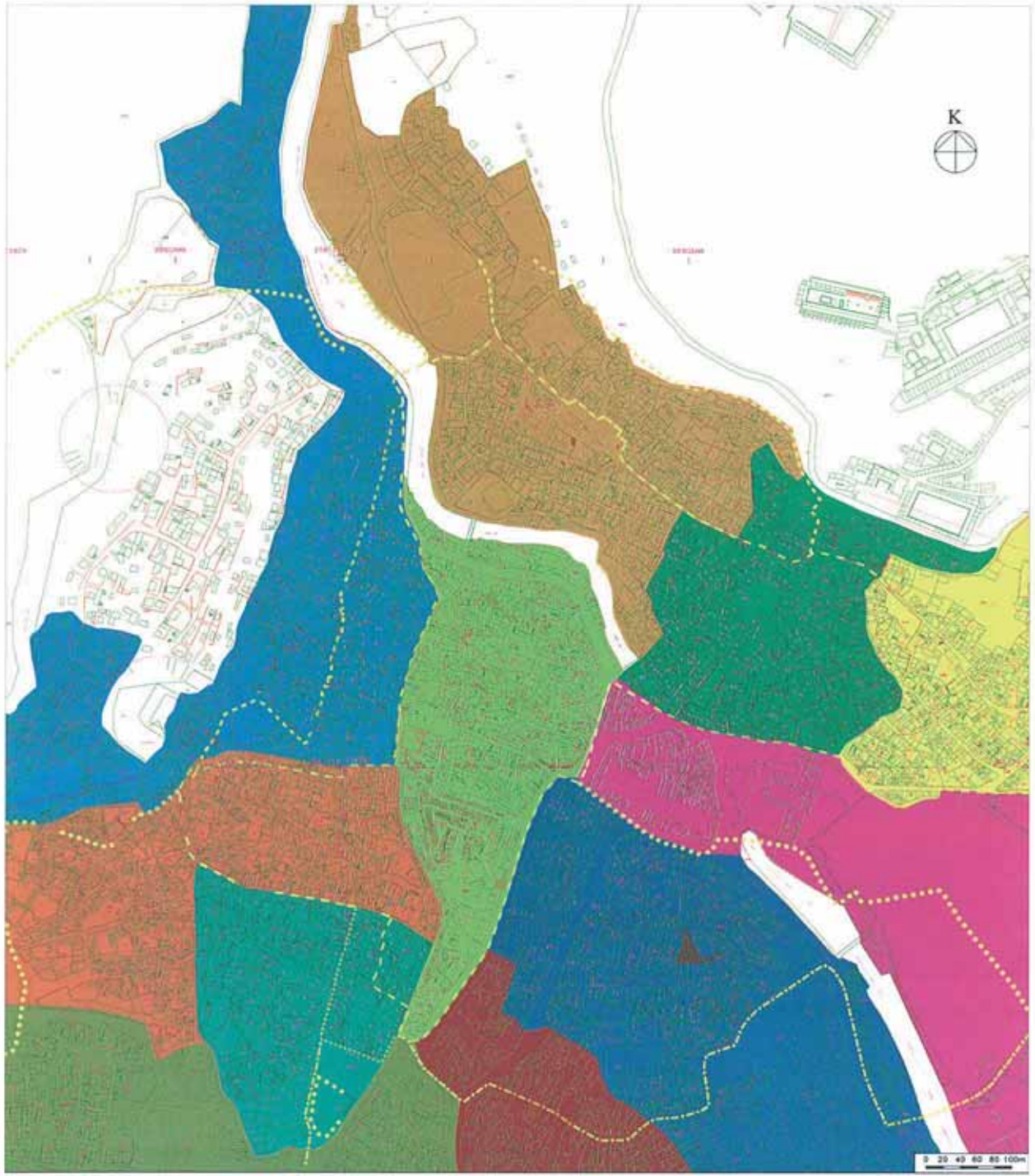

Şek. 5. Bergama ilçe merkezinin SIT sınırlarını gösteren vaziyet planı.

Res. 1. 2003 yılında envanter çalışması yapılan alanın genel görünümü.

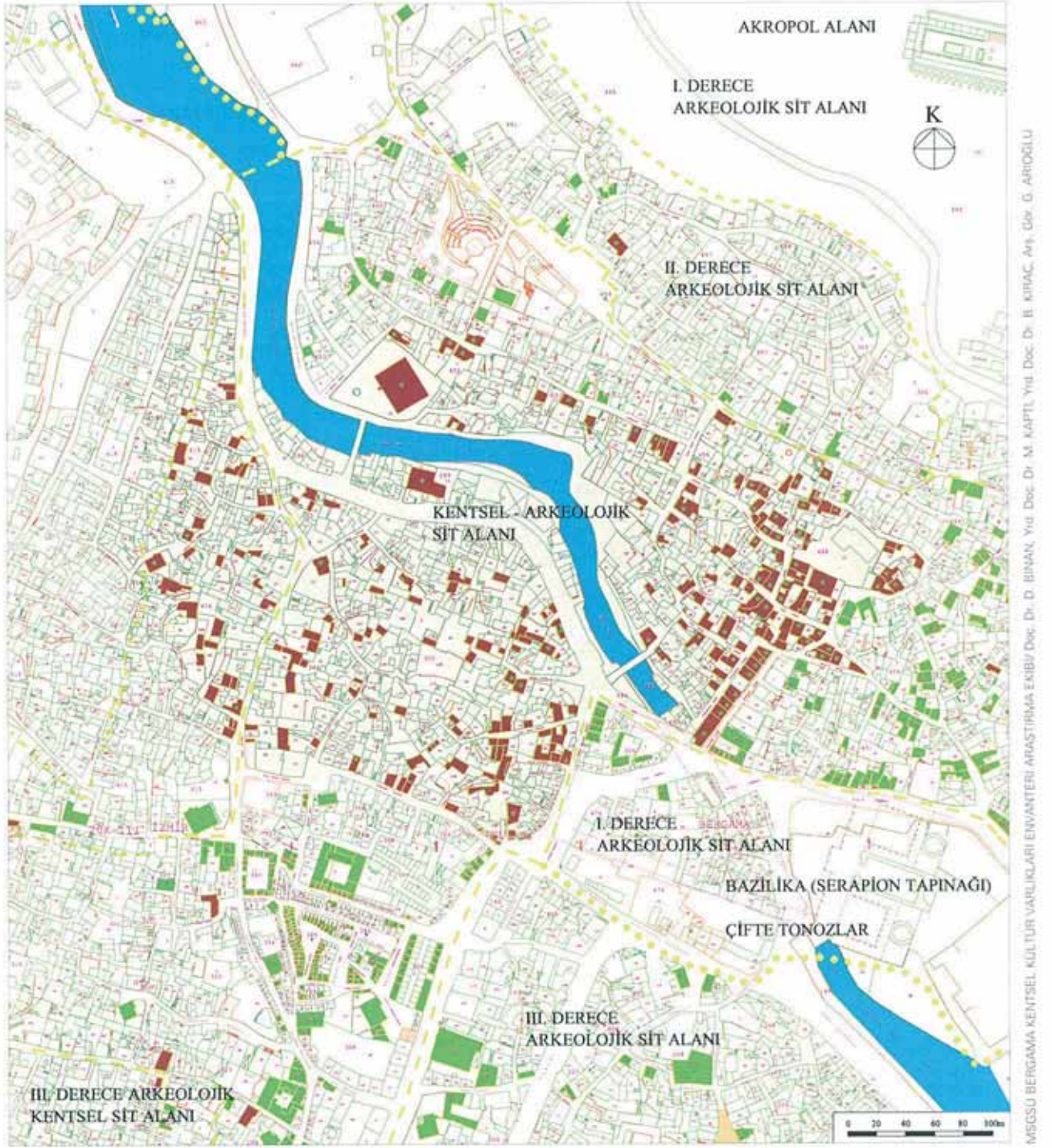
Levha 3

MİSİGİSİ BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENKANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ/ Doç. Dr. D. BINAN, Yrd. Doç. Dr. M. KAPTI, Yrd. Doç. Dr. B. KIRAC, As. Gv. G. ARIÖGLÜ

Ulucami Mahallesi	Gazipaşa Mahallesi	Turabey Mahallesi	İslamsaray Mahallesi
Selçuk Mahallesi	Barbaros Mahallesi	İnkılap Mahallesi	Zafer Mahallesi
Atmaca Mahallesi	Talatpaşa Mahallesi	Kurtuluş Mahallesi	

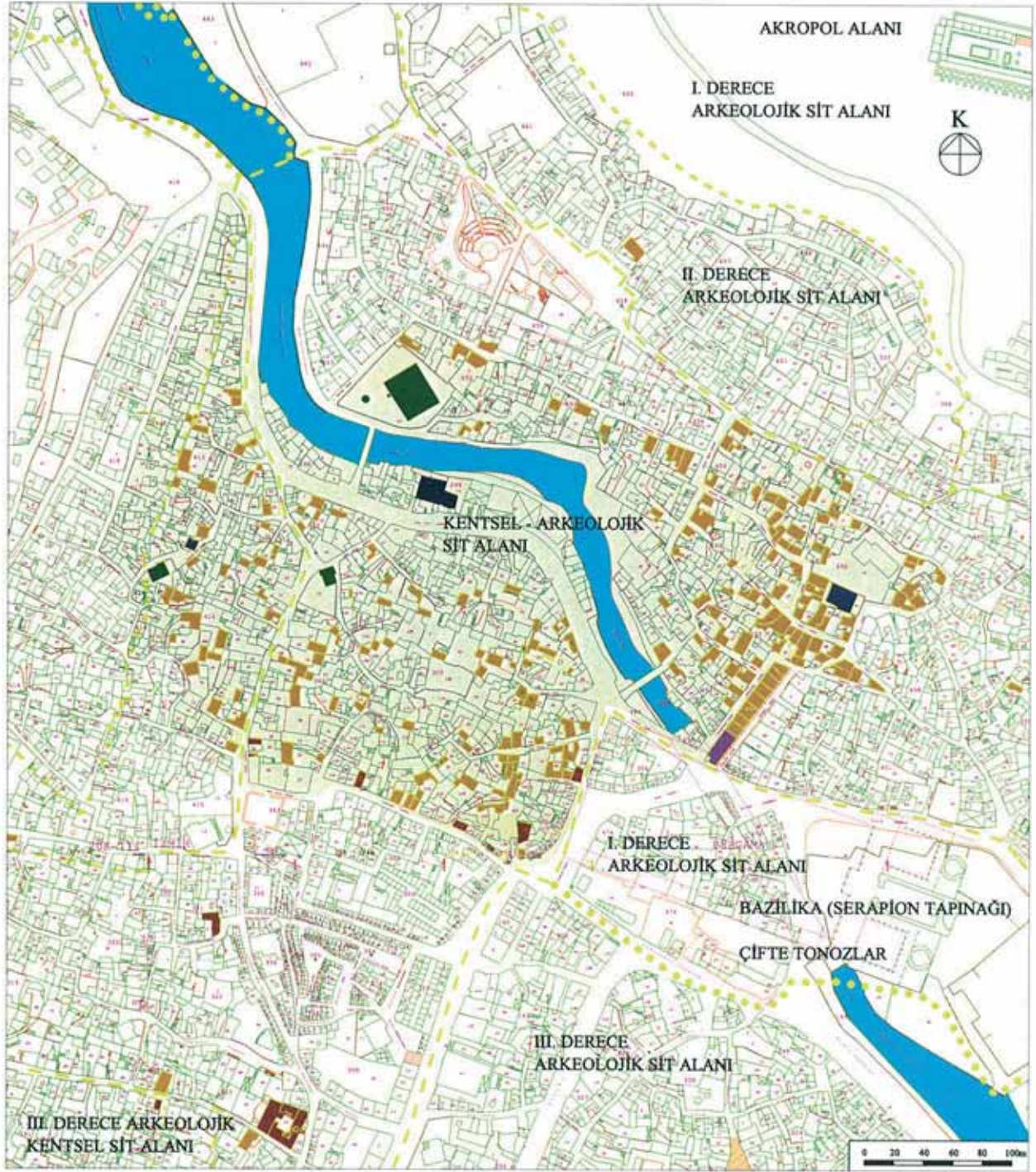
Şek. 6. Bergama ilçe merkezinde SIT alanı içindeki mahalleler.

 Tescilli yapılar	 Dere yatakları ve su yolları	 2. Derece Arkeolojik SİT sınırı
 Envanteri yapılan yapılar	 Kentsel Arkeolojik SİT sınırı	 3. Derece Arkeolojik SİT sınırı
 Envanteri yapılan + tescilli yapılar	 1. Derece Arkeolojik SİT sınırı	 3. Derece Arkeolojik + Kentsel SİT sınırı

Şek. 7. Bergama ilçe merkezinde 2003 yılında çalışma yapılan alan içinde envanteri hazırlanan yapıların tescil durumu.

Levha 5

MSGSÜ BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ

Konut	Dinsel yapı	Doğa Ögesi	2. Derece Arkeolojik SİT sınırı
Ticaret yapısı	Konaklama yapısı	Kentsel Arkeolojik SİT sınırı	3. Derece Arkeolojik SİT sınırı
Eğitim yapısı	Su yapısı	1. Derece Arkeolojik SİT sınırı	3. Derece Arkeolojik + Kentsel SİT sınırı

Şek. 8. Bergama ilçe merkezinde 2003 yılında çalışma yapılan alan içinde envanteri hazırlanan yapıların işlevsellik durumu.

MSGSÜ BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ

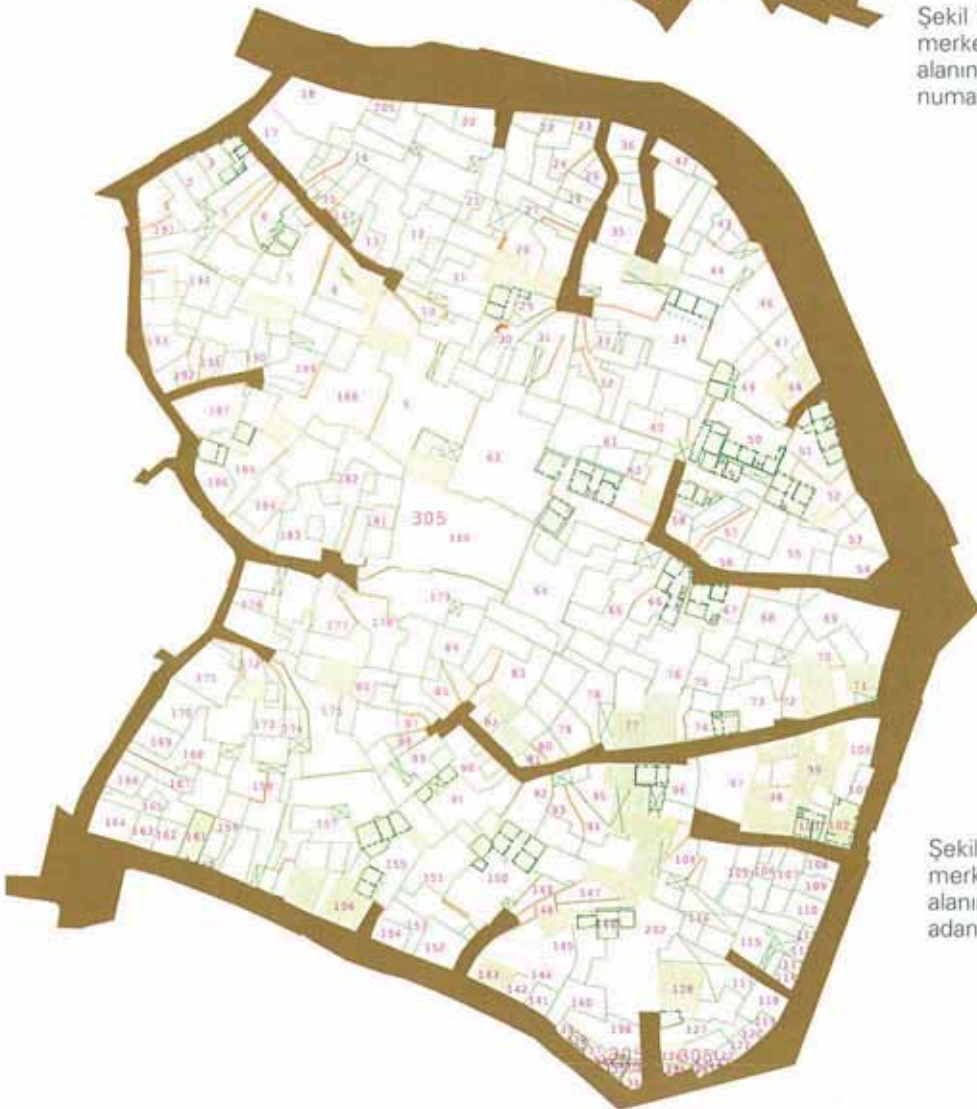
 ek. 9. Bergama ilçe merkezinde 2003 yılında çalışma yapılan alanın yol dokusu.

Res. 2 - 4. Bergama ilçe merkezi SIT alanı içindeki yol dokusuna  rnekler.

Şekil 10. Bergama ilçe merkezinde 2003 yılı çalışma alanında bulunan 455 ve 456 numaralı adaların vaziyet planı.

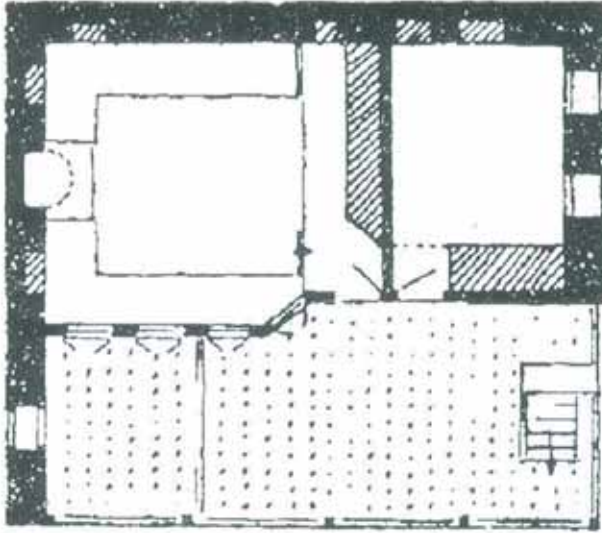
Şekil 11. Bergama ilçe merkezinde 2003 yılı çalışma alanında bulunan 305 numaralı adanın vaziyet planı.

MSÜSÜ BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENKİTİ ARASTIRMA EKİBİ

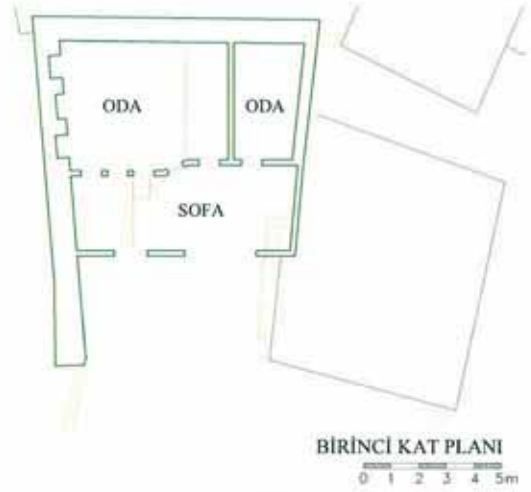
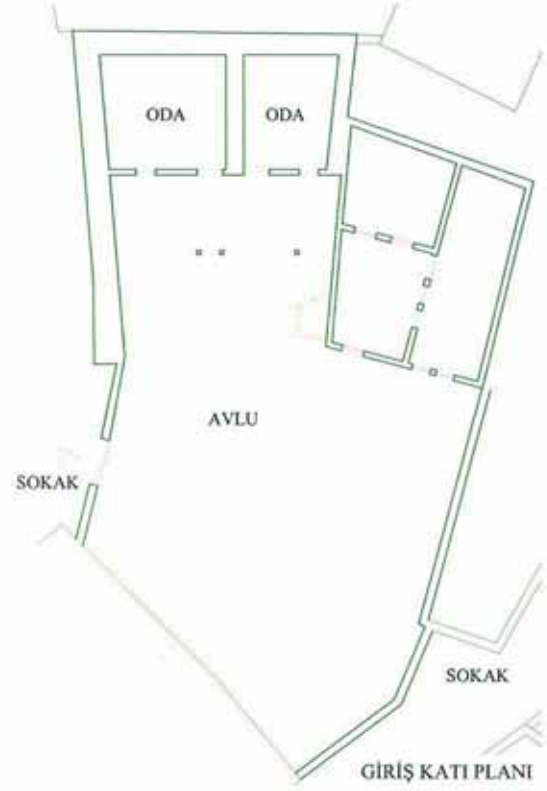
0 5 10 15 20m

Res. 5. Bergama'nın Selçuk Mahallesi'nde 414 ada 51 parselde bulunan ev (env. no: J18B0143).

Şekil 12. Evin Sedad Hakkı Eldem tarafından yapılan rölövesi.

 ek. 13. Evin (env. no: J18B0143) 2003 yılı envanter çalışmaları sırasında yapılan plan krokisi.

Res. 6. Evin birinci katında bulunan,  n  sonradan kapatılarak özgün h li bozulmuş olan dış sofa.

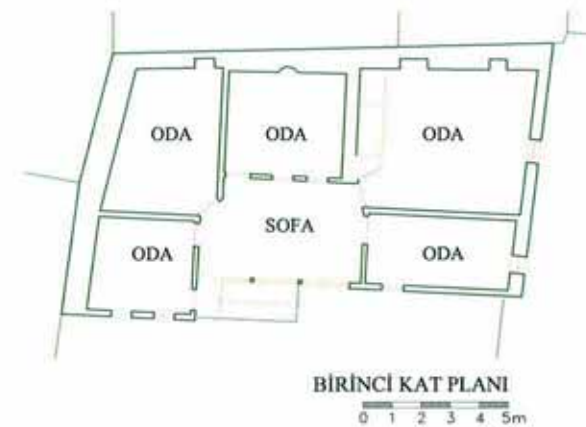
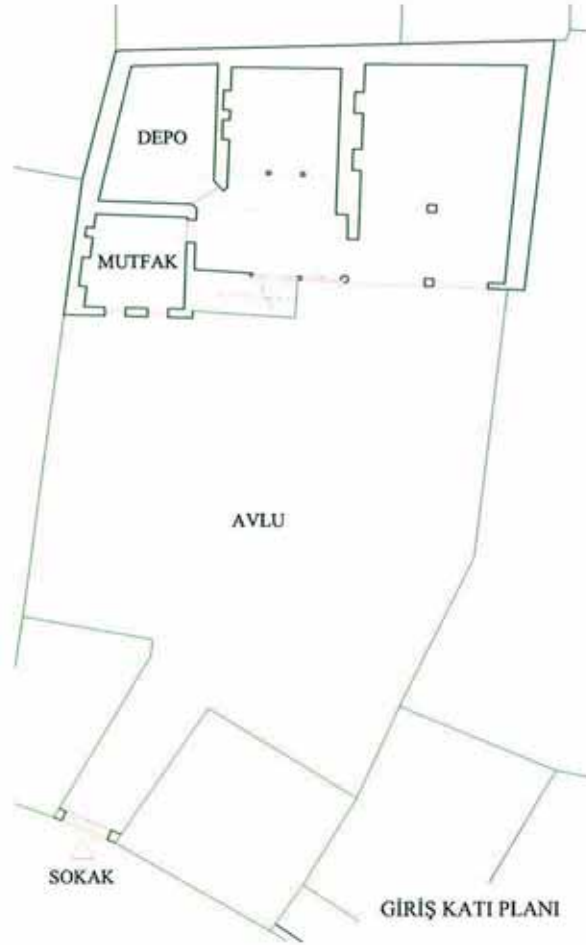
Levha 9

Res. 7. Barbaros Mahallesi'nde 364 ada, 25 parselde bulunan ev (env. no: J18B0172).

Res. 8 - 9. Evin birinci katında bulunan, "pahlı" duvarlarla çevrili dış sofanın, buraya açılan kapılar ve "revzen" tepe pencereleriyle günümüzdeki durumu.

MSGSU BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ

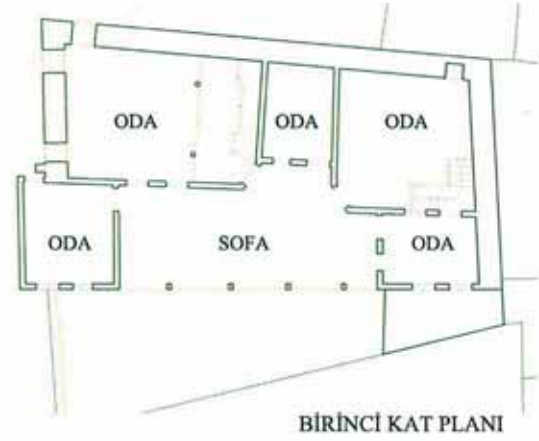
Şek. 14. Evin (env. no: J18B0172) 2003 yılı envanter çalışmaları sırasında yapılan plan krokisi.

Res. 10. Bergama'nın Ulucami Mahallesi 656 ada, 37 parselde bulunan ev (env. no: J18B0235).

Res. 11. Evin avlusundan görünümü.

 ek. 15. Evin (env. no: J18B0143) plan krokisi.

Res. 12 - 13. Planı ve yapı elemanları ile 18. yüzyıl mimari özelliklerini yansıtan evin (env. no: J18B0235) birinci katında bulunan, üç tarafı odalarla çevrili açık dış sofa ve bu sofaya açılan odalarından biri.

Levha 11

Res. 14, Barbaros Mahallesi 364 ada, 38 parselde bulunan ev (env. no: J18B0163).

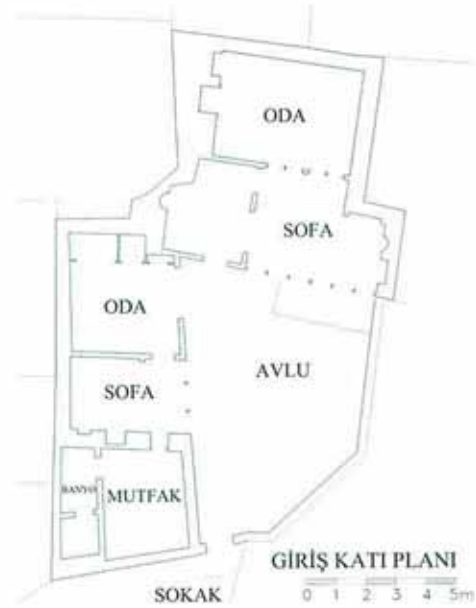
Res. 15. J1880163 envanter numaralı evin odalarından birinde ahşap dolaplar.

Res. 16. Selçuk Mahallesi 413 ada, 53 parselde bulunan evin avlusunda günlük yaşam (env. no: J18B0125).

Şekil 16. Evin (env. no: J18B0163) plan krokisi.

Şek. 17. Evin (env. no: J18B0125) plan krokisi.

MSGSİ BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ

MSGSİ BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ

Res. 17. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 8 parselde bulunan evin (env. no: J18B0055) dış görünümü.

Res. 18. Aynı evin (env. no: J18B0055) avlusundan görünümü.

Şek. 18. Evin (env. no: J18B0055) plan krokisi.

Res. 19. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 18 parselde bulunan ev (env. no: J18B0061).

Şek. 19. Evin (env. no: J18B0061) plan krokisi.

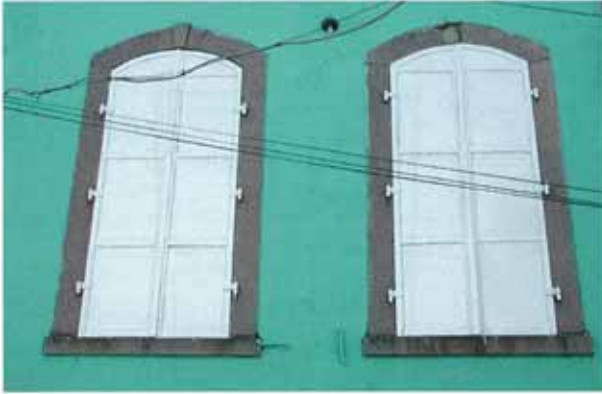
MSGSÜ Bergama Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri araştırma ekibi

MSGSÜ BERGAMA KENTSEL KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ

Levha 13

Res. 20 - 21. Ulucami Mahallesi 651 ada, 23 parselde bulunan ev (env. no: J18B0110).

Res. 22. Aynı evin cephesinden pencere ayrıntısı.

Res. 23. Giriş katından, bodrum katına inen merdivenin ve üzerini örten ahşap kapağın ayrıntısı.
Şek. 20. Evin (env. no: J18B0110) plan krokisi.

BİRİNCİ KAT PLANI 0 1 2 3 4 5m

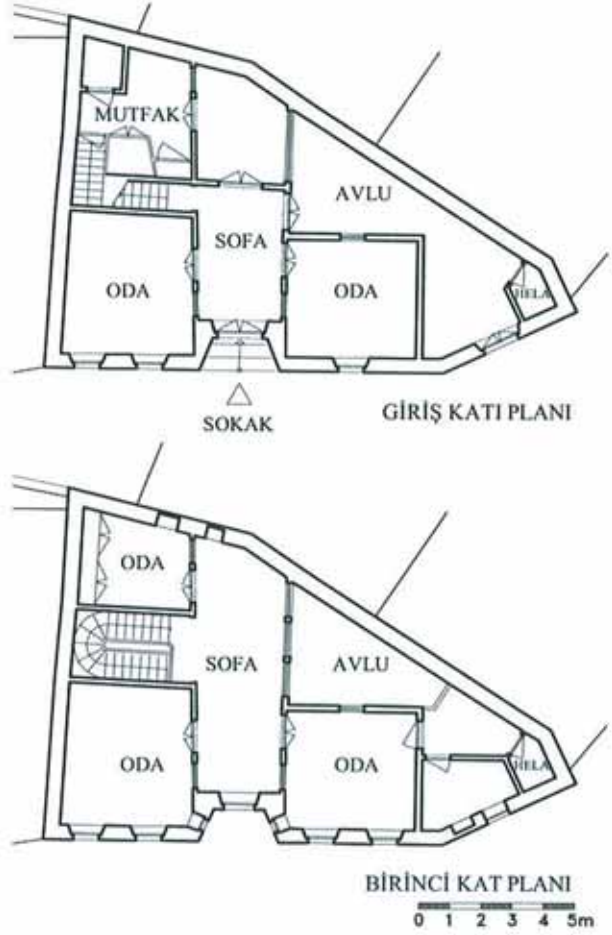
Res. 24. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 19 parselde bulunan ev (env. no: J18B0062).

Res. 25. Evin (env. no: J18B0062) birinci kat sofasından ayrıntı.

Res. 26. Evin (env. no: J18B0062) giriş kat sofasından ayrıntı.

Şek. 21. Evin (env. no: J18B0062) plan krokisi.

Res. 27. Aynı evin avluya bakan üst katından ayrıntı.

Levha 15

Res. 28. Ulucami Mahallesi 651 ada, 15 parselde bulunan evin (env. no: J18B0108) sokak cephesi.

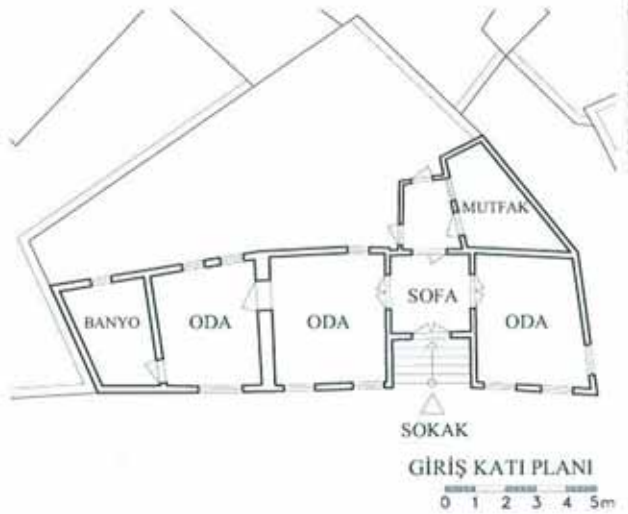
Res. 29. Aynı evin (env. no: J18B0108) bodrum ve giriş katının bahçe yönünden görünümü.

Res. 30. Barbaros Mahallesi 305 ada, 51 parselde bulunan ev (env. no: J18B0190).

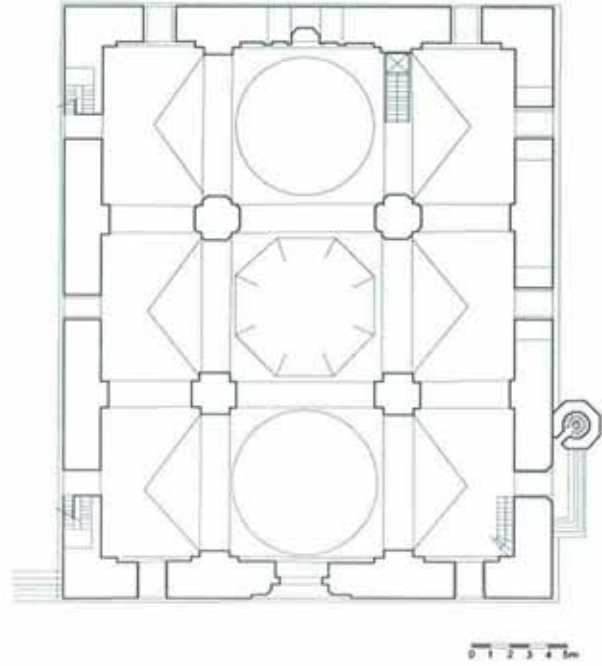
Şek. 22. Evin (env. no: J18B0108) plan krokisi.

Şek. 23. Evin (env. no: J18B0190) plan krokisi.

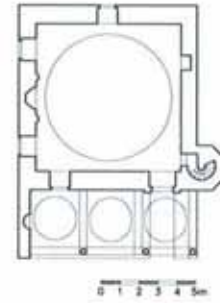
Res. 31. Kitabesinden Sultan Bayezid Han tarafından H 801 (1399) tarihinde yaptırıldığı anlaşılan Ulucami (env. no: J18B0100).

Şek. 24. Ulucami'nin (env. no: J18B0100) plan krokisi.

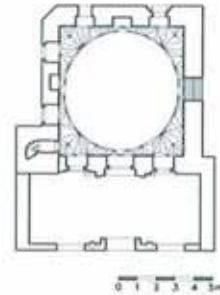
Res. 32. Selçuk Mahallesiinde bulunan Ansarlı Cami, Bergama'nın 16. yüzyıldan günümüze ulaşan anıtsal yapılarından biri (env. no: J18B0136).

Şek. 25. (Solda) Ansarlı Caminin (env. no: J18B0136) plan krokisi.

Res. 33. Barbaros Mahallesiinde bulunan Parmaklı Mescidin mimari özellikleri 15 yüzyılda yapıldığını gösteriyor (env. no: J18B0169).

Şek. 26. Parmaklı Mescidin (env. no: J18B0169) plan krokisi.

Levha 17

Res. 34. Barbaros Mahallesi ile Talatpaşa Mahallesi'ni bağlayan Ulucami Köprüsü (env. no: J18B0119).

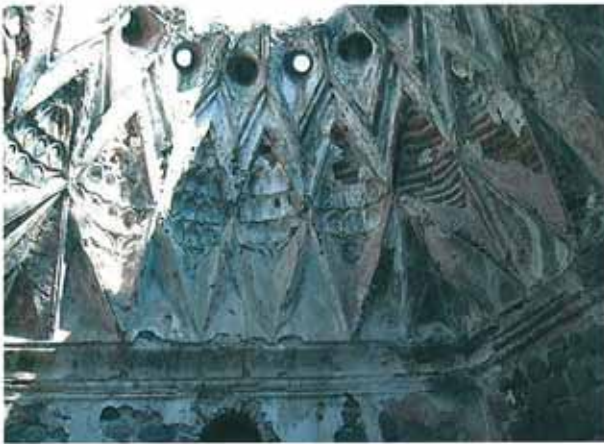
Res. 35. Talatpaşa Mahallesi ile Barbaros Mahallesi'ni birleştiren Tabak Köprüsü (env. no: J18B0238) adını, eskiden Bergama Çayı kenarında bulunan tabakhanelerden almış.

Res. 36. Barbaros Mahallesi, 299 ada, 15 parselde bulunan Tabaklar Hamamı (env. no: J18B0121).

Res. 37. 15. yüzyıldan kalma Tabaklar Hamamının (env. no: J18B0121) günümüzdeki durumu.

Res. 38. Tabaklar Hamamından ayrıntı.

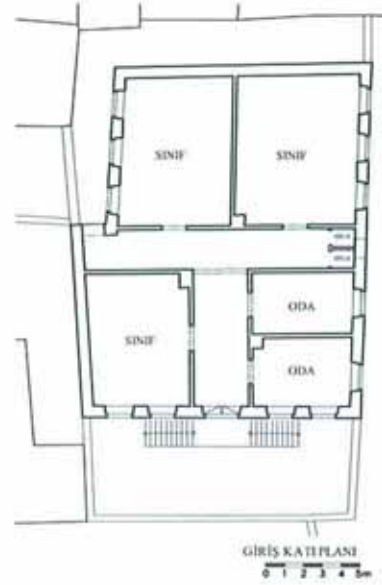
Res. 39. Selçuk Mahallesi'nde bulunan bir çeşme (env. no: J18B0153).

Res. 40. Barbaros Mahallesi'nde bulunan bir çeşme (env. no: J18B0186).

Res. 41. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 55 parselde bulunan eski Rum okulu (env. no: J18B0063).
Şek. 27. Okulun (env. no: J18B0063) plan krokisi.

MSGSU Bergama Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri araştırma ekibi

Res. 42. Talatpaşa Mahallesi 452 ada, 11 parseldeki eski Türk ocacı firması (env. no: J18B0002) günümüzde boş duruyor.

Res. 43. Atmaca Mahallesi 323 ada, 14 parselde bulunan Taşhanın (env. no: J18B0229) harap haldeki duvarı.

Res. 44. Taşhan (env. no: J18B0229) Rüştiye Mektebi Caddesinde, Küplü Hamamın yanında bulunan Taşhan (env. no: J18B0229), kapısındaki kitabeye göre Sultan Murat zamanında (1432) yaptırılmıştır.

Levha 19

Res. 45. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 22 parselde bulunan konut (env. no: J18B0029).

Res. 46. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 38 parselde bulunan konut (env. no: J18B0077).

Res. 47. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 1 parseldeki konut (env. no: J18B0027).

Res. 48. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 13 parselde bulunan konut (env. no: J18B0025).

Res. 49. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 13 parselde bulunan konut (env. no: J18B0025).

Res. 50. Talatpaşa Mahallesi 459 ada, 2 parseldeki konut (env. no: J18B0091).

Res. 51. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 42 parselde bulunan konut (env. no: J18B0082).

Res. 52. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 42 parselde bulunan konut (env. no: J18B0082).

Res. 53. Barbaros Mahallesi 364 ada, 10 parselde bulunan konut (env. no: J18B0176).

Res. 54. Selçuk Mahallesi 414 ada, 40 parselde bulunan konut (env. no: J18B0137).

Res. 55. Barbaros Mahallesi 364 ada, 41 parselde bulunan konut (env. no: J18B0165).

Res. 56. Selçuk Mahallesi 414 ada, 47 parselde bulunan konut (env. no: J18B0140).

Res. 57. Barbaros Mahallesi 305 ada, 91 parselde bulunan konut (env. no: J18B0206).

Res. 58. Selçuk Mahallesi 414 ada, 34 parselde bulunan konut (env. no: J18B0154).

Levha 21

Res. 59. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 11 parselde bulunan konutun (env. no: J18B0024) cephesinden ayrıntı.

Res. 60. Talatpaşa Mahallesi 452 ada, 11 parselde bulunan Eski Türk Ocagı binasının (env. no: J18B0002) balkonu.

Res. 61. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 49 parseldeki konutun (env. no: J18B0049) saçagından ayrıntı.

Res. 62. Barbaros Mahallesiinde bulunan bir konutun saçagından ayrıntı.

Res. 63. Barbaros Mahallesi 305 ada, 60 parseldeki konutun (env. no: J18B0194) saçagından ayrıntı.

Res. 64. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 49 parseldeki konutun (env. no: J18B0049) köşe ayrıntısı.

Res. 65. Ulucami Mahallesi 650 numaralı adada bulunan konutun (env. no: J18B0103) köşe ayrıntısı.

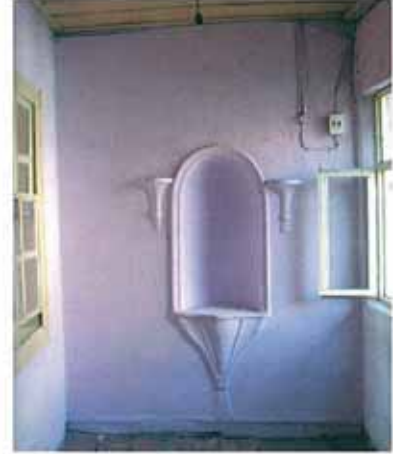
Res. 66. Selçuk Mahallesi 414 ada, 40 parseldeki konutun (env. no: J18B0137) cephesinden ayrıntı.

Res. 67. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 27 parselde bulunan konutun (env. no: J18B0032) zemin kat döşeme ayrıntısı.

Res. 68. Talatpaşa Mahallesi 456 ada, 41 parselde bulunan konutun (env. no: J18B0081) zemin kat döşeme ayrıntısı.

Res. 69. Talatpaşa Mahallesi 455 ada, 10 parseldeki konutun (env. no: J18B0023) sofasından ayrıntı.

Res. 70. Barbaros Mahallesi 305 ada, 185 parselde bulunan konutun (env. no: J18B0227) sofasından ayrıntı.

Res. 71. Talatpaşa Mahallesi 452 ada, 11 parselde bulunan konutun (env. no: J18B0155) sofasından ayrıntı.

Res. 72. Selçuk Mahallesi 413 ada, 53 parselde bulunan konutun (env. no: J18B0125) iç mekânından ayrıntı.

Res. 73. Selçuk Mahallesi 414 ada, 40 parselde bulunan konutun (env. no: J18B0137) iç mekânından ayrıntı.

Levha 23

Res. 74 a-i. Bergama ilçe merkezinde 2003 yılında envanter çalışması yapılan alandaki konutlardan dış kapı örnekleri.

Res. 74a. Env. no: J18B0066

Res. 74b. Env. no: J18B0032

Res. 74 c. Env. no: J18B0077

Res. 74 d. Env. no: J18B005

Res. 74 e. Env. no: J18B0006

Res. 74f. Env. no: J18B0008

Res. 74 g. Env. no: J18B0108

Res. 74h. Env. no: J18B0126

Res. 74i. Env. no: J18B0221

Res. 75 a-h, Bergama ilçe merkezinde 2003 yılında envanter çalışması yapılan alandaki konutlardan pencere örnekleri.

Res. 75 a. Env. no: J18B0077

Res. 75 b. Env. no: J18B0077

Res. 75 c. Env. no: J18B0108

Res. 75 d. Env. no: J18B0099

Res. 75 e. Env. no: J18B0008

Res. 75 f. Env. no: J18B0008

Res. 75 g. Env. no: J18B0072

Res. 75 h. Env. no: J18B0076

Kemeraltı (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003

Eti AKYÜZ LEVİ*

ANAHTAR SÖZCÜKLER / KEYWORDS

Kemeraltı, geleneksel konut, cumba kafes, cumba, han, cami, çıkmaz sokak, merdivenli sokak

Kemeraltı, traditional house, Turkish house, cumba kafes (a projecting bay with the railings of window), oriel-window, khan, mosque, blind alley (cul-de-sac), stepped street.

ÖZET/ SUMMARY

Kültürel zenginlikler açısından yurdumuzun dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Ancak bu eşsiz değerlerimizin tam bir envanterinin olmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu eksikliği gidermek üzere çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye'deki kültür varlıklarının tam ve bütüncül düzende envanterinin oluşturulması konusunda çalışma yapan Türkiye Bilimler Akademisi'nin Türkiye Kültür Envanteri Projesi çerçevesinde 2003 yılında İzmir'in Kemeraltı Kentsel SIT'inin 1. ve 2. bölgelerinin kentsel kültür varlıkları toplam 802 yerleşme ve anıt envanter formu ile belgelenmiştir.

Seçilen alan kentin tarihsel çekirdeği Kemeraltı'nın 1. ve 2. bölgesi içinde kalmakta, ayrıca Kemeraltı SIT alanı kapsamında yer almamakla birlikte, söz konusu alanla bütünleştikten Konak Meydanı'na da içermektedir. Alanın kuzeyi ticaret işlevinin yoğun olduğu bir kesim iken, doğusu ve güneybatısı konut bölgesidir. Bu iki bölge arasında ise konut ve ticaret birlikte görülür.

Alanda organik, sürprizli, dolambaçlı yokuşlu, çıkmaz sokaklar çarpıcı bir nitelik yansıtır. 427., 806., 943., 944., 403., 861. sokaklar karakteristiktir. 1546 numaralı yapı adası ise çıkmazlarla bölünen organik formunun yanı sıra içerdiği yapı örnekleriyle de oldukça etkileyicidir.

Turkey is one of the richest countries in historical resources. The absence of a cultural inventory regarding those important resources is a serious deficiency. Various studies are being conducted in order to correct this situation. TÜBA-TÜKSEK directs a project aiming to complete an overall inventory of Turkey's cultural heritage. As part of this project, the 1st and 2nd regions of the Kemeraltı Urban Historical area were documented with 802 inventory forms, pertaining to 2003 structures in İzmir.

The region we chose comprises the 1st and 2nd regions of the Kemeraltı Urban Historical area, the historical center of İzmir. It also encompasses Konak Square, although it is not part of this research. The north of the region abounds in commercial buildings whereas the east and southwest parts contain mostly houses. Between those two regions, commercial buildings and houses are seen together.

The organic, meandering, and surprising blind alleys are some of the remarkable features of the region. The 427th, 806th, 943rd, 944th, 403rd, and 861st streets are characteristic. The 1546th city block is impressive because of its organic form partitioned by blind alleys and by various

* Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ (Proje Yürütücüsü)/ Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İZMİR

Anıtsal örnekler dışında, bir bölümü ikincil işlevlerle değerlendirilen konutlarda da gözlenen bir durum değişimdir. Özellikle kaderine terk edilen konutlardaki değişim, bu konutların çoğunlukla harabiyetten yok olma noktasına gelmiş olmalarıdır. Çalışma, çok büyük bir alanda gizlenmişçesine konumlanmış çarpıcı örneklerin belgelenmesine ve yaşatılmaya çalışılmasına ortam hazırlaması açısından önemlidir.

GİRİŞ

Korumada ilk adım olan "belgeleme"nin önemi açıktır. Bu bağlamda, çeşitli alanlara ilişkin bireysel veya kurumsal nitelikli envanter çalışmalarının ülke genelinde bütüncül bir sisteme oturtulmasının eksikliği görülmüştür. Türkiye Bilimler Akademisi'nin, en önemli zenginliklerimizden olan kültür varlıklarımızın değerlendirilmesi amacıyla oluşturduğu "Kültür Sektörü", "Türkiye Kültür Envanteri"nin çıkarılmasını kararlaştırmıştır. Bu çalışmalar kapsamında 2001 yılında Birecik-Suruç ve Buldan pilot bölge olarak ele alınmıştır. 2002 yılında ise pilot bölge çalışmalarına ek olarak, İzmir ile Boyabat (Sınop) kentsel kültür varlıkları envanteri, Atlılar köyü (Mersin) kırsal mimari envanteri, kuzeybatı Anadolu halı ve el dokumaları envanteri, Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar illeri arkeolojik kültür varlıkları envanteri hazırlanmıştır.

İzmir kentsel kültür varlıkları envanteri 2003 yılı çalışması, kısmi zamanlı olarak Nisan-Ekim ayları arasında gerçekleştirilmiştir.

Alan çalışması, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Eti Akyüz Levi yürütücülüğünde, aynı bölümün Restorasyon Anabilim Dalı lisansüstü öğrencileri Mim. Tolga Çolak, Y. Mim. Gülçin Düşüt, Mim. Gökçe Deniz Şenol, Mim. Burcu Karakış, Mim. Işıl Pekmezci'den oluşan ekiple gerçekleştirilmiştir. Süreçte beş kişi, genelde haftada bir gün olmak üzere alanda çalışarak anıt envanter formunun doldurulması ve girilebilen yapıların plan krokilerinin çıkarılması işlemini gerçekleştirmişlerdir. İncelenen yapıların dijital fotoğraflarının çekilmesi ve envanter formlarının bilgisayar ortamına aktarımı, Prof. Dr. Eti Akyüz Levi tarafından yapılmıştır.

Bilgisayar ortamına geçirilen envanter formlarının alanda genel bir kontrolü yapılmıştır. Fotoğrafların düzenlenmesi konusunda ekip dışından bir kişi destek sağlamıştır. Büro çalışmaları ise 30 günlük süreçte gerçekleştirilmiştir.

Çalışma, Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) desteği ile yapılmıştır.

interesting examples of buildings.

Apart from the monumental examples, substantial changes have been observed in the houses that have been secondarily reused. Most of the abandoned houses are almost ruined. This work is important as it will help to discover remarkable examples that have been unknown until now and in this way will pave the way for their preservation.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

YÖNTEM

Alan çalışmasında, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Yürütme Kurulu, Kentsel-Kırsal Mimarlık Envanter Grubunca hazırlanmış envanter formu ile İzmir Büyükşehir Belediyesinden sağlanan 1/500 ölçekli kadastral paftalar kullanılmıştır. Yerinde yapılan çalışmalarda, bazı yapı adalarının sonradan bazı uygulamalar dolayısıyla kadastral pafta ile farklılıklar yansıttığı gözlenmiştir; bu durumda değişiklikler "halihazır" paftadan kadastral paftaya aktarılmıştır. Veriler "dizüstü" bilgisayar ve dijital fotoğraf makinesi yardımıyla bilgisayar ortamına geçirilmiştir.

Alan çalışmalarında Kentsel-Kırsal Mimarlık Envanter Grubunca geliştirilen iki envanter formu –yapı adalarına ilişkin betimleme ve kapsamlı açıklama içeren Kentsel Yerleşme Envanter Formu ile hızlı değerlendirmeye dönük olan ve kentsel kültür varlıkları envanterlerinde genellikle parsellere ilişkin veri kapsayan anıt envanter formu– kullanılmıştır.

Çalışmada sınırları belirlenen alanda incelenen yapılar ve diğer öğeler belirlenerek her birinin verileri anıt envanter formlarına kaydedilmiştir. Ayrıcalıklı örneklerin plan krokilerinin ölçülü olması na özen gösterilmiştir. Çalışmada inceleme, geçen yıl olduğu gibi, dokunun bütüncül algılanması açısından sokaklar bağlamında gerçekleştirilmiş, ancak önceki sistemin sürekliliği açısından son envanter numaralaması yapı adaları düzeninde uygulanmıştır.

Sınırları belirlenen alandaki yapı adaları dışında, çalışma alanımızın sınırları içinde yer almayan tek yapılardan TBMM Binası (Egemenlik Evi), Dönertaş Sebili, Başdurak Camii, Asmalı Mescit Camii de anıt envanter formu kullanılarak belgelenmiştir.

AYRINTILI ANLATIM

Yerleşmenin konumu

Batı Anadolu kıyılarının ortalarında, bulunduğu böl-

genin merkezi konumundaki İzmir kenti, kuzeyde Balıkesir, doğuda Manisa, güneyde Aydın illeri ile çevrilidir (lev. 1: şek. 1).

Jeopolitik konumu, İzmir'in her zaman önemli bir merkez olarak varlığını sürdürmesinde etkilidir.

Tarihsel gelişim

Tarihsel süreçte başlıca iki alanda yerleştiğinden İzmir –Antikçağ'daki adıyla Smyrna şehri– “eski” ve “yeni” olmak üzere ikiye ayrılır. Eski İzmir kenti, bugünkü bilgilerimize göre MÖ 3. binyılda Bayraklı'da kurulmuş, tarih öncesi çağlarda, ardından sırasıyla Aiollerin ve lonların egemenlik dönemlerinde bu alanda gelişip varlığını sürdürmüştür (Akurgal 1983: 14; Cook 1958-59: 19-22).

Bayraklı'da kurulan kent yarımada yerleşimi olduğundan, savunmasının güçlüğü ve büyüme olanaklarının kısıtlılığı dolayısıyla, MÖ 334'te Kadifekale'ye (Pagos) taşınmıştır (Akurgal 1983: 110). Hellenistik, Roma, Bizans, Beylikler ve Osmanlı-Türk devirlerinde de aynı alanda büyüüp gelişmiştir.

Bayraklı'nın, en parlak dönemi olan lon egemenliği döneminde yaklaşık 3 bin olan nüfusunun, Hellenistik ve Roma devirlerinde dönemin agora, stadyum, tiyatro gibi büyük yapılarına bakılarak 50 binlere ulaştığı düşünülmektedir. İzmir, burada hızla gelişmesini sürdürmüştür. Bu süreçte, “tüm şehirlerin en güzeli” (Bürchner 1929: 752-753); “güzellikte Asya'nın birincisi” gibi hak ettiği konumu betimleyen sıfatlarla onurlandırılmıştır. Bizans Devrinde, yedi Apocalyps kilisesinden birinin merkezi olan İzmir, duraklama sürecinde olmakla birlikte, Samos deniz temasının merkezi niteliğindedir. Bu dönemden başlayarak nüfusu azalan, Beylikler döneminde, 13. yüzyıl başlarına kadar sönük bir hayat yaşayan İzmir, İznik İmparatorluğunun önemli bir Akdeniz limanı ve Ege deniz filosunun üssü niteliğindedir (Ahrweiler 1965: 34-35).

14. yüzyıl ortalarında, kentteki ikili yaşam (kıyıda Cenevizliler, Kadifekale'de Türk yerleşmesi), İzmir'in pazar olarak önemini yitirmesine neden olmuştur (Darkot 1950: 1244; Heyd 1975: 602-603'ten Bosio II: 50 vd.). Ancak 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak İzmir, “Anadolu'nun ipek ticaret merkezi” konumuna gelir (Baykara 1974: 93-94). 17. yüzyılda ise ününün uluslararası boyutlara ulaşmasıyla dünyanın her köşesinden gelen gezgin, tüccar ve işadamları İzmir'i ziyaret ederler. Bu durum, kente kültürel çeşitlilik ve zenginlik katar. Söz konusu süreçte kent, “Osmanlı elinde 260 benderin cümlesinden şöhratli,” (Evliya Çelebi 1935: 88-100); “Doğu'nun en büyük ve en güzel şehirlerinden biri,” (Tournefort 1717: 370-383); “Anadolu şehirlerinin kraliçesi” (Montémont 1828: 42) gibi önemini, etkileyiciliğini vurgulayan ifadelerle tanımlanır.

Hızla büyüyen kentte 19. yüzyılda imar çalışmaları gerçekleştirilir. Rıhtım ve demiryolları yapımı da yüzyılın önemli girişimlerindendir. Ancak kentin asıl büyümesi, 20. yüzyılda, özellikle 1950 sonrasında olmuştur.

Kemeraltı'nın kent içindeki yeri ve önemi

Kemeraltı, İzmir'in Batılı yüzü ya da başka bir deyişle “Küçük Paris” olan Alsancak yerleşiminin aksine Doğulu çehresini, çarşıları, pazarları, Türk mahalleleri yansıtır. Burada Türk mahalleleri, konut yerleşimi ve organik sokak dokusuyla, boş, durgun ve sessizdir. Buna karşın, çarşı ve pazarlar cıvılcı, her zaman çok hareketli, her türlü rengi barındıran ortamlardır. Bu açıdan bakıldığında, Kemeraltı, kentin karşıt iki ortamını bütünleyen “Doğulu” yüzdür. Kentin tarihi çekirdeği Kemeraltı'ndaki bu çok renklilik, gezginlerin de dikkatinden kaçmamış; eserlerinde sıklıkla değindikleri bir konu olmuştur (Akyüz Levi 2003: 51).

19. yüzyılda Anadolu'yu gezen William John Hamilton (1835-36), kentin çarşılarını ve çok renkliliğini notlarında aktarmaktadır:

“Bugünkü İzmir'de en ilgi çekici olan yer, İstanbul'dakine benzemesinin yanı sıra ondan daha ilginç olan çarşıdır. Burada, çeşitli mallar satılan çeşitli bedestenler bulunmaktadır; tahta barakalardan oluşan bu dükkânların kapladığı alan oldukça büyüktür ve üzeri kapalıdır. Çarşılar geceleri kilitlidir ve bekçi tarafından beklenmektedir. Bir sıra dizili dükkânlarda, kayısı, erik, üzüm, incir ve hurma gibi meyvelerin kurutulmuşları satılmakta (...) bir diğer çarşıdaysa, tabancalar, yatağanlar ve füyeler yan yana dizili olarak alıcılarını beklemektedir. (...)

“Fakat en ilgi çekici olan ise Türkler arasındaki değişik giysilerin yanı sıra İzmir'de yaşayan çeşitli milletlerin her birine ait milli giysileriyle bu çarşı sokaklarında oluşturdukları rengarenk görüntüdür...” (Pınar 2001: 166).

İzmir'de farklı etnik gruplar, kentin değişik alanlarında yerleşmişlerdir. 18. yüzyılda İzmir'i ziyaret eden Myller (1726), Türk, Rum, Ermeni ve Musevilerin şehrin dağa doğru yükselen sırtlarında, Frenklerin ise kıyı boyunca uzanan uzun bir sokakta yerleştiklerinden söz eder. Tollot (1731-32) ise Türkler, Yahudiler ve Ermenilerin (yukarıda) tepe üzerinde, Fransız, İtalyan, İngiliz ve Hollandalılardan oluşan Avrupalı Hristiyanların en aşağıda deniz boyunca uzanan tüm yerlerde ikamet ettiklerini belirtir (Pınar 2001: 58, 63'ten Myller 1735 ve Tollot 1742).

18. yüzyıl İzmir'ini betimleyen Pockocke, notlarında kentte dikkatini çeken çok güzel iki handan söz etmektedir. Bunlar, ortası avlulu, kubbelerle örtülü ve çok güzel dükkânları olan hanlardır. Büyük ölçekli yapılar olmalarının da etkisiyle birçok gezginin söz

etmeden geçemediği hanlar Riedesel (1768) tarafından, "kervanlarıyla mal taşıyan tüccarlara hizmet" veren ve "çok büyük olan misafirhaneler," olarak anlatılmaktadır (Pınar 2001: 66, 91'den Pockocke 1754 ve Riedesel 1940).

1835 yılında İzmir'e gelen Fransız araştırmacı Charles Texier, "çarşıların gezilmeye değer" olduğunu belirtmektedir (Texier 1862).

Kemeraltı Kentsel SIT alanında, 1. bölge, İkiçeşmelik Caddesinin batısında, 2. bölge doğusundadır. 1. bölge, kentin ticari ve idari merkezi niteliğindedir. Alan, tarihsel değer yansıtan Vilayet Konağı gibi idari bir bina; Elhamra Sineması ve Kütüphanesi, Devlet Tiyatrosu gibi kültür yapıları, dini yapılar, ticari yapılar, çeşme ve sebiller, ayrıca çok sayıda geleneksel nitelikli konut barındırır. 2. bölge ise agora, tiyatro, stadyum, Kadifekale gibi Antikçağ yapıları dini yapılar ve konut dokusunun yoğun olduğu bir alandır (lev. 3: şek. 2).

TÜBA-TÜKSEK İzmir kentsel kültür varlıkları envanterinin 2003 yılı çalışması için seçilen alan Kemeraltı 1. ve 2. bölgelerinde yer almaktadır. Söz konusu alan İzmir'in, Antikçağ'da var olan, sonraları giderek dolan iç limanı ve çevresini kapsamaktadır. Konak Meydanı ise Kemeraltı SIT sınırları içinde kalmamakla birlikte, Kemeraltı ile bütünselliği açısından iki tarihi yapısıyla ele alınmıştır (bkz. EK 1: s. 99).

Yerleşmenin fiziksel özellikleri

Alan, Konak Meydanından Kadifekale'ye doğru ticaret, ticaret ve konut, konut bölgesi şeklinde gelişmektedir. Bununla birlikte, ticaret bölgesinde özgün işlevi konut olan, ancak günümüzde ticari amaca yönelik kullanılan örnekler vardır. 2. bölgedeki bazı konut örnekleri ise konaklama mekânlarına dönüşmüştür. Bu şekilde ilk işlevi dışında kullanılan konutların yanı sıra terk edilmiş örnekler de bulunmaktadır.

Ticaret bölgesinde, satılan ürünle ilintili olarak bölünmüş bir yapılanma algılanır. Bir başka deyişle, her malın satıldığı bölge tanımlanmıştır; trikocular, kuşçular, sobacılar, kafesciler gibi... Gezinlerin notlarında da bu yapılanmadan söz edildiğinden, söz konusu oluşumun kökeninin en azından 18. yüzyıla dek uzandığı belirtilebilir.

Ticaret bölgesinde yer alan, geçmişin büyük ölçekli ticaret ve konaklama yapıları niteliğindeki hanların bir kısmı, harap ve eklerle değişmiş durumdadır. Bazıları ise geçirdikleri onarımlar ve işlevsel farklılaşmalarla değişime uğramıştır.

Caddeler ve sokaklar

Envanter çalışması kapsamında taranan caddeler Anafartalar Caddesi, Birleşmiş Milletler Caddesi, Cumhuriyet Bulvarı, Çobanoğlu Zeki Bey Caddesi, Eşrefpaşa Caddesi, Faik Muhittin Adam Caddesi, Ha-

lil Rifat Paşa Caddesi, Milli Kütüphane Caddesi, Rahman Caddesidir.

Alandaki sokaklar, topografya ile ilintili olarak düz veya eğimlidir. Eğimli sokaklar ise yokuşlu, merdivenlidir veya aynı sokakta hem yokuş, hem merdiven vardır (lev. 10: res. 7). Doku içinde çıkmazlar da yoğun şekilde yer almakta; bazı örneklerde sokaklara paraleldir, bazılarında organik sokaklarla bütünleşmektedir (lev. 11).

Alandaki farklı nitelikteki sokaklardan merdivenlilere 353., 334., 415., 387., 426. sokaklar; çıkmazlara 412., 417., 770., 450. sokaklar; yokuşlara 405., 413., 391., 830. sokaklar örnek olarak verilebilir (lev. 10: res. 7-8). Organik bir sokak kurgusu içeren alanda, aynı sokak bazen çatallanıp birkaç kola ayrılarak devam edebilmektedir; 772., 775., 776., 944. sokaklar buna örnektir. (lev. 10: res. 8) Zaman zaman aynı sokağın hem organik, hem yokuşlu, hem de çıkmaz olduğu görülmektedir. 2003 yılında envanter çalışması yapılan alan kapsamındaki 1. Bölgede yer yer yeşil örüntüsüyle tanımlı ve korunaklı duruma gelmiş sokaklar da vardır. Aynı bölgede meydanlar, sokakların odaklandığı kentsel mekânlar olarak yaşamaktadır (lev. 10: res. 9-10).

Yapı adaları

Kemeraltı, Hellenistik Devirden günümüze kentin yerleştiği ve geliştiği önemli bir tarihsel odaktır. Çalışma alanı olarak belirlenen bölge bütünü değerlendirildiğinde, konutla ticaretin birlikte olduğu, çok sayıda dini yapı da içeren bir nitelik yansıtır.

Alandaki yapı adalarının bazıları tek bir yapı içerirken –örneğin 337 numaralı yapı adasında yalnızca Kızlarağası Hanı, 188 numaralı yapı adasında yalnızca Meserret Hanı– bazıları (232, 233, 224 ve 225 numaralı yapı adaları) ya çok sayıda küçük boyutlu ve aynı işlevli parselden oluşmakta ya da aynı adada büyük ve küçük boyutlu yapılar birlikte yer alabilmektedir; 237 numaralı yapı adasında Kemeraltı Camii, sebiller, çeşme, ticari yapılar, 221 numaralı yapı adasında Çakaloğlu Hanı ve ticari yapıları birlikte bulunmaktadır. Bazı yapı adaları da –örneğin 232, 233, 225, 224 numaralı yapı adaları– değişikliğe uğramış ya da tarihi niteliğini bir ölçüde yitirmiş yapılar içermekle birlikte, ölçek olarak tümüyle korunmuştur (lev. 4-5).

114 numaralı yapı adası (env. no: L18B126) Bozkurt Mahallesindedir; kuzeyde 427., kuzey-kuzeybatıda 430., güneyde 843. sokaklarla sınırlanmıştır. Üç çıkmazla kısmen parçalanmış alandaki 11 parselde tarihi nitelikli yapılar bulunmaktadır (lev. 8).

115 numaralı yapı adası (env. no: L18B138) Bozkurt Mahallesinde yer alan organik formlu bir yapı adasıdır; bir çıkmaz sokak ve bir çıkmazla kısmen parçalanmıştır. Kuzeyde 843. ve 844., batıda 431., doğuda

844. sokaklarla, güneyde İkiçeşmelik Caddesi ile çevrili olan bu yapı adasındaki parsellerden altısında tarihi nitelikli yapılar bulunmaktadır (lev. 8).

116 numaralı yapı adası (env. no: L18B145) Şehit Nedim Tuğaltay Mahallesinde yer almakta olup organik formludur. Bir çıkmaz sokak ve noktasal bir çıkmazla kısmen bölünmüş durumdadır. Kuzeyde 843. ve 841., batıda ve güneyde 844., doğuda 840. sokaklarla sınırlanmıştır. Yapı adasındaki 11 parsel özellikli olduğundan çalışmada ele alınmıştır (lev. 8-9).

117 numaralı yapı adası (env. no: L18B157) Tan Mahallesindedir. İki çıkmaz sokakla kısmen parçalanmış bu yapı adası, kuzeyde 834. Sokak, batıda 839. Sokak, güneyde 840. Sokak ve Eşrefpaşa Caddesi, doğuda Eşrefpaşa Caddesi ve 838. Sokak ile çevrelenmiştir. Alandaki 24 yapı bu çalışmada incelenmiştir (lev. 9).

118 numaralı yapı adası (env. no: L18B182) Dörtgen formlu bu yapı adası Tan Mahallesinde olup kuzeyde 774., batıda ve güneyde 838. sokaklar, doğuda Eşrefpaşa Caddesi ile çevrilidir. Yapı adasındaki aralarında Natırzade Camiinin (env. no: L18B183) de bulunduğu üç yapıda envanter çalışması yapılmıştır (lev. 9).

119 numaralı yapı adası (env. no: L18B186) Tan Mahallesindedir; iki çıkmazla kısmen bölünmüştür. Kuzeyinde Kestelli Caddesi, batısında 838. Sokak, güneyinde 774. Sokak, doğusunda Eşrefpaşa Caddesi yer alır. Alandaki parsellerin yedisi özellikli olduğundan çalışmada incelenmiştir (lev. 9).

413 numaralı yapı adası (env. no: L18B194) Ülkü Mahallesindedir; kuzeyde 833. Sokak, batıda Eşref Paşa Caddesi, güneyde 774. Sokak, doğuda 831. Sokakla sınırlanmıştır. Dörtgen formlu yapı adasındaki parsellerden 10'u özellikli olduğundan, çalışma kapsamında incelenmiştir (lev. 9).

414 numaralı yapı adası (env. no: L18B205) Ülkü Mahallesindedir; kuzeyde 833. Sokak, batıda 831. Sokak, güneyde 832. Sokak, doğuda 830. Sokakla sınırlanmıştır. Dörtgen formlu yapı adasındaki 17 parselden üçünde tarihi nitelikte yapılar vardır (lev. 9).

420 numaralı yapı adası (env. no: L18B209) Ülkü Mahallesindedir. Kuzeyde 832. Sokak, batıda 830. Sokak, güneyde 773. Sokak, doğuda 832. Sokakla sınırlanan bu yapı adasındaki beş parsel incelenmiştir (lev. 9).

421 numaralı yapı adası (env. no: L18B215) Ülkü Mahallesindedir. Kuzeyde 832. Sokak, batıda 831. Sokak, güneyde 773. Sokak, doğuda 830. Sokakla sınırlanmış, bir çıkmaz sokakla kısmen bölünmüştür. Alandaki üç parselde tarihi nitelikte yapılar bulunmaktadır (lev. 9).

455 numaralı yapı adası (env. no: L18B266) Tuzcu Mahallesindedir. Kuzeyde Eşrefpaşa Caddesi ve 770. Sokak, batıda Eşrefpaşa Caddesi ve 756. Sokak, do-

ğuda 770. ve 762. sokaklarla çevrili yapı adasında bulunan toplam 10 parselin tümünde tarihsel nitelikte yapılar bulunmaktadır (lev. 9).

463 numaralı yapı adası (env. no: L18B277) Tuzcu Mahallesindedir; Kuzeyde Eşrefpaşa Caddesi, batıda 760. Sokak, güneyde 766. Sokak, doğuda 756. Sokak ile sınırlanmaktadır. Biri uzun ve çatallı, diğeri kısa iki çıkmaz ile kısmen parçalanmış yapı adasının 11 numaralı parselinde yer alan Hacı Ali Efendi Camii/ Karakol Camii (env. no: L18B278) ve çeşmesi (env. no: L18B279) incelenmiştir (lev. 9).

468 numaralı yapı adası (env. no: L18B280) Dayıemir Mahallesindedir. Dörtgen biçimli adayı kuzeyde 766. Sokak, batıda 760. Sokak, güneyde 757. Sokak, doğuda 756. Sokak çevreler. Toplam 15 parsel bulunan yapı adasında yalnızca 4 numaralı parseldeki yapının (env. no: L18B281) envanteri çıkarılmıştır (lev. 9).

2910 numaralı yapı adası (env. no: L18B232) Tuzcu Mahallesindedir. Çok sayıda çıkmaz sokakla kısmen parçalanmış ve organik bir forma dönüşmüştür. Kuzeyde 772, 773. sokaklar, batıda 770. Sokak ve Eşrefpaşa Caddesi, güneyde 770., 767., 771. sokaklar, doğuda 771., 778., 779., 776. sokaklarla sınırlanmıştır. 96 numaralı parselde yer alan Kalafat Camii (env. no: L18B256) dışındaki yapılar konut niteliğindedir. Alandaki parsellerden 33'ü çalışmada incelenmiştir (lev. 9).

459 numaralı yapı adası (env. no: L18B286) Tuzcu Mahallesindedir. Kuzeyde 770., batıda 762., güneyde 763. ve 764., doğuda 765. sokaklarla sınırlanan adanın 19 parselden üçünde tarihi nitelikli yapılar bulunmaktadır (lev. 9).

460 numaralı yapı adası (env. no: L18B284) Tuzcu Mahallesindedir. Güneyde ve batıda 764. Sokak, güneyde 766. Sokak, doğuda 765. Sokakla çevrilidir. Uzunlamasına gelişen yapı adasının 15 parselden birinde envanter çalışması yapılmıştır; bu da 6 numaralı parselde bulunan L18B285 envanter numaralı yapıdır (lev. 9).

88 numaralı yapı adası (env. no: L18B301) Dayıemir Mahallesindedir. Kuzeyde 742. Sokak, batıda ve güneyde 758. Sokak, doğuda 748. Sokakla çevrilidir. Uzun dikdörtgen şekilli yapı adasındaki çalışmada yalnızca 17 numaralı parsel incelenmiştir (lev. 9).

461 numaralı yapı adası (env. no: L18B282) Tuzcu Mahallesindedir. Kuzeyde 763. ve 766., batıda 756., güneyde 742., doğuda 765. sokaklarla çevrelenmiştir (lev. 9). Yapı adasındaki 23 parselden birinde tarihi nitelikli yapı bulunmaktadır.

457 numaralı yapı adası (env. no: L18B293) Tuzcu Mahallesindedir. Kuzeyde 768., batıda 767. ve 765., güneyde 766., doğuda 769. sokaklarla çevrili adadaki 22 parselden ikisi özelliklidir (lev. 9).

458 numaralı yapı adası (env. no: L18B290) Tuzcu Ma-

hallesindedir. Kuzeyde 770., batıda 765., güneyde 764., doğuda 767. sokaklarla sınırlanan yapı adasının 19 parselden ikisinde tarihi nitelikte yapılar bulunmaktadır (lev. 9).

456 numaralı yapı adası (env. no: L18B296) Tuzcu Mahallesindedir. Kuzeyinde ve batısında 771., batısında 769., güneyinde 742., doğusunda 748. sokaklar yer almaktadır. Çok sayıda çıkmaz sokakla parçalanmış yapı adasının yalnızca dört parselde bulunan yapılar geleneksel özelliklerini korumaktadır (lev. 9).

425 numaralı yapı adası (env. no: L18B314) Tuzcu Mahallesindedir; kuzeyden 773., batıdan 776., güneyden 776. ve 777., doğudan 743. sokaklarla sınırlanmıştır. Üç çıkmaz sokakla kısmen parçalanmış adada tarihi özellikteki bir sokak çeşmesi (env. no: L18B317) ile altı yapının envanteri yapılmıştır (lev. 9).

426 numaralı yapı adası (env. no: L18B303) Tuzcu Mahallesindedir; biri uzun, ikisi kısa üç çıkmaz sokakla kısmen bölünmüştür. Kuzeyde 773., batıda ve güneyde 775., doğuda 776. sokaklarla çevrelenen yapı adasında aralarında Hassa Mescit Camisinin (env. no: L18B310) de bulunduğu tarihi nitelikteki 10 yapının envanteri yapılmıştır (lev. 9).

2909 numaralı yapı adası (env. no: L18B225) Tuzcu Mahallesindedir. Yaklaşık kare formu bu yapı adası, bir çıkmaz sokakla kısmen bölünmektedir. Kuzeyde 773., batıda Eşrefpaşa Caddesi ve 772. Sokak (Tuzcu Sokak), güney ve doğuda 772. sokaklarla sınırlanmıştır. Yapı adasındaki parsellerde bulunan tarihi nitelikli altı yapı arasında İkiçeşmelik Camii (env. no: L18B226) de yer alır (lev. 9).

427 numaralı yapı adası (env. no: L18B219) Tuzcu Mahallesindedir. Bir çıkmaz sokak ve bir çıkmazla parçalanmış olan bu yapı adasının kuzeybatısını Eşrefpaşa Caddesi, kuzeydoğusunu 774. Sokak, güneyini 773. Sokak sınırlamaktadır. Yaklaşık üçgen formu bu alandaki parsellerden beşinde tarihi nitelikli yapılar bulunmaktadır (lev. 9).

111 numaralı yapı adası (env. no: L18B335) Sümer Mahallesindedir. Kuzeyde 449. Sokak, batıda Halil Rifat Paşa Caddesi, güneyde 447. Sokak, doğuda 427. Sokakla çevrelenen yapı adasındaki 11 parselden dördü özelliklidir (lev. 8).

110 numaralı yapı adası (env. no: L18B340) Yeşiltepe Mahallesindedir; Halil Rifat Paşa Caddesi ile çevrelenmiştir. Günümüzde üzerinde Etnografya Müzesi işlevi üstlenen "Eski Yetimhane" binasının (env. no: L18B341) bulunduğu tek parsel içermektedir (lev. 7-8).

109 numaralı yapı adası (env. no: L18B342) Sümer Mahallesindedir; kuzeyde 447., batıda 448., güneyde 426., doğuda 427. ve 426. sokaklarla çevrilidir ve 9 parsel içermektedir. Çalışma kapsamında, bunlardan üçü -17, 7 ve Damlalık Camiinin (env. no: L18B3439) bulunduğu 1 numaralı parseller- ince-

lenmiştir (lev. 8).

108 numaralı yapı adası (env. no: L18B346) Sümer Mahallesindedir. Kuzeyde Halil Rifat Paşa Caddesi ve 447., batıda 413., güneyde 426., doğuda 448. sokaklar ile çevrilen yapı adasındaki 27 parselden 11'i tarihi nitelikli yapı içermektedir (lev. 7-8).

107 numaralı yapı adası (env. no: L18B358) Sümer Mahallesindedir. Kuzeyde Halil Rifat Paşa Caddesi, güneyde 411. Sokak, doğuda 413. Sokak ile çevrili olan bu yapı adasının içerdiği yedi parselden biri incelenmiştir.

106 numaralı yapı adası (env. no: L18B360) Namık Kemal Mahallesindedir ve bir çıkmaz sokakla (428. Sokak) kısmen bölünmektedir. Kuzeyde 426., batıda 413., güneyde 425., doğuda 428. sokakla çevrilidir. Yapı adasının içerdiği 48 parselden 13'ü çalışma kapsamında incelenmiştir (lev. 7-8).

102 numaralı yapı adası (env. no: L18B377) Namık Kemal Mahallesindedir. Çalışma alanımızdaki en büyük boyutlu adalardan olan bu yapı adası çıkmaz sokaklarla parçalanmıştır. Çıkmaz niteliğindeki 430. Sokağın derinlemesine girerek daha organik bir forma büründürdüğü, kuzeyde 425. ve 427. sokaklar, batıda 429. Sokak, güneyde Eşrefpaşa Caddesi, doğuda 431. Sokakla çevrili adanın yakınında kent mobilyası olarak nitelendirilebilecek bir metal çeşme (env. no: L18B378) vardır. Alandaki parsellerden 24'ü incelenmiştir (lev. 8).

105 numaralı yapı adası (env. no: L18B374) Namık Kemal Mahallesindedir. Kuzeyde 424., batıda 413., güneyde 423. sokaklarla sınırlanan 17 parsel içeren yapı adasında tarihi nitelikli yapı yoktur (lev. 8).

104 numaralı yapı adası (env. no: L18B377) Namık Kemal Mahallesindedir. Kuzeyde 423., güneyde 422., doğuda 421. sokaklarla çevrili bu yapı adasındaki 12 parselden hiçbirinde tarihi nitelikli yapı bulunmamaktadır (lev. 8).

103 numaralı yapı adası (env. no: L18B376). Namık Kemal Mahallesinde bulunan, "L" formu bu yapı adası, 10 parsel içermekte, kuzeyde 423. ve 422., batıda 413., güneyde ve doğuda 421. sokaklarla çevrelenmektedir. Yapı adasında tarihi nitelikli yapı yoktur (lev. 8).

493 numaralı yapı adası (env. no: L18B411) iki çıkmaz sokak ve kentsel niş niteliğindeki bir çıkmazla kısmen girintili organik bir form kazanmıştır. Fatih Mahallesinde yer alan, 23 parsel içeren ve tarihi nitelikte yapı bulunmayan bu yapı adası, kuzeyde 408., batıda ve güneyde 415., doğuda 413. sokaklarla çevrilidir (lev. 8).

494 numaralı yapı adası (env. no: L18B412) tarihi nitelikli iki yapı barındıran 11 parsel içermektedir. İki çıkmaz sokakla kısmen parçalanmış, kuzeyde 408., batıda ve güneyde 409., doğuda 415. sokaklarla çevrilidir

yapı adası Fatih Mahallesindedir (lev. 7-8).

491 numaralı yapı adası (env. no: L18B420) Fatih Mahallesindedir. Altı parsel bulunan, kuzeyden 415., batıdan 409., doğudan 413., güneyden 414. sokaklarla sınırlanan yapı adasının, tarihi nitelikli yapı içeren 6 numaralı parseli incelenmiştir (lev. 8).

489 numaralı yapı adası (env. no: L18B426) dört parsel içerir ve tarihi nitelikli yapı yoktur. Fatih Mahallesindeki yapı adası güneyde Eşrefpaşa Caddesi, kuzeyde 414., doğuda 413., batıda 409. sokaklarla sınırlanmıştır (lev. 8).

492 numaralı yapı adası (env. no: L18B415) Fatih Mahallesindedir; kuzeyde 408. Sokak, batıda Birleşmiş Milletler Caddesi, güneyde 413. Sokak, doğuda 409. Sokak sınırlanmıştır. Dört parselinde tarihi nitelikte yapı bulunan organik formlu yapı adası, iki çıkmaz sokakla kısmen bölünmektedir.

496 numaralı yapı adası (env. no: L18B403) Fatih Mahallesindedir. Kuzeyde 397. Sokak, batıda Birleşmiş Milletler Caddesi, güneyde 408. Sokak, doğuda 413. Sokakla çevrilen yapı adasındaki altı parselde tarihi nitelikli yapı vardır. Adanın güneydoğu köşesindeki cami (L18B410 envanter numaralı Fatih Camisi), tarihi nitelik taşıyamamakla birlikte dini yapı olması nedeniyle envanter çalışması kapsamında incelenmiştir (lev. 7-8).

177 numaralı yapı adası (env. no: L18B177) Konak Mahallesindedir; tarihi yapı içermemekte, yalnızca çok katlı otopark yer almaktadır (lev. 8).

127 numaralı yapı adası (env. no: L18B333) Sümer Mahallesindedir. Halil Rifat Paşa Caddesi, 451. Sokak ve 440. Sokakla sınırlanan yapı adasında, Gura-ba-i Müslimin Hastanesi (env. no: L18B334), günümüzdeki adıyla Hayrettin Üstündağ Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi yer almaktadır (lev. 8).

500 numaralı yapı adası (env. no: L18B328) Fatih Mahallesindedir. Yaklaşık üçgen formlu olan yapı adasının kuzeyinde 411. Sokak, güneybatısında 384. ve 406. sokaklar, doğusunda 397. Sokak yer almaktadır. Adadaki 29 parselden üçü tarihi nitelikli yapı içerir (lev. 7).

501 numaralı yapı adası (env. no: L18B324) Fatih Mahallesindedir; toplam yedi parselinden üçü tarihi nitelikte yapı içerir, biri ise boştur. Yapı adası kuzeyde Halil Rifat Paşa Caddesi, batıda 410. Sokak, güneyde 411. Sokak, doğuda 397. Sokakla sınırlanmıştır (lev. 7).

502 numaralı yapı adası (env. no: L18B323) Fatih Mahallesindedir. Kuzeyden Halil Rifat Paşa Caddesi, güneyden 411., doğudan 412., batıdan 410. sokaklarla sınırlı yapı adasının altı parselinden hiçbirisi tarihi nitelikli değildir (lev. 7).

503 numaralı yapı adası (env. no: L18B322) Fatih Mahallesindedir; kuzey ve batıda Birleşmiş Milletler

Caddesi, güneyde Halil Rifat Paşa Caddesi, doğuda 410. Sokak ile sınırlanmıştır. Altı parsel içeren yapı adasında, tarihi nitelikli parsel yoktur (lev. 7).

521 numaralı yapı adası (env. no: L18B551) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyde ve doğuda Birleşmiş Milletler Caddesi, batıda 399. Sokak, güneyde 404. Sokak ile çevrili olan yapı adasının içerdiği 11 parselin beşinde tarihi nitelikte yapılar bulunmaktadır (lev. 7).

522 numaralı yapı adası (env. no: L18B557) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyde Halil Rifat Paşa Caddesi, batıda 400. Sokak, güneyde 404. Sokak, doğuda 399. Sokakla çevrili yapı adasındaki üç parselden yalnızca birinde tarihi nitelikte yapı bulunmaktadır (lev. 7).

523 numaralı yapı adası (env. no: L18B559) kuzeyde Halil Rifat Paşa Caddesi, batıda 402. Sokak, güneyde 404. Sokak, doğuda 400. Sokak ile sınırlanır. Yeşiltepe Mahallesinde yer alan bu yapı adasındaki dört parselden ikisinde tarihi nitelikli yapılar bulunur ve bunlar envanter çalışması kapsamında incelenmiştir (lev. 7).

524 numaralı yapı adası (env. no: L18B562) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyden Halil Rifat Paşa Caddesi, batıdan 401. Sokak, güneyden 404. Sokak, doğudan 402. Sokakla sınırlanmış olan yapı adasının içerdiği sekiz parselden ikisi özelliklidir (lev. 7).

525 numaralı yapı adası (env. no: L18B565) Yeşiltepe Mahallesindedir. Tek parselden oluşan yapı adası, kuzeyden ve batıdan Halil Rifat Paşa Caddesi, güneyden 404. Sokak, doğudan 401. Sokakla çevrelenmiştir. Alanda tarihi nitelikli yapı yoktur (lev. 7).

520 numaralı yapı adası (env. no: L18B550) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyden 404. Sokak, batıdan Halil Rifat Paşa Caddesi, güneyden 403. Sokak, doğudan 401. Sokak ile sınırlanmıştır (lev. 7).

519 numaralı yapı adası (env. no: L18B547) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyden 404. Sokak, batıdan 401. Sokak, güneyden 403. Sokak, doğudan 402. Sokakla sınırlanmıştır (lev. 7). Yapı adasının içerdiği dört parselden ikisi tarihi niteliklidir. Bunlardan biri, adanın güneydoğu köşesindeki Selimiye Camii (env. no: L18B549) diğeri ise kuzey, batı ve güneye cephe veren yıkık durumdaki Selimiye İlkokuludur (env. no: L18B548).

518 numaralı yapı adası (env. no: L18B542) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyde 404., batıda 402., güneyde 403., doğuda 400. sokaklarla sınırlanmış olan yapı adasındaki sekiz parselden –biri yıkık bir yapı içeren– dördü çalışma kapsamında incelenmiştir (lev. 7).

517 numaralı yapı adası (env. no: L18B539) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyde 404. Sokak, batıda 400. Sokak, güneyde 403. Sokak, doğuda 399. Sokakla sınırlanmıştır. İçerdiği 13 parselden ikisinde tarihi nitelikli yapılar vardır. Alanın kuzeybatı köşesinde ise boş bir parsel vardır (lev. 7).

516 numaralı yapı adası (env. no: L18B537) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyde 404. Sokak, batıda 399. Sokak, güneyde 403. Sokakla sınırlanmıştır. İçerdiği iki parselden biri boş, diğeri ise tarihi niteliklidir (lev. 7).

511 numaralı yapı adası (env. no: L18B512) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyde 403. Sokak, batıda 399. Sokak, güneyde 334. Sokak, doğuda 384. Sokakla sınırlanan yapı adasındaki altı parselden üçü tarihidir (lev. 7).

512 numaralı yapı adası (env. no: L18B516) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyde 403. Sokak, batıda 400. Sokak, güneyde 334. Sokak, doğuda 399. Sokakla çevrilidir. 13 parsel içeren yapı adasındaki altı parsel tarihi niteliklidir (lev. 7).

513 numaralı yapı adası (env. no: L18B523) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyde 403., batıda 402., güneyde 334., doğuda 400. sokaklarla sınırlandırılmış yapı adasındaki 16 parselden altısı özellikli olduğundan, çalışma kapsamında incelenmiştir (lev. 7).

514 numaralı yapı adası (env. no: L18B529) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyde 403., batıda 401., güneyde 334., doğuda 402. sokaklarla çevrili olan yapı adası 12 parsel içerir, bunların ikisi tarihi özelliktedir (lev. 7).

515 numaralı yapı adası (env. no: L18B532) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyde 403., güneyde 334., doğuda 401. sokaklar, batıda Halil Rifat Paşa Caddesi ile çevrilidir. Yapı adasındaki dört parselde tarihi özellik yansıtan yapılar bulunmaktadır (lev. 7).

509 numaralı yapı adası (env. no: L18B492) Mecidiye Mahallesindedir; kuzeyde 334. Sokak, batıda 393. Sokak, güneyde 391. Sokak, doğuda Halil Rifat Paşa Caddesi ile çevrilidir. Yapı adasındaki iki parsel tarihsel nitelikli, ikisi ise boştur (lev. 7).

508 numaralı yapı adası (env. no: L18B495) Mecidiye Mahallesindedir; kuzeyde 334. Sokak, batıda Halil Rifat Paşa Caddesi, güneyde 391. Sokak, doğuda 377. Sokakla çevrilidir. Bir çıkmaz sokakla kısmen parçalanmış yapı adasındaki 18 parselden altısı özelliklidir (lev. 7).

206 numaralı yapı adası (env. no: L18B691) Konak Mahallesindedir; kuzeyde Anafartalar Caddesi, doğuda Milli Kütüphane Caddesi, güneyde 7393 numaralı ada ile çevrelenmiş, batıda Çobanoğlu Zeki Bey Caddesine bakmaktadır. Alandaki tek tarihi yapı, Ankara Palas (env. no: L18B692) çalışmada incelenmiştir (lev. 4).

7393 numaralı yapı adası Konak Mahallesinde yer almakta, kuzeyde Anafartalar Caddesine, batıda Çobanoğlu Zeki Bey Caddesine, doğuda Milli Kütüphane Caddesine, güneyde Halil Rifat Paşa Caddesine bakmaktadır.

179 numaralı yapı adası (env. no: L18B685) Konak Mahallesindedir; kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda

Milli Kütüphane Caddesi, güneyde 452. Sokak, doğuda 846. Sokakla sınırlandırılmıştır (lev. 4). "L" şeklindeki adada incelenen beş yapıdan üçü anıtsal niteliktedir: 1 numaralı parselde bulunan Milli Kütüphane (env. no: L18B690); 2 numaralı parselde bulunan Elhamra Sineması (env. no: L18B689); 10 numaralı parselde bulunan Güzel İzmir Hanı (env. no: L18B687).

180 numaralı yapı adası (env. no: L18B649) kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda 846. Sokak, güneyde 847. Sokak, doğuda 848. Sokakla çevrilidir; dört çıkmaz sokakla kısmen parçalanmaktadır. Konak Mahallesinde yer alan bu yapı adasındaki parsellerden 17'si özelliklidir ve envanter çalışması kapsamında incelenmiştir (lev. 4).

181 numaralı yapı adası (env. no: L18B667) Konak Mahallesindedir; kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda 848., güneyde 851. Sokak, doğuda Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi ile sınırlandırılmıştır. Dörtgen şekilli bu yapı adasında dört parsel, üzerlerindeki yapılar özellikli olduğundan çalışmada incelenmiştir (lev. 4).

182 numaralı yapı adası (env. no: L18B672) Uğur Mahallesindedir; kuzeyde 851., batıda 848., güneyde 848. ve 916., doğuda 917. sokaklarla çevrilidir. Alandaki iki parsel, çalışmada ele alınmıştır (lev. 4).

185 numaralı yapı adası (env. no: L18B675) Uğur Mahallesindedir; kuzeyde Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi, doğuda 918. Sokak, güneyde 916. ve 442. sokaklar, batıda 917. Sokakla çevrilidir. Alandaki parsellerden ikisi incelenmiş, Salepçioğlu Camii (env. no: L18B676), çeşmesi ve bir konutun envanteri yapılmıştır (lev. 4-5).

186 numaralı yapı adası (env. no: L18B679) Konak Mahallesindedir; kuzeyde Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi, doğuda Kestelli Caddesi, güneyde ve batıda 918. Sokakla çevrilidir. Büyük bölümü, otopark niteliğindedir (lev. 4-5).

187 numaralı yapı adası (env. no: L18B680) Konak Mahallesindedir; kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda ve güneyde Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi, doğuda Kestelli Caddesi ile çevrilidir. Üç çıkmazla kısmen parçalanmış alandaki parsellerden dördü incelenmiştir (lev. 4-5).

188 numaralı yapı adası (env. no: L18B647) Konak Mahallesindedir; kuzeyde ve doğuda Anafartalar Caddesi, batıda Dr. F. Muhittin Adam Caddesi, güneyde 852. Sokakla çevrilidir (lev. 4). Bu yapı adasında yer alan tek tarihi yapı Meserret Hanıdır (env. no: L18B648).

208 numaralı yapı adası (env. no: L18B638) Konak Mahallesindedir; kuzeyde 856. Sokak, batıda Cumhuriyet Bulvarı, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 853. Sokakla çevrilidir. Bir çıkmaz sokakla kısmen

bölünen yapı adasındaki parsellerin sekizinde bulunan yapılar özellikli olduğundan çalışma kapsamında incelenmiştir. Bunlar arasında restorasyon görmüş büyük ölçekli anıt yapılar –Hükümet Konağı (env. no: L18B646) ve Kapalı Çarşı (env. no: L18B639) ile özgünlüğünü koruyan Şükran Otel (env. no: L18B642)– belirtilebilir (lev. 4).

214 numaralı yapı adası (env. no: L18B759) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 859. Sokak, batıda Cumhuriyet Bulvarı, güneyde Rahman Caddesi, doğuda 853. Sokakla çevrilidir. Dört ve sekiz katlı yapıların olduğu adada tarihsel nitelikli yapı örneği yoktur.

222 numaralı yapı adası (env. no: L18B755) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 860., batıda 853., güneyde 861., doğuda 863. sokaklarla çevrilidir. Çalışmada alandaki parsellerden üçü, özellikli olduğundan incelenmiştir (lev. 4).

221 numaralı yapı adası (env. no: L18B733) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 895., batıda 863., güneyde 861., doğuda 871. sokaklarla çevrilidir. Yapı adası, kentin önemli tarihsel odaklarından Çakaloğlu Hanı (env. no: L18B743) bulunduğu özelliklidir. Çakaloğlu Hanının yer aldığı parsel dışında, yapı adasının dokuz parseli tarihsel nitelikli yapılar içerdiğinden çalışmada ele alınmıştır.

223 numaralı yapı adası (env. no: L18B606) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 861., batıda 853., güneyde 856., doğuda 854. sokaklarla çevrilidir. Çizgisel nitelikteki dörtgen yapı adasındaki parsellerin beşi çalışmada kapsamında irdelenmiştir (lev. 4).

224 numaralı yapı adası (env. no: L18B612) Konak Mahallesiindedir, kuzeyde 861., batıda 854., güneyde 856., doğuda 855. sokakla çevrilidir. Alandaki parsellerin 11'i özelliklidir ve çalışmada incelenmiştir (lev. 4).

225 numaralı yapı adası (env. no: L18B624) dörtgen formudur ve Konak Mahallesiindedir. Kuzeyde 861., batıda 855., güneyde 864., doğuda 863. sokaklarla çevrili olan alandaki yedi parsel çalışmada ele alınmıştır (lev. 4).

226 numaralı yapı adası (env. no: L18B744) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 861., batıda 863., güneyde 864., doğuda 871. sokaklarla çevrilidir ve bir sokakla ikiye bölünmüştür. Alandaki 10 parsel özelliklidir ve çalışma kapsamında incelenmiştir (lev. 4).

227 numaralı yapı adası (env. no: L18B699) Konak Mahallesiindedir. Yamuk formulu olan, kuzeyde 864., batıda 863., güneyde 866., doğuda 871. sokaklarla çevrilen alandaki beş parsel incelenmiştir (lev. 4).

228 numaralı yapı adası (env. no: L18B632) Konak Mahallesiindedir. Kuzeyde 864., batıda 865., güneyde 856., doğuda 863. sokaklarla çevrili yapı adasındaki iki parsel, çalışma kapsamında ele alınmıştır (lev. 4).

229 numaralı yapı adası (env. no: L18B635) Konak

Mahallesiindedir; kuzeyde 864. Sokak, batıda 855. Sokak, güneyde 856. Sokak, doğuda 865. Sokak ile çevrilidir. Dörtgen formulu bu yapı adasındaki parsellerden ikisi incelenmiştir (lev. 4).

230 numaralı yapı adası (env. no: L18B566) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 856. Sokak, batıda 865. Sokak, güneyde 866. Sokak, doğuda 863. Sokak ile çevrilidir. Yapı adasındaki parsellerden üçü çalışmada incelenmiştir (lev. 4).

231 numaralı yapı adası (env. no: L18B570) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 856. Sokak, batıda 855. Sokak, güneyde 866. Sokak, doğuda 865. Sokak ile çevrilidir. Adadaki parsellerden biri çalışmada incelenmiştir (lev. 4).

232 numaralı yapı adası (env. no: L18B572) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 856. Sokak, batıda 854. Sokak, güneyde 866. Sokak, doğuda 855. Sokak ile çevrili olan alanda tarihi yapı içeren parsel yoktur (lev. 4).

233 numaralı yapı adası (env. no: L18B603) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 856. Sokak, batıda 853. Sokak, güneyde 866. Sokak, doğuda 854. Sokak ile çevrilidir. Yapı adasındaki parsellerden ikisi incelenmiştir (lev. 4).

234 numaralı yapı adası (env. no: L18B573) Konak Mahallesiindedir. Kuzeyde 866. Sokak, batıda 863. Sokak, güneyde 869. Sokak, doğuda 871. Sokak ile çevrili yapı adasındaki 16 parsel çalışmada incelenmiştir (lev. 4-5).

235 numaralı yapı adası (env. no: L18B693) Konak Mahallesiindedir. Kuzeyde 866. Sokak, batıda 865. Sokak, güneyde 867. Sokak, doğuda 863. Sokak ile çevrili yapı adasındaki iki parsel üzerindeki yapılar özellikli bulunup incelenmiştir (lev. 4).

236 numaralı yapı adası (env. no: L18B696) Konak Mahallesiindedir. Kuzeyde 866. Sokak, batıda 855. Sokak, güneyde 852. Sokak, doğuda 865. Sokak ile çevrili olan alan tarihi yapı içermemektedir (lev. 4).

237 numaralı yapı adası (env. no: L18B597), Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 866. Sokak, batıda 853. Sokak ve Anafartalar Caddesi, doğuda 855. Sokak ile çevrilidir (lev. 4). Yapı adasında beş anıt içeren üç parsel incelenmiştir. Bu anıtlardan biri önemli dinsel ve tarihi odaklar arasında sayılan Kemeraltı Camiidir (env. no: L18B598).

238 numaralı yapı adası (env. no: L18B593) Konak Mahallesiindedir; kuzeybatıda 852. Sokak, kuzeydoğuda 865. Sokak, güneybatıda Anafartalar Caddesi, doğuda 865. Sokak ile çevrilidir. Kemahlı Hanını (env. no: L18B596) içeren yapı adasındaki parsellerden üçü özellikli bulunarak ele alınmıştır (lev. 4).

239 numaralı yapı adası (env. no: L18B590) Konak Mahallesiindedir; kuzeyde 867. Sokak, batıda 865. Sokak, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 863. So-

kak ile çevrilidir. Adanın, üzerinde tarihi nitelikli yapı bulunan iki parseli incelenmiştir (lev. 4-5).

240 numaralı yapı adası (env. no: L18B697) Konak Mahallesindedir; kuzeyde ve doğuda 869. Sokak, batıda 863. Sokak, güneyde 867. Sokak ile çevrilidir. Yapı adasındaki parsellerden biri incelenmiştir (lev. 4).

337 numaralı yapı adası (env. no: L18B731) Konak Mahallesindedir; yalnızca, 18. yüzyılda yapılmış ve yakın zamanda restore edilmiş olan Kızlar Ağısı Hanını (env. no: L18B732) içermektedir (lev. 4-5).

245 numaralı yapı adası (env. no: L18B723) Konak Mahallesindedir. Kuzeyde 906. Sokak, batıda 871. Sokak, güneyde 892. Sokak, doğuda 876. Sokak ile çevrili adadaki yedi yapı envanter kapsamında ele alınmıştır (lev. 4-5).

246 numaralı yapı adası (env. no: L18B718) Konak Mahallesindedir. Kuzeyde 892. Sokak, batıda 871. Sokak, güneyde 864. Sokak, doğuda 876. Sokak ile çevrili yapı adasındaki yapılardan dördü tarihi nitelikli olduğundan incelenmiştir (lev. 4-5).

247 numaralı yapı adası (env. no: L18B716) Konak Mahallesindedir; kuzeyde 864. Sokak, batıda 871. Sokak, güneyde 878. Sokak, doğuda 876. Sokak ile çevrilidir. Adadaki parsellerin biri özelliklidir (lev. 4-5).

248 numaralı yapı adası (env. no: L18B709) Konak Mahallesindedir; kuzeyde 878. Sokak, batıda 871. Sokak, güneyde 877. Sokak, doğuda 876. Sokak ile çevrilidir. Parsellerin altısı tarihi nitelikli yapı içerdiğinden envanter çalışması kapsamında incelenmiştir (lev. 4-5).

530 numaralı yapı adası (env. no: L18B437) Çahabey Mahallesindedir; kuzeyde 334. Sokak, batıda 398. Sokak, güneyde 397. Sokak, doğuda 384. Sokakla çevrilidir. Çizgisel formlu olan bu yapı adasındaki parsellerden biri incelenmiştir (lev. 7).

531 numaralı yapı adası (env. no: L18B439) Çahabey Mahallesindedir. Kuzeyde 391. Sokak, batıda 399. Sokak, güneyde 397. Sokak, doğuda 398. Sokakla çevrili adadaki beş yapı envanter kapsamında ele alınmıştır (lev. 7).

532 numaralı yapı adası (env. no: L18B445) Çahabey Mahallesindedir; kuzeyde 391. Sokak, batıda 400. Sokak, güneyde 397. Sokak, doğuda 399. Sokakla çevrilidir. Boş bir parselin de yer aldığı dörtgen formlu yapı adasındaki parsellerden biri özellikli yapı içermektedir (lev. 7).

533 numaralı yapı adası (env. no: L18B447) Çahabey Mahallesindedir. Kuzeyde 397. Sokak, batıda 400. Sokak, güneyde 396. Sokak, doğuda 384. Sokakla çevrili alandaki parsellerin üçü incelenmiştir (lev. 7).

534 numaralı yapı adası (env. no: L18B451) Çahabey Mahallesindedir. Kuzeyde 396. Sokak, batıda 400. So-

kak, güneyde 387. Sokak, doğuda 384. Sokakla çevrili adada tarihi yapı bulunmamaktadır (lev. 7).

544 numaralı yapı adası (env. no: L18B463) Güngör Mahallesindedir; kuzeyde 386. Sokak, batıda 380. Sokak, güneyde 350. Sokak, doğuda 382. Sokakla çevrilidir. Çizgisel düzendeki dörtgen yapı adasında yer alan parsellerden ikisi özellikli olduğundan ele alınmıştır (lev. 7).

548 numaralı yapı adası (env. no: L18B467) Güngör Mahallesinde yer almaktadır. Kuzeyinde 386., batısında 379., güneyinde 381., doğusunda 380. sokaklarla çevrelenmiş yapı adasındaki sekiz parselden biri tarihi yapı içermektedir (lev. 7).

549 numaralı yapı adası (env. no: L18B469) Güngör Mahallesinde yer almaktadır; kuzeyinde 387., batısında 394., doğusunda 380., güneyinde 386. sokaklarla çevrelenmiştir. İki çıkma ile kısmen bölünen yapı adasındaki parsellerden biri tarihi yapı içermektedir (lev. 7).

550 numaralı yapı adası (env. no: L18B471) Çahabey Mahallesindedir; kuzeyde 391. Sokak, batıda 394. Sokak, güneyde 387. Sokak, doğuda 400. Sokakla çevrilidir. Yapı adasındaki parsellerden ikisi çalışmada incelenmiştir (lev. 7).

553 numaralı yapı adası (env. no: L18B474) Güngör Mahallesindedir; kuzeyde 387., batıda 377., güneyde 386., doğuda 394. sokaklarla çevrilidir. İki parseli boş olan, "L" formu yapı adasındaki parsellerden biri özellikli olduğundan ele alınmıştır (lev. 7).

554 numaralı yapı adası (env. no: L18B476) Çahabey Mahallesinde yer almaktadır. Kuzeyde 391. Sokak, batıda 377. Sokak, güneyde 387. Sokak, doğuda 394. Sokakla çevrilidir. Tarihi yapı içermeyen, çizgisel nitelikteki dörtgen yapı adasındaki parsellerden biri boştur (lev. 7).

555 numaralı yapı adası (env. no: L18B477) Mecidiye Mahallesinde olup, kuzeyde 391. Sokak, batıda Halil Rifat Paşa Caddesi, güneyde 353. Sokak, doğuda 377. Sokakla çevrilidir. Yapı adasında -biri Nurkamer Camii (env. no: L18B478) diğerleri konut- toplam altı tarihi yapının envanteri yapılmıştır (lev. 7).

556 numaralı yapı adası (env. no: L18B484) Mecidiye Mahallesindedir. Kuzeyde 391. Sokak, batıda 393. Sokak, güneyde 392. Sokak, doğuda Halil Rifat Paşa Caddesi ile çevrili olan alan tarihi yapı içermektedir (lev. 7).

557 numaralı yapı adası (env. no: L18B485) Mecidiye Mahallesindedir. Kuzeyde 391. Sokak, batıda 351. Sokak, güneyde 392. Sokak, doğuda 393. Sokak ile çevrili alandaki yapıların hiçbirisi envanter çalışması kapsamında incelenecek nitelikte değildir (lev. 7).

558 numaralı yapı adası (env. no: L18B486) Mecidiye Mahallesindedir; kuzeybatıda 392. Sokak, kuzeydoğuda Halil Rifat Paşa Caddesi, doğuda 353. Sokakla

çevrilidir. Bir boş parselin bulunduğu alanda, tarihi nitelikteki beş yapı ele alınmıştır (lev. 7).

547 numaralı yapı adası (env. no: L18B466) Güngör Mahallesindedir. Batıda 379. Sokak, güneyde 350. Sokak, doğuda 380. Sokakla çevrili olan alan tarihi yapı içermemektedir (lev. 7).

544 numaralı yapı adası (env. no: L18B463) Güngör Mahallesindedir. Kuzeyde 386. Sokak, batıda 380. Sokak, güneyde 350. Sokak, doğuda 382. Sokakla çevrili alandaki parsellerden ikisi envanter kapsamında incelenmiştir (lev. 7).

538 numaralı yapı adası (env. no: L18B462) Çahabey Mahallesindedir; batıda 382. Sokak, güneyde 350. Sokak, doğuda 384. Sokakla çevrilidir. Alanda, 1926 yılında yapılmış eski okulun temelleri üzerine 1969 yılında yeniden yapılan Halit Bey İlkokulu yer almaktadır (lev. 7).

537 numaralı yapı adası (env. no: L18B458) Çahabey Mahallesindedir; kuzeyde 386. Sokak, batıda 382. Sokak, doğuda 384. Sokak ile çevrilidir. İki çıkmazla kısmen parçalanmış dörtgen yapı adasında, üç parsel tarihsel yapı içerdiğinden ele alınmıştır (lev. 7).

536 numaralı yapı adası (env. no: L18B457) Çahabey Mahallesindedir; kuzeyde ve doğuda 388. Sokak, batıda 380. Sokak, güneyde 386. Sokakla çevrilidir. Bir çıkmazla kısmen bölünen alanda tarihi yapı yoktur (lev. 7).

535 numaralı yapı adası (env. no: L18B452) Çahabey Mahallesindedir; kuzeyde 387. Sokak, batıda 380. ve 388., güneyde 386. ve 388. sokaklar, doğuda 384. Sokak ile çevrilidir. "L" formu yapı adasında biri Akarcı Camii (env. no: L18B454) olmak üzere toplam dört yapı özellikli olduğundan incelenmiştir (lev. 7).

490 numaralı yapı adası (env. no: L18B422) Fatih Mahallesindedir; kuzeyde 408. Sokak, batıda 384. Sokak, doğuda Birleşmiş Milletler Caddesi ile çevrilidir. Yapı adasındaki üç parsel tarihi nitelikli yapı kapsamından çalışmada incelenmiştir (lev. 7).

495 numaralı yapı adası (env. no: L18B427) Fatih Mahallesindeki, kuzeyde 407. Sokak, batıda 384. Sokak, güneyde 408. ve doğuda Birleşmiş Milletler Caddesi ile çevrili olup adanın içine uzanan 417. Sokak bir çıkmaz sokaktır. İki çıkmaz ve bir çıkmaz sokakla kısmen parçalanmış adada, parsellerin dördü ele alınmıştır (lev. 7).

497 numaralı yapı adası (env. no: L18B436) Fatih Mahallesindedir; kuzeyde 397. Sokak, batıda 405. Sokak, güneyde 407. Sokak ile çevrilidir. Alanda tarihi nitelikli yapı içeren parsel yoktur (lev. 7).

498 numaralı yapı adası (env. no: L18B432) kuzeyde 397. Sokak, batıda 384. Sokak, güneyde 407. Sokak, doğuda 405. Sokakla çevrilidir. Fatih Mahallesindeki bu alanda bulunan iki yapı envanter kapsamında incelenmiştir (lev. 7).

499 numaralı yapı adası (env. no: L18B435) Fatih Mahallesindedir. Batıda 384. Sokak, güneyde 397. Sokak, doğuda 406. Sokakla çevrili yapı adasında özellikli yapı yoktur (lev. 7).

507 numaralı yapı adası (env. no: L18B502) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyde 334. Sokak, batıda 377. Sokak, güneyde 391. Sokak, doğuda 394. Sokakla çevrili olan alanda özellikli yapı yoktur (lev. 7).

506 numaralı yapı adası (env. no: L18B503) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyde 334. Sokak, batıda 394. Sokak, güneyde 391. Sokak, doğuda 400. Sokakla çevrilidir. İki boş parselin bulunduğu, dörtgen formu yapı adasında, tarihi nitelikli iki yapı yer almaktadır (lev. 7).

505 numaralı yapı adası (env. no: L18B506) Yeşiltepe Mahallesindedir; kuzeyde 334. Sokak, batıda 400. Sokak, güneyde 391. Sokak, doğuda 399. Sokakla çevrilidir. Dörtgen formu yapı adasındaki parsellerden ikisi özellikli olduğundan incelenmiştir (lev. 7).

504 numaralı yapı adası (env. no: L18B509) Yeşiltepe Mahallesindedir. Kuzeyde 334. Sokak, batıda 399. Sokak, güneyde 391. Sokak, doğuda 398. Sokakla çevrili bu alandaki parsellerden ikisi incelenmiştir (lev. 7).

295 numaralı yapı adası (env. no: L18B760) Yenigün Mahallesindedir. Kuzeyde 1311. Sokak, batıda 1312. Sokak, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 1307. Sokakla çevrili adadaki yapılardan ikisi ele alınmıştır (lev. 5).

294 numaralı yapı adası (env. no: L18B788) Hurşidiye Mahallesindedir; kuzeyde 1310. Sokak, batıda 1303. Sokak, güneyde ve doğuda 1308. Sokak ile çevrilidir. Alandaki parsellerden biri, özellikli olduğu için incelenmiştir (lev. 6).

334 numaralı yapı adası (env. no: L18B782) Yenigün Mahallesindedir. Kuzeyde 1309. ve 1310. sokaklar, batıda 1307., 1309. sokaklar, güneyde 1308. Sokak, doğuda 1303. Sokakla çevrili yapı adasında tarihsel nitelikli üç konut envanterlenmiştir (lev. 6).

7330 numaralı yapı adası (env. no: L18B763) Yenigün Mahallesindedir; 332 numaralı yapı adasından bölünmüştür. Batıda Gazi Osman Paşa Bulvarı, güneyde 1312. ve 1311. sokaklar, doğuda 1307. Sokakla sınırlanmıştır. Alandaki tek tarihi yapı olan Piri Reis İlkokulu (env. no: L18B764) envanter kapsamında incelenmiştir (lev. 5).

360 numaralı yapı adası (env. no: L18B765) Hurşidiye Mahallesindedir; kuzeyde 1308. Sokak, batıda 1307. Sokak, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 1306. Sokakla çevrilidir. Alanda Tevfik Paşa Hamamı (env. no: L18B771), Hasan Hoca Camii (env. no: L18B772) gibi yapılar dışında konut ve ticaret yapılarını içeren yedi parsel incelenmiştir (lev. 6).

359 numaralı yapı adası (env. no: L18B773) Hurşidiye

Mahallesindedir; kuzeyde 1308. Sokak, batıda 1306. Sokak, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 1305. Sokakla çevrilidir. Bir boş parselin de bulunduğu alanda özellikli yedi yapı envanter kapsamında incelenmiştir (lev. 6).

358 numaralı yapı adası (env. no: L18B781) Hurşidiye Mahallesindedir; kuzeyde 1308. Sokak, batıda 1305. Sokak, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 1304. Sokak ile çevrilidir. Hiç özellikli yapı bulunmayan alanda otopark olarak kullanılan üç boş parsel vardır (lev. 6).

357 numaralı yapı adası (env. no: L18B832) Hurşidiye Mahallesindedir. Kuzeyde 1308., 1302. sokaklar, batıda 1308. ve 1304. sokaklar, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 1301. ve 943. sokaklarla çevrili alandaki parsellerden dördü incelenmiştir (lev. 6).

378 numaralı yapı adası (env. no: L18B821) Akıncı Mahallesindedir; kuzeyde 1300. Sokak, batıda 943. Sokak, güneyde Anafartalar Caddesi, doğuda 945. Sokakla çevrilidir. Bir kısmı park alanı olan yapı adasında bulunan tek yapı, tarihi nitelikli Hatuniye Camii (env. no: L18B822) incelenmiştir (lev. 6).

376 numaralı yapı adası (env. no: L18B823) Akıncı Mahallesindedir. Kuzeyde 1301., batıda 943., güneyde 1300., doğuda 945. sokaklarla çevrili olan alandaki sekiz parsel incelenmiştir (lev. 6).

379 numaralı yapı adası (env. no: L18B811) Kurtuluş Mahallesindedir. Kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda 942. Sokak, güneyde ve doğuda 943. Sokakla çevrili alandaki dokuz yapı envanter çalışmasında ele alınmıştır (lev. 6).

380 numaralı yapı adası (env. no: L18B808) Kurtuluş Mahallesindedir; kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda 941. Sokak, güneyde ve doğuda 942. Sokakla çevrilidir. Biri ticaret yapısı, diğeri hamam (env. no: L18B810) olmak üzere iki yapı incelenmiştir (lev. 6).

381 numaralı yapı adası (env. no: L18B799) Kurtuluş Mahallesindedir. Kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda ve güneyde 940. Sokak, doğuda 941. Sokakla çevrili alandaki sekiz yapının envanteri yapılmıştır (lev. 6).

382 numaralı yapı adası (env. no: L18B790) Kurtuluş Mahallesindedir; kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda 938. ve 939. sokaklarla, doğuda 940. Sokakla çevrilidir. Geçmişte güneyde Dikilitaş Sokağına dek uzanan 382 numaralı yapı adası büyük bir alanı kaplar, parselasyon düzeniyle bölünme olmuştur. Günümüzde alanda, 382 ada olarak geçen üç bölüm ile 7342 ve 7343 numaralı yapı adaları yer almaktadır. 382 numaralı yapı adası, 383 numaralı yapı adasının kuzeyindeki beş parsel, 7342 numaralı yapı adasının kuzeyi, 7343 ve 381 numaralı yapı adalarının güneyindeki yapı adası olmak üzere üçe ayrılmıştır. Yapı adasında toplam yedi yapı envanter kapsamında ele alınmıştır (lev. 6).

1546 numaralı yapı adası (env. no: L18B847) kuzeyde Anafartalar Caddesi, batıda 943. Sokak, güneyde 952. Sokak, doğuda 945. Sokak ile çevrilidir; çarpıcı bir nitelik yansıtan 944. Sokak ise yapı adasına giren 11 çıkmaz sokaktan biridir. Pazaryeri Mahallesindeki bu yapı adasında bir duvar çeşmesinin (env. no: L18B885) ve 41 yapının envanteri yapılmıştır (lev. 6).

1058 numaralı yapı adası (env. no: L18B899) Ali Reis Mahallesindedir; kuzeyde 952. Sokak, batıda 806. Sokak, güneyde 942. ve 971. sokaklar, doğuda 869. Sokakla çevrilidir. Bir çıkmaz sokak ve üç çıkmaz ile kısmen parçalanan yapı adasındaki parsellerden 10'u üzerinde yer alan 11 yapı özellikli bulunup envanterlenmiştir (lev. 6).

390 numaralı yapı adası (env. no: L18B911) Yeni Mahallede yer almaktadır; kuzeyde 816. Sokak, batıda 820. Sokak, doğuda 806. Sokak ile çevrilidir. Çıkmazlarla kısmen parçalanan yapı adasında, aralarında Namazgâh Camii (env. no: L18B913) ve Namazgâh Hamamının (env. no: L18B912) da bulunduğu dokuz yapı incelenmiştir (lev. 6).

1552 numaralı yapı adası (env. no: L18B892) Pazaryeri Mahallesindedir; kuzeyde 816. Sokak, batıda ve güneyde 952. Sokak, doğuda 952. ve 948. sokaklarla çevrilidir. Bir çıkmazla kısmen bölünen yapı adasındaki altı yapı incelenmiştir (lev. 6).

1549 numaralı yapı adası (env. no: L18B890) Pazaryeri Mahallesindedir. Kuzeyde ve batıda 945. Sokak, güneyde 946. Sokak, doğuda 948. Sokakla çevrili alandaki parsellerden biri tarihi nitelikli yapı içermektedir (lev. 6).

Yapı tiplerine genel bakış

Çalışma alanında yer alan yapılar, merkez kabul edilen çarşı bölümünde han-otel yapıları, yukarı mahallelerde, özellikle 2. bölgede konut yapıları olarak yoğunlaşmıştır. 2003 yılı çalışma alanının sınırı içindeki dini yapılar, özellikle camiler, neredeyse homojen bir şekilde konumlanmışlardır. Su yapılarına bakıldığında sebillerin, genellikle çarşı alanında yer aldığı, çeşmelerden han ve cami duvarında olmayanların, ev duvar çeşmesi olarak Türk mahallelerinde bulunduğu görülür.

Konutlar

İzmir evleri, kentte konut mimarisini etkileyen en çarpıcı unsurun etnik yapı olması nedeniyle, "Müslüman-Türk evleri", "Levanten ve Rum evleri", "etkileşim evleri" olmak üzere üç grupta ele alınabilir. Bunlardan ilk grup Namazgâh, Tilkilik, Dönertaş gibi Türk mahallelerinde yoğunlaşırken, ikinci grup kentin kıyı kesimlerinde -Alsancak'ta- algılanmaktadır. Etkileşim evleri ise genelde bu iki grubun görüldüğü alanlar -yukarı mahalleler ile kıyı kesimi- arasında görülür.

Çalışma alanımızdaki konutlar, genellikle iki katlı ve bodrumludur; bunların yanı sıra üç katlı, ara katlı örnekler de vardır. Bazı örneklerde yapı bütüncül olarak kullanılırken (lev. 12: şek. 10-13 ; lev. 13: şek. 14-16), bazılarında her kat bağımsız bir birim niteliği yansıtmaktadır (lev. 14: şek. 17-18).

Konutlarda giriş, genellikle özellikli şekilde ele alınmıştır. Türk evlerinde yapı ve yol kodu genelde aynı ise de, çalışma yaptığımız alanda yoldan koparılmış örnekler vardır. Girişlerin yol kodundan yükseltilmesiyle, tanımlı, yarı açık giriş mekânları ortaya çıkmıştır (lev. 12: şek. 10, 13). Bodrumun kat yüksekliğinin fazla tutulduğu örneklerde, merdiven yan merdiven niteliğine bürünmekte ve uzunlamasına gelişen bir giriş mekânı oluşmaktadır (lev. 12: şek. 11-12, res.11).

Giriş mekânı bazen hem girinti, hem de çıkıntı oluşturmaktadır; merdiveniyle dışa taşarak daha davetkâr bir niteliğe bürünmektedir (lev. 15: res. 13). Girişin cephe ile aynı yüzeyde olduğu örneklerde, zaman zaman üstünde konumlanan çıkma veya metal saçak elemanı, korunaklı bir mekân ortaya çıkarmaya ve girişi vurgulamaya katkı sağlar.

Dikkat çeken bir başka tip ikiz evlerdir (lev. 15: res. 13). Ayrıca alanda simetrik cepheli konutlar da azımsanmayacak orandadır. Birçoğunda simetrik düzen, giriş, ortada konumlanan açık çıkma veya cumba, üçgen alınlık veya kısmi teras katla çarpıcı şekilde vurgulanarak anıtsal etki yaratılmıştır (lev. 15: res. 12, 14, 16).

Konut cephelerinde kabartma bitkisel bezemelerin (lev. 15: res. 15; lev. 16: res. 17) yanı sıra dövme demir (ferforje) kapı, pencere parmaklıkları, pencere altı bezemeleri, kat bordürleri, saçak bordürleri, çıkmalar, dökme demir çıkma altı konsolları, sigorta levhaları, tuğralar, rozetler, cepheyi kimliklendiren öğeler olarak göze çarpmaktadır (lev. 16-17). İzmir evlerinde ender olarak görülen açık ve kapalı çıkmaların birlikte bulunduğu örneklerden birkaçı bu yıl (2003) çalışma yaptığımız alanda yer almaktadır (lev. 15: res. 12; lev. 16: res. 18).

Konutların yapımında genelde alt katta yığma, üst katta ahşap karkas tekniğinin kullanıldığı karma bir sistem uygulanmıştır.

Alandaki konutlarda gözlenen belirgin değişimler ise cumbaların açık çıkmaya çevrilmesi, dükkânların konut mekânlarına eklenmesi, teras veya avluya ek mekân yapılarak konutun büyütülmesi, katların ayrılarak farklı ailelerce kullanılmasıdır (lev. 12-14).

Çalışma alanımızın içinde kalan 2. bölgede, geniş saçakları, eli böğründelerle desteklenmiş kâgir çıkmaları ile Türk evi örnekleri gözlemlenirken 1. bölgede Batı mimarisi özelliklerini yansıtan, cumbalı konutlar dikkat çekmektedir. Türk evlerinde cumba kafes ve cumba kafes çıkmalar, karakteristik öğeler olarak göze çarparken, Batı etkisindeki konutlarda cumba, İzmir evinin en karakteristik öğesi olarak vurgulanır.

Konutlardaki etnik kimlik, bazen cephe öğeleriyle kendini göstermekteyse de –eli böğründelerle desteklenmiş kâgir çıkmalı, geniş saçaklı bir konutun Türk evi olması gibi– kimi zaman farklı öğeler net bir kimlik yansıtmamaktadır.

Bu tür örneklerde dövme demir kapılarda, kapı söve üstü bezemelerinde ay-yıldız motifi veya cephedeki madalyonlarda tuğra, Türk kimliğinin; plasterler, sütun başlıkları gibi Neoklasik öğeler, "S" formu Barok, Ampir motifler, Batılı unsurların göstergesidir. Cephe karakteriyle Batılı, ancak simge öğeleriyle Türk kimliği yansıtan bir konutun ya geçmişte kentteki gayri Müslimlerin kullanımında olduğu, onların kentten ayrılmasından sonra Müslüman-Türklerin kullanımına girmesi, ya Müslüman-Türklerin Batılı mimari beğeniyle bu tarzda evler yaptırıp cephede de kimliklerini yansıtmaya gerekliliğini hissetmeleri, ya da aynı kentte, aynı fiziki çevre şartlarında, birlikte kardeşçe yaşayan çok farklı din ve milliyetten kişilerin oluşturduğu kültür yumağının, kültürün değişik öğelerine olduğu gibi konut mimarisine de yansımaları olarak nitelenebilir. Gözlemllediğimiz bu mimari zenginliği diğer faktörlerin yanı sıra kültürel çeşitliliğin yarattığı da açıktır.

Dini yapılar

Salepçioğlu Camii: Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi üzerinde, 185 numaralı yapı adasında (lev. 4) konumlanan yapı (env. no: L18B676) 1897-1904 yılları arasında yaptırılmış; 1927 yılında minaresi onarılmıştır (Akyüz 1985: 357'den Vakıf Defterleri). Minare dışında simetrik bir cephe düzeni yansıtan yapının son cemaat yeri, üç kubbeye, kare planlı ana mekân ise sekizgen kasağa oturduğundan yükselmiş etkisi yaratan tek bir kubbeye örtülüdür. Alt katı medrese olarak tasarlanmış yapının cami bölümünde, mahfel pencereleri, açık çıkmalara açılan kapılar niteliğindedir (lev.19: res. 36).

Kemeraltı Camii: Anafartalar Caddesi ile 853. Sokak kesişimindeki cami (env. no: L18B598), 1671, 1673-1674 yılında Hacı Yusuf Çavuşzade Hacı Ahmet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Cami avludan girilen harim bölümü, şeffaf malzeme ile kapatılmış son cemaat yeri, üstteki kadınlar mahfiliyle iki katlı özelliği kazanan ön bölüm ve kare planlı bir ana mekânı içerir (lev. 4; lev. 19: res. 37).

Başdurak Camii: Kestelli yolu ile Kemeraltı Caddesi kesişiminde (lev. 4-5) yer alan cami (env. no: L18B923), 1652-1653 (1062 H) yılında Hacı Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır. Banisinden dolayı bu adla da anılmakta olan yapı, deprem sonrası gördüğü hasar nedeniyle yakın geçmişte onarım görmüş; taşıyıcı sistemi güçlendirilmiştir (lev. 19: res. 34).

Damlacık Camii: Sümer Mahallesinde yer alan (env. no: L18B3439/ lev. 18, res. 31, şek. 22), Kılıcı Mescidi olarak da bilinen yapının üzerindeki kitabeden, 1330

H (1911) yılında yapıldığı anlaşılmaktadır (Vakıf Eski Eser Fişi).

İkiçeşmelik Camii: Tuzcu Mahallesi'nde, İkiçeşmelik Caddesi bulunan yapı (env. no: L18B226/ lev. 9; lev. 18, res. 29, şek. 19), 1895 (1313 H) yılında, Kurt Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. İlk banisinin adıyla da anılan caminin ikinci banisi Hafız Süleyman Efendi'dir. Yapının kitabesi vardır (Vakıf Eski Eser Fişi: 350101/11).

Yalı Camii: Konak Camisi, Hükümet Camisi olarak da bilinen yapı (env. no: L18B928), Konak Meydanında konumlanmıştır (lev. 4; lev. 19; res. 33). 1309 H yılında yapılmış cami, sekizgen planlı ve üzeri kubbeli tek mekândan oluşan düzendedir. Yapının her cephesinde çini panolar içinde, dövme demir parmaklıklı geniş pencereler yer alır. Cephe'deki bu çinilerin bir bölümü yıprandığından yakın geçmişte değiştirilmiştir.

Su yapıları

Tevfik Paşa Hamamı: (env. no: L18B771) Anafartalar Caddesinde, Hasan Hoca Camii (env. no: L18B772) bitişiğinde konumlanan hamam (lev. 6), "kare bir sıcaklık çevresinde sıralanan halvet hücreli hamamlar" tipindedir (Ürer 2002: vii, 39-43). Kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte, 18. yüzyıl sonlarında var olduğu sanılmaktadır. Yapı, kare planlı ve fenerli, ahşap üst örtülü soyunmalık, manastır tonozu örtülü ılıklik, kare formlu, kubbeli sıcaklık mekânlarını içermektedir. Halvet hücrelerinin biri manastır tonozu, diğeri kubbe örtülüdür. Günümüzde işlevini sürdüren yapının, özgün plan şemasının bazı değişikliklere uğradığı algılanmaktadır. ılıklik mekânındaki daraltma en çarpıcı değişikliklerdendir. Ayrıca, yapı cephesinin altta pencere alt hizasına kadar mermer, üstte ise tümüyle fayans ile kaplanması özgünlüğünün bozulmasına neden olmuştur.

Kemeraltı Camii Sebili: (env. no: L18B600) Anafartalar Caddesi kıvrımında, Kemeraltı Camiinin yanında yer alan sebil (lev. 4), 1184 H (1770-1771) yılında Sinanzade Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Mermer kaplı cephesinde kabartma desenler dikkat çekmektedir (Aktepe 1992: 119'dan Demirkıran 1974: 95-96).

Dönertaş Sebili: (env. no: L18B921) Tilkilik semtinde, Anafartalar Caddesi ile 945. Sokak kesişiminde yer alan sebil, adını köşesindeki dönen sütundan almıştır (lev. 20; res. 40). İzmir'in en çarpıcı sebillerinden olan yapı, 1814 yılında Osmanzade Seyyid İsmail Rahmi Efendi tarafından yaptırılmıştır (Aktepe 1976: 135 vd.).

Kemeraltı Camii Çeşmesi: (env. no: L18B599) Kemeraltı Camiinin dış duvarında, 866. Sokakta bulunmaktadır. Aynalığı ve dört çeşmeliği olan, kabartma bitkisel motifler içeren çeşme, günümüzde bakımsız ve işlevsizdir. Bu duvar çeşmesi dışında, yapının avlusunda da bir çeşme vardır (Akyüz Levi 2000: 141).

Kültür yapıları

Etnografya Müzesi: (env. no: L18B341) Kemeraltı'nda, Yeşiltepe Mahallesi'nin Varyant Yokuşu olarak bilinen mevkiinde, 447. Sokakta, 110 numaralı yapı adasındadır (lev. 7-8). 19. yüzyılda (1814) St. Roch Hastanesi olarak inşa edilen yapı, tarihsel süreçte Kimsesizler Bakım Evi işlevini üstlenmiş, günümüzde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Anıtlar ve Rölöve Müdürlüğü, Etnografya Müzesi ve Kültür Müdürlüğü birimlerini içermektedir. Üç katlı dörtgen yapının köşesinde konumlanan dairesel kule, vurgulu bir öge niteliğindedir. Taş yapının cephesindeki üstü kemerli dörtgen pencereler, bunları birbirine bağlayan beyaz mermer taş söveler ve yatay bantlar, işlevlerinin yanı sıra dekoratif ve simgesel bir nitelik de yansıtır (lev. 21; res. 44).

Elhamra Sineması ve Kütüphanesi: İzmir'in Cumhuriyet dönemi yapılarının çarpıcı örneklerinden olan Elhamra Sineması (env. no: L18B689/ lev. 4), Tahsin ve Galip Sermet tarafından 1926 yılında, Milli Kütüphane (env. no: L18B690) ise 1933 yılında yapılmıştır. Kütüphane yapısı, o dönemden günümüze kültürel işlevini sürdürmekte ise de, sinema artık Devlet Opera ve Balesi olarak hizmet vermektedir. Burada, giriş kapısı sövesinde görülen farklı iki renkteki taşlar, pencere üstlerinde bitkisel, pencere aralarında geometrik motifli çini panolar, kullanılan başlıca bezeme unsurlarıdır. Süslemenin girişlerde mekânsal etkiyi vurgulayıcı tarzda uygulandığı algılanmaktadır (lev. 21; res. 45, 47).

Sağlık yapıları

Guraba-i Müslümin Hastanesi (Kadın Doğum Hastanesi): (env. no: L18B334) Kemeraltı'nın Sümer Mahallesi'nde, Halil Rifat Paşa Caddesi, 451. ve 440. sokaklara cephe veren 127 numaralı yapı adasında yer almaktadır (lev. 8). Başlangıçtan beri sağlık yapısı işlevini sürdürmekte olan yapı, sırasıyla Guraba-i Müslümin Hastanesi, Devlet Hastanesi, Dr. Hayrettin Üstündağ Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi adlarını almıştır.

Müessesenin ilk kurucusu, eski vezirlerden merhum İzmirli Emin Muhlis Paşa ise de, yapı 1312 H (1896) yılda İzmir'in eski valilerinden merhum Kâmil Paşa'nın gayretiyle yeniden onarılmış ve yapılmıştır (Sami ve Hüsnü 2000: 141).

Dikdörtgen planlı ve farklı büyüklükte, paralel konumlanan ikisi bitişik dört kütle ile bunu dik kesen dörtgen bir kütleden oluşan tarak formlu yapı üç katlıdır. Bodrum niteliğindeki alt katın üst örtüsü tonozdur (lev. 22; res. 50). Diğer iki kat ise yüksek tavanı, anıtsal merdiveni, dekoratif iç mekân bezemeleri ile dikkat çeker (lev. 22; res. 51-53). Yapıyı oluşturan en büyük kütle altta 17, üstte 12 olmak üzere 29 oda içerir. Kaynaklarda yapının ikinci kısmının alt kattaki dairelerinde, üç koğuşun yalnızca mahkûmlara ayrıldığı

belirtilmektedir (Sami, Hüsnü ve Serçe 2000: 142). Yapının yakınında geçmişte bir mahpushanenin bulunmasının bunda payı vardır. Yapının Varyant yönüne bakan cephesi, aynı formlu, ancak genişliği ve yüksekliği giderek azalan, birbiriyle orantılı boyutları ve çarpıcı kütlesiyle dikkat çeker. Yapıyı oluşturan kütlelerin üçgen alınlıklı çatıları eğimli ve kiremit kaplıdır (lev. 22: res. 49).

Hanlar ve oteller

Kızlarağası Hanı: (env. no: L18B732) Kemeraltı'nın Konak Mahallesi'nde, Halim Ağa Çarşısı olarak bilinen bölgededir (lev. 4-5). 871. Sokak üzerinde, 337 numaralı yapı adasında çok sayıda parseli işgal eden yapıya Hisarönü Meydanından da giriş bulunmaktadır. 1744 yılında Kızlarağası Hacı Beşir Ağa tarafından yaptırılmış uzun mesafe hanlarından olan, dikdörtgen planlı, iki katlı yapının geçmişte alt katı doğudan gelen kumaşların satıldığı, kervanların ve malların beklediği, üst katı ise kişilerin konakladığı mekânlar içermekteydi. Harap durumda olduğundan son yıllarda restore edilen yapı, günümüzde turistik amaçlı bir kaplıcaşarşı niteliğine bürünmüş; geçmişte orta avluda yer alan iki katlı mescit de kaldırılmıştır.

871. Sokağa bakan cephesi biri ortada, diğerleri yanlarda konumlanan üç çıkma ile kıymetlenmekte; taş ve tuğla sıraları içeren alması duvar, yapıyı çevre kuşatan kirpi saçakla taçlandırılmaktadır. Sivri kemerli pencerelerinde demir lokmalı parmaklıklar vardır. Yapının plan kurgusu, alt katta tonozlu holle-re açılan tonoz üst örtülü, üstte ise çapraz tonozlu birimlerden oluşmaktadır (lev. 24: res. 57).

Çakaloğlu Hanı: 895. ve 861. sokaklardan girişi olan, 221 numaralı yapı adasında, eski adıyla Kasab-ı Hızır Mahallesi olarak bilinen Halim Ağa Çarşısında yer alan han (env. no: L18B743/ lev. 4; lev. 24: res. 60), Ersoy'un İzmir Hanları çalışmasındaki sınıflamasında, arasta benzeri plana sahip hanlardandır (Ersoy 1991: 52, 58-65).

Dikdörtgen formlu yapının plan kurgusu, tonoz üst örtülü orta koridora açılan, koridorun iki yanında sıralanmış, içten beşik tonozlu, dıştan kırma çatılı, iki kat yüksekliğindeki birimlerden oluşmaktadır. Simetrik kurgulu, taş ve tuğla sıralarından oluşan alması duvarlı, giriş yanlarında çeşme ve sebil içeren, üstte ortada dikdörtgen formlu, yanlarda ise oval iki pencerenin bulunduğu, onun da üstünde dört kuş evinin yer aldığı 895. Sokak cephesi, iki sıra kirpi saçakla taçlandırılmıştır. Cephe'deki sebil ve çeşme kitabelerinde 19. yüzyıl başını işaret eden, 1805-1806 tarihleri yer almaktadır.

Meserret Hanı: (env. no: L18B648) Geçmişte Dervişler Sokağı, Hükümet Caddesi gibi adlar alan Anafartalar Caddesi üzerinde, 188 ada, 5 parseldedir (lev. 4). Tarihsel süreçte Küçük Barut Han olarak bilinen yapı, günümüzde Meserret Oteli Hanı olarak tanın-

maktadır. Atatürk'ün konakladığı yapı olarak ünlenen han, iki katlı ve orta avluludur (lev. 24: res. 59, 61). Yakın geçmişte geçirdiği restorasyon sırasında üst kat plan kurgusunda değişiklikler yapılmış; geçmişte koridorun iki yanında sıralanan odalar düzensizdeki mekân anlayışı, işlevsel bağlamda daha büyük mekânlar gerekliliği dolayısıyla avluya bakan koridora açılan birimlere dönüştürülmüştür. Ayrıca orta avlu da renkli camlar içeren şeffaf bir örtü ile kapatılmıştır. Poligonal formlu mermer havuzuyla avlu günümüzde de yaşayan bir mekân niteliğindedir.

Güzel İzmir Hanı: (env. no: L18B687) Kemeraltı'nın Konak Mahallesi'nde, Milli Kütüphane Caddesi, geçmişteki adıyla Göztepe Tramvay Caddesi üzerinde, 179 ada, 10 parselde konumlanan yapı (lev. 4), Yusufolu Hanı ve Güzel İzmir Oteli veya Hanı olarak bilinmektedir. Avlulu ve iki katlı yapı, kareye yakın dörtgen plan şemasına sahiptir. Bir geçitle ulaşılan merkezi avlu, dört yandan revaklarla sınırlandırılmıştır, ortasında havuz bulunmaktadır. Üst kata güneybatıda konumlanan bir merdivenle ulaşılmaktadır. Odalar, avluya bakan koridorun bir yönünde dizilmiş ve açılımları (kapı ve bir pencere) koridoradır. Ancak bu özgün plan kurgusu, batı ve kuzey yönünde eklenen avluyla görsel bağlantılı dükkânlarla kısmen zedelenmiştir. Batıdaki odalar Milli Kütüphane Caddesine de bakmaktadır.

Yapının simetrik cephesi, payelerle dörde bölünmekte, her bölümde altta vitrin içeren büyük açıklıklar, üstte ise ikişer küçük açılım gözlenmektedir. Bunlardan yanlardakiler pencere, ortadakiler ise dövme demir korkuluklu iki açık çıkmaya açılan kapılar niteliğindedir. Avlu cephesi, üst kat çıkmasını taşıyan döküm sütunlar, üstte beşik kemerli ikiz pencereler ve saçak silmesi ile kimlik kazanmaktadır (lev. 24: res. 58).

Yeni Şükran Oteli: (env. no: L18B642) Kemeraltı'nın Konak Mahallesi'nde, Anafartalar Caddesi (Hükümet Caddesi) ile Veysel Çıkmazı kesişiminde, 208 ada, 8 numaralı parselde konumlanmaktadır (lev. 4). Hacı Hasan Oteli olarak da bilinen yapı, başlangıçtan günümüze konaklama işlevini sürdürmektedir.

Bir geçitle ulaşılan "L" formlu avlu, iki yönde dükkânların yarı açık mekânını oluşturan revakla sınırlandırılmıştır. Bu geçitle bağlantılı otel giriş holünden üst kata merdivenle ulaşılmakta, koridorun bir yanında dizilmiş, avluya bakan odalara geçilmektedir. Yapının güneybatı yönünde ise koridora iki yönde açılan ve koridorun nihayetinde de üstten aydınlatılan merkezi bir hole bakan birimler gözlenmektedir. Yapının dar giriş cephesinde, altta beşik kemerli portal (giriş) ile yanında kapatılmış bir çeşme, üstte ise cephe boyunca süren dövme demir parmaklıklı, üstü saçaklı açık çıkma dikkat çekmektedir. Ortadaki kapı, çıkmaya açılmakta; kapının yanlarında da pencereler yer almaktadır.

Avlu cephesi, beton tuğla duvar yüzeyi yanı sıra, üst

katta her odanın açıldığı ikiz pencereler, cepheyi sonlandıran dış kesimli saçak bordürü ve kiremit kaplı, eğimli çatısıyla kimliğini yansıtmaktadır. Avlulu ve iki katlı yapının zemininde yer alan Şükran Lokantası, geçmişte İzmir'in elit (seçkin) sınıfının sıklıkla uğradığı bir mekân niteliği yansıtmıştır. Günümüzde ise lokanta işlevini sürdürmemektedir (lev. 24: res. 62-63).

Simge yapılar

Saat Kulesi: Batılılaşma simgesi olarak Anadolu'da çok sayıda saat kulesinin yapıldığı bir süreçte, 1901 yılında 2. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yıldönümü nedeniyle kentin merkezinde, Konak Meydanında yapılan saat kulesi, yapıldığı tarihten beri kentin simgesi niteliğini korumuştur.

Dört bölümden oluşan, 25 metre yüksekliğindeki kule, I. bölümde baldakenleri, şadırvanları, çeşmeler, kubbeler ve süslemeleri, II. bölümde süslemeli ve dilimli kemerleri, sekizgen prizma şeklindeki III. bölümde Alman İmparatoru (Kaiser) II. Wilhelm'in hediyesi olan saati, son bölümde ise 12 küçük sütuna oturan metal kubbeyi içerir (Ülker 1992: 52).

Kenti etkileyen depremlerle birçok kez kubbesi devrilen saat kulesi, geçirdiği bu onarımlar dışında, 1993 yılında cephe temizliği niteliğinde bir restorasyon çalışmasına sahne olmuştur. Geçmişten bugüne çevrede inşa edilen çok katlı yüksek yapılar ölçek olarak anıtı ezmektedir. Tarihsel süreçte çevre düzenlemesi değişimler geçirmiş, zaman zaman yeşille çok fazla perdelenmiş olan yapı, yakın zamanda tamamlanan düzenlemeyle odak niteliğine yeniden kavuşmuştur.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye'de koruma politikası bağlamındaki aksaklıklar, korumanın gerçekleşmesini güçleştirmektedir. Yapı onarımları için kişilerin proje hazırlatma konusunda yeterli ekonomik güçlerinin olmaması, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurullarında teknik kadro eksiklikleri nedeniyle proje onay sürecinin çok uzaması, koruma olgusunu olumsuz etkilemektedir.

Geçmişin yanlış imar planı kararlarının tarihi çevrelere sağladığı çok katlı yapılaşma olanaklarının yarattığı aşırı arsa rantı da bu olumsuzluğu artırıcı bir unsurdur. Rantın yarattığı yıkım, çalışma alanında da, gözlenmektedir. Gerek çok katlı yeni yapı yapabilmek ümidi, gerekse otopark geliri sağlama düşüncesi yıkımlara neden olmaktadır.

Alan çalışmaları kapsamında gözlemlenen bir olgu, ticari merkeze yakın konut parselleri içeren yapı ada-

larında, gerek arsa rantı, gerekse otopark gereksinimi dolayısıyla yapıların yıkılmasına ortam hazırlayarak, parsellerin önce boş alan, sonrasında da açık otopark durumuna getirilmesidir. 2002 yılı çalışmaları kapsamında 112 numaralı parsel gibi bazı parsellerde gözlemlenen bu olgu, 186 numaralı parselde de dikkat çekmektedir.

Kemeraltı merkez bölgede, Anafartalar Caddesi üzerinde, özellikle çarpıcı nitelik yansıtan bir durum da tarihi yapı cephelerinin bozulmasıdır. Vitrin oluşturma amacıyla dükkân cepheleri alt katta adeta tümüyle değiştirilmekte, üstte ise örneklerin birçoğunda özgünlüklerini korumaktadır. Ancak alanda tabela vb. tanıtım unsurlarının, cephelerin görsel algılanmasını olumsuz yönde etkiledikleri görülmektedir (lev. 25: res. 64a-d). Bu bağlamda cephesi tümüyle reklam tabelalarıyla kapatılmış, farklı malzemelerle yeni etkiler denenmiş örnekler görülmektedir. KentSEL SIT alanında yapılacak düzenlemelerle cepheler, olumsuz eklerden ve öğelerden arındırılmalıdır. Ayrıca elektrik hatları da yapıların algılanmasını zedeleyen, görsel kirlilik yaratan unsurlardır. Bu ve benzeri olumsuzluklar yeraltına alınarak giderilmelidir.

Yapılarda kullanılacak tanıtım unsurlarına yönelik boyut ve nitelik sınırlandırılması getirilmelidir. Alan çalışmaları sırasında gözlenen ve çalışma sürecini uzatan diğer bir durum ise Kemeraltı'ndaki yapıların çoğunda –gerek 1., gerekse 2. bölgede– cephede yapı numaralarının yer almamasıdır. Yalnızca belgelemedeki güçlük açısından değil, çok çeşitli açılardan da gerekliliği tartışılmaz bu eksikliğin ivedilikle giderilmesi yerinde olur.

Çeşme yapıları, özellikle sokak çeşmelerinin bazıları varlığını sürdürmekteyse de, işlevini devam ettirmektedir. En azından bir kısmı işlevselleştirilerek canlandırılabilir.

Alanda nitelikli olmasına karşın, boş, kaderine terk edilmiş, bu yüzden de harap duruma gelmiş pek çok konut algılanmaktadır. Söz konusu konutların kent kimliğindeki izlerinin silinmemesi açısından, en azından bazılarının onararak kurtarılabilmesi için ivedi çözümler üretilmelidir.

ÖNERİLER

Anıt envanter formunun, özellikle konutlara yönelik geliştirildiği algılanmaktadır, bu yüzden formlara diğer yapı türlerine ilişkin tanımlamaya olanak verecek yeni bir düzenleme getirilmesi uygun olacaktır. Ayrıca konut plan tipi ve cephe elemanları bölümünün ayrıntılandırılması düşünülmelidir. ☞

KISALTMALAR

- AJA *American Journal of Archaeology*. The Journal of the Archaeological Institute of America.
- BSA *Annual of the British School at Athens*.
- IstMitt *Istanbul Mitteilungen*. Deutsches Archäologisches Institut Abteilung Istanbul. Tübingen.

KAYNAKÇA

AHRWEILER, Hélène

- 1965 "Histoire et géographie de la région de Smyrne entre les deux occupations Turques (1081 - 1317)", *Travaux et mémoires*, Paris.

AKTEPE, Münir

- 1976 "İzmir Suları, Çeşme ve Sebilleri ile Şadırvanları Hakkında Bir Araştırma" *Tarih Dergisi* 30 (1976): 135-200.

- 1992 "İzmir Çeşmeleri" *Üç İzmir*: 101-123. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

AKURGAL, Ekrem

- 1983 *Eski İzmir I, Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*. (Türk Tarih Kurumu Yayınları V. seri no: 40b), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

AKYÜZ LEVİ, Eti

- 2003 "İzmir Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Raporu", *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi* 1: 46-89, lev. 1-25. İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.

- 2000 "İzmir'de Çeşme Yapıları", *Tasarım* 105: 140-145.

- 1996 "İzmir Evleri", *Arkitekt* 440/8: 18-32.

- 1993 "Traditional Housing Architecture in İzmir", (yayımlanmamış doktora tezi: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.)

- 1985 "İzmir: Kentin Tarihsel Çevre Araştırması ve Koruma - Restorasyon Önerileri", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.)

BAYKARA, Tuncer

- 1974 *İzmir Şehri ve Tarihi*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

BELHOMME, Lionel

- 1940 "Etude, sur quelques vestiges récemment mis à jour à İzmir (Est-ce le port antique?)", *Türk Tarih, Arkeologiya ve Etnografya Dergisi* IV: 81-89.

BEYRU, Rauf

- 1992 "20. Yüzyıl Başlarında Kemeraltı", *Egemimarlık* 4: 43-47.

BİLGİN, Ziyaeddin

- 1992 "Kemeraltı'nda Camiler", *Egemimarlık* 4: 48-51.

BRUYN, Corneille le

- 1825 *Voyage au Levant* cilt I. Paris: Chez Jean Baptiste Claude Bauche Le Fils, Quay des Augustins.

BÜRCHNER, L.

- 1929 "Smyrna" *RE* IIIA: 752-753.

RE

- PAULY, F., G. WISSOWA, W. KROLL *Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart.

COOK, J. M.

- 1958 "Old Smyrna 1948-1951", *BSA* 53-54: 1-181

DARKOT, Besim

- 1950 "İzmir", *İslam Ansiklopedisi* cilt V/2: 1234-1251. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

ERSOY, Bozkurt

- 1991 *İzmir Hanları*. (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını 49), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Evliya Çelebi

- 1935 *Seyahatname* cilt IX, çev. Zuhuri Danişman. İstanbul: Devlet Matbaası.

FOSS, Clive

- 1977 "Archeology and the 'Twenty Cities' of Byzantine Asia", *AJA* 81: 469-486.

GÜLTEKİN, Hakkı

- 1952 *İzmir Tarihi*. İzmir: Korsini Basımevi.

HAMILTON, W. John

- 1843 *Reisen in Kleinasien, Pontus und Armenien*, İngilizceden çev.: Otto Schomburgk: Leipzig.

HEYD, Wilhelm von

- 1975 *Yakındoğu Ticaret Tarihi*, çev. Enver Ziya Karal. (Türk Tarih Kurumu Yayınları X, seri, no: 6.1). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ICONOMOS, Constantin ve B. F. SLAARS

- 1932 *İzmir Hakkında Tetkikat*, çev. A. Cevdet, İzmir: Marifet Matbaası.

ICONOMOS, Constantin

- 1868 *Etude sur Smyrne*, çev. B. F. Slaars. Smyrne: B. Tatikian.

MONTÉMONT, Albert

- 1828 *Voyage dans cinq parties du monde*. Paris: Selligie Imprimeur Libraire et éditeur.

MÜLLER-WIENER, Wolfgang

- 1962 "Die Stadtbefestigungen von İzmir, Sığacık und Çandarlı. Bemerkungen zur mittelalterlichen Topographie des nördlichen Jonien I", *IstMitt* 12: 60-96.

MYLLER, A. Maria

- 1735 *Peregrinus in Jerusalem (Fremdling zu Jerusalem)*, Das ist Ausführlicher Orientalischen Reiss-Beschreibungen, Wien-Nürnberg.

PINAR, İhan

- 2001 *Hacılar, Seyyahlar, Misyonerler ve İzmir. Yabancıların Gözüyle Osmanlı Döneminde İzmir: 1608-*

1918. (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 11), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- POCKOCKE, Richard
1773 *Voyage de Richard Pockocke*. cilt V, Neuchatel: Société Typographique.
- RIEDELSEL, Johann Hermann
1940 *Randbemerkungen über eine Reise nach der Levante 1768*. editör: Eduard Edwin Becker. Darmstadt.
- SAMI, Cevat ve Hüseyin HÜSNÜ
2000 *İzmir 1905*. sadeleştirerek yayına hazırlayan Erkan Serçe, (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi 5), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- TAVERNIER, J. B.
1679 *Les six voyages de Jean-Baptiste Tavernier*. Paris: R.L. and M.P.
- TEXIER, Charles
1862 *Asie Mineure, Description géographique, historique et archeologique des provinces et des villes de la chersonnese d'Asie*. Paris.
- TOLLOT, Jean-Baptiste
1742 *Nouveau voyage fait au Levant es années 1731 et 1732*. Paris: Durand.
- TOSUN, Yılmaz
1981 *17. ve 19. Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk Şehir Dokuları, Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları*. Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- TOURNEFORT, M. Pitton
1717 *Relation d'un Voyage du Levant*. Lyon: Anisson et Posuel.
- ÜLKER, Necmi
1992 "İzmir Saat Kulesi ", *Egemimarlık* 4: 52.
- ÜRER, Harun
2002 *İzmir Hamamları*. (Kültür Bakanlığı Yayınları 2887, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Sanat Eserleri Dizisi 408). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Vakıf Defterleri*. İzmir: İzmir Vakıflar Müdürlüğü

EK 1: KEMERALTI (İZMİR) KENTSEL MİMARLIK ENVANTER LİSTESİ 2003

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle	Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B126	yapı adası	114		Bozkurt	L18B185	774. Sokak no. 4, 4/A, 4/B	118	4	
L18B127	430. Çıkmaçı no. 3	114	6		L18B186	yapı adası	119		Tan
L18B128	427. Sokak no. 106	114	19		L18B187	Kestelli Caddesi no. 58	119	11	
L18B129	427. Sokak no. 118 - 419 Çıkmaçı	114	25		L18B188	Kestelli Caddesi no. 62	119	12	
L18B130	843. Sokak no. 25 - 419 Çıkmaçı	114	32		L18B189	Kestelli Caddesi	119	19	
L18B131	427. Sokak no. 144	114	38		L18B190	838. Sokak - 774. Sokak no. 1	119	4	
L18B132	427. Sokak no. 148	114	40		L18B191	838. Sokak Çıkmaçı	119	26	
L18B133	427. Sokak no. 156	114	42		L18B192	838. Sok. Çıkmaçı no. 17	119	28	
L18B134	427. Sokak no. 158	114	43		L18B193	838. Sokak Çıkmaçı	119	9	
L18B135	427. Sokak no. 160	114	44		L18B194	yapı adası	413		Ülkü
L18B136	843. Sokak no. 31	114	2		L18B195	833. Sokak no. 4	413	22	
L18B137	843. Sokak no. 29	114	3		L18B196	831. Sokak no. 14	413	25	
L18B138	yapı adası	115		Bozkurt	L18B197	831. Sokak no. 20	413	28	
L18B139	844. Sokak	115	57		L18B198	831. Sokak no. 26	413	31	
L18B140	844. Sokak	115	71		L18B199	831. Sokak no. 28	413	32	
L18B141	İkiçeşmelik Cad. no. 200	115	14		L18B200	831. Sokak no. 34	413	34	
L18B142	İkiçeşmelik Cad. no. 198	115	82		L18B201	831. Sokak no. 36	413	1	
L18B143	İkiçeşmelik Cad. no. 194	115	84		L18B202	774. Sokak no. 19	413	4	
L18B144	844. Sokak no. 15	115	85		L18B203	774. Sokak no. 17	413	5	
L18B145	yapı adası	116		Şehit Nedim Tuğaltay	L18B204	774. Sokak no. 11	413	8	
L18B146	843. Sokak no. 24	116	30		L18B205	yapı adası	414		Ülkü
L18B147	843. Sokak no. 42	116	38		L18B206	831. Sokak no. 25	414	9	
L18B148	843. Sokak no. 50 - 841. Sokak no. 2	116	44		L18B207	830. Sokak no. 19	414	16	
L18B149	844. Sokak no. 30	116	15		L18B208	830. Sokak no. 15	414	1	
L18B150	844. Sokak no. 14	116	8		L18B209	yapı adası	420		Ülkü
L18B151	844. Sokak no. 12	116	7		L18B210	830. Sokak no. 4	420	4	
L18B152	844. Sokak no. 10	116	6		L18B211	830. Sokak no. 6	420	5	
L18B153	840. Sokak no. 32, 32/A	116	82		L18B212	830. Sokak no. 8	420	6	
L18B154	844. Sokak no. 6	116	67		L18B213	830. Sokak no. 10	420	7	
L18B155	844. Sokak no. 4	116	66		L18B214	830. ve 832. sokakların kesişimi (Toraman Camii)	420	11	
L18B156	844. Sokak no. 2	116	65		L18B215	yapı adası	421		Ülkü
L18B157	yapı adası	117		Tan	L18B216	831. Sokak no. 33 - 832. Sokak no. 2	421	8	
L18B158	840. Sokak no. 7	117	3		L18B217	830. Sokak no. 13	421	12	
L18B159	840. Sokak no. 5	117	4		L18B218	830. Sokak no. 11	421	13	
L18B160	840. Sokak no. 1	117	6		L18B219	yapı adası	427		Tuzcu
L18B161	839. Sokak no. 43	117	50		L18B220	773. Sokak no. 61	427	10	
L18B162	839. Sokak no. 41	117	8		L18B221	773. Sokak no. 59	427	11	
L18B163	839. Sokak no. 37	117	10		L18B222	773. Sokak no. 45	427	16	
L18B164	839. Sokak no. 35	117	11		L18B223	773. Sokak no. 3	427	33	
L18B165	839. Sokak no. 33	117	12		L18B224	773. Sokak no. 13	427	28	
L18B166	839. Sokak no. 27	117	15		L18B225	yapı adası	2909		Tuzcu
L18B167	839. Sokak no. 25	117	16		L18B226	773. Sok. no. 2 - 772 Sok. no. 1 (İkiçeşmelik Camii)	2909	2	
L18B168	839. Sokak no. 23	117	17		L18B227	773. Sokak no. 6	2909	3	
L18B169	839. Sokak no. 15	117	82		L18B228	772. Sokak no. 31 A-B	2909	178	
L18B170	834. Sokak	117	27		L18B229	772. Sokak no. 11, 11/A	2909	188	
L18B171	834. Sokak - 839. Sokak kesişimi (duvar çeşmesi)	117	27		L18B230	772. Sokak no. 9	2909	189	
L18B172	834. Sokak	117	31		L18B231	772. Sokak no. 7	2909	190	
L18B173	834. Sokak	117	32		L18B232	yapı adası	2910		Tuzcu
L18B174	838. Sokak	117	37		L18B233	772. Sokak no. 4	2910	195	
L18B175	838. Sokak no. 6	117	38		L18B234	772. Sokak no. 24	2910	157	
L18B176	838. Sokak no. 14	117	40		L18B235	772. Sokak no. 86	2910	163	
L18B177	838. Sokak no. 22, 22/A	117	43		L18B236	772. Sokak no. 50	2910	170	
L18B178	838. Sokak no. 30	117	46		L18B237	772. Sokak no. 52	2910	171	
L18B179	838. Sokak no. 42, 42/A	117	52		L18B238	772. Sokak no. 54	2910	172	
L18B180	838. Sokak	117	54		L18B239	772. Sokak no. 58	2910	174	
L18B181	838. Sokak no. 50	117	87		L18B240	772. Sokak no. 60	2910	207	
L18B182	yapı adası	118		Tan	L18B241	772. Sokak no. 62, 62/A	2910	5	
L18B183	838. Sokak no. 27 (Natrızade Camisi)	118	2		L18B242	773. Sokak no. 12	2910	8	
L18B184	838. Sokak no. 25	118	3		L18B243	775. Sokak no. 14	2910	16	
					L18B244	775. Sokak no. 24	2910	21	
					L18B245	775. Sokak no. 34	2910	25	
					L18B246	770. Sokak no. 59	2910	107	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B247	775. Sokak no. 82	2910	45	
L18B248	776. Sokak no. 40	2910	60	
L18B249	776. Sokak no. 56	2910	67	
L18B250	776. Sokak no. 58	2910	68	
L18B251	776. Sokak no. 60	2910	69	
L18B252	776. Sokak no. 64	2910	70	
L18B253	771. Sokak no. 3	2910	88	
L18B254	771. Sokak no. 1A	2910	89	
L18B255	768. Sokak no. 9	2910	90	
L18B256	768. Sokak no. 1 (Kalafat Camii)	2910	96	
L18B257	770. Sokak no. 71	2910	102	
L18B258	770. Sokak no. 69	2910	103	
L18B259	770. Sokak no. 61	2910	105	
L18B260	770. Sokak no. 51	2910	112	
L18B261	770. Sokak no. 37	2910	119	
L18B262	770. Sokak no. 35	2910	120	
L18B263	770. Sokak no. 13, 13/A	2910	130	
L18B264	770. Sokak no. 5	2910	132	
L18B265	770. Sokak no. 1	2910	134	
L18B266	yapı adası	455		Tuzcu
L18B267	770. Sokak no. 2	455	9	
L18B268	770. Sokak no. 4	455	1	
L18B269	770. Sokak no. 6	455	2	
L18B270	770. Sokak no. 8	455	3	
L18B271	770. Sokak no. 10	455	4	
L18B272	756. Sokak no. 7	455	5	
L18B273	756. Sokak no. 5	455	10	
L18B274	756. Sokak no. 3	455	11	
L18B275	Eşrefpaşa Caddesi no. 179	455	7	
L18B276	Eşrefpaşa Caddesi no. 179 A	455	8	
L18B277	yapı adası	463		Tuzcu
L18B278	760 Sok. no. 2 - 756 Sok. no. 2 (Karakol H. Ali E. Camii)	463	11	
L18B279	(K. Hacı Ali Efendi Camii Çeşmesi)	463	11	
L18B280	yapı adası	468		Dayıemir
L18B281	742. Sokak no. 26	468	4	
L18B282	yapı adası	461		Tuzcu
L18B283	756. Sokak no. 5	461	1	
L18B284	yapı adası	460		Tuzcu
L18B285	766. Sokak no. 10	460	6	
L18B286	yapı adası	459		Tuzcu
L18B287	770. Sokak no. 12	459	1	
L18B288	770. Sokak no. 18, 18/A	459	4	
L18B289	756. Sokak no. 9	459	18	
L18B290	yapı adası	458		Tuzcu
L18B291	770. Sokak no. 32	458	4	
L18B292	770. Sokak no. 34	458	5	
L18B293	yapı adası	457		Tuzcu
L18B294	768. Sokak no. 2	457	1	
L18B295	768. Sok. no. 6, 6/A	457	3	
L18B296	yapı adası	456		Tuzcu
L18B297	769. Sokak no. 1 - 768. Sokak no. 10	456	33	
L18B298	768. Sokak no. 14, 14/A	456	35	
L18B299	768. Sokak no. 16	456	36	
L18B300	771. Sokak no. 18	456	3	
L18B301	yapı adası	88		Dayıemir
L18B302	742. Sokak no. 102	88	17	
L18B303	yapı adası	426		Tuzcu
L18B304	773. Sokak no. 22	426	3	
L18B305	776. Sokak no. 4	426	53	
L18B306	776. Sokak no. 34/1-775. Sokak no. 79	426	22	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B307	775. Sokak no. 73	426	25	
L18B308	775. Sokak no. 63	426	30	
L18B309	775. Sokak no. 61	426	27	
L18B310	775. Sokak no. 53 (Hassa Mescit Camisi)	426	26	
L18B311	775. Sokak no. 29	426	39	
L18B312	775. Sokak no. 7	426	49	
L18B313	775. Sokak no. 3	426	51	
L18B314	yapı adası	425		Tuzcu
L18B315	773. Sokak no. 30	425	2	
L18B316	773. Sokak no. 44	425	9	
L18B317	776. Sokak no. 37 (sokak çeşmesi)	425	31	
L18B318	776. Sokak no. 25	425	37	
L18B319	776. Sokak no. 23	425	38	
L18B320	776. Sokak no. 5	425	48	
L18B321	776. Sokak no. 3	425	49	
L18B322	yapı adası	503		Fatih
L18B323	yapı adası	502		Fatih
L18B324	yapı adası	501		Fatih
L18B325	411. Sokak no. 12	501	4	
L18B326	411. Sokak no. 4	501	7	
L18B327	411. Sokak no. 8	501	2	
L18B328	yapı adası	500		Fatih
L18B329	411. Sokak no. 25	500	12	
L18B330	411. Sokak no. 19	500	15	
L18B331	412. Sokak Çıkmazı no. 16	500	17	
L18B332	yapı adası	177		Konak
L18B333	yapı adası	127		Sümer
L18B334	451. Sok. no. 2 - HRPÇ* no. 3 - 440. Sok. no. 2-4 Guraba-i Müslümin Hastanesi (KH ve DH**)	127	8	
L18B335	yapı adası	111		Sümer
L18B336	447. Sokak no. 8	111	4	
L18B337	447. Sokak no. 6	111	3	
L18B338	427. Sokak no. 6	111	17	
L18B339	427. Sokak no. 8	111	18	
L18B340	yapı adası	110		Yeşiltepe
L18B341	447. Sokak (Etnografya Müzesi/ Eski Yetimhane)	110	1	
L18B342	yapı adası	109		Sümer
L18B343	426. Sokak no. 21 (Damlaçık Camii)	109	5	
L18B344	427. Sokak no. 14	109	17	
L18B345	427. Sokak no. 32	109	24-25	
L18B346	yapı adası	108		Sümer
L18B347	413. Sokak no. 33	108	12	
L18B348	Halil Rifat Paşa Cad. no. 27 (447. Sok.)	108	15	
L18B349	Halil Rifat Paşa Cad. no. 25 (447. Sok.)	108	16	
L18B350	Halil Rifat Paşa Cad. no. 7/2 (447. Sok. no. 21)	108	18	
L18B351	447. Sokak no. 15	108	21	
L18B352	447. Sokak no. 13	108	22	
L18B353	448. Sokak no. 4	108	26	
L18B354	448. Sokak no. 6	108	27	
L18B355	448. Sokak no. 8	108	29	
L18B356	426. Sokak no. 17	108	1	
L18B357	426. Sokak no. 15	108	2	
L18B358	yapı adası	107		Sümer
L18B359	447. Sokak no. 37 - Halil Rifat Paşa Cad. no. 7/9	107	5	
L18B360	yapı adası	106		N. Kemal

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B361	413. Sokak no. 7 - 426. Sokak no. 2	106	17	
L18B362	425. Sokak no. 1	106	12	
L18B363	425. Sokak no. 5	106	10	
L18B364	425. Sokak no. 13	106	6	
L18B365	425. Sokak no. 36	106	52	
L18B366	428. Sokak no. 34	106	50	
L18B367	426. Sokak no. 22	106	28	
L18B368	426. Sokak no. 34	106	34	
L18B369	426. Sokak no. 16	106	25	
L18B370	426. Sokak no. 14	106	24	
L18B371	426. Sokak no. 10	106	51	
L18B372	426. Sokak no. 8	106	20	
L18B373	426. Sokak no. 6	106	19	
L18B374	yapı adası	105		N. Kemal
L18B375	yapı adası	104		N. Kemal
L18B376	yapı adası	103		N. Kemal
L18B377	yapı adası	102		N. Kemal
L18B378	424. Sok. 56. parsel önü (metal çeşme)	102		
L18B379	424. Sokak no. 8	102	41	
L18B380	425. Sokak no. 28	102	69	
L18B381	425. Sokak no. 36	102	73	
L18B382	425. Sokak no. 42	102	76	
L18B383	426. Sokak no. 1	102	96	
L18B384	426. Sokak no. 50	102	99	
L18B385	426. Sokak no. 52	102	100	
L18B386	426. Sokak no. 62	102	105	
L18B387	427. Sokak no. 42	102	110	
L18B388	427. Sokak no. 44	102	111	
L18B389	427. Sokak no. 48	102	113	
L18B390	427. Sokak no. 50	102	114	
L18B391	427. Sokak no. 52 - 430. Çıkmazı no. 24	102	115	
L18B392	427. Sokak no. 54	102	116	
L18B393	427. Sokak no. 56	102	117	
L18B394	427. Sokak no. 60	102	119	
L18B395	430. Çıkmazı no. 20	102	134	
L18B396	430. Çıkmazı no. 22	102	135	
L18B397	430. Çıkmazı no. 36	102	188	
L18B398	430. Çıkmazı no. 42	102	142	
L18B399	430. Çıkmazı no. 43	102	150	
L18B400	430. Çıkmazı no. 37	102	179	
L18B401	430. Çıkmazı (duvar çeşmesi)	102	157	
L18B402	843. Sokak no. 4	102	168	
L18B403	yapı adası	496		Fatih
L18B404	411. Sokak no. 52 - 397. Sokak no. 52	496	20	
L18B405	411. Sokak no. 3	496	21	
L18B406	413. Sokak no. 14A	496	22	
L18B407	413. Sokak no. 16	496	23	
L18B408	411. Sokak no. 26	496	28	
L18B409	408. Sokak no. 35	496	7	
L18B410	Birleşmiş Milletler Cad. no. 41- 408. Sok. no. 15 (Fatih Camisi)	496	18	
L18B411	yapı adası	493		Fatih
L18B412	yapı adası	494		Fatih
L18B413	408. Sokak no. 42	494	1	
L18B414	408. Sokak no. 44	494	4	
L18B415	yapı adası	492		Fatih
L18B416	408. Sokak no. 14	492	30	
L18B417	408. Sokak no. 16	492	31	
L18B418	408. Sokak no. 20	492	60	
L18B419	408. Sokak no. 22	492	61	
L18B420	yapı adası	491		Fatih

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B421	409. Sokak no. 23	491	6	
L18B422	yapı adası	490		Fatih
L18B423	384. Sokak no. 69	490	18	
L18B424	384. Sokak no. 67 - 408. Sokak no. 2	490	19	
L18B425	408. Sokak no. 14, 14/A	490	26	
L18B426	yapı adası	489		Fatih
L18B427	yapı adası	495		Fatih
L18B428	384. Sokak no. 65	495	38	
L18B429	384. Sokak no. 59	495	9	
L18B430	384. Sokak no. 57	495	10	
L18B431	384. Sokak no. 55	495	11	
L18B432	yapı adası	498		Fatih
L18B433	384. Sokak no. 47	498	3	
L18B434	384. Sokak no. 45	498	4	
L18B435	yapı adası	499		Fatih
L18B436	yapı adası	497		Fatih
L18B437	yapı adası	530		Çahabey
L18B438	384. Sokak no. 18	530	1	
L18B439	yapı adası	531		Çahabey
L18B440	391. Sokak no. 52	531	12	
L18B441	398. Sokak no. 16	531	13	
L18B442	398. Sokak no. 20	531	15	
L18B443	398. Sokak no. 22	531	16	
L18B444	398. Sokak no. 24	531	17	
L18B445	yapı adası	532		Çahabey
L18B446	391. Sokak no. 29	532	10	
L18B447	yapı adası	533		Çahabey
L18B448	397. Sokak no. 26	533	33	
L18B449	384. Sokak no. 22	533	40	
L18B450	396. Sokak no. 25	533	6	
L18B451	yapı adası	534		Çahabey
L18B452	yapı adası	535		Çahabey
L18B453	384. Sokak no. 32	535	16	
L18B454	384. Sokak no. 36 (Akarcı Camii)	535	24	
L18B455	387. Sokak no. 34	535	12	
L18B456	387. Sokak no. 22	535	6	
L18B457	yapı adası	536		Çahabey
L18B458	yapı adası	537		Çahabey
L18B459	382. Sokak no. 5	537	12	
L18B460	384. Sokak no. 58	537	23	
L18B461	384. Sokak no. 62, 62/A	537	25	
L18B462	yapı adası	538		Çahabey
L18B463	yapı adası	544		Güngör
L18B464	382. Sokak no. 12	544	24	
L18B465	380. Sokak no. 31	544	6	
L18B466	yapı adası	547		Güngör
L18B467	yapı adası	548		Güngör
L18B468	380. Sokak no. 12	548	8	
L18B469	yapı adası	549		Güngör
L18B470	380. Sokak no. 8	549	28	
L18B471	yapı adası	550		Çahabey
L18B472	394. Sokak no. 19	550	13	
L18B473	400. Sokak no. 30	550	19	
L18B474	yapı adası	553		Güngör
L18B475	377. Sokak no. 53	553	2	
L18B476	yapı adası	554		Çahabey
L18B477	yapı adası	555		Mecidiye
L18B478	H. Rifat Paşa Cad. no. 113 -111 - 353. Sok. no. 9 (Nurkamer Camii)	555	2	
L18B479	Halil Rifat Paşa Cad. no. 111	555	3	
L18B480	Halil Rifat Paşa Cad. no. 95	555	8	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B481	Halil Rifat Paşa Cad. no. 87	555	12	
L18B482	Halil Rifat Paşa Cad. no. 85	555	13	
L18B483	377. Sokak no. 12	555	17	
L18B484	yapı adası	556		Mecidiye
L18B485	yapı adası	557		Mecidiye
L18B486	yapı adası	558		Mecidiye
L18B487	392. Sokak no. 2 -351 Sokak no. 29	558	9	
L18B488	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 74	558	13	
L18B489	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 76	558	14	
L18B490	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 90	558	19	
L18B491	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 92	558	20	
L18B492	yapı adası	509		Mecidiye
L18B493	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 56	509	4	
L18B494	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 58	509	3	
L18B495	yapı adası	508		Mecidiye
L18B496	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 83	508	6	
L18B497	H. Rifat Paşa Cad. no. 81-391 Sok. no. 13	508	7	
L18B498	Halil Rifat Paşa Cad. no. 71	508	9	
L18B499	334. Sokak no. 48	508	13	
L18B500	377. Sokak No 2	508	16	
L18B501	377. Sokak no. 8	508	19	
L18B502	yapı adası	507		Yeşiltepe
L18B503	yapı adası	506		Yeşiltepe
L18B504	394. Sokak no. 11	506	3	
L18B505	400. Sokak no. 20	506	11	
L18B506	yapı adası	505		Yeşiltepe
L18B507	391. Sokak no. 47	505	9	
L18B508	391. Sokak no. 45	505	3	
L18B509	yapı adası	504		Yeşiltepe
L18B510	399. Sokak no. 9	504	6	
L18B511	398. Sokak no. 8	504	10	
L18B512	yapı adası	511		Yeşiltepe
L18B513	398. Sokak no. 2 - 403. Sokak no. 34	511	5	
L18B514	334. Sokak no. 35	511	1	
L18B515	334. Sokak no. 33, 33/A	511	2	
L18B516	yapı adası	512		Yeşiltepe
L18B517	400. Sokak no. 15	512	8	
L18B518	400. Sokak no. 13	512	9	
L18B519	403. Sokak no. 24	512	10	
L18B520	403. Sokak no. 26	512	11	
L18B521	403. Sokak no. 28	512	12	
L18B522	403. Sokak no. 30	512	13	
L18B523	yapı adası	513		Yeşiltepe
L18B524	402. Sokak no. 15	513	11	
L18B525	403. Sokak no. 20	513	12	
L18B526	400. Sokak no. 12	513	14	
L18B527	400. Sokak no. 14	513	15	
L18B528	400. Sokak no. 16	513	16	
L18B529	yapı adası	514		Yeşiltepe
L18B530	401. Sokak no. 13	514	8	
L18B531	403. Sokak no. 10	514	11	
L18B532	yapı adası	515		Yeşiltepe
L18B533	401. Sokak no. 12	515	8	
L18B534	401. Sokak no. 14	515	9	
L18B535	401. Sokak no. 16	515	10	
L18B536	401. Sokak no. 18	515	11	
L18B537	yapı adası	516		Yeşiltepe
L18B538	404. Sokak no. 26 - 398. Sok. no. 2/1 - 403. Sok. no. 19	516	1	
L18B539	yapı adası	517		Yeşiltepe
L18B540	404. Sokak no. 20	517	12	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B541	403. Sokak no. 13	517	2	
L18B542	yapı adası	518		Yeşiltepe
L18B543	402. Sokak no. 11	518	3	
L18B544	402. Sokak no. 9	518	4	
L18B545	404. Sokak no. 12	518	6	
L18B546	400. Sokak no. 8-403. Sokak no. 7	518	10	
L18B547	yapı adası	519		Yeşiltepe
L18B548	403. Sokak no. 5-401. Sok. no. 7 - 404. Sok. no. 10 (Selimiye İlkokulu)	519	2	
L18B549	402. Sok. no. 10 - 403. Sok. no. 5/1 (Selimiye Camii)	519	4	
L18B550	yapı adası	520		Yeşiltepe
L18B551	yapı adası	521		Yeşiltepe
L18B552	404. Sokak no. 19	521	9	
L18B553	404. Sokak no. 21	521	8	
L18B554	404. Sokak no. 23, 23/A	521	7	
L18B555	404. Sokak no. 27	521	5	
L18B556	404. Sokak no. 35	521	15	
L18B557	yapı adası	522		Yeşiltepe
L18B558	Halil Rifat Paşa Caddesi no. 3	522	2	
L18B559	yapı adası	523		Yeşiltepe
L18B560	404. Sokak no. 9	523	2	
L18B561	404. Sokak no. 11	523	1	
L18B562	yapı adası	524		Yeşiltepe
L18B563	H. Rifat Paşa Caddesi no. 47	524	6	
L18B564	402. Sokak no. 6	524	1	
L18B565	yapı adası	525		Yeşiltepe
L18B568	863. Sokak no. 44	230	5	
L18B569	863. Sokak no. 46	230	1	
L18B566	yapı adası	230		Konak
L18B567	863. Sokak no. 42	230	4	
L18B570	yapı adası	231		Konak
L18B571	855. Sokak no. 6-8	231	3	
L18B572	yapı adası	232		Konak
L18B573	yapı adası	234		Konak
L18B574	863. ve 869. sokakların kesişimi	234	8	
L18B575	863. Sokak no. 63	234	11	
L18B576	863. Sokak	234	12	
L18B577	866. Sokak - 863. Sokak	234	13	
L18B578	866. Sokak no. 16	234	14	
L18B579	866. Sokak no. 18	234	15	
L18B580	866. Sokak	234	16	
L18B581	866. Sokak	234	17	
L18B582	866. Sokak	234	18	
L18B583	866. Sokak no. 20	234	19	
L18B584	871. Sokak	234	20	
L18B585	871. Sokak no. 76	234	21	
L18B586	871. Sokak	234	22	
L18B587	871. Sokak	234	24	
L18B588	871. Sokak	234	26	
L18B589	871. Sokak no. 92	234	35	
L18B590	yapı adası	239		Konak
L18B591	863. Sokak no. 64	239	10	
L18B592	863. Sokak - Anafartalar Cad.	239	19-20	
L18B593	yapı adası	238		Konak
L18B594	Anafartalar Caddesi	238	18	
L18B595	Anafartalar Caddesi	238	19	
L18B596	Anafartalar Cad. no. 111 (Kemahlı Hanı)	238	13	
L18B597	yapı adası	237		Konak
L18B598	866. Sokak - 853. Sokak (Kemeraltı Camii)	237	9	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B599	866. Sokak (Kemeraltı Camii Çeşmesi)	237	9	
L18B600	866. Sokak (Kemeraltı Camii Sebili)	237	9	
L18B601	855. Sokak no. 7	237	11	
L18B602	855. Sokak no. 5	237	13	
L18B603	yapı adası	233		Konak
L18B604	856. Sokak no. 40	233	8	
L18B605	854. Sokak no. 3- 853. Sokak	233	2	
L18B606	yapı adası	223		Konak
L18B607	854. Sokak no. 17- 853. Sokak no. 18	223	2	
L18B608	854. Sokak no. 19- 853. Sokak no. 20	223	3	
L18B609	854. Sokak no. 21- 853. Sokak no. 22	223	4	
L18B610	854. Sokak no. 23	223	5	
L18B611	854. Sokak no. 25	223	6	
L18B612	yapı adası	224		Konak
L18B613	855. Sokak no. 29	224	4	
L18B614	854. Sokak no. 28- 855. Sokak no. 31	224	5	
L18B615	854. Sokak no. 30- 855. Sokak no. 33	224	6	
L18B616	854. Sokak no. 32- 855. Sokak no. 35	224	7	
L18B617	854. Sokak no. 36- 855. Sokak no. 39	224	9	
L18B618	854. Sokak no. 46- 855. Sokak no. 49	224	14	
L18B619	854. Sokak no. 48- 855. Sokak no. 51	224	15	
L18B620	854. Sokak no. 54 (Kâtipzade Mescidi)	224	21	
L18B621	861. Sokak - 854. Sokak	224	20	
L18B622	861. Sokak - 855. Sokak	224	19	
L18B623	855. Sokak (Kâtipzade Çeşmesi)	224	18	
L18B624	yapı adası	225		Konak
L18B625	861. Sokak no. 57	225	8	
L18B626	861. Sokak no. 49	225	10	
L18B627	861. Sokak no. 47	225	11	
L18B628	861. Sokak no. 43	225	13	
L18B629	855. Sokak no. 30	225	24	
L18B630	855. Sokak no. 34	225	3	
L18B631	855. Sokak no. 44- 861. Sokak no. 59	225	7	
L18B632	yapı adası	228		Konak
L18B633	856. Sokak no. 53	228	1	
L18B634	856. Sokak no. 51	228	2	
L18B635	yapı adası	229		Konak
L18B636	856. Sokak no. 45	229	3	
L18B637	855. Sokak no. 18	229	4	
L18B638	yapı adası	208		Konak
L18B639	(Kapalıçarşı)	208	16	
L18B640	853. Sokak no. 9	208	43	
L18B641	853. Sokak no. 7	208	45	
L18B642	Anafartalar Cad. no. 61 (Yeni Şükran Otel)	208	8	
L18B643	Veysel Çıkmazı no. 29-31	208	58	
L18B644	Anafartalar Cad. no. 9	208	25	
L18B645	Anafartalar Cad. no. 5-7	208	60	
L18B646	Anafartalar Caddesi (Hükümet Konağı)	208	28	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B647	yapı adası	188		Konak
L18B648	Anafartalar Cad. (Meserret Hanı)	188	5	
L18B649	yapı adası	180		Konak
L18B650	848. Sokak no. 79	180	36	
L18B651	848. Sokak no. 77	180	37	
L18B652	848. Sokak no. 75	180	43	
L18B653	848. Sokak no. 53	180	63	
L18B654	848. Sokak 2. Çıkmazı no. 49	180	6	
L18B655	848. Sokak no. 43	180	68	
L18B656	848. Sokak no. 41	180	50	
L18B657	848. Sok. 3. Çıkmazı no. 39, 39/A	180	51	
L18B658	847. Sokak no. 33	180	1	
L18B659	847. Sokak no. 31	180	2	
L18B660	847. Sokak Çıkmazı no. 9, 9/A	180	12	
L18B661	847. Sokak no. 5	180	14	
L18B662	846. Sokak no. 37, 37/A - 847. Sokak	180	74	
L18B663	846. Sokak no. 35	180	16	
L18B664	846. Sokak no. 33	180	17	
L18B665	846. Sokak no. 15, 15/A	180	24	
L18B666	846. Sokak	180	27	
L18B667	yapı adası	181		Konak
L18B668	Anafartalar Cad. no. 50	181	21	
L18B669	Anafartalar Caddesi no. 58	181	25	
L18B670	850. Sokak no. 20 (Dr. F. M. Adam Cad.)	181	33	
L18B671	850. Sokak no. 30 (Dr. F. M. Adam Cad.)	181	38	
L18B672	yapı adası	182		Uğur
L18B673	851. Sokak no. 6	182	22	
L18B674	851. Sokak no. 40	182	30	
L18B675	yapı adası	185		Uğur
L18B676	Dr. Faik Muhittin Adam Cad. (Salepçioğlu Camii)	185	6	
L18B677	Dr. Faik Muhittin Adam Cad. (Salepçioğlu Camii Çeşmesi)	185	6	
L18B678	918. Sokak no. 10	185	3	
L18B679	yapı adası	186		Konak
L18B680	yapı adası	187		Konak
L18B681	Dr. Faik Muhittin Adam Cad. no. 67	187	3	
L18B682	Dr. Faik Muhittin Adam Cad. no. 69 (H. Rüstem Pasajı)	187	2	
L18B683	Anafartalar Cad. no. 170	187	50	
L18B684	850. Çıkmazı no. 37	187	13	
L18B685	yapı adası	179		Konak
L18B686	Anafartalar Caddesi	179	39	
L18B687	Milli Kütüphane Cad. no. 11 (Güzel İzmir Hanı)	179	10	
L18B688	Milli Kütüphane Cad. no. 23	179	6	
L18B689	Milli Kütüphane Cad. no. 37 (Elhamra Sineması)	179	2	
L18B690	Milli Kütüphane Cad. no. 39 (Milli Kütüphane)	179	1	
L18B691	yapı adası	206		Konak
L18B692	Ç. Zeki Bey Caddesi no. 3 (Ankara Palas)	206	3	
L18B693	yapı adası	235		Konak
L18B694	863. Sokak no. 50	235	9	
L18B695	863. Sokak no. 52	235	10	
L18B696	yapı adası	236		Konak
L18B697	yapı adası	240		Konak
L18B698	869. Sokak no. 7	240	11	
L18B699	yapı adası	227		Konak

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B700	871. Sokak no. 62, 62/A	227	16	
L18B701	871. Sokak no. 64	227	17	
L18B702	871. Sokak no. 66	227	18	
L18B703	864. Sokak no. 6/A, 6, 8	227	7	
L18B704	864. Sokak no. 14	227	9	
L18B705	yapı adası	291		Konak
L18B706	Ali Paşa Meydanı (Ali Paşa Şadırvanı)	291	tümü	
L18B707	yapı adası	249		Konak
L18B708	871. Sokak	249	3	
L18B709	yapı adası	248		Konak
L18B710	878. Sokak	248	23	
L18B711	878. Sokak	248	25	
L18B712	878. Sokak	248	26	
L18B713	878. Sokak	248	27	
L18B714	878. Sokak	248	28	
L18B715	871. Sokak	248	5	
L18B716	yapı adası	247		Konak
L18B717	864. Sokak	247	1	
L18B718	yapı adası	246		Konak
L18B719	892. Sokak	246	23	
L18B720	892. Sokak	246	24	
L18B721	892. Sokak	246	25	
L18B722	892. Sokak	246	17	
L18B723	yapı adası	245		Konak
L18B724	892. Sokak - 871. Sokak	245	5	
L18B725	892. Sokak	245	4	
L18B726	892. Sokak	245	2	
L18B727	892. Sokak no. 38/1- 876. Sokak no. 37	245	1	
L18B728	876. Sokak no. 39	245	27	
L18B729	871. Sokak - 906. Sokak	245	18	
L18B730	yapı adası	7393		Konak
L18B731	yapı adası	337		Konak
L18B732	871. Sok. (Kızlarağası Hanı)	337	tümü	
L18B733	yapı adası	221		Konak
L18B734	861. Sokak - 863. Sokak	221	37	
L18B735	861. Sokak - 863. Sokak	221	36	
L18B736	861. Sokak	221	32	
L18B737	861. Sokak Çıkmaşı	221	30	
L18B738	861. Sokak no. 40	221	31	
L18B739	861. Sok. Çıkmaşı no. 30	221	29	
L18B740	861. Sok. Çıkmaşı no. 28	221	28	
L18B741	861. Sokak no. 22	221	27	
L18B742	861. Sokak no. 20	221	26	
L18B743	861. Sokak no. 10 (Çakaloğlu Hanı)	221	1- 25, 40, 55, 65	
L18B744	yapı adası	226		Konak
L18B745	864. Sokak ve 871. Sokak kesişimi	226	59	
L18B746	863. Sokak no. 47	226	4	
L18B747	863. Sokak - 871 Sokak	226	6	
L18B748	871. Sokak	226	45	
L18B749	871. Sokak	226	50	
L18B750	871. Sokak	226	43	
L18B751	861. Sokak	226	26	
L18B752	861. Sokak	226	22	
L18B753	861. Sokak	226	20	
L18B754	861. Sokak no. 33	226	19	
L18B755	yapı adası	222		Konak
L18B756	863. Sokak no. 8	222	26	
L18B757	863. Sokak no. 10	222	27	
L18B758	861. Sokak	222	8	
L18B759	yapı adası	214		Konak
L18B760	yapı adası	295		Yenigün

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B761	1307. Sokak	295	5	
L18B762	Anafartalar Caddesi (Anafartalar Karakolu/ Polis Müzesi)	295	7	
L18B763	yapı adası	7330		Yenigün
L18B764	1307. Sokak (Piri Reis Okulu)	7330	40	
L18B765	yapı adası	360		Hurşidiye
L18B766	1308. Sokak no. 8, 8/A	360	26	
L18B767	Anafartalar Cad. no. 525	360	1	
L18B768	Anafartalar Cad. no. 523	360	2	
L18B769	Anafartalar Caddesi	360	3	
L18B770	Anafartalar Caddesi	360	7	
L18B771	Anafartalar Cad. no. 501 (Tevfik Paşa Hamamı)	360	8	
L18B772	Anafartalar Cad. (Hasan Hoca Camisi)	360	10	
L18B773	yapı adası	359		Hurşidiye
L18B774	Anafartalar Caddesi	359	11	
L18B775	1306. Sokak no. 17	359	32	
L18B776	1306. Sokak no. 9	359	17	
L18B777	1306. Sokak no. 7	359	18	
L18B778	1308. Sokak no. 10	359	22	
L18B779	Anafartalar Caddesi	359	5	
L18B780	Anafartalar Caddesi	359	10	
L18B781	yapı adası	358		Hurşidiye
L18B782	yapı adası	334		Yenigün
L18B783	1308. Sokak no. 23	334	1	
L18B784	1308. Sokak no. 21	334	2	
L18B785	1308. Sokak no. 3	334	9	
L18B786	yapı adası	332		Yenigün
L18B787	yapı adası	296		Yenigün
L18B788	yapı adası	294		Hurşidiye
L18B789	1308. Sokak no. 27	294	20	
L18B790	yapı adası	382		Kurtuluş
L18B791	940. Sokak	382	74	
L18B792	940. Sokak	382	75	
L18B793	940. Sokak no. 6	382	73	
L18B794	Anafartalar Caddesi no. 600 (Antik Han)	382	79	
L18B795	Anafartalar Cad. no. 620-622 940. Sok. no. 2/1	382	37	
L18B796	941. Sokak	382	56	
L18B797	940. Sokak	382	49	
L18B798	yapı adası	7342		Kurtuluş
L18B799	yapı adası	381		Kurtuluş
L18B800	940. Sokak (otel)	381	10	
L18B801	Anafartalar Cad. no. 634	381	13	
L18B802	Anafartalar Cad. no. 636	381	14	
L18B803	941. Sokak no. 4	381	27	
L18B804	941. Sokak no. 6	381	28	
L18B805	941. Sokak	381	33	
L18B806	941. Sokak no. 14	381	36	
L18B807	941. Sokak	381	1	
L18B808	yapı adası	380		Kurtuluş
L18B809	Anafartalar Cad. no. 664 - 942. Sokak no. 2	380	5	
L18B810	941. Sok. no. 3 -Anafartalar Cad. no. 660 (Lüks Hamamı)	380	3	
L18B811	yapı adası	379		Kurtuluş
L18B812	Anafartalar Cad. no. 668	379	11	
L18B813	Anafartalar Cad. no. 682	379	37	
L18B814	943. Sokak no. 20	379	23	
L18B815	943. Sokak no. 22	379	24	
L18B816	943. Sokak no. 24	379	25	
L18B817	943. Sokak no. 26	379	35	
L18B818	943. Sokak no. 30	379	27	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B819	943. Sokak no. 36	379	30	
L18B820	943. Sokak no. 40	379	32	
L18B821	yapı adası	378		Akıncı
L18B822	943. Sokak - Anafartalar Cad. (Hatuniye Camii)	378	2	
L18B823	yapı adası	376		Akıncı
L18B824	1301. ve 945. sok. kesişimi	376	10	
L18B825	945. Sokak	376	11	
L18B826	945. Sokak	376	12	
L18B827	1300. Sokak no. 4/1	376	15	
L18B828	1300. Sokak no. 4, 2/A	376	1	
L18B829	1300. Sokak no. 6	376	17	
L18B830	1300. Sokak no. 8	376	3	
L18B831	943. ve 1300. sokaklar kesişimi no. 5 - 1300. Sokak no. 10	376	4	
L18B832	yapı adası	357		Hurşidiye
L18B833	Anafartalar Cad. no. 633, 635, 637	357	4	
L18B834	1301. Sokak no. 6	357	52	
L18B835	1301. Sokak no. 20	357	54	
L18B836	943. Sokak no. 2/A	357	66	
L18B837	943. Sokak no. 10	357	88	
L18B838	yapı adası	358		Hurşidiye
L18B839	yapı adası	359		Hurşidiye
L18B840	1308 Sokak no. 10	359	22	
L18B841	Anafartalar Cad. Çıkmaızı no. 553 -555	359	5	
L18B842	Anafartalar Caddesi	359	10	
L18B843	Anafartalar Caddesi 1306. Sokak	359	11	
L18B844	1306. Sokak no. 17	359	32	
L18B845	1306. Sokak no. 9	359	17	
L18B846	1306. Sokak no. 7	359	18	
L18B847	yapı adası	1546		Pazaryeri
L18B848	943. Sokak no. 85	1546	35	
L18B849	944. Sokak	1546	183	
L18B850	944. Sokak no. 8	1546	44	
L18B851	944. Sokak no. 16	1546	48	
L18B852	944. Sok. Çıkmaızı no. 22	1546	52	
L18B853	944. Sok. Çıkmaızı no. 24	1546	53	
L18B854	944. Sok. Çıkmaızı no. 32	1546	57	
L18B855	944. Sok. Çıkmaızı no. 34	1546	58	
L18B856	944. Sok. Çıkmaızı no. 35	1546	185	
L18B857	944. Sok. Çıkmaızı no. 33	1546	65	
L18B858	943. Sokak no. 65	1546	78	
L18B859	943. Sokak no. 63	1546	79	
L18B860	943. Sokak no. 61	1546	80	
L18B861	943. Sokak	1546	88	
L18B862	943. Sokak no. 39	1546	89	
L18B863	Anafartalar Caddesi	1546	110	
L18B864	Anafartalar Caddesi	1546	114	
L18B865	Anafartalar Caddesi	1546	120	
L18B866	943. Sok. Çıkmaızı no. 30	1546	122	
L18B867	943. Sok. Çıkmaızı no. 32	1546	123	
L18B868	943. Sok. Çıkmaızı no. 40	1546	170	
L18B869	943. Sokak Çıkmaızı	1546	129	
L18B870	943. Sokak Çıkmaızı	1546	130	
L18B871	943. Sokak no. 52	1546	132	
L18B872	943. Sok. Çıkmaızı no. 64	1546	138	
L18B873	944. Sokak no. 74	1546	144	
L18B874	945. Sok. Çıkmaızı no. 82	1546	148	
L18B875	945. Sok. Çıkmaızı no. 84	1546	56	
L18B876	945. Sokak no. 94	1546	153	
L18B877	945. Sokak no. 96	1546	154	
L18B878	945. Sokak no. 98	1546	155	

Env. no.	Yapı türü /adı	Ada	Parsel	Mahalle
L18B879	945. Sokak Çıkmaızı no. 106	1546	159	
L18B880	945. Sok. Çıkmaızı no. 91	1546	1	
L18B881	945. Sok. Çıkmaızı no. 87	1546	3	
L18B882	945. Sok. Çıkmaızı no. 81	1546	5	
L18B883	952. Sokak no. 77	1546	7	
L18B884	952. Sok. Çıkmaızı no. 69	1546	11	
L18B885	952. Sok. Çık. no. 69 (duvar çeşmesi)	1546	11	
L18B886	816. Sokak	1546	13	
L18B887	816. Sokak	1546	14	
L18B888	816. Sokak no. 63	1546	15	
L18B889	816. Sokak	1546	16	
L18B890	yapı adası	1549		Pazaryeri
L18B891	946. Sokak	1549	2	
L18B892	yapı adası	1552		Pazaryeri
L18B893	952. Sokak no. 3	1552	9	
L18B894	952. Sok. no. 13 -17	1552	4	
L18B895	948. Sokak	1552	21	
L18B896	948. Sokak	1552	24	
L18B897	948. Sokak no. 20	1552	1	
L18B898	952. Sokak no. 17	1552	3	
L18B899	yapı adası	1058		Ali Reis
L18B900	806. Sokak no. 13	1058	21	
L18B901	806. Sokak no. 11	1058	22	
L18B902	806. Sokak no. 9	1058	22	
L18B903	806. Sokak no. 7	1058	25	
L18B904	952. Çıkmaızı no. 14	1058	36	
L18B905	952. Çıkmaızı no. 8	1058	48	
L18B906	952. Çıkmaızı no. 42/A	1058	50	
L18B907	952. Çıkmaızı	1058	51	
L18B908	952. Çıkmaızı no. 54	1058	56	
L18B909	869. Sokak no. 2	1058	60	
L18B910	869. Sokak no. 4	1058	61	
L18B911	yapı adası	390		Yeni
L18B912	816. Sokak no. 28 (Namazgâh Hamamı)	390	30	
L18B913	816. Sokak (Namazgâh Camisi)	390	35	
L18B914	806. Sokak no. 4	390	39	
L18B915	806. Sokak Çıkmaızı	390	46	
L18B916	806. Sokak Çıkmaızı	390	47	
L18B917	806. Sokak Çıkmaızı	390	55	
L18B918	806. Sokak	390	56	
L18B919	806. Sokak no. 46	390	57	
L18B920	806. Sok. Çıkmaızı no. 50	390	83	
L18B921	Dönertaş Sebili	1540	5	Altınordu
L18B922	Eski Belediye (TBMM Misafirhanesi)	338	5	Konak
L18B923	Anafartalar Caddesi (Başdurak Camii)	242	1- 13, 23,28	Konak
L18B924	Eşrefpaşa Caddesi (Asmalı Mescit Camii)	410	14	Ülkü
L18B925	Anafartalar Cad. (alt yapı kapağı)			Konak
L18B926	406. Sokak (özgün döşeme kaplaması)			Konak
L18B927	Saat Kulesi	282		Konak
L18B928	Yalı Camii	208	29	Konak

* HRPÇ Halil Rifat Paşa Caddesi

** KH ve DH Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi

Levha 1

Şek. 1. İzmir'in Türkiye haritasındaki yeri.

Res. 1. İzmir'in uydu fotoğrafında, 2003 yılı Kemeraltı kentsel kültür varlıkları envanter çalışmasının yapıldığı alan.

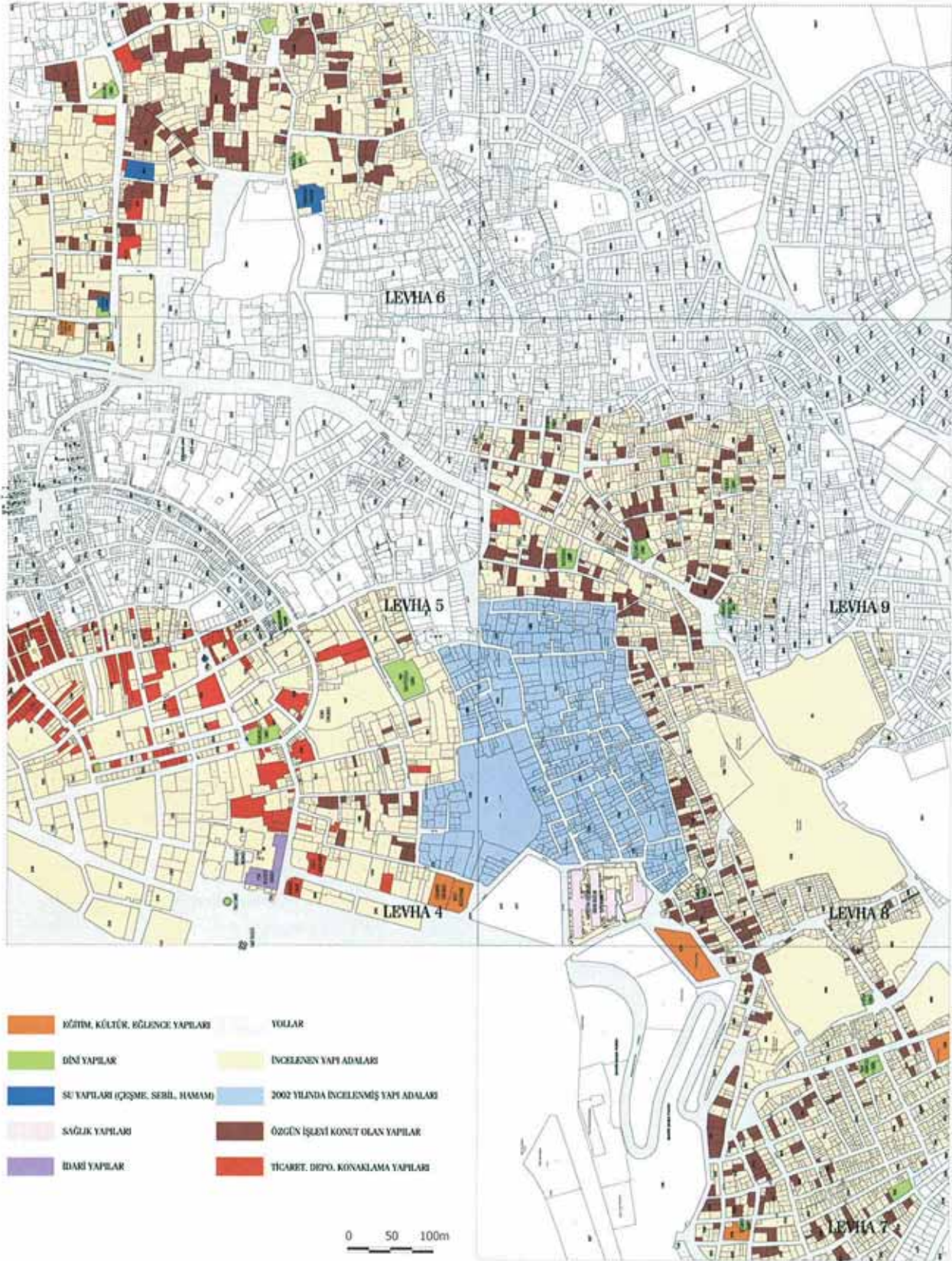

Res. 2. Eşrefpaşa Caddesinden Salepçioğlu Camii (env. no: L18B676) yönüne bakış.

Res. 3. Eşrefpaşa Caddesinden Etnografya Müzesinin (env. no: L18B341) ve gerisindeki Varyant Yokuşunun görünümü.

Levha 3

Şek. 2. 2003 yılı Kemeraltı kentsel kültür varlıkları envanter çalışması sırasında incelenen yapıların 1/6750 ölçekli kadastral planı üzerindeki dağılımını gösteren anahtar pafta.

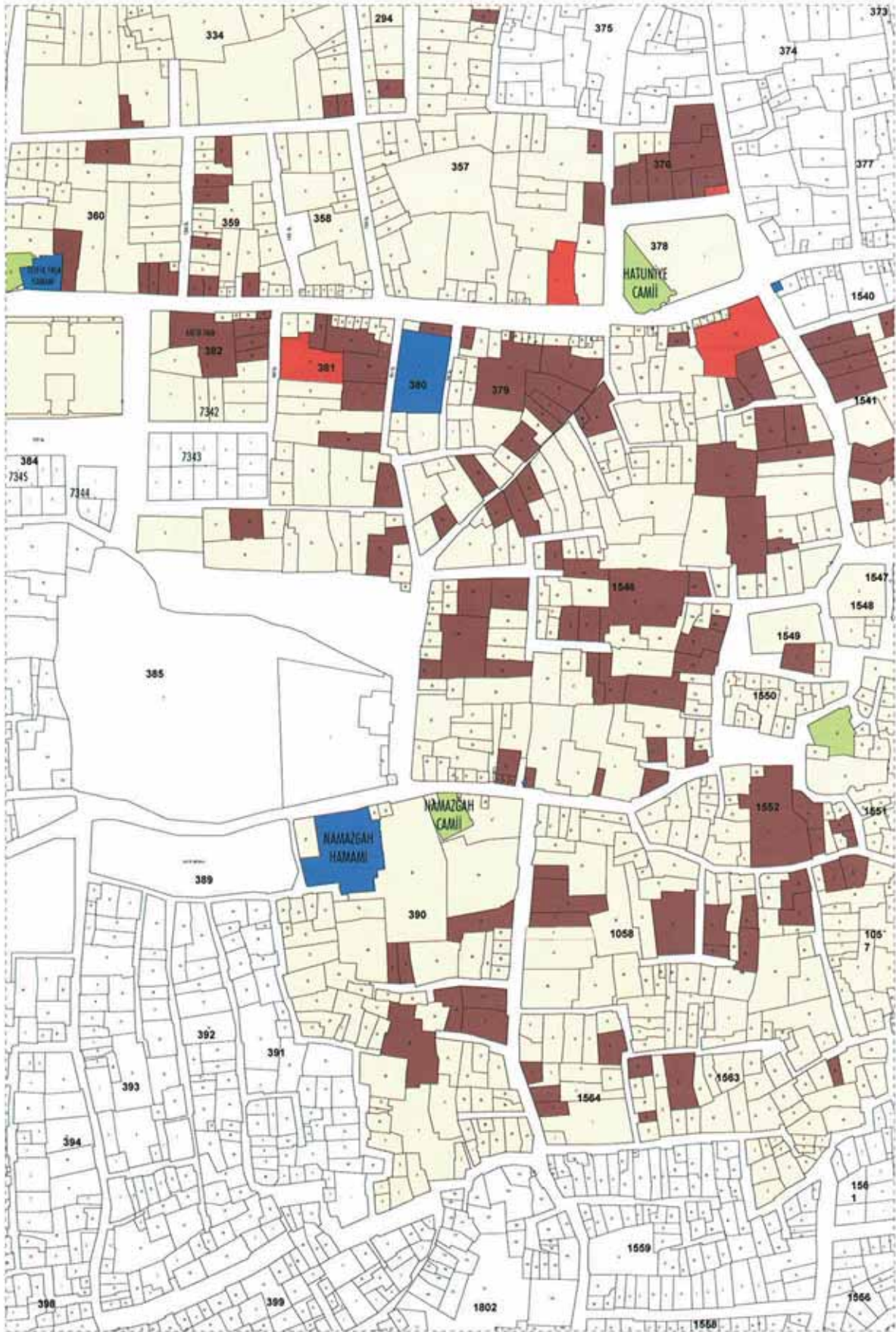

 ek. 3. Kemeraltı'nda Konak Meydanı, Konak Mahallesi ve çevresinde 2003 yılında incelenen yapılar ( l ek: 1/2500)

0 25 50 75 100m

Şek. 4. Kemeraltı'nda Konak ve Yenigün mahalleleri ve çevresinde 2003 yılında incelenen yapıların bir bölümü (ölçek: 1/2500).

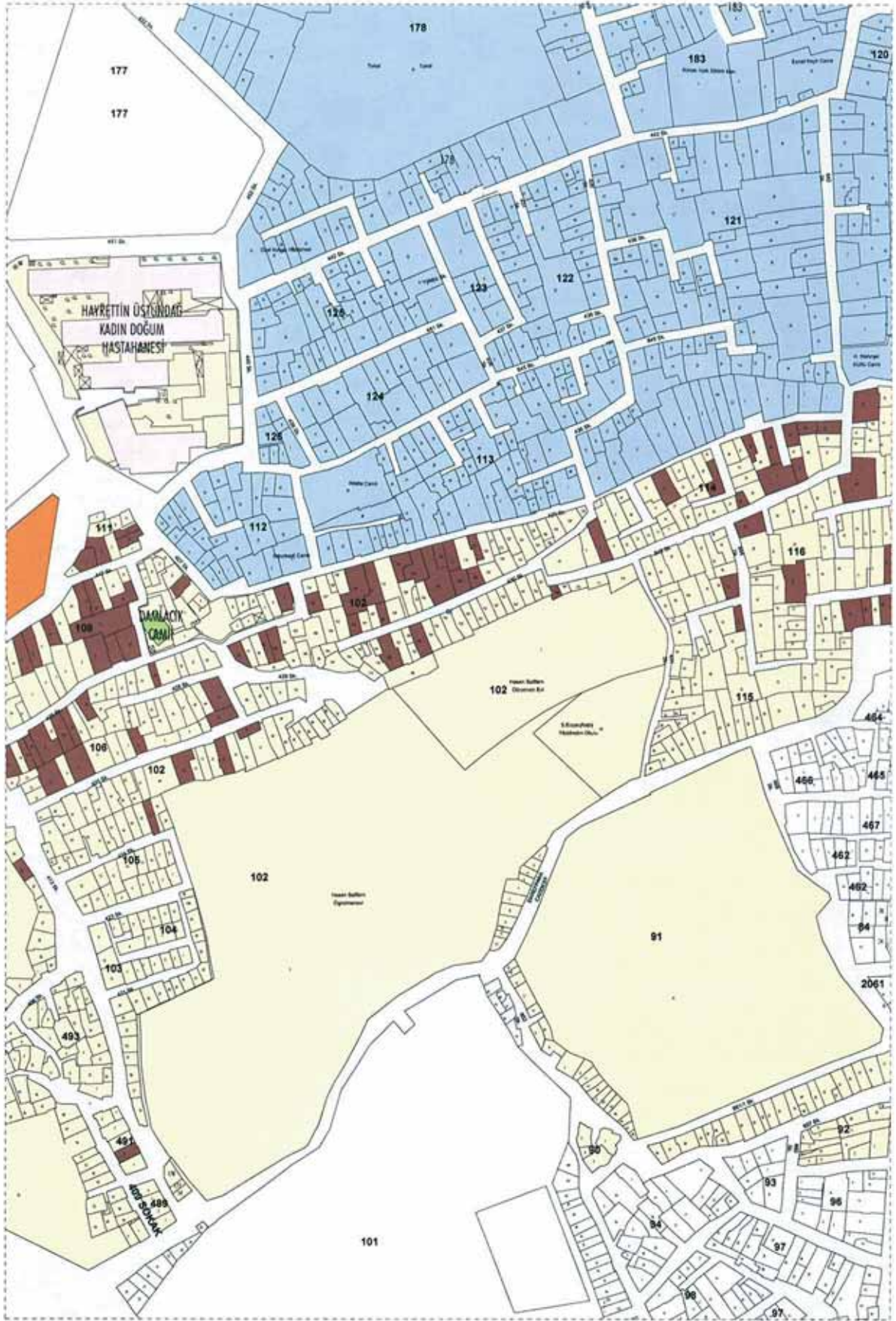

 ek. 5. Kemeraltı'nda, Yenigün, Yenimahalle, Akıncı, Pazaryeri, Ali Reis mahalleleri ve çevresinde 2003 yılında incelenen yapılar ( l ek: 1/2500).

0 25 50 75 100m

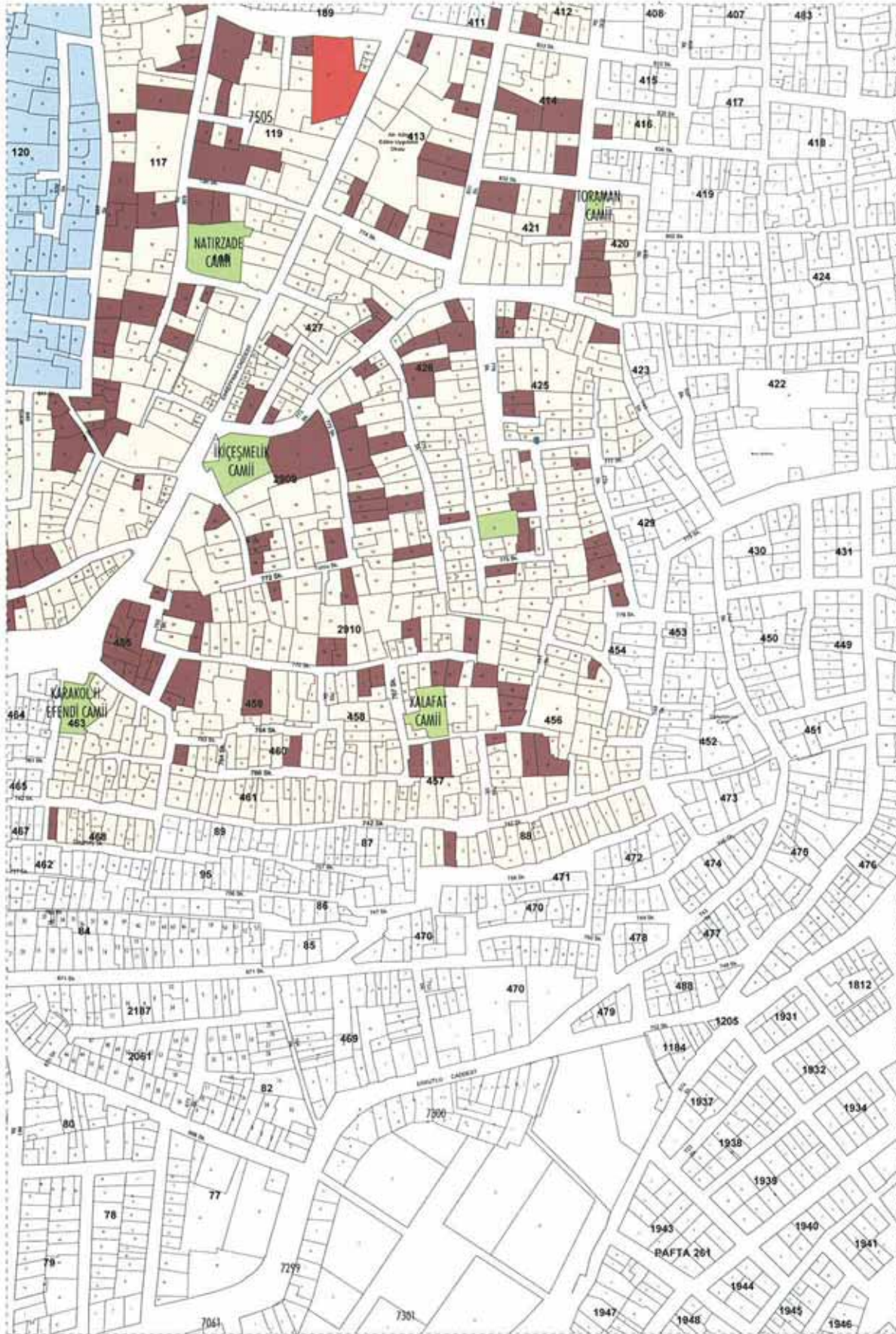

Şek. 6. Kemeraltı'nda, Yeşiltepe, Mecidiye, Çahabey, Fatih mahalleleri ve çevresinde 2003 yılında incelenen yapılar (ölçek: 1/2500).

 ek. 7. Kemeraltı'nda, Sümer, Şehit Nedim Tuğaltay, Fatih mahalleleri ve çevresinde 2003 yılında incelenen yapılar ( l ek: 1/2500).

0 25 50 75 100m

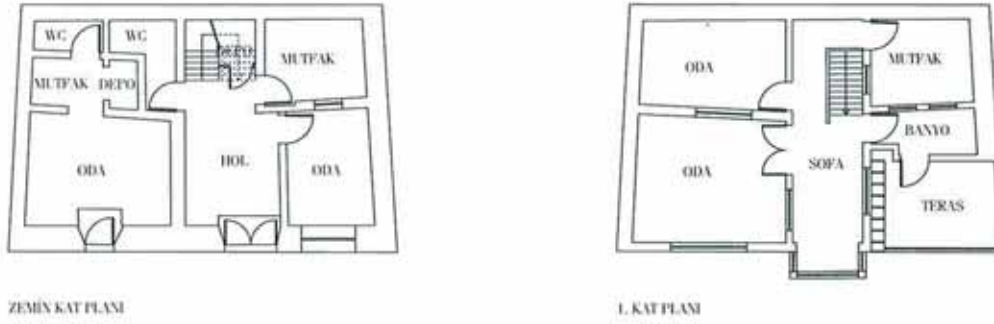
Şek. 8. Kemeraltı'nda, Tuzcu, Tan, Dayıemir mahalleleri ve çevresinde 2003 yılında incelenen yapılar (ölçek: 1/2500).

0 75 50 75 100m

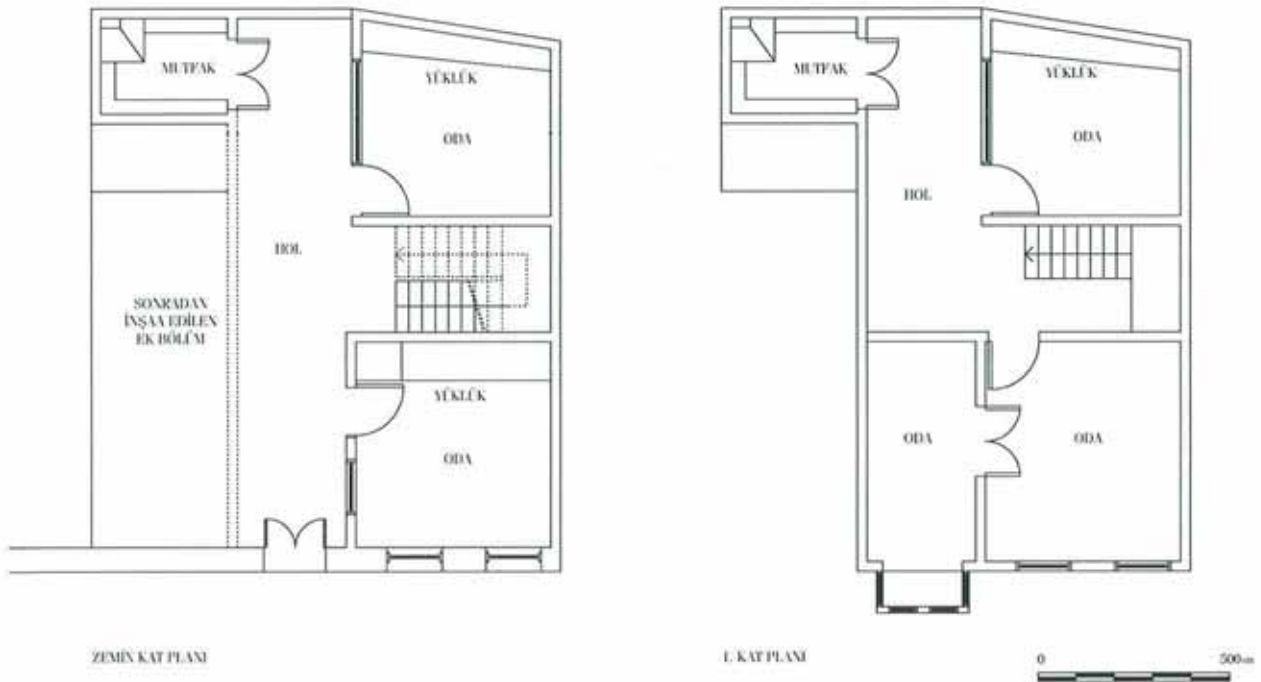
Levha 13

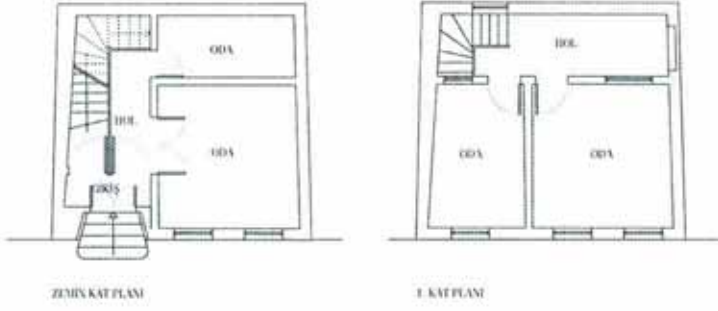
Şek. 14. 496 ada, 22 parselde (413. Sokak no. 14A + 411. Sokak no: 1) bulunan yapının (env. no: L18B406) plan krokisi.

Şek. 15. 114 ada, 43 parselde (427. Sokak no. 158) bulunan yapının (env. no: L18B134) plan krokisi.

Şek. 16. 117 ada, 17 parselde (839. Sokak no. 23) bulunan konutun (env. no: L18B168) plan krokisi.

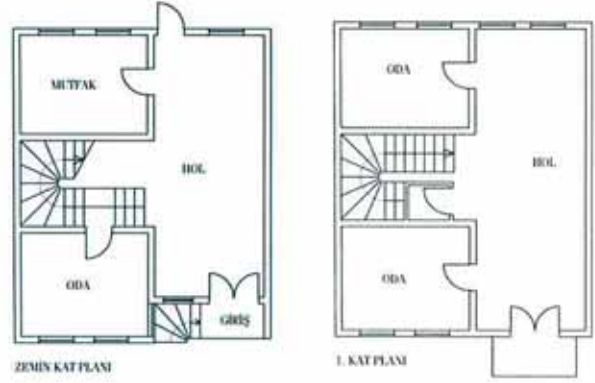
Şek. 10. 496 ada, 23 parseldeki (413. Sokak no. 16) konutun (env. no: L18B407) plan krokisi.

Şek. 11. 117 ada, 8 parselde (839. Sokak no. 41) yer alan konutun (env. no: L18B162) plan krokisi.

Res. 11. 558 ada, 13 parselde (Halil Rifat Paşa Caddesi no. 74) bulunan konut (env. no: L18B488).

Şek. 12. 558 ada, 13 parselde bulunan konutun (env. no: L18B488) plan krokisi.

0 500 cm

Şek. 13. 117 ada, 50 parselde (839. Sokak no. 43) bulunan konutun (env. no: L18B161) plan krokisi.

Res. 4. Kestelli Caddesi, Tan Mahallesi/ Kemeraltı.

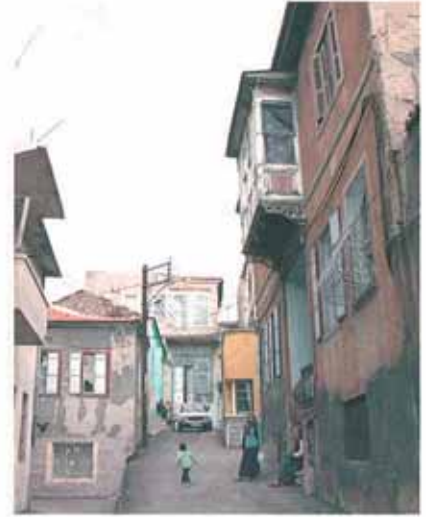
Res. 5. Konak Mahallesinde bulunan 848. Sokak, 3. Çıkamaz yeşil örtüyle tanımlanmaktadır.

Res. 6. Akıncı ve Pazaryeri mahalleleri boyunca uzanan 945. Sokak.

Res. 7. Yokuşlu sokaklara örnek 806. Sok. (Ali Reis Mah. ve Yenimahalle).

Res. 8. 944. Sokak Çıkması (Pazaryeri Mahallesi).

Res. 9. Hisarönü Meydanı (Konak Mahallesi).

Res. 10. Ali Paşa Meydanı (env. no: L18B706) ve şadırvanı.

Res. 17. Pencere altı bezemelerinden bir askı (girland) motifi  rneği (359 ada, 17 parselde bulunan L18B776 envanter numaralı yapı).

Res. 18. Cumba ve açık çıkmanın birlikte kullanıldığı bir örnek (360 ada, 26 parselde bulunan L18B766 envanter numaralı yapı).

Res. 19. Konut cephesinde tuğra  rneği.

Res. 20. Cumba altı konsol elemanlarından bir örnek (382 ada, 73 parselde bulunan L18B793 numaralı yapı).

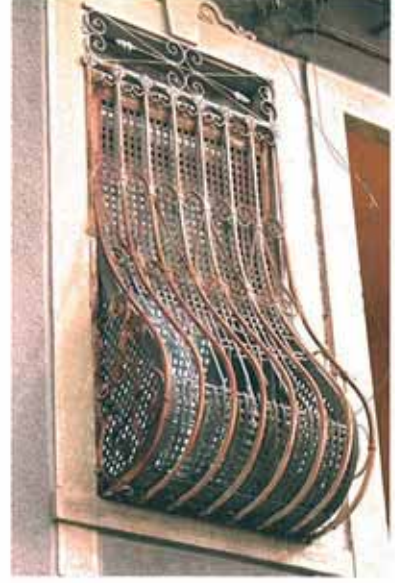

Res. 21. Konut cephesindeki sigorta levhası (382 ada 73 parselde bulunan L18B793 numaralı yapı).

Levha 17

Res. 22. Saçak bordürü detayı (Anafartalar Caddesi - 863. Sokak köşesindeki L18B592 envanter numaralı yapı).

Res. 23. Cumba kafes örneği. 1058 ada, 22 parselde (806. Sokak no. 11) bulunan yapı (env. no: L18B901).

Res. 24. Kapı söve üstü bezemesi. 523 ada, 1 parseldeki (404. Sokak no. 11) yapı (env. no: L18B561).

Res. 26. Pencere (ayrıntı). 1546 ada, 120 parsel (945. Sokak) (env. no: L18B865)

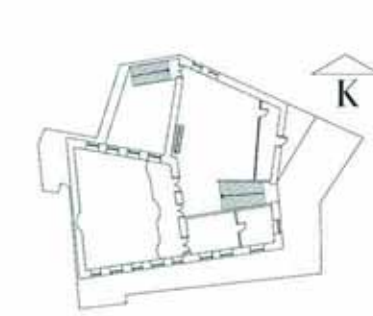
Res. 27. Pencere örneği. Halil Rifat Paşa Cad. no. 3 (env. no: L18B558)

Res. 25. Madalyon. 1058 ada, 22 parselde (806. Sokak no. 9) bulunan yapı (env. no: L18B902).

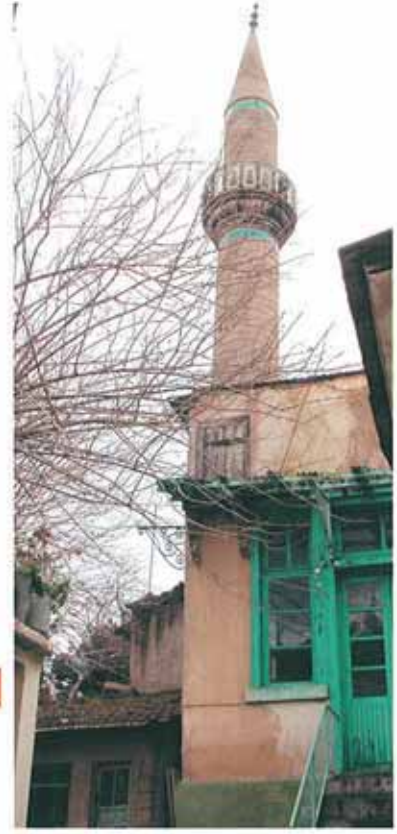
Res. 28. Giriş kapısı örneği. 523 ada, 1 parsel (404. Sokak no. 11) (env. no: L18B561).

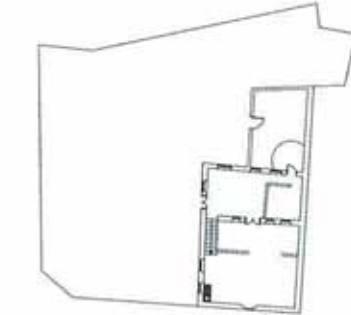
Şek. 19. İkiçeşmelik Camii (env. no: L18B226).

Şek. 20. Kalafat Camii (env. no: L18B256)

Res. 30. Kalafat Camii, 2910 ada, 96 parselde (776. Sokak no. 7+ 768 Sokak No 1) bulunmaktadır.

Şek. 21. Natırzade Camii (env. no: L18B183)

Şek. 22. Damlacı Camii (env. no: L18B343)

Res. 32. Natırzade Camii, 118 ada, 2 parselde (838. Sokak no. 27) bulunmaktadır

Res. 31. Damlacı Camii, 109 ada, 5 parselde (426. Sokak no. 21) bulunmaktadır.

Res. 33. Konak Camii/ Yalı Camii (env. no: L18B928), Konak Meydanı.

Res. 36. Salepçioğlu Camii (env. no. L18B676) 185 ada, 6 parseldedir (Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi üzerinde).

Res. 34. Başdurak Camii (env. no: L18B923) Anafartalar Caddesi, Konak.

Res. 35. Asmalı Mescit Camii (env. no: L18B924) Eşrefpaşa Caddesi.

Res. 37. Kemeraltı Camii (env. no: L18B598) 237 ada, 9 parselde (866. Sokak no. 2) bulunmaktadır.

Res. 38. Kızlarağası Hanı (env. no: L18B732) çeşmesi.

Res. 39. Ali Paşa Meydanında (env. no: L18B706) Ali Paşa Şadırvanı.

Res. 40. Dönertaş Sebili (env. no: L18B921) Anafartalar Caddesi ile 945. Sokak kesişiminde.

Res. 41. Metal çeşme (env. no: L18B378) 424. Sokakta, 102 ada, 56 parsel önünde bulunmaktadır.

Res. 42. 834. ve 839. sokakların kesişimindeki duvar çeşmesi (env. no: L18B171).

Res. 43. Salepçioğlu Camii Çeşmesi (env. no: L18B677), Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi üzerindedir.

Res. 44. Etnografya Müzesi/ Eski Yetimhane (env. no: L18B341) Yeşiltepe Mahallesi, 447. Sokakta.

Res. 45. Elhamra Sineması (env. no: L18B689) Konak'ta, 179 ada, 2 parselde (Milli Kütüphane Caddesi no. 37).

Res. 47. Milli Kütüphane (env. no. L18B690) Konak'ta, 179 ada, 1 parselde (Milli Kütüphane Caddesi no. 39).

Res. 48. Eski Belediye binası/ TBMM Lokali ve Misafirhanesi (env. no: L18B922) Konak'ta, 338 numaralı yapı adasında.

Res. 48. Anafartalar Karakolu/ Polis Müzesi (env. no: L18B762) 295 ada, 7 parsel, Anafartalar Caddesi.

Res. 49. 2003 yılında envanter çalışması yapılan alandaki (Halil Rifat Paşa Caddesi no. 3) sağlık yapılarına bir  rnek: Guraba-i Müslimin Hastanesi (env. no: L18B334).

Res. 50. Hastanenin giriş holü zemin kaplamasından ayrıntı.

Res. 51. Hastanenin tavan bezemesinden ayrıntı.

Res. 52. Günümüzde Hayrettin  st ndağ Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi olan yapının (env. no: L18B334), bodrum niteliğindeki alt katının üst örtüsü tonozdur.

Res. 53. Giriş hol n  1. kata bağlayan merdiven.

Levha 23

Res. 54. Konak Mahallesi, 231ada, 3 parselde (855. Sokak no. 6-8) bulunan bir ticaret yapısı (env. no. L18B571).

Res. 55. Aynı sokak üzerindeki bir başka ticaret yapısı (env. no: L18B617) örneği 224 ada 9 parselde yer almaktadır.

Res. 56. 861. Sokak üzerinde aynı cephe düzenini yansıtan ticaret yapısı örnekleri.

Res. 57. Konak Mahallesi'nde 337 numaralı adanın tamamını kaplayan Kızlarağası Hanı (env. no: L18B732) 871. Sokakta.

Res. 58. Güzel İzmir Hanı (env. no: L18B687) Konak'ta 179 ada 10 parselde (Milli Kütüphane Caddesi no. 11) bulunmakta.

Res. 61. Meserret Hanı (env. no: L18B648)  arşısı, Anafartalar Caddesi Konak.

Res. 59. Meserret Hanı'nın (env. no: L18B648) i  görünümü.

Res. 60.  akaloğlu Hanı (env. no: L18B743) (861. Sokak no. 10) Konak.

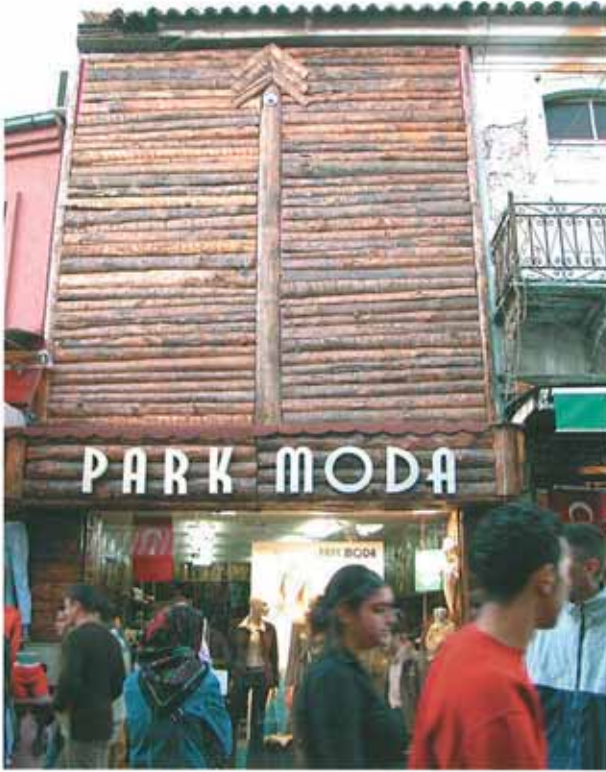
Res. 62. Yeni Şükran Oteli (env. no: L18B642).

Res. 63. Yeni Şükran Oteli'nin i  görünümü.

Levha 25

Res. 64a-d. Ticari yapı cephelerinde görsel algılamayı bozan unsurlara örnekler.

Res. 64a. Anafartalar Caddesi 208 ada 20 parseldeki yapının cephesi.

Res. 64b. Aynı cadde üzerindeki (208 ada, 60 parsel) başka bir yapı (env. no: L18B645).

Res. 64c. Konak'ta 233 ada, 8 parselde, 856. ve 853. sok. kesişiminde bulunan bir ticari yapı (env. no: L18B604).

Res. 64d. Konak'ta 180 ada 74 parselde, (846. ve 847. sokakların kesişiminde) başka bir ticari yapı (env. no: L18B662).

Birecik-Suruç (Şanlıurfa) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003

Ayla ÖDEKAN* / Arzu ÖZTÜRK**

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Birecik, Suruç, konut, ticaret, yapı adası, mahalle, sokak, cadde

Birecik, Suruç, house, trade, building insulae, neighborhood, street, avenue

ÖZET/ SUMMARY

Türkiye Bilimler Akademisi - Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında Birecik kenti kültür varlıklarını belgeleme çalışması, 2001-2003 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Envanter çalışması 2003 yılında 7 eylülde başlayıp 18 Eylülde tamamlanmıştır. Ayrıca Suruç ilçe merkezinde de 15 Eylül 2003 tarihinde bir günlük belgeleme çalışması yapılmıştır.

Birecik'te kentin tarihi merkezinin kuzey sınırı olarak Atatürk İlkokulu Caddesi, güney sınırı olarak Gaziantep-Şanlıurfa yolu kabul edilmiştir. 2003 yılında bu sınırlar içinde henüz belgelenmesi yapılmamış yapı adalarıyla, bu sınırların hemen bitiminde yer alan yapı adalarının belgelenmesi yapılmıştır. Bu bağlamda kuzeyde toplam 28 (202, 237-241, 243-247, 249, 251-254, 267-272, 274, 275, 366, 367, 371 ve 376 numaralı yapı adaları), güneyde 22 yapı adası (1-3, 5, 11, 13-24, 298, 353, 356, 358-359 numaralı yapı adaları) incelenmiştir. Yerleşmenin merkezinde yer alan 174, 176, 177 numaralı yapı adaları ve doğudaki 280, 297 numaralı yapı adalarının da belgelenmesiyle Birecik kent merkezinin kentsel kültür varlıkları envanteri

Fieldwork supported by the Cultural Inventory Project of TÜBA-TÜKSEK, which consisted of documenting the urban cultural heritage in Birecik, was carried out between 2001 and 2003. The fieldwork of 2003 started on September 7th and continued until September 18th. One day of work was also carried out in Suruç on September 15th.

The borders of the fieldwork region were established as the Atatürk İlkokulu Street in the north and the Gaziantep-Şanlıurfa road in the south. Inventory forms for housing blocks, which were not previously documented were filled out during the 2003 season. A total of 28 building insulae (202, 237-241, 243-247, 249, 251-254, 267-272, 274, 275, 366, 367, 371, 376) in the north and 22 (1-3, 5, 11, 13-24, 298, 353, 356, 358-359) in the south were documented. With the addition of blocks 174, 176 and 177 at the center of the city, and blocks 280 and 297 in the north, the documentation of the cultural entities of the historical town of Birecik is completed.

With the addition of 265 inventory forms

* Prof. Dr. Ayla ÖDEKAN (Proje Yürütücüsü), İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi, Taşkılla İSTANBUL

** Yrd. Doç. Dr. Arzu ÖZTÜRK (Proje Yürütücü Yardımcısı), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) Fen-Edebiyat Fakültesi, Fındıklı İSTANBUL

tamamlanmıştır. 2003 yılında hazırlanan 265 adet envanter formuyla birlikte, Birecik'te toplam 718 kentsel kültür varlığının envanter formu doldurulmuştur. Bu yılki çalışma sırasında yaklaşık 2000 dijital fotoğraf, 1050 siyah-beyaz fotoğraf ve 36 renkli saydam karesi çekilmiştir.

Bir günlük çalışma ile 18 envanter formunun hazırlanıp dijital fotoğraflarının çekildiği Suruç'ta, iki kişiden oluşan bir ekibin, 7 günlük çalışmayla bu kentin kentsel envanterini tamamlayabileceği anlaşılmıştır.

from the year 2003, a total of 718 inventory forms have been filled out in Birecik. Approximately 2000 digital photographs, 1050 black and white photographs and 36 color slides were taken during the fieldwork of 2001-2003.

Since 18 inventory forms were completed in one day in Suruç, it is most probable that 7 days will be adequate time to document all the cultural features of the town of Suruç.

GİRİŞ

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) değişik alanlarda çalışan birçok kurumun işbirliğini ve eşgüdümünü sağlayarak, "Türkiye'nin önemli zenginliklerinden biri olan kültür varlıklarının, ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamına aktif olarak katkıda bulunabilmesi ve bunların çağın gereklerine uygun olarak değerlendirilmesi için yeni bir girişim başlatmıştır," (Özdoğan 2001: 58). Bu bağlamda ülkemizdeki "kültür mirasının", "Türkiye Kültür Sektörü (TÜKSEK)" olarak "değerlendirmesini sağlayacak altyapının hazırlanması ve konu ile ilgili birimlerin yeniden yapılanmasında yönlendirici olacak çalışmaların" yapılması amaçlanmıştır (Özdoğan 2001: 58). Yapılan ön değerlendirme toplantılarında, Türkiye'nin kültür varlıkları ile ilgili olarak değişik uzmanlık alanlarında çalışma grupları oluşturulmuş ve "Türkiye kültür envanteri projesi"nin ilk aşama olarak hayata geçirilmesine karar verilmiştir (Özdoğan 2001: 58). Kültür envanteri çalışmaları ile ilgili pilot uygulamaların 2001 yılında başlaması, 2003 yılında da tamamlanması öngörülmüştür.

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında, kentsel kültür varlıklarının belgelenmesi amacıyla iki pilot bölgeden¹ biri olarak seçilen Birecik ve Suruç'taki (Şanlıurfa) alan çalışması 2001 yılında başlatılıp 2003 yılında tamamlanmıştır. 7-18 Eylül 2003 tarihleri arasındaki alan çalışması, ağırlıklı olarak Birecik merkez ilçesinde yapılmış, Suruç merkez ilçesinde de 15 Eylül 2003 tarihinde bir günlük belgeleme çalışması gerçekleştirilmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi öğretim üyelerinden Sanat Tarihçi Prof. Dr. Ayla Ödekan yürütücülüğündeki çalışmaya, yürütücü yardımcısı olarak Mimar Yrd. Doç. Dr. Arzu Öztürk (MSGSU Arkeoloji Bölümü), ekip elemanı olarak da yüksek lisans öğrencileri Mimar Deniz Özkan (İTÜ Restorasyon Anabilim Dalı), Sanat Tarihçi Hande Dedeal (İTÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı), Sanat Ta-

rihçi Tufan Sağnak (İTÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı), Felsefeci Asuman Kırılancık (İTÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı) ile mimarlık öğrencileri Bilgen Öztürk (Yıldız Teknik Üniversitesi), Murat Demirli (İTÜ) ve arkeoloji öğrencisi Leyla Güver (MSGSU) katılmıştır.

2001-2003 yılları arasındaki Birecik ve Suruç Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması, Türkiye Bilimler Akademisi'nin parasal desteği ile gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında 12 günlük alan çalışması sırasında, Birecik Öğretmen Evi'nde kalınmıştır. Şanlıurfa Valisi, Birecik Kaymakamı, Birecik Belediye Başkanı projemize yakın ilgi göstererek, alan çalışmamızı kolaylaştıracak her türlü desteği vermişlerdir. Bu yılki çalışmamızın gerçekleşmesinde geçen yıllarda olduğu gibi Birecikli iş adamı Sadi Akan'ın ve şoförümüz Ömer Güzeltaş'ın önemli katkısı olmuştur. Disiplinler arası bir çalışmayı öngören TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi çalışması kapsamında Prof. Dr. Mehmet Özdoğan (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü) başkanlığındaki Mezraa-Teleilat Höyüğü kazı ekibi ve Doç. Dr. Ali Malik Gözübol (İstanbul Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü) başkanlığındaki jeolojik mirası envanter grubu bilgi ve deneyimlerini bizimle paylaştılar. Tüm bu kurum ve kişilere destekleri için, özellikle de Birecik halkına 3 sezon boyunca gösterdikleri misafirperverlik için teşekkür ederiz.

ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ

TÜBA-TÜKSEK Kentsel Mimarlık Envanter Grubu tarafından hazırlanmış olan kentsel kültür varlıkları envanter formu 2001 ve 2002 yılı çalışmaları sonrasında kontrol edilerek gerekli görülen değişiklikler yapılmıştır. 2003 yılı alan çalışmasında da, kontrol edilerek son halini almış olan bu yeni envanter formları kullanılmıştır². Çalışma ekipmanı olarak TÜBA tarafından sağlanan iki fotoğraf makinesi, 1

dijital fotoğraf makinesi ve dizüstü bilgisayarı ile MSGSÜ Enformatik Bölümünün dijital fotoğraf makinesi kullanılmıştır. Alan çalışmasını bu yıl, yedi kişilik ekip, üçü iki kişi, diğeri bir kişi olmak üzere dörde ayrılarak gerçekleştirmiştir. Ekibin bu birimleri, envanteri yapılacak kentsel kültür varlıklarını tespit ettikten sonra, bunların envanter formlarını doldurmuşlardır. Formları doldurulan kentsel kültür varlıklarının siyah-beyaz fotoğrafları ve saydamları da aynı birimlerin üyeleri tarafından çekilmiştir. Daha sonra formlar kontrolü yapılmak üzere yürütücü ve yürütücü yardımcısına iletilmiştir. Envanter formlarının kontrolleri sırasında, belgelenen kentsel kültür varlıklarının dijital fotoğrafları çekilmiştir.

Gerek alan, gerekse büro çalışmasında genel olarak geçen yıllarda kullanılan yöntemler bu yıl da sürdürülmüştür (Ödekan ve Öztürk 2002: 104-106; Ödekan ve Öztürk 2003: 4). 2003 yılına ait anıt ve yerleşme envanter verileri bilgisayar ortamına geçirilirken, Türkiye Kültür Envanteri Projesi Bilgi Sistemi Koordinasyonu ve Uygulama sorumlusu Sultan Aktaş'ın Access veritabanı programından yararlanarak, 2002 yılında yeniden düzenlediği formun kullanılmasına devam edilmiştir.

BİRECİK

Birecik'in coğrafi özelliklerinden ve tarihçesinden 2001 yılı çalışma raporunda (Ödekan ve Öztürk 2002: 107-109) ayrıntılı olarak söz edildiği için burada bir kez daha verilmemiştir.

ÇALIŞMA ALANI

2003 yılı belgeleme çalışması, yerleşmenin kuzeyi, güneyi ve eski bağlar bölgesi olmak üzere üç farklı alanda gerçekleştirilmiştir. Birecik dışında bu yıl iki kişiden oluşan bir ekip tarafından Suruç kent merkezinde bir günle sınırlı bir envanter çalışması yapılmıştır. Birecik'te 2001 ve 2002 yıllarında yapılan çalışmalar sonrasında, kentin tarihi merkezinin kuzey sınırı olarak Atatürk İlkokulu Caddesi, güney sınırı olarak Gaziantep-Şanlıurfa yolu kabul edilmiştir (lev. 1: şek. 1). 2003 yılında, bu sınırlar içinde kalan ve henüz envanteri çıkarılmamış yapı adaları üzerinde çalışılmıştır. Bu sınırların hemen bitiminde yer alan yapı adaları da taranarak, buralarda bulunan belgelenmeye değer anıtların envanter formları hazırlanmıştır. Bu bağlamda kuzeyde 202, 237-241, 243-247, 249, 251-254, 267-272, 274, 275, 366, 367, 371 ve 376, güneyde 1-3, 5, 11, 13-24, 298, 353, 356, 358-359 numaralı yapı adalarının belgelemesi yapılmıştır. Yerleşmenin merkezinde yer alan 174, 176, 177 numaralı yapı adaları ve doğudaki 280, 297 numaralı yapı adalarının da belgelenmesiyle Birecik ilçe merkezinin kentsel kültür varlıkları envanteri tamamlanmıştır.

Bu yapı adalarının 174, 176 ve 177 numaralı olanları

ticaret bölgesinde yer alırken, 1-3, 5, 11, 13-24 numaralı yapı adaları ticaret-konut bölgesindedir. Diğer tüm yapı adaları konut bölgesinde bulunmaktadır.

2003 yılı alan çalışması sırasında, Birecik ile ilgili yayınlardan yararlanılarak kentte daha önce tespit edilmiş anıtların da bir listesi hazırlanmış ve bunların da –bizim çalışma alanımızın sınırları dışında kalmalarına rağmen– yerleri tespit edilerek anıt envanter formları hazırlanmıştır.

Kent merkezi dışında, yerleşmenin güneyinde yer alan bağlar bölgesi de taranmış ve burada yer alan bağ evlerinin ve diğer yapıların (türbe, kuyu vb.) anıt envanter formları hazırlanmıştır.

Bu yılki alan çalışmaları sırasında Birecik kentine ait sur duvarı da ele alınarak, bu duvarın kuzey-güney ve doğu-batı doğrultularındaki sınırları saptanmaya çalışılmıştır³.

ÇALIŞMA ALANININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Yapı adaları

2 numaralı yapı adası Meydan Mahallesindedir; İnönü Caddesi, Abdülatif Sokak ve Burç Sokak ile çevrilidir. Adada bulunan 26 yapıdan 6'sı özgündür.

3 numaralı yapı adası Meydan Mahallesindedir; Abdülvahap Efendi Sokak, Hacı Cemiller ve Mehmet Emin Akan sokaklarıyla çevrilidir. Kuzey sınırını İnönü Caddesinin çizdiği adada 23 yapı vardır ve bunlardan sadece 14'ü belgelemeye değer bulunmuştur.

5 numaralı yapı adası Merkez Mahallesindedir. İnönü Caddesinin orta bölümünde kalmış, 2 parselden oluşan bu küçük yapı adasının kuzeydeki parselinde 1900 yılının başında inşa edilmiş özgün bir yapı belgelenmiştir.

11 numaralı yapı adası Meydan Mahallesindedir; Atatürk Bulvarı, Yeni Hükümet Caddesi, Tekke Cami Sokak, Burç Sokak ve İnönü Caddesi ile çevrilmiştir. Yapı adasında bulunan 28 parselden 3'ünde belgelenmeye değer yapı tespit edilmiştir.

14 numaralı yapı adası Meydan Mahallesindedir; kuzeyinden Atatürk Bulvarı, batısından Hastane Caddesi, güneyinden Bahçelievler Sokağı, doğusundan Urfa Yolu (Açıkan Sokak) ile sınırlanan yapı adasının 38 parseli vardır ve bunlar içinde kısmen özgünlüğünü koruyan tek bir yapı ile yıkık taş bir bina ve Atatürk İlkokulu belgelemeye değer bulunmuştur.

15 numaralı yapı adası Meydan Mahallesindedir; Kuşçular Sokak, Urfa Yolu (Açıkan Sokak) ve yapı adasının diğer iki kenarı merdivenli birer yol ile çevrilmiştir. 9 parselden 2'sinde belgelenmeye değer yapı tespit edilmiştir.

16 numaralı yapı adası Meydan Mahallesindedir; Kuşçular Sokak, Urfa Yolu (Açıkan Sokak) ve yapı adasının diğer iki kenarı merdivenli birer yol ile çev-

rilmiştir. Yapı adasında yer alan 7 parselden 2'sinde belgelemeye değer yapı bulunmuştur.

174 numaralı yapı adası Merkez Mahallesindedir; Uzunçarşı Sokak ve Medrese Sokak arasında kalmış olan 30 parselden oluşmaktadır. Bu yapı adasında bu yıl, 1 yapı özgünlüğünü kısmen koruduğu için belgelenmiştir.

176 numaralı yapı adası Merkez Mahallesindedir, Eski Hükümet Caddesi, Hasan Baba Sokağı, Kalealtı Caddesi ve aynı adla anılan sokakla çevrilidir. Toplam 31 parseli, iki çıkmaz sokağı bulunan yapı adasında 4 yapı belgelenmiştir.

202 numaralı yapı adası Saha Mahallesinde, Abbasoğlu Sokakla Bağlar Yolu arasında bulunmaktadır; 49 parseldir. Buradaki 17 numaralı parsel sınır alınarak yapı adası güneye doğru incelenmiş ve bu inceleme sonunda belgelemeye değer 6 yapı tespit edilmiştir. Yapı adasının Abbasoğlu Sokak tarafındaki parselleri yamaca dayandığından, buradaki yapılarda yamaca doğru oyulmuş mağara biçiminde odalar bulunmaktadır.

237 numaralı yapı adası Meydan Mahallesindedir; Şaso Ahmet Sokak, Akdeniz Sokak, Gültepe Caddesi ve Atatürk İlkokulu Caddesi arasında kalan 30 parseli sahiptir. 4 çıkmaz sokağı olan bu adada 6 yapı belgelenmiş, bir yapının da içine girilememiştir. Adanın Akdeniz Sokağına dayanan yamaç kısmındaki evlerde mağara şeklinde odalar tespit edilmiştir.

238 numaralı yapı adası Saha Mahallesindedir; Şaso Ahmet Sokak ve Atatürk İlkokulu Caddesi arasında bulunmaktadır. Üç parseli sahip yapı adasında özgün niteliklerini koruyan tek yapının envanter formu hazırlanmıştır.

239 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir; Atatürk İlkokulu Caddesi ile Akdeniz Sokak arasında kalan 5 parseli vardır. 3 ve 5 numaralı parsellerde bulunan yapılar özgün niteliklere sahip oldukları için belgelenmişlerdir.

240 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Akdeniz Sokak ile çevrelenmiştir ve 8 parselden oluşmaktadır. Burada belgelemeye değer 4 yapı tespit edilmiştir.

241 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesinde Akdeniz Caddesi, Atatürk İlkokulu Caddesi, Fevzi Çakmak Caddesi ve Gültepe Sokak arasındadır; 6 çıkmaz sokağı bulunmaktadır. 45 parsel bulunan bu adada envanterlik 10 yapı tespit edilmiştir.

245 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Sağlıkocağı Sokakla Balkan Sokağının sınırladığı adada 4 çıkmaz sokak bulunmaktadır. Burada 7 yapının envanteri yapılmıştır, bu yapılardan 5'i çeşitli ekler ile özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiş, 2'si özgün niteliklerini büyük ölçüde korumaktadır.

246 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir,

Sağlıkocağı Sokak, Güllü Mustafa Sokak, Molla Selim Sokak, Gültepe Sokak ve Harputlu Sokak ile çevrilidir; 3 de çıkmaz sokağı bulunmaktadır. 33 parseli sahip adada belgelemeye değer 4 yapı tespit edilmiştir.

247 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Mağara Cami Caddesi ve Harputlu Sokak ile çevrili ve 22 parseli sahip olan adada 6 yapının envanter formu hazırlanmıştır.

249 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir. Gültepe Sokak, Harputlu Sokak ve Hacı Baba Sokak ile çevrilidir; 4 çıkmaz sokakla 38 parselin bulunduğu yapı adasında belgelemeye değer 6 yapı tespit edilmiştir.

251 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Hoca Şerif Sokak ile Gültepe Sokak arasında bulunmaktadır. 5 parselden 1'indeki (5 numaralı parsel) yapının zemin katında mağara odalar bulunduğundan envanteri yapılmıştır.

252 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Akdeniz Sokak ile Gültepe Sokak arasında kalan 8 parselden meydana gelmektedir. Bu yapı adasında özgünlüğünü koruyan 1 yapı tespit edilmiştir.

253 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Akdeniz Sokak ile Gültepe Sokak arasında kalan 3 parselden oluşmaktadır. Belgelenmeye değer 1 yapı bulunmuştur.

255 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir. Balkan Sokak ve Gültepe Sokak ile çevrili 12 parseli kapsayan adada 3 yapı belgelemeye değer bulunmuştur.

257 numaralı yapı adası Cumhuriyet Mahallesinde yer alır. Eski Kışla Yolu/ Mazman Sokak ve Kazı Mağarası sokak ile çevrilidir. Burada 6 yapının envanter formu hazırlanmıştır.

268 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Yeşiltepe Sokak ve Tan Sokak arasında bulunmaktadır. 11 adet parselden oluşan yapı adasında belgelemeye değer 1 yapı tespit edilmiştir.

269 numaralı yapı adası Hoca Şerif Mahallesindedir, Nacar Şerif Sokak, Fevzi Paşa Sokak, Tan Sokak ile çevrilen 13 parseli sahip adada 4 yapının envanteri çıkarılmıştır.

271 numaralı yapı adası Cumhuriyet Mahallesinde bulunmaktadır. Meçan Kapısı Sokak, Molla Selim Sokak ve Nazar Şerif Sokak ile çevrilidir. 9 çıkmaz sokak tespit edilen adada 71 parsel yer almaktadır, bunların üzerinde bulunan 23 yapı kısmen 2001 yılı envanter çalışması sırasında incelenmiştir.

272 numaralı yapı adası Cumhuriyet Mahallesindedir; belgelenmesine 2002 yılında başlanmış 2003 yılında Nacar Şerif Sokak, Yeşiltepe Sokak ve Meçan Kapısı Sokak arasında kalan bölüm incelenmiş ve 11 yapının envanter formu hazırlanmıştır.

275 numaralı yapı adası Saha Mahallesinde yer alır.

Mağara Camisi, Karanlık Çıkmazı, Meçan Kapısı, Sapçı sokaklarla çevrilidir. Yapı adasında özgün durumunu koruyan konutlar da bulunmakla birlikte, genellikle geçmişten parçalar barındıran yenilenmiş konutlar vardır. Yerleşmenin kademeli olması evlerin kayalara dayanmasına neden olmakta ve mağara mekânlar oluşmaktadır.

280 numaralı yapı adası geçen yıllarda da çalışılmış çok büyük bir alandır. Sancak Mahallesiindedir. Eski Kışla Yolu, Topuzağa Sokak, Dik Yokuş ve Kapı sokaklarıyla çevrilidir. 169 parselden meydana gelmektedir. 2003 yılında 30 yapı belgelenmiştir.

297 numaralı yapı adası Kurtuluş Mahallesiinde çok büyük bir alan kaplamaktadır; kuzeyden Eski Kışla Yolu, batıdan Fırat İlkokulu Caddesi ile sınırlanmaktadır. Elimizde bulunan haritalarda yapı adasının doğu bölümü yer almadığından parsel sayısı tespit edilememiştir. Yapı adasında 8 yapının envanter formu hazırlanmıştır.

298 numaralı yapı adası Kurtuluş Mahallesiinde, Fırat İlkokulu Caddesi ile Şih Safi Caddesi arasında bulunmaktadır. Elimizde bulunan haritalarda yapı adasının doğu bölümü yer almadığından parsel sayısı tespit edilememiştir. Yapı adasında 2 yapının envanter formu çıkarılmıştır.

353 numaralı yapı adası Kurtuluş Mahallesiindedir, Şih Safi Caddesi, Eski Urfa Yolu (Yeşildağ Caddesi) ve Gaziantep-Şanlıurfa yolu ile çevrilidir. Yapı adasında 43 parsel bulunmaktadır, 2 yapının envanteri formu hazırlanmıştır.

356 numaralı yapı adası Kurtuluş Mahallesiindedir, Yeşildağ Caddesi (Eski Urfa Yolu), Çalgıcılar, Doğan ve Kuşçular sokaklarıyla çevrilidir. Yapı adasında 64 parsel bulunmaktadır, 9 yapının envanter formu hazırlanmıştır.

359 numaralı yapı adası Kurtuluş Mahallesiindedir, Çalgıcılar ve Kuşçular sokaklarıyla çevrilidir ve 3 çıkmaz sokak bulunmaktadır. Bu yapı adasındaki toplam 53 parselde 7 yapının envanteri yapılmış, 5., 27. ve 30. parsellerde mağara odalardan oluşan konutlar tespit edilmiştir.

366 numaralı yapı adası Saha Mahallesiindedir. Kemaliye ve Atatürk İlkokulu caddeleri arasındaki 23 parselden oluşan yapı adasında belgelemeye değer 4 yapı tespit edilmiştir.

1, 13, 17, 18-24, 177, 243-244, 254, 267, 270, 274, 358, 367, 371, 376 numaralı yapı adalarında belgelemeye değer yapı tespit edilememiştir.

Bu yapı adalarının dışında kalan adalardaki anıtsal yapılar bir grup olarak ele alınmış ve 9 anıtsal yapının envanter formu hazırlanmıştır (env. no: N39B0782-N39B0790). Yerleşmeyi çevreleyen sur duvarı yer yer izlenebildiğinden görüldüğü noktalarda ayrı ayrı envanter numarası verilerek belgelenmiştir (env. no: N39B0777-N39B0781). Birecik kent

merkezinin doğusunda yer alan Bağlar bölgesinde de 11 tane yapı belgelenmeye değer bulunmuştur (env. no: N39B0791-N39B0811).

BELGELENEN ALANIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde ana hatlarıyla kent dokusu ve konut mimarisine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Anıtsal yapılar, Prof. Dr. Aynur Durukan ve ekibinin 1997 ve 1998 yıllarında kentte yaptığı çalışmada ayrıntılı olarak incelendiğinden bu raporda tekrar ele alınmamıştır (bkz. Durukan et al. 1999: 59-170).

Fırat nehrinin kıyısında bir liman kenti olan Birecik'in batı sınırını bu nehir oluşturur⁴. Kent doğuda, güneyde ve kuzeyde bir sur duvarıyla sınırlanmıştır, bu sur duvarı kısmen günümüze kadar ulaşmıştır. Yerleşmenin kuzeybatısında bulunan ve bir iç kale niteliğindeki Birecik Kalesi hem Fırat nehrine hem de kente hâkim bir konumdadır (lev. 2: res. 2). Şehrin doğusunda, sur dışında yer alan teraslar üzerinde bağlar ve bağ evleri bulunmaktadır.

Kentin büyük bir bölümü iki kalker tepenin kuzey ve güney yamaçlarına teraslar oluşturularak yerleştirilmiştir (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XVI: res. 2, lev. XXIII: res. 1). Düzensiz bir yerleşme karakterine sahip olan Birecik'te sokaklar birbirini dik açıyla kesmez, arazinin topografik özelliğine uygun olarak kavisler yaparak irili ufaklı yapı adalarını çevrelerler (lev. 1: sek. 1). Özellikle büyük yapı adalarının iç kısımlarında bulunan binalar, çok sayıda koldan oluşan çıkmaz sokaklar ile ana yollara bağlanmaktadır.

Oldukça dar olan Birecik sokakları bölgenin sıcak iklimine uygun olarak biçimlendirilmişlerdir. Sokakların üstleri bazı noktalarda "kabaltı" olarak adlandırılan tonoz veya düz atkılı örtüler ile kapatılmıştır (lev. 2: res. 2). Kabaltının yer aldığı sokaklarda bulunan konutların birer odası genellikle bu kabaltının üstüne inşa edilmiş, bu şekilde hem konutların kullanım alanı genişlemiş, hem de konutlar ile bağlanan kabaltıların yerleşme bütününe bir parçası olarak algılanması kolaylaşmıştır. 2001-2003 yılları arasında Birecik'te gerçekleştirilen envanter çalışmaları sırasında Hacı Cemiller Sokak, Karababa Sokak, Emmi Kadir Sokak ve Kureyş Çıkmazında 1'er olmak üzere toplam 4 kabaltı tespit edilmiştir.

Arazinin eğimli yapısına ve jeolojik özelliklerine uygun olarak kimi sokaklar, ana kayanın merdiven biçiminde işlenmesi ile oluşturulmuşlardır. Bu tip sokaklardan çok azı günümüze kadar ulaşmış, bunlar genellikle asfaltlanarak özgün karakterini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Urfa Kapısı Caddesinden 283 numaralı yapı adasına giren çıkmaz sokak bu tipin az sayıda kalan örneklerinden biridir (lev. 2, res. 3).

Birecik konutlarının büyük bir bölümü bitişik düzende inşa edilmiştir ve "avlulu konut tipi"ndedir; Birecik'te bu tipte görülen mekân gruplamalarının

pek çok türü bulunmaktadır. Mekânlar bir grup halinde sadece avlunun bir kenarında bulunuyorsa, diğer üç kenarı avlu duvarları veya komşu yapıların duvarlarıyla çevrilmiştir (lev. 3: şek. 2). Avlunun iki kenarında mekân grupları bulunuyorsa bu mekânlar ya "L" şeklinde (lev. 3: şek. 3) ya da karşılıklı yerleştirilmiş iki mekân grubu (lev. 3: şek. 4) şeklinde biçimlendirilmişlerdir. Mekân gruplarının avlunun üç kenarını "U" şeklinde çevirdiği örnekler olduğu gibi (lev. 3: şek. 5), avlunun dört tarafının da mekânlar ile dış dünyaya kapatılmış olduğu konutlar da bulunmaktadır (lev. 4: şek. 6).

Birecik konutlarında planlamanın temel ögesi avlunun zemini, işleve bağlı olarak taş ile kaplanır, ortasında çiçeklik ve havuz bulunur (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXI: res. 1). Kimi konutlarda avluya açılan bir eyvan yer almaktadır. Sivri kemerli ya da yarım daire beşik tonozla örtülü olan eyvanlar (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXII: res. 1), bazı örneklerde –Turuş Şıh Müslüm konutunda (env. no. N39B0341) olduğu gibi– üst üste iki katta da uygulanmıştır.

Birecik'te aynı konutta yer alan mekân birimleri arasında kot farklılıklarının yaratıldığı ve mekân birimlerinin bazılarının tek katlı inşa edildiği görülür, bu şekilde konutun iç mekânları arasında bir hareketlilik sağlanmıştır. Bu anlayışa uygun bir diğer uygulama ise genellikle sokak cephesinde bulunan çıkmalardır (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XVIII: res. 1 ve lev. XIX: res. 1-2). Diğer cepheler genellikle düz olarak biçimlendirilmişlerdir. Sokak cephesinde 1. katta genellikle pencere bulunmaz, buradaki tek açıklık kemerli ya da düz atkılı kapılardır. Pencereler genellikle 2. kattadır. Pencerelerde açıklıklar dikdörtgen ya da kemerlidir. Pencere çerçeveleri tek kanatlı, çift kanatlı ya da giyotindir (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXV: res. 1-2); bazı örneklerde tepe pencereleriyle de karşılaşılmaktadır.

Birecik'te ana yapı malzemesi taştır, bunun yanında bağdadi tekniğinde ahşap da kullanılmıştır. Konutlar yığma-taş yapım tekniği ile inşa edilmişlerdir. Alt kattaki odaların önemli bir bölümü çapraz ya da beşik tonozla örtülüdür, buna karşın üst kattaki mekânlar düz damlıdır. Düz tavanlı odalarda açıklık direklerle geçilmiş üstü tahta ile kaplanmıştır.

Genellikle bağdadi tekniğinde yapılan çıkmalar ahşap ya da taş konsollara oturan ahşap direklerle desteklenir (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XX: res. 1). Kademeli olarak yerleştirilmiş olan ahşap direklerin üzerine, bunlara ters yönde atılmış ahşap direklerle çıkmanın döşemesi oluşturulmuştur. Bazı örneklerde çıkmalar çinko levhalarla kaplanmıştır. Çıkmalarda gözlenen ilginç bir ayrıntı da oda duvarında, çıkmanın ortasında bulunan nişin, sokak cephesinde bir çıkıntı olarak vurgulanmasıdır (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XIX: res. 2).

Birecik konutu bezeme açısından oldukça sadedir.

Eski konut kapılarının önemli bir gerci olan kapı tokmağına Hüseyin Özateş konutunda (env. no: N39B0113) rastlanmıştır. Az sayıda konutun kapısında bezeme vardır. Kemerli kapılarda değişik rozetlerin dizilimiyle oluşturulmuş iki bezeme örneğiyle karşılaşılmıştır (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXIV: res. 2).

Avluyu çevreleyen oda ve eyvanların önyüzündeki "kuş tağaları" (kuş evleri) dikdörtgen, elips, yuvarlak ya da yonca biçimindedir (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXII: res. 2). Özellikle kentin doğusundaki tepelik alanda bulunan konutlarda bezemesiz yalın taş konut yüzeylerini bezeyen yegâne öge olan kuş tağalarının çevresi, halat biçiminde bezelidir.

İki katlı konutlarda bezemeli oda ikinci kattadır. Tavan direkleri genellikle renkli boyanmış, uçları kalem işiyle, tavan tahtalar da kırmızı ve mavi renklerle balıksırtı şeklinde bezenmiştir. Tarih bulunan tavan bezemeleriyle de karşılaşılmıştır (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXVII: res. 2). Sancak Mahallesinde Hüseyin Özateş konutunun (env. no: N39B0113) ikinci katta bağdadi tekniğinde "yumurta tavan" şeklinde bezenmiş mekânlar bulunmaktadır (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXVII: res. 1). Birecik konutlarında misafir ve yatak odaları "bohça taçası" denen, ahşap dolap ve çekmeceler ile kaplanmıştır (Ödekan ve Öztürk 2002: lev. XXVI: res. 2). Bu dolapların cam eşya koymaya yarayan ağaç oymalı rafları zengin konutların çarpıcı donatı malzemesidir.

SURUÇ

SURUÇ VE ÇEVRESİNİN TARİHİ

Suruç ilçesi, Şanlıurfa il merkezinin 45 km güneybatısında bulunmaktadır. Kuzeyinde Bozova, doğusunda Akçakale ilçeleri, kuzeydoğusunda Şanlıurfa il merkezi, güneyinde Suriye sınırı, batısında ise Birecik ilçesi bulunmaktadır⁵.

Suruç çevresinde günümüze kadar kapsamlı bir arkeolojik araştırma yapılmamıştır⁶. MÖ 2. binyılda Huri-Mitanni toprakları içinde yer alan Suruç, MÖ 11. yy'da bölgeye yeni gelen Aramilerin Bit-Adini Devletinin, MÖ 9. yy'da da Asurların egemenliği altına girmiştir⁷. Daha sonra bölgeye sırasıyla Persler ve Seleukoslar egemen olmuştur. Suruç ve çevresi MS 2. yy'da Roma İmparatorluğunun Suriye eyaletine bağlanmıştır. 639 yılında Suruç, İlyaz bin Ganem tarafından fethedilerek İslam topraklarına katılmış ve uzun süre Abbasilerin egemenliği altında kalmıştır. 11. yy sonunda kent Müslümanlardan alınarak Urfa Haçlı Kontluğunun topraklarına katılmıştır. 1114'te Suruç, Zengi hükümdarı İmadeddin Zengi tarafından Haçlılardan geri alınmıştır. 1517 yılındaki Kudüs seferi sırasında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim, Suruç'u Osmanlı topraklarına katmıştır. Kent 1918'de İngilizlerin, 1919'da Fransızların istila-

sına uğramıştır. 11 Nisan 1923'te bağımsızlığını kazanan Suruç, aynı yıl Cumhuriyet'in kurulmasıyla ilçe olarak Şanlıurfa'ya bağlanmıştır.

ÇALIŞMA ALANI

TÜBA-TÜKSEK kapsamındaki "Birecik-Suruç Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Projesi"nin 2003 yılı hedefi Birecik ilçe merkezinin kentsel kültür varlıkları envanterini tamamlamak olmuştur. Bununla birlikte Suruç da 2003 yılı çalışma programına alınmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) güz yarıyılına başlama tarihi yaklaştığı ve dolayısıyla ekibin çalışma süresini daha fazla uzatma olanağı bulunmadığından, Suruç kent merkezinde Prof. Dr. Ayla Ödekan bir ekip elemanı ile yalnızca bir günlük (15 Eylül 2003) bir ön çalışma yapabilmektedir.

Suruç'ta gerçekleştirilen bir günlük çalışma öncesinde yapılan araştırmalarda, geleneksel kent dokusuna ait örneklerin Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunduğu öğrenilmiş, ancak tüm uğraşlara rağmen Suruç'a ait kadastro paftaları elde edilememiştir. Bu nedenle harita olmaksızın, sadece sokak adı ve kapı numarası verilerek Cumhuriyet Mahallesi'nde çalışılmıştır.

KONUT MİMARISI

Suruç kent merkezinde yapılan çalışmada özellikle kentin geleneksel konut mimarisi hakkında fikir sahibi olunmuştur. Suruç'ta da Birecik'te olduğu gibi yaygın olarak avlulu ev tipi bulunmaktadır, ancak Suruç'ta farklı olan avlunun, genellikle tek kenarındaki bir mekân grubu tarafından sınırlanmış olmasıdır (lev. 4; şek. 7). Bu mekân grubu da ortada eyvan ve yanlarda odalardan oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Tek bir istisnai örnek tespit edilmiştir. Menekşe Sokak no. 34'te bulunan konutta (env. no: N40B0004) avlu, ortada eyvan ve iki yanındaki odalardan oluşan mekân grubunun iki kez tekrarlanıp "L" şeklinde yerleştirilmesiyle iki kenarından çevrilmiş durumdadır. Belgelenen örneklerde avluya giriş genellikle mekân grubunun karşısındaki uzun kenardan değil, dar kenarlardan sağlanmıştır.

Suruç'ta belgelenen tüm konutlar tek katlıdır ve çıkma tespit edilmemiştir (lev. 4; res. 4). Yapım tekniği açısından Birecik'teki konutlar ile benzer özellikler

görülmür. Taş-yığıma tekniği ile inşa edilen konutlar, düz damlıdır. Tüm odalar ahşap direkli tavanla kapatılmış, eyvanlar sivri kemerli ya da yarım daire beşik tonozla örtülmüştür (lev. 4; res. 5).

Bezemelerde de belli bir standartlaşma bulunmaktadır. Pencere çevresi ve eyvan kemeri bezeme alanıdır. Geometrik biçimler yaygın olarak karşılaşılan bezeme türüdür.

SONUÇ

2001, 2002 ve 2003 yıllarında Birecik tarihi kent merkezi ile Bağlar bölgesinde gerçekleştirilen ve her seferinde iki hafta süren çalışmalar sonucunda incelenmesi planlanan tüm bölgeler taranmıştır. 2003 yılında yapılan 265 envanterle birlikte Birecik'te (2001-2003) toplam 718 kentsel kültür varlığının envanteri yapılmıştır. Bu yıl (2003) yaptığımız çalışma sırasında yaklaşık 2000 adet dijital, yaklaşık 1050 adet siyah-beyaz fotoğraf ve yaklaşık 36 adet saydam çekilmiştir. Birecik'te bu yıl gerçekleştirilen kentsel kültür varlıklarını belgeleme çalışması ile bu kentteki envanter çalışması tamamlanmıştır.

Suruç'ta bir günlük çalışmada 18 envanter hazırlanmıştır ve dijital fotoğraflar çekilmiştir. İki kişiden oluşan bir ekibin 7 günlük çalışmayla Suruç kentsel kültür varlıkları envanterini tamamlaması mümkün olacaktır.

DEĞERLENDİRME

2003 yılı çalışmaları sırasında da geçen yıllarda olduğu gibi kentsel kültür varlıklarının hızla yok olduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlem bizlere, ülkemizdeki hızlı değişime bağlı olarak yok olma süreci içine girmiş tarihsel kentlerdeki kültür varlıklarının belgelenmesinin ivedilikle yapılması gerektiğini bir kez daha göstermiştir. Bu bağlamda TÜBA tarafından başlatılan girişim ülkemizdeki ilgili bilimsel kuruluşların katılımıyla yaygınlaştırılmalı, kentlerdeki kültür varlıklarının belgelenmesi, uzmanlaşmış ekipler tarafından mümkün olduğunca hızlı yapılmalıdır. Bu amaçla gerçekleştirilebilmesi için TÜBA-TÜKSEK programı çerçevesinde merkezi bir örgütlenmenin oluşturulması gerekmektedir.

NOTLAR

1. Denizli'nin Buldan, Şanlıurfa'nın Birecik ve Suruç ilçeleri TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında kentsel kültür varlıklarının belgelenmesi amacıyla iki pilot proje olarak seçilmişlerdir (Ödekan ve Öztürk 2002: 103).
2. Sözü edilen bu kentsel kültür varlıkları envanter formları, TÜBA-TÜKSEK Kentsel Mimarlık Envanter Grubu tarafından hazırlanan kılavuzda 2003 yılında yayınlanmıştır (bkz. Batur *et al.* 2003: 45-49).
3. Birecik'in tarihi kent merkezi ve konut mimarisinin ayrı bir makalede ele alınıp incelenmesi planlandığı için bu raporda gerek surlar tarafından sınırlanan tarihi merkezin, gerekse geleneksel konut mimarisinin ayrıntılarına girilmemiştir.
4. Belgelenen alanın özelliklerine 2001 ve 2002 yılı ra-

porlarında da değinilmiştir (bkz. Ödekan ve Öztürk 2002: 109-113; Ödekan ve Öztürk 2003: 5-9).

5. Suruç'un coğrafi özellikleri hakkında M. Özdoğan tarafından 2001 yılı envanter raporunda ayrıntılı olarak bilgi verildiğinden burada tekrar ele alınmamıştır (Özdoğan ve Karul 2002: 4-7).
6. M. Özdoğan başkanlığında Mezraa-Teleilat (env. no: O39A002) höyüğünde arkeolojik kazı yapan ekibin 2001 yılında TÜBA-TÜKSEK programı kapsamında Suruç Ovasında başlattığı arkeolojik kültür varlıkları envanteri çalışması için bkz. Özdoğan ve Karul 2002: 1-101.
7. Suruç tarihi ile ilgili tüm bilgiler Aynur Durukan ve ekibi tarafından 1999 yılında yayımlanan çalışmadan alınmıştır (Durukan *et al.* 1999: 270-274).

KAYNAKÇA

- BATUR, Afife, Ayla ÖDEKAN, Aygül AĞIR ve Arzu ÖZTÜRK
2003 "Kentsel Mimarlık Envanteri Fiş Örnekleri, Envanter Kılavuzu", *Türkiye Kültür Envanteri Kılavuzu*, 21-51. İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.
- DURUKAN, Aynur, Mustafa AKPOLAT, Meryem ACAR ESER, Erdal ESER, Suat ALP, Atilla ENGİN, Muhammet GÖRÜR, Sema GÜNDÜZ, Ceren EREL ve Abdurrahman ŞENER
1999 *Birecik, Halfeti, Suruç, Bozova İlçeleri ve Rumkale'deki Taşınmaz Kültür Varlıkları*. Ankara: Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı.
- ÖDEKAN, Ayla ve Arzu ÖZTÜRK
2002 "Şanlıurfa, Birecik-Suruç Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Raporu", *Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. Birecik-Suruç 1/1*: 103-118, 228-251. (TÜBA-TÜKSEK Yayınları). İstanbul: Tür-

kiye Bilimler Akademisi.

- ÖDEKAN, Ayla ve Arzu ÖZTÜRK
2003 "Birecik-Suruç (Şanlıurfa) Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Çalışması, 2002 Yılı Raporu", *Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. Birecik-Suruç 2/1*: 2-11, 42-50. (TÜBA-TÜKSEK Yayınları). İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.

- ÖZDOĞAN, Mehmet ve Necmi KARUL
2002 "Şanlıurfa Birecik-Suruç Arkeolojik Envanter Raporu, *Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. Birecik-Suruç 1/1*: 1-101. (TÜBA-TÜKSEK Yayınları). İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.

- ÖZDOĞAN, Mehmet
2001 "Sonuç. Türkiye'de Kültür Sektörü, Yeni Bir Yapılanma İçin Stratejik Yaklaşımlar", *Türkiye'de Kültür Sektörü. Stratejik Yaklaşımlar II. Görüşler, Öneriler, Katkılar ve Sonuç*: 58-61 (yayımlanmamış rapor: Türkiye Bilimler Akademisi, İstanbul.

EK 1: BİRECİK KENTSEL MİMARLIK ÇALIŞMASI 2003 YILI ENVANTER LİSTESİ

Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0550	yapı adası	Meydan	2	
N39B0551	Abdülvahap Efendi Sok.	Meydan	2	7
N39B0552	Abdülvahap Efendi Sok. no. 8	Meydan	2	9
N39B0553	Abdülvahap Efendi Sok. no. 14	Meydan	2	13A
N39B0554	Abdülvahap Efendi Sok.	Meydan	2	13B
N39B0555	Abdülvahap Efendi Sok. no. 16	Meydan	2	15
N39B0556	Abdülvahap Efendi Sok. no. 5	Meydan	2	23
N39B0557	yapı adası	Meydan	3	
N39B0558	Abdülvahap Efendi Sok. no. 53	Meydan	3	21
N39B0559	Abdülvahap Efendi Sok. no. ?	Meydan	3	22
N39B0560	Abdülvahap Efendi Sok. no. 37	Meydan	3	28
N39B0561	Abdülvahap Efendi Sok. no. 49	Meydan	3	31
N39B0562	Abdülvahap Efendi Sok. no. 31	Meydan	3	32
N39B0563	Abdülvahap Efendi Sok. no. 29	Meydan	3	34
N39B0564	Abdülvahap Efendi Sok. no. 22	Meydan	3	36
N39B0565	Abdülvahap Efendi Sok. no. 37	Meydan	3	37
N39B0566	Abdülvahap Efendi Sok. no. 115	Meydan	3	38A
N39B0567	Abdülvahap Efendi Sok. no. 24-25?	Meydan	3	38B
N39B0568	Abdülvahap Efendi Sok. no. 23	Meydan	3	39
N39B0569	Abdülvahap Efendi Sok. no. 29	Meydan	3	41
N39B0570	Abdülvahap Efendi Sok. no. 13	Meydan	3	50
N39B0571	Abdülvahap Efendi Sok. no. 5	Meydan	3	51
N39B0572	yapı adası	Merkez	5	
N39B0573	İnönü Cad. no. ? (kütüphane)	Merkez	5	1
N39B0574	yapı adası	Meydan	11	
N39B0575	Abdülvahap Efendi Sok. no. 26	Meydan	11	7

Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0576	Abdülvahap Efendi Sok. no. 30	Meydan	11	9
N39B0577	Abdülvahap Efendi Sok. no. 32	Meydan	11	10
N39B0578	yapı adası	Meydan	14	
N39B0579	Atatürk Bulvarı (Fevzi Paşa İlkokulu)	Meydan	14	6
N39B0580	Açıkan Sok. no. 3 / Urfa Yolu	Meydan	14	10
N39B0581	?	Meydan	14	38
N39B0582	yapı adası	Meydan	15	
N39B0583	Açıkan Sok. no. 3	Meydan	15	?
N39B0584	Açıkan Sok. no. 13	Meydan	15	5
N39B0585	yapı adası	Meydan	16	
N39B0586	Kuşçular Sok. no. 13	Meydan	16	3
N39B0587	Açıkan Sok. no. 101	Meydan	16	7 (yarısı)
N39B0588	yapı adası	Merkez	174	
N39B0589	Hasan Baba Sok.no.?	Merkez	174	5
N39B0590	yapı adası	Merkez	176	
N39B0591	Hasan Baba Hamamı	Merkez	176	3
N39B0592	Hasan Baba Sok. no. 6	Merkez	176	12
N39B0593	Hasan Baba Sok. no. 8	Merkez	176	13
N39B0594	Hasan Baba Sok. no. 10	Merkez	176	14
N39B0595	yapı adası	Saha	202	
N39B0596	Çıkmaz Sok. no. 15-17	Saha	202	19-20
N39B0597	Abbasağa Sok. no. 7	Saha	202	29
N39B0598	Bağlar Yolu no. 136	Saha	202	33
N39B0599	Atatürk İlkokulu Cad. no. 52	Saha	202	34 (1)
N39B0600	Atatürk İlkokulu Cad. no. 46	Saha	202	43
N39B0601	Abbasağa Sok. no. 28	Saha	202	48
N39B0602	yapı adası	Saha - Hoca Şerif	237	
N39B0603	Kemaliye Sok. no. 20	Saha	237	07
N39B0604	Şaso Ahmet Sok. no. ?	Saha	237	19
N39B0605	Şaso Ahmet Sok. no. ?	Saha	237	20
N39B0606	Şaso Ahmet Sok. no. 12	Saha	237	25
N39B0607	Şaso Ahmet Sok. no. 8	Saha	237	27
N39B0608	Şaso Ahmet Sok. no. 2	Saha	237	30
N39B0609	yapı adası	Saha - Hoca Şerif	238	

Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0610	Atatürk İlkokulu Cad. no. ?	Hoca Şerif	238	2
N39B0611	yapı adası	Hoca Şerif	239	
N39B0612	Akdeniz Sok. no. 38	Hoca Şerif	239	3
N39B0613	Akdeniz Sok. no. 48	Hoca Şerif	239	5
N39B0614	yapı adası	Hoca Şerif	240	
N39B0615	Akdeniz Sok. no. 1	Hoca Şerif	240	1
N39B0616	Akdeniz Sok. no. 3	Hoca Şerif	240	2
N39B0617	Akdeniz Sok. no. 5	Hoca Şerif	240	3
N39B0618	Akdeniz Sok. no. 15	Hoca Şerif	240	6
N39B0619	yapı adası	Hoca Şerif - Saha	241	
N39B0620	Akdeniz Sok. no. 30	Hoca Şerif	241	6
N39B0621	Fevzi Çakmak Sok. no. 86	Saha	241	14
N39B0622	İlkokul Cad. no. 74	Saha	241	14(yarısı)
N39B0623	Gültepe Sok. no. ? (Gültepe Cami)	Hoca Şerif	241	21
N39B0624	Gültepe Sok. Çıkmazı no. 39	Hoca Şerif	241	26
N39B0625	Çıkmaz Sok. no. 37	Hoca Şerif	241	32
N39B0626	Akdeniz Sok. no. 19	Hoca Şerif	241	38
N39B0627	Akdeniz Sok. no. 6	Hoca Şerif	241	39
N39B0628	Akdeniz Sok. no. 43	Hoca Şerif	241	42
N39B0629	Akdeniz Sok. no. 49	Hoca Şerif	241	44 (2)
N39B0630	yapı adası	Hoca Şerif	245	
N39B0631	Balkan Sok. no. 34/1	Hoca Şerif	245	1
N39B0632	Balkan Sok. no. 34/2	Hoca Şerif	245	2
N39B0633	Sağlık Ocağı Sok. no. ?	Hoca Şerif	245	9
N39B0634	Sağlık Ocağı Sok. no. 75	Hoca Şerif	245	11(yarısı)
N39B0635	Sağlık Ocağı Sok. no. 63	Hoca Şerif	245	20
N39B0636	Sağlık Ocağı Sok. no. 61	Hoca Şerif	245	21
N39B0637	Sağlık Ocağı Sok. no. ?	Hoca Şerif	245	23
N39B0638	yapı adası	Hoca Şerif	246	
N39B0639	Güllü Mustafa Sok. no. 18	Hoca Şerif	246	5
N39B0640	Sağlık Ocağı Yokuşu Sok. no. 47	Hoca Şerif	246	19
N39B0641	Sağlık Ocağı Yokuşu Sok. no. 33	Hoca Şerif	246	21
N39B0642	Sağlık Ocağı Yokuşu Sok. no. 29	Hoca Şerif	246	21
N39B0643	yapı adası	Hoca Şerif	247	
N39B0644	Hakim Baba Sok. no. 8	Hoca Şerif	247	3

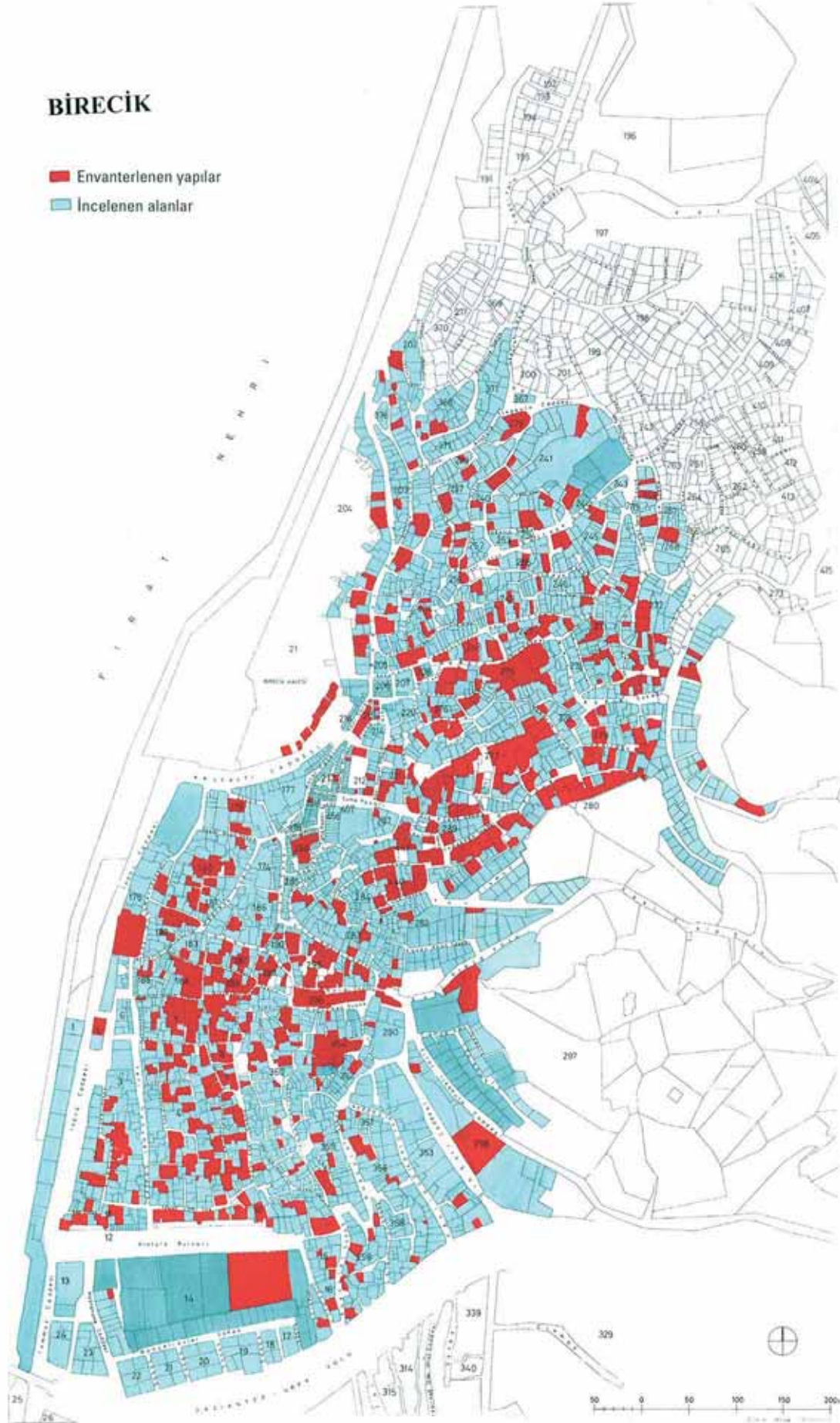
Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0645	Harputlu Sok. no. 10	Hoca Şerif	247	7
N39B0646	Hoca Şerif Sok. no. 23	Hoca Şerif	247	9
N39B0647	Sağlık Ocağı Sok. no. 13	Hoca Şerif	247	13
N39B0648	Sağlık Ocağı Sok. no. 11	Hoca Şerif	247	14
N39B0649	Hasan Baba Sok. no. 4	Hoca Şerif	247	23
N39B0650	yapı adası	Hoca Şerif	249	
N39B0651	Hacı Baba Sok. no. 28	Hoca Şerif	249	6
N39B0652	Harputlu Sok. no. 27	Hoca Şerif	249	20
N39B0653	Harputlu Sok. no. 19	Hoca Şerif	249	24
N39B0654	Harputlu Sok. no. 9	Hoca Şerif	249	29
N39B0655	Harputlu Sok. no. 7	Hoca Şerif	249	31
N39B0656	Harputlu Sok. no. 1	Hoca Şerif	249	34
N39B0657	yapı adası	Hoca Şerif	251	
N39B0658	Hakim Baba Sok. no. 54	Hoca Şerif	251	5
N39B0659	yapı adası	Hoca Şerif	252	
N39B0660	Gültepe Sok. no. 1	Hoca Şerif	252	1
N39B0661	yapı adası	Hoca Şerif	253	
N39B0662	Gültepe Sok. no. 15	Hoca Şerif	253	3
N39B0663	yapı adası	Hoca Şerif	255	
N39B0664	Balkan Sok. no. 64	Hoca Şerif	255	1
N39B0665	Balkan Sok. no. 54	Hoca Şerif	255	5
N39B0666	Balkan Sok. no. 44	Hoca Şerif	255	12
N39B0667	yapı adası	Cumhuriyet	257	
N39B0668	Mazman Sok. no. 55	Cumhuriyet	257	25
N39B0669	Mazman Sok. no. 53	Cumhuriyet	257	26
N39B0670	Mazman Sok. no. 37	Cumhuriyet	257	33
N39B0671	?	Cumhuriyet	257	44
N39B0672	Mazman Sok. no. 1	Cumhuriyet	257	52
N39B0673	Kazı Mağarası Sok. no. 6	Cumhuriyet	257	55
N39B0674	yapı adası	Cumhuriyet	268	
N39B0675	Tan Sok. no. 10	Cumhuriyet	268	11
N39B0676	yapı adası	Cumhuriyet	269	
N39B0677	Nacar Şerif Sok. no. ?	Cumhuriyet	269	3
N39B0678	Nacar Şerif Sok. no. 99	Cumhuriyet	269	5
N39B0679	Nacar Şerif Sok. no. 48	Cumhuriyet	269	10
N39B0680	Nacar Şerif Sok. no. 6	Cumhuriyet	269	13
N39B0681	yapı adası	Cumhuriyet	271	
N39B0682	Sağlık Ocağı Sok. no. 66	Cumhuriyet	271	13A
N39B0683	?	Cumhuriyet	271	14B
N39B0684	?	Cumhuriyet	271	15
N39B0685	?	Cumhuriyet	271	16
N39B0686	Nacar Şerif Sok. no. 1	Cumhuriyet	271	19

Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0687	?	Cumhuriyet	271	20
N39B0688	Hoca Şerif Sok. no. 22	Cumhuriyet	271	36
N39B0689	Sağlık Ocağı Çıkması no. 18	Cumhuriyet	271	38
N39B0690	Sağlık Ocağı Sok. no. 26	Cumhuriyet	271	39
N39B0691	Sağlık Ocağı Sok. no. 16	Cumhuriyet	271	40
N39B0692	Molla Selim Sok no. 3	Cumhuriyet	271	43
N39B0693	Molla Selim Sok no. 5	Cumhuriyet	271	44
N39B0694	Molla Selim Sok no. 11	Cumhuriyet	271	48-49
N39B0695	?	Cumhuriyet	271	51
N39B0696	Molla Selim Sok no. 17	Cumhuriyet	271	57
N39B0697	Molla Selim Sok no. 41	Cumhuriyet	271	59
N39B0698	?	Cumhuriyet	271	60
N39B0699	Molla Selim Sok no. 32	Cumhuriyet	271	63
N39B0700	Molla Selim Sok no. 33	Cumhuriyet	271	64
N39B0701	Molla Selim Sok no. 31	Cumhuriyet	271	65
N39B0702	Molla Selim Sok no. 37	Cumhuriyet	271	66
N39B0703	Molla Selim Sok no. 19	Cumhuriyet	271	70
N39B0704	Molla Selim Sok no. 17	Cumhuriyet	271	71
N39B0705	yapı adası	Cumhuriyet	272	
N39B0706	Çelen Sok. no. 3	Cumhuriyet	272	14
N39B0707	Nacar Şerif Sok. no. 2	Cumhuriyet	272	35
N39B0708	Nacar Şerif Sok. no. 28	Cumhuriyet	272	39
N39B0709	Nacar Şerif Sok. no. 14	Cumhuriyet	272	42
N39B0710	Nacar Şerif Sok. no. 20	Cumhuriyet	272	44
N39B0711	Nacar Şerif Sok. no. 22	Cumhuriyet	272	45
N39B0712	Nacar Şerif Sok. no. 26	Cumhuriyet	272	47
N39B0713	Nacar Şerif Sok. no. 34	Cumhuriyet	272	52
N39B0714	Nacar Şerif Sok. no. 38	Cumhuriyet	272	55
N39B0715	Nacar Şerif Sok. no. 42	Cumhuriyet	272	56
N39B0716	Nacar Şerif Sok. no. 44	Cumhuriyet	272	57
N39B0717	yapı adası	Sancak	280	
N39B0718	Dikyokuş Sok. no. 6	Sancak	280	5
N39B0719	Dikyokuş Sok. no. 8	Sancak	280	6
N39B0720	Dikyokuş Sok. no. 2/1	Sancak	280	8 (2)
N39B0721	Dikyokuş Sok. no. 12/2	Sancak	280	8 (3)
N39B0722	Dikyokuş Sok. no. ?	Sancak	280	105
N39B0723	Dikyokuş Sok. no. 42	Sancak	280	109 (2)
N39B0724	Dikyokuş Sok. no. 42	Sancak	280	110
N39B0725	Dikyokuş Sok. no. 44	Sancak	280	111
N39B0726	Dik Yokuş Sok. no. 54	Sancak	280	115
N39B0727	?	Sancak	280	116A

Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0728	Dik Yokuş Sok. no. ?	Sancak	280	116B
N39B0729	Dik Yokuş Sok. no. 42	Sancak	280	117
N39B0730	Dik Yokuş Sok. no. 66	Sancak	280	118
N39B0731	Dik Yokuş Sok. no. 66	Sancak	280	120
N39B0732	Dik Yokuş Sok. no. 72	Sancak	280	121
N39B0733	Dik Yokuş Sok. no. 76	Sancak	280	123
N39B0734	Dik Yokuş Sok. no. 74	Sancak	280	124
N39B0735	Dik Yokuş Sok. no. 80	Sancak	280	125
N39B0736	Dik Yokuş Sok. no. 80	Sancak	280	126
N39B0737	Dik Yokuş Sok. no. 84	Sancak	280	127
N39B0738	Kadirağa Sok no. 26	Cumhuriyet	280	128
N39B0739	Kadirağa Sok no. 30	Cumhuriyet	280	129
N39B0740	Kadirağa Sok no. 24	Cumhuriyet	280	131
N39B0741	Kadirağa Sok no. 18	Cumhuriyet	280	134
N39B0742	Dik Yokuş Sok. no. ?	Sancak	280	135
N39B0743	Kadirağa Sok no. 4	Cumhuriyet	280	140
N39B0744	Kadirağa Sok. no. ?	Cumhuriyet	280	141
N39B0745	Kadirağa Sok no. 8	Cumhuriyet	280	142
N39B0746	Kadirağa Sok no. 12	Cumhuriyet	280	144
N39B0747	Dik Yokuş Sok. no. 70	Sancak	280	147
N39B0748	yapı adası	Kurtuluş	298	
N39B0749	?	Kurtuluş	298	4
N39B0750	Fırat İlkokulu Cad. (Fırat İlkokulu)	Kurtuluş	298	?
N39B0751	yapı adası	Kurtuluş	353	
N39B0752	Eski Urfa Cad. Çıkma Sok. no. 19	Kurtuluş	353	31
N39B0753	Şıhsatı Cad. no. 40	Kurtuluş	353	37
N39B0754	yapı adası	Kurtuluş	356	
N39B0755	Adalı Çıkma Sok. no. 6	Kurtuluş	356	4
N39B0756	Kurtuluş Sok. no. 27	Kurtuluş	356	1-7
N39B0757	Adalet Çıkma Sok. no. 16	Kurtuluş	356	10
N39B0758	Kuşçular Sok. no. 33	Kurtuluş	356	12
N39B0759	Kuşçular Sok. no. 7	Kurtuluş	356	27
N39B0760	Eski Urfa Cad. Çıkma Sok. no. 20	Kurtuluş	356	29
N39B0761	Doğan Sok. no. 27	Kurtuluş	356	42
N39B0762	Doğan Sok. no. 25	Kurtuluş	356	42
N39B0763	Doğan Sok. no. 37	Kurtuluş	356	52
N39B0764	yapı adası	Kurtuluş	359	
N39B0765	Kuşçular Sok. no. 67	Kurtuluş	359	5
N39B0766	Çalgıcılar Sok. no. 20	Kurtuluş	359	7

Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0767	Kuşçular Sok. no. 45	Kurtuluş	359	12
N39B0768	Kuşçular Sok. no. 41	Kurtuluş	359	14
N39B0769	Çalgıcılar Sok. no. 16	Kurtuluş	359	26
N39B0770	Kuşçular Sok. no. ?	Kurtuluş	359	27
N39B0771	Kuşçular Sok. no. 77	Kurtuluş	359	30
N39B0772	yapı adası	Saha	366	
N39B0773	Kemaliye Sok. no. 7	Saha	366	13
N39B0774	Kemaliye Sok no. 5	Saha	366	14
N39B0775	Abbasağa Sok. no. 1	Saha	366	15
N39B0776	Abbasağa Sok. no.?	Saha	366	16
N39B0777	Yeşiltepe Sok. no. 13	Cumhuriyet	268	3
N39B0778	Mecan Kapısı Kuzey Surları	Cumhuriyet	272	-
N39B0779	Urfa Kapısı Kuzey Surları	Sancak	280	-
N39B0780	Urfa Kapısı Güney Surları	Sancak	290	-
N39B0781	Meydan Kapısı Surları	Meydan	10-11	-
N39B0782	M. Emin Akan Cad. (Tekke Camii)	Meydan	10	
N39B0783	On Temmuz Cad. (Köprü Camii)	Meydan	25	1
N39B0784	Hamdi Öztürk Cad. (Harran Üniv. M.Y.O. Binası)	Meydan		
N39B0785	Sağlık Ocağı Cad. (Mağara Camii)	Saha	275	11
N39B0786	Birecik Kalesi	Merkez	204	21
N39B0787	Şeyh Müftah Türbesi	Merkez	204	21

Env. no.	Yapı türü/ Adı	Mahalle	Ada	Parsel
N39B0788	Meçan Kapısı	Cumhuriyet	280	26
N39B0789	Sağlık Ocağı Cad. (Küçük Hamam)	Saha	275	-
N39B0790	Şeyh Muhammed Zehravey Mescidi	Merkez		
N39B0791	Eski Kışla Yolu	Cumhuriyet	257	10
N39B0792	Eski Kışla Yolu	Cumhuriyet	257	15
N39B0793	?	Cumhuriyet	257	16
N39B0794	Göz Bahçesi no. 3	Cumhuriyet	257	21
N39B0795	?	Cumhuriyet	257	62
N39B0796	?	Sancak	280	62
N39B0797	Aydın Sok. no. 3	Kurtuluş	297	9
N39B0798	Aydın Sok.	Kurtuluş	297	11
N39B0799	Eski Kışla Yolu no. 60 (Şih Hasan Türbesi)	Kurtuluş	297	19
N39B0800	Aydın Sok. no. 21	Kurtuluş	297	23
N39B0801	Eski Kışla Yolu no. 84	Kurtuluş	297	29
N39B0802	Eski Kışla Yolu	Kurtuluş	297	30
N39B0803	Fırat İlkokulu Yolu no. 67	Kurtuluş	297	37
N39B0804	?	Kurtuluş	297	79
N39B0805	Fırat İlkokulu Yolu no. ?	Kurtuluş	298	21
N39B0806	Göz Bahçesi no. ?	Cumhuriyet	419	2
N39B0807	?	Cumhuriyet	419	7
N39B0808	Eski Kışla Yolu no. 20	Kurtuluş	419	8
N39B0809	Eski Kışla Yolu no. ?	Kurtuluş	419	10
N39B0810	Eski Kışla Yolu no. 38	Kurtuluş	419	12
N39B0811	Eski Kışla Yolu no. 35	Kurtuluş	419	13

Şek. 1. Birecik ilçe merkezinde 2001-2003 yıllarında incelenen alan ve envanterlenen yapıların dağılımı.

Levha 2

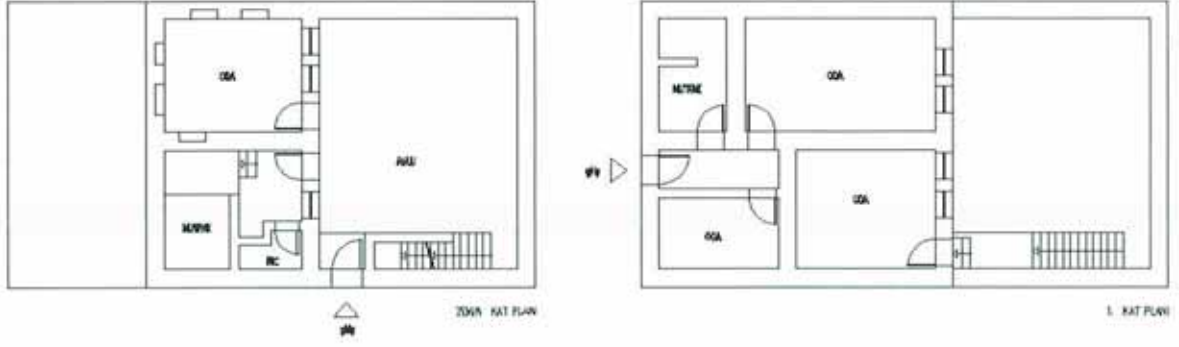

Res. 1. Birecik Kalesi.

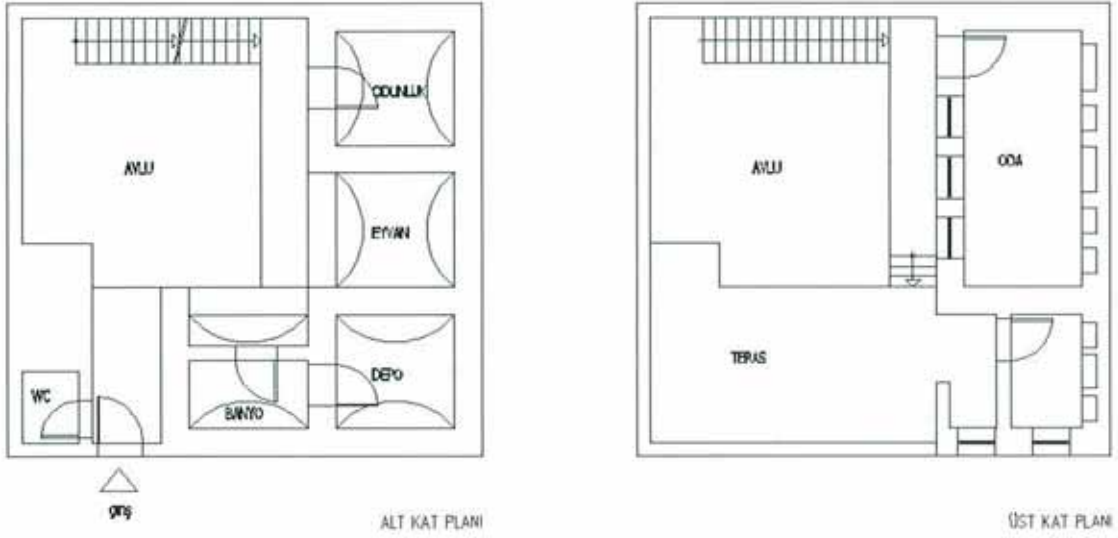

Res. 3. Urfa Kapısı Caddesine açılan merdivenli bir sokak (env. no? N39B0143), Birecik.

Res. 2. Kureyş Çıkmaındaki kabaltı (env. no: N39B0398), Birecik.

Şek. 2. Mekânların bir grup halinde avlunun sadece bir kenarında bulunduğu avlulu plan tipi örneği. Birecik, Meydan Mahallesi, 16 ada, 3 parselde bulunan yapı (env. no: N39B0586).

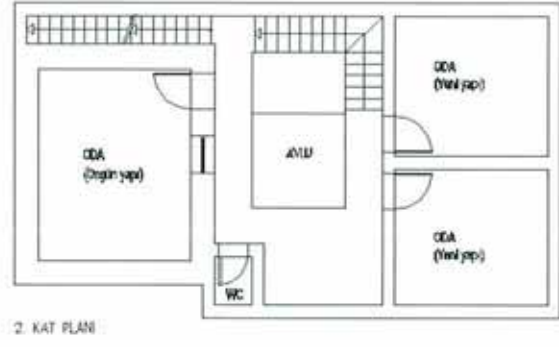
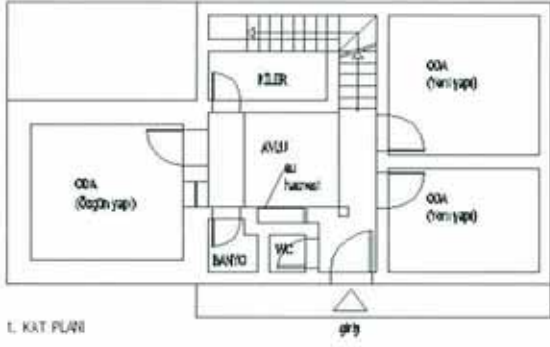
Şek. 3. Mekânların avlunun iki kenarında "L" şeklinde yerleştirildiği avlulu plan tipi örneği; Birecik, Meydan Mahallesi, 3 ada, 34 parselde bulunan konut (env. no: N39B0563).

Şek. 4. Mekânların avlunun iki yanında gruplandığı avlulu plan tipine örnek; Birecik, Meydan Mahallesi, 3 ada, 21 parselde bulunan konut (env. no: N39B0558).

Şek. 5. Mekân gruplarının avlunun üç kenarını "U" şeklinde çevirdiği avlulu plan tipi örneği; Birecik, Meydan Mahallesi, 16 ada, 7 parsel (env. no: N39B0587).

Levha 4

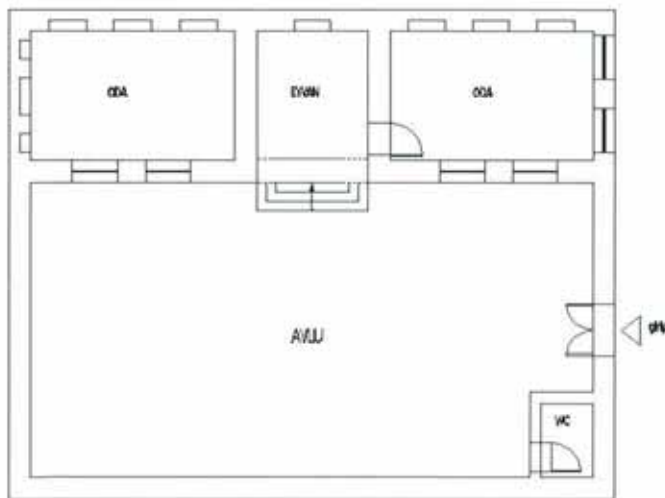
Şek. 6. Avlunun dört yanının da mekânlarla çevrildiği avlulu plan tipi örneği: 241 ada, 44-2 parselde bulunan konut (env. no: N39B0629), Birecik.

Res. 4. Suruç'tan eyvanlı bir konut örneği.

Res. 5. Suruç'tan bir eyvan.

Şek. 7. Eyvanlı ve avlulu bir konut örneği (env. no: N40B0017). Cumhuriyet Mahallesi, Lale Sokak no. 51, Suruç.

Boyabat (Sinop) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003

Nadide SEÇKİN*/ Rabia ÖZAKIN**/ Ayten ERDEM*/ Uzay YERGÜN*/ Dilek MAŞALI***

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Sinop, Boyabat, kentsel mimarlık, geleneksel konut, Cumhuriyet Devri, hımiş yapı

Sinop, Boyabat, urban architecture, traditional house, Republican period, hımiş building

ÖZET/ SUMMARY

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yürütülen Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında ki "Boyabat (Sinop) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri", 2002-2003 yıllarında gerçekleştirilen alan ve büro çalışması ile tamamlanmıştır.

Boyabat kentsel mimarlık envanteri çalışmasının 2002 yılında gerçekleştirilen birinci döneminde, 1996 tarihli Boyabat Koruma İmar Planında "Kentsel SIT" alanı olarak gösterilen bölgelerde belgeleme yapılmıştır. Projenin, 25 Haziran - 7 Temmuz 2003 tarihleri arasında alan çalışması gerçekleştirilen ikinci döneminde ise Kentsel SIT alanı sınırları dışında çalışılarak 300 adet envanter formu hazırlanmıştır. Bu belgeleme çalışması sırasında 1080 siyah-beyaz, 300 renkli fotoğraf ve 580 renkli saydam çekilmiştir. Alan çalışması sırasında 22 geleneksel konutun esas yaşam katlarının ölçülü plan krokileri alınmıştır.

Boyabat Kentsel SIT alanı sınırları dışındaki bölgelerde, geleneksel konut dokusunun -zaman zaman kesintilere uğrasa da- süreklilik gösterdiği görülmektedir. SIT alanı dışındaki geleneksel konutlar, SIT içindeki geleneksel konutlara kıyasla daha geç dönemde yapılmış mütevazı örneklerdir. SIT alanı sınırları dışında bulunan gelenek-

The "Boyabat (Sinop): Inventory of Urban Cultural Properties," which is part of the Turkish Cultural Inventory Project run by the Turkish Academy of Sciences, was completed through field and office work carried out in 2002 and 2003.

In the first part of the research on the Boyabat urban architecture inventory that was done in 2002, work was carried out in the areas of the urban historical region indicated in the 1996 Boyabat Implementation Plan. In the second part of research, which was carried out during June 25 - July 7, 2003, 300 inventory index cards were prepared while working outside the urban historical area boundaries. During this documentation work, 1080 black and white photographs, 300 color photographs and 580 color slides were made. During the area study, 22 measured plans of the basic inhabitation areas of the traditional houses were drawn.

In the regions lying outside the urban historical area the traditional framework of housing continued, though with some interruptions. The traditional houses in this research area consisted of modest examples that were constructed at a later period, in comparison with the traditional houses inside the historical area. It is possible to group the tradi-

* Doç. Dr. Nadide SEÇKİN (Proje Yürütücüsü); Dr. Ayten ERDEM (Proje Yürütücü Yardımcısı); Dr. Uzay YERGÜN/ Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi, Beşiktaş İSTANBUL

** Yrd. Doç. Dr. Rabia ÖZAKIN (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ YTÜ Meslek Yüksek Okulu, İSTANBUL

*** Dilek MAŞALI (Mimar)

sel konutları yapıldıkları döneme göre, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başına tarihlenen Osmanlı Devri konutları ve Cumhuriyet Devri konutları olarak sınıflandırmak mümkündür. Cumhuriyet Devri konutlarına genellikle, kent merkezinin güneydoğusunda yer alan, ızgara planlı ada ve sokak düzenine sahip kısımlarda rastlanmaktadır.

"Boyabat Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri" çalışmaları, Türkiye Bilimler Akademisi - Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) kapsamındaki Türkiye Kültür Envanteri Projesinin pilot bölgeleri dışında olduğundan Boyabat Belediyesinin ve Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörlüğünün mali destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

GİRİŞ

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında gerçekleştirilen Boyabat (Sinop) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri, 2002 yılında başlatılmış ve 2003 yılında gerçekleştirilen alan ve büro çalışması ile tamamlanmıştır. Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında, adı geçen bölgedeki verileri saptamak ve ülke genelinde hedeflenen kentsel mimarlık belgeleme sisteminin oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın ikinci dönemi 25 Haziran - 7 Temmuz 2003 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu dönemde, 1996 tarihli Boyabat Koruma İmar Planında belirlenen SIT bölgeleri dışındaki alanlarda yer alan, korunması gerekli kentsel kültür varlıkları belgelenmiştir.

Çalışma grubu, Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Nadide Seçkin, Yrd. Doç. Dr. Rabia Özakin, Dr. Ayten Erdem yürütücülüğünde Dr. Uzun Yergün, Mimar Dilek Maşalı ile önlisans öğrencileri Deniz Çokcan, Didem Toygun ve Elçin Diker'den oluşmaktadır. Alan araştırması sonrasında yapılan büro çalışmalarına YTÜ Mimarlık Fakültesi lisans öğrencileri Ferdi Seymen ile Özgür Pamukçu katkıda bulunmuşlardır.

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi ilke ve yöntemleri doğrultusunda gerçekleştirilen Boyabat kentsel kültür varlıkları envanterinin 2003 yılı alan çalışmasında, yerleşmenin ve mimari düzenin tespiti yapılmış, girilebilen konutlarda zemin katların ve esas yaşam katlarının ölçülüp plan kroki-leri çizilmiş, bunun yanı sıra gündelik yaşama ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. İki yıl süren envanter çalışması sırasında toplam 694 envanter formu hazırlanmıştır.

Yıldız Teknik Üniversitesi ve Türkiye Bilimler Akademisi işbirliğinde, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür

tional houses that are outside the Boyabat urban historical area according to when they were built. Some are Ottoman period houses that are dated to the end of the 19th century and the beginning of the 20th century and others are Republican period houses. Generally the Republican period houses are found in places where there is a grid plan of blocks and streets southeast of the city center.

Because the Boyabat urban cultural properties inventory was not within the scope of the "TÜBA-TÜKSEK Pilot Project," it was sponsored by the Rectorate of Yıldız Technical University's as well as by the Boyabat Municipality.

Envanteri Projesi kapsamında gerçekleştirilen Boyabat Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri alan çalışmasının ulaşım, konaklama, yemek ve kısmi malzeme giderleri Boyabat Belediyesi tarafından karşılanmıştır. Bu proje, Boyabat Belediye Başkanı Sayın Hasan Kara ile Sayın Prof. Dr. Abdurrahman Dodurgalı'nın öneri ve destekleri ile gerçekleştirilmiştir; adı geçen kişiler ile tüm ilgililere¹ ve Boyabat halkına teşekkür borçluyuz.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

YÖNTEM

2003 yılı Boyabat kentsel kültür varlıkları envanteri çalışması 2002 yılında olduğu gibi, yazı, fotoğraf, çizim ve kısmen GPS (Global Positioning System) aleti ile yapılan dört farklı türde belgelemeyi kapsamaktadır.

Yazılı belgeleme

Yazılı belgelemede, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri pilot proje çalışmaları için önceden hazırlanmış olan yerleşme ve anıt envanter formları kullanılmıştır. Belgelemede, kentsel kültür varlıkları için geliştirilmiş olan "yerleşme envanter formu" yapı adaları, "anıt envanter formu" ise tek yapı ve diğer kentsel kültür varlıkları için doldurularak kentsel mimarinin günümüzdeki durumu saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bir alan günlüğü tutularak her gün yapılan işler ve görüşmeler not edilmiştir.

Fotoğrafla belgeleme

Fotoğrafla belgelemede, toplam 300 envanter için 1080 adet siyah-beyaz, 300 adet renkli fotoğraf ve 580 adet renkli saydam çekilmiştir. Evlerin genel görünimleri ve eğer varsa özgün nitelikli mimari ele-

manları olan meydan, çeşme, su kanalı, anıt ağaç ve ağaç grubu gibi kentsel doku bileşenleri ve sosyal yaşama ilişkin eylemlerin belgelenmesinde siyah-beyaz fotoğraf kullanılmıştır. Özgün niteliklerini koruyan doğal çevre ve mimari öğeler ise ayrıca renkli saydam ile belgelenmiştir. Alan araştırması sırasında, fotoğraf ve saydam çekimleri numaralandırılmış, gerekli notlarla birlikte listelenmiş ve harita üzerinde çekim yönleri ile belirtilmiştir. Çalışma sonrasında tüm görsel malzeme sınıflandırılmış, envanter numarasını esas alan bir dosyalama sistemi içinde arşivlenmiş ve kullanılmaya hazır hale getirilmiştir.

Çizimle belgeleme

Belgeleme çalışmasında, anıt envanter formları hazırlanan yapılardan içine girilebilenlerin, zemin ve esas yaşam katlarının plan krokileri alınarak çizimle belgeleme yapılmıştır. Bu yöntem, hem SIT içindeki hem dışındaki alanlarda yer alan geleneksel konutların planlama ilkelerini saptayabilmek açısından yararlı olmuştur. İkinci çalışma dönemi kapsamında 76 yerleşme ve 224 anıt envanter formu hazırlanmış, 6'sı SIT alanı içinde bulunan 22 konutun 1/200 ölçekli plan krokileri çizilmiştir.

GPS aleti ile belgeleme

Boyabat kentsel kültür varlıkları envanterinin alan çalışmasında Boyabat Belediyesinden temin edilen 1975 ve 1979 tarihli 1/1000 ölçekli "halihazır" haritalar ile 1996 tarihli Koruma İmar Planı paftaları bilgisayar ortamında yeniden çizilerek kullanılmıştır. Merkezden uzak olan yerlerde ve merkezde bulunan bir kısım yapının coğrafi konum bilgileri GPS aleti kullanılarak belirlenmiş² ve envanter formlarına kaydedilmiştir.

AYRINTILI ANLATIM

Alanın sınırları ve geleneksel kent dokusu

Boyabat Kentsel SIT alanı, 23 Ekim 1987 tarihli ve 3772 sayılı Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma (KTVK) Kurulu kararına göre, farklı büyüklükte ve birbiriyle bağlantısız durumda 4 ayrı kentsel SIT bölgesine ayrılmıştır (lev. 1: şek. 1). Bu SIT bölgelerinin geniş alanlı olanı, Boyabat Kalesinin doğusunda ve güneydoğusunda bulunan ve geleneksel çarşısı da içine alan I numaralı SIT bölgesidir. Kentin çekirdeğini oluşturan bu SIT bölgesinin tamamına yakın kısmı, kentin en eski mahallesi olduğu düşünülen Gökdere Mahallesi ile Kemal Dede ve Zincirlikuyu mahallelerinin içinde kalmaktadır. Ayrıca, Cami-i Kebir ve Kumluk mahallelerinin küçük birer bölümü de bu bölge sınırları içindedir. I numaralı SIT bölgesine kıyasla çok küçük bir alanı kaplayan II numaralı SIT bölgesi, Adnan Menderes Bulvarının kuzeydoğusunda kalmakta ve Cami-i Kebir ile Kumluk mahallelerinin oldukça sınırlı bir kısmını

içermektedir. Kolaz Çayının kuzeyinde kalan III ve IV numaralı SIT bölgeleri ise tamamen Kemal Dede Mahallesi sınırları içindedir. Boyabat kentsel kültür varlıkları envanterinin 2002 yılında gerçekleştirilen ilk döneminde, yukarıda dört bölüm olarak tanımlanan Boyabat Kentsel SIT alanı sınırları içinde yer alan kentsel öğeler belgelenmiştir.

Envanter çalışmasının 2003 yılında gerçekleştirilen ikinci döneminde ise Boyabat Kentsel SIT Alanı sınırları dışında kalan kentsel kültür varlıklarının envanteri yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen verilere göre, SIT alanının sınırları dışında yer alan geleneksel konutların, içindekilere göre daha mütevazı oldukları ve daha geç dönemde yapıldıkları söylenebilir. Ancak, gerek SIT alanı içindeki gerekse dışındaki geleneksel konutlar –plan şemaları, cephe düzenleri ve yapısal özellikleri bakımından– ana hatları ile birbirlerine benzemekte ve kentin geleneksel dokusunda süreklilik oluşturmaktadır (lev. 8: res. 15).

Gökdere, Zincirlikuyu ve Kemal Dede mahallelerinin I numaralı SIT bölgesini çevreleyen kısımlarında, yer yer yükselen apartmanlara karşın organik sokak oluşumu ve geleneksel konut dokusu devam etmektedir (lev. 8: res. 16; lev. 9: res. 17; lev. 10: res. 24). Zincirlikuyu Mahallesi, I numaralı SIT bölgesini güneydoğudan çevreleyen kısımlarında ve Kumluk Mahallesi batısında ise ızgara planlı olarak nitelendirebileceğimiz sokak oluşumu görülmektedir. Geleneksel sokak dokusundan farklılık gösteren bu oluşum, Cumhuriyet'in ilanından sonra kentin bu alanlara doğru planlı şekilde geliştiğini göstermektedir. Kentin bu yöndeki gelişimi günümüzde de devam etmektedir.

Kumluk ve Cami-i Kebir mahallelerinin II numaralı SIT bölgesini çevreleyen kısımlarında organik sokak oluşumu hâlâ mevcut olmakla birlikte, geleneksel konut dokusu yüksek apartmanlarla yer yer kesintiye uğramaktadır (lev. 2: şek. 2; lev. 3: şek. 3). I ve II numaralı SIT bölgeleriyle III numaralı SIT bölgesi arasında uzanan Kolaz Çayı ile çayın her iki yanında yer alan bağlar-bahçeler, kentin öncelikle korunması ve değerlendirilmesi gereken alanlarıdır. Ancak günümüzde, Kolaz Çayının sadece I numaralı SIT bölgesini çevreleyen kısmı dinlence (rekreasyon) alanı olarak değerlendirilmekte, çayın çevresindeki diğer alanlarda apartmanlar yükselmektedir (lev. 13: res. 50). Kolaz Çayının, Kalebağı Mevkiinden başlayarak kent içine dağılan arklarının kenarlarında, büyük bahçeler içinde geleneksel konutlar ve kullanılmayan bir değirmen (env. no: L30B0425/ lev. 8: res. 13-14) mevcuttur. Cami-i Kebir Mahallesi sınırları içindeki Erenlik Tepesinde, geleneksel konutların yanı sıra gecekondu da bulunmaktadır. Kemal Dede Mahallesi IV numaralı SIT bölgesini çevreleyen kuzeybatı kısmında ise organik sokak dokusunun devam ettiği, ancak konutların niteliksiz olduğu görül-

mektedir. III ve IV numaralı SIT bölgelerinin dışında kalan Sinop-Boyabat Yolu çevresinde ise yüksek apartmanlar yer almaktadır.

Boyabat Kalesinin bulunduğu tepenin güneybatı eteklerinde, kent merkezine yürüme mesafesinde bulunan Kalebağı Mevkiindeki bahçelerde "bağ evi" olarak nitelendirilen, özgün nitelikli birkaç geleneksel konut bulunmaktadır (lev. 7: res.7-8; lev. 13: res. 51-52).

Kentsel SIT sınırları dışındaki geleneksel konutların plan özellikleri

Boyabat Kentsel SIT alanı sınırları dışında bulunan geleneksel konutlar yapıldıkları döneme göre, 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında yapılan Osmanlı Devri konutları ve 20. yüzyıl ortalarında yapılan Cumhuriyet Devri konutları olarak iki grupta ele alınabilir. Bunlardan Osmanlı Devrinde yapılan geleneksel konutlar, Kentsel SIT alanı içindeki geleneksel konutlarla benzer nitelikler taşımaktadır. Geleneksel yapım sisteminden betonarme yapım sistemine geçiş sürecini yansıtan Cumhuriyet Devri konutları da diğer geleneksel konutlarla genelde bir benzerlik ve uyum içinde olmakla birlikte, balkonlu plan şemaları, dışa açık cephe biçimlenişleri ve yapım sistemindeki bazı özellikleri ile ayırt edilebilmektedir (lev. 9: res. 21, 23; lev. 10: res. 29-31; lev. 11: res. 32-34). Kentsel SIT alanı sınırları dışında fazla sayıda Cumhuriyet Devri konutu bulunmasına karşın, SIT alanı içinde bu döneme ait konut sayısı çok azdır. Ancak, çarşı bölgesi içinde Cumhuriyet Devrine ait çok sayıda kârgir dükkân bulunmaktadır (lev.12: res. 45).

Boyabat'ta SIT alanı içinde ve dışında bulunan bütün geleneksel konutların, bazı istisnalar dışında, "kapalı sofalı" olarak tasarlanmış yapılar olduğu görülmektedir. Yerleşme bütününde, Kentsel SIT alanı içinde yer alan ve 2002 yılı çalışma raporunda değinilen (bkz. Seçkin *et al.* 2003: 96, lev. 18) Latife Matuk evi (env. no: L29B0334) dışında, "açık sofalı" plan şemasına rastlanmamıştır. Kalebağı Mevkiinde bulunan Hüseyin Altan'a ve Ahmet Tekin'e ait "bağ evleri" (env. no: L29B0674 ve L29B0629) ise "açık sofalı" plan şemasına sahip olmalarına karşın kent evi niteliğinde olmayan yapılardır (lev. 7: şek. 12, res. 8).

SIT alanı dışındaki konutların kare ya da dikdörtgen planlı zemin katları, çoğu zaman servis mahallerini içeren ekler nedeniyle girintili ve çıkıntılı bir görünüm kazanmaktadır. Bu konutlarda zemin kata, dolayısıyla yapıya giriş, genellikle sokağa ya da bahçeye açılan giriş kapısı ile sağlanmaktadır. Osmanlı Devri konutlarında sokağa fazla açılmadan, bir üst katın plan düzenini oluşturacak biçimde tasarlanmış olan zemin katlar, üst kata çıkış merdivenini içinde barındıran taşlık, kışık oda, mutfak, depo, kiler vb. mahallerden oluşmaktadır. Cumhuriyet Devri konutlarında ise zemin katlarda odunluk, kiler, depo gibi mahalle-

re yer verilmemekte, zemin kat ve üst kat plan düzeni birbirini tekrarlamaktadır.

SIT alanı dışındaki konutların üst katlarında, iç sofalı (dikdörtgen, "L" planlı, "T" planlı) ve orta sofalı (dikdörtgen, haçvari) plan şemalarının yanı sıra "köşe sofalı" plan şeması da kullanılmıştır (lev. 4: şek. 4). Bu plan şemalarında sofa, genellikle dışarıya bir cumba ile açılmaktadır. Cumhuriyet Devri konutlarında yukarıda değinilen plan şemalarının, balkonlarla çeşitlendirildiği görülmektedir. Sıkça kullanılan balkonlu plan şemalarında balkonlar sofanın, odanın ya da sofa ve odaların önünde, çeşitli konumlarda yer almaktadır. Köşe balkonlu planlarda genellikle köşe odalardan biri, zemin kattan itibaren diğer köşe oda ve sofadan daha ileride tutulmuş, geride bırakılan sofa ile köşe odanın önüne balkon yerleştirilmiştir (lev. 6: şek. 8-9). Bazen de, konutun bahçe ya da sokak kenarı kısmen ya da tamamen balkona ayrılmıştır. Balkonlu konutlarda, sofanın daraltılarak sadece odalara ve diğer mekânlara geçişi sağlayan koridor gibi kullanıldığı da görülmektedir.

SIT sınırları dışında bulunan Kalebağı'ndaki "bağ evleri" ise iki katlı mütevazı yapılardır. Hepsinin içine girilememesine karşın, üst kat planlarının açık ya da kapalı bir sofa, ocaklı bir oda ve heladan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. İçine girilebilen Rıza Erdoğan bağ evinin (env. no: L29B0675/ lev. 7: şek. 11) zemin katında, mutfak olarak kullanılan ocaklı ve sedirli bir oda ile merdivenin bulunduğu giriş mahalli yer almaktadır.

Kentsel SIT alanları dışındaki geleneksel konutların cephe özellikleri

Kentsel SIT alanı sınırları dışında kalan geleneksel konutlar genellikle ayrıık düzende yapılmış, bahçeli, iki katlı ve kırma çatılı yapılardır. Bu konutlarda manzaraya, bahçeye dolayısıyla sokağa yönelik olan tek cepheye daha çok özen gösterilmiştir. Genelde 2 katlı olan geleneksel konutlar dışında tek katlı, 2 kat + bodrum katlı ya da 3 katlı konutlara da rastlanmaktadır. Eğimli araziye oturan konutlar, bir cepheden tek, diğer cepheden iki katlı olabilmektedir. Geleneksel konutların cephelerine hâkim olan ve cephe düzenini belirleyen katlar, "esas yaşam katı" olarak adlandırdığımız üst kat ve eğer varsa orta kattır. Bu konutlar arasındaki yaygın cephe düzeni, yapı ekseninde bulunan sofanın bir cumba ile dışarıya doğru çıktığı "cumbalı cephe" düzenidir (lev. 8: res.16; lev. 9: res. 17; lev. 10: res. 24). Sofa çıkmasının iki yanında bulunan köşe odaların çıkmalı ya da çıkmasız olması, pencerelerin dikdörtgen, kare ya da kemerli biçimleri, cumbayı örten çatının şekli bu cephe düzenini çeşitlendirmektedir. SIT içindeki geleneksel konutlar arasında da yaygın olan bu tip cephe düzeninde cumbaları ahşap konsollar, payandalar veya dikmeler desteklemekte ya da cumba desteksiz bırakılmaktadır.

SIT dışındaki konutlar arasında çok kullanılan bir başka cephe düzeni ise "balkonlu cephe"dir. Genellikle, Cumhuriyet Devri konutlarının önemli bir unsuru olan balkon, ya cephe ekseninde ya cephe köşesinde yer almakta (lev. 9: res. 21; lev. 10: res. 28-29; lev. 11: res. 32) ya da cephe boyunca devam etmektedir (lev. 11: res. 33). Balkonlu cephelerde genellikle, kare-kanatlı pencereler kullanılmış olmakla birlikte, balkonun cephe ekseninde yer aldığı örneklerde dikdörtgen sürme pencerelere de rastlanmaktadır. Balkon çıkması ve balkon çatısı, genellikle ahşap dikmelerle, bazen kârgir ayaklarla desteklenmiştir. Ayrıca, cephe ekseninde yer alan balkon çıkmalarının ahşap payandalarla ve konsollarla desteklendiği örneklerle de oldukça sık rastlanmaktadır.

Bu cephe düzenlerinin dışında odaların çıkmalı, sofanın çıkmasız olduğu ya da sofa veya oda çıkmasının yapının sadece bir köşesinde yer aldığı farklı cephe düzenlerine de rastlamak mümkündür. Ayrıca, çıkmasız cephe düzenine sahip olan geleneksel konutlar da bulunmaktadır.

Geleneksel konutların –köşe balkonlular dışında– genellikle oda-sofa-oda sıralanması ile oluşan sokak ya da bahçe cephelerinde pencere grupları, dikdörtgen pencerelerde 2-1-2 ya da 2-2-2, kare pencerelerde ise 1-1-1 düzeninde oluşmaktadır. Balkonlu konutlarda ortadaki pencerenin yerini balkon kapısı almıştır.

Genellikle sıvalı olan konut cepheleri, ahşap kat silmeleri, pencere ve köşe pervazları ile zenginleştirilmiştir. Bu tip cephelerin yanı sıra yapının taşıyıcı sistemini ve dolgu malzemesini gösterecek şekilde sıvasız bırakılmış (lev. 9: res. 19) ve bağdadi çatalı olmasına karşın sıva yapılmamış cephelere de rastlanmaktadır; Cemil Çoban evi (env. no: L30B0397) ve Hüseyin Altınbağ evi (env. no: L30B0396) bu tiplere örnektir. SIT alanı dışındaki konutlar arasında –Katırcıoğulları evi ve Ahmet Küçük evi (env. no: L30B0438) gibi– kat silmesi ve köşe pervazları sıva ile yapılmış birkaç örnek de mevcuttur. Alaturka kirmit kaplı kırma çatılar üzerinde, "kedilik" olarak adlandırılan çatıya çıkış yeri bulunmaktadır.

SIT alanı dışındaki geleneksel konutlar içinde Cumhuriyet Devri konutlarının cepheleri, ana hatları ile aynı özelliklere sahip olmakla birlikte diğerlerinden ayırt edilebilmektedir. Cumhuriyetle birlikte değişen yaşam biçimine paralel olarak cumbanın balkona, dikdörtgen/ sürme pencerelerin kare/ kanatlı pencerelere dönüşmesi, zemin katların üst katlara benzer pencere düzenine sahip olması, ahşap malzemenin yanı sıra tuğla malzemenin de kullanılması, bu dönemin konut cephelerini diğer geleneksel konutlarından farklılaştırmaktadır.

Kentsel SIT sınırları dışındaki konutlarda yapım sistemi ve malzeme kullanımı

Geleneksel konutların temel duvarları genellikle "su-

basman" seviyesine kadar yükseltilmiş moloz taş duvarlardan oluşmaktadır. Zemin kat ve üst kat duvarları ise –ocaklı duvarlar hariç– tümüyle ahşap çatki düzeninde yapılmıştır. Bazen "subasman" seviyesinin altında basık bir bodrum kat oluşturulduğu, bazen taş duvarların üst kat döşeme seviyesine kadar zemin kat boyunca yükseltildiği konutlara da rastlanmaktadır. Ahşap çatkılı duvarlarda çatki arası, çoğu zaman kerpiç ya da tuğla dolgulu, bazen dolgusuz bırakılarak ahşap çatki üzerine sık aralıklarla bağdadı çıta çakılmıştır. Dolgulu ya da dolgusuz olan ahşap çatkılı duvarlar içten ve dıştan, saman katkılı çamur sıva üzerine yapılan kireç harçlı sıva ile kaplanmıştır. Tuğla dolgulu ya da bağdadi çatalı duvarların sıvasız bırakıldığı örnekler de bulunmaktadır.

Cumhuriyet Devri konutlarında taş ve kerpiç malzeme yerine tuğla malzeme kullanılmış, zemin ve üst kat seviyesindeki ahşap çatkılı duvarlar daima tuğla dolgulu olarak yapılmıştır (lev. 9: res. 21). 1950 yılından sonra yapıldığı tahmin edilen konutlarda ise, zemin kat duvarları yığma tuğladır. Zemin kat ve üst kat duvarlarının tuğladan yapıldığı daha geç döneme ait örnekler de görülmektedir. Diğer geleneksel konutlarda olduğu gibi, Cumhuriyet Devri konutlarında da kat döşemeleri ve tavanlar ahşap kirişlidir. Balkon çıkmaları ve ahşap kaplamalı balkon saçakları da yine ahşap dikmelerle taşınmaktadır.

Geleneksel yöntemle inşa edilmiş olan bağ evlerinin zemin kat beden duvarları taş, üst kat duvarları ise ahşap çatkılıdır. Harçlı moloz taş zemin kat duvarları, bazı örneklerde ahşap dikme, başlık ve payandalarla desteklenen biçimdedir. Bazı yapılarda ise zemin kat duvarlarının harçsız moloz taş olarak örüldüğü görülmektedir. Üst katların ahşap çatkılı duvarları dolgusuz ya da kerpiç veya tuğla dolgulu olarak yapılmıştır. Ahşap çatkılı duvarların iç ve dış yüzeyleri genelde sıvalıdır, bağdadi çatalı dış yüzeylerin sıvasız bırakıldığı örneklerle de rastlanmaktadır.

2002 VE 2003 YILI ÇALIŞMALARINA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

Boyabat kenti, arkeolojik, doğal, tarihsel ve kentsel SIT alanlarının bir arada bulunduğu "karma SIT" bölgesidir. Kentin en eski ve önemli yapısı olan Boyabat Kalesi kuzeybatıdaki bir tepenin üzerinde yükselmektedir (lev. 8: res. 9). Kalenin bulunduğu tepe ile kuzeyindeki Kırkkızlar Tepesi arasından akan Kollaz Çayı, kent içine dağılan arkları ile kentsel dokuyu zenginleştirmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısına değin sürekliliğini koruyan geleneksel kent dokusu, 1970 yılı sonrasında açılan Adnan Menderes Bulvarı ile parçalanmış ve kısmen tahrip olmuştur.

Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunun 23 Ekim 1987 tarihli ve 3772 sayılı kararına göre, kent merkezinde 13'ü anıtsal yapı olmak üzere 120 adet korunması gerekli kültür varlığı saptanmış

ve 4 ayrı SIT bölgesinden oluşan "Boyabat Kentsel SIT Alanı"nın sınırları belirlenmiştir. Boyabat'ta halen, adı geçen kurulun 9 Nisan 1996 tarihli ve 2453 sayılı kararı ile onaylanmış olan "Boyabat Koruma İmar Planı" yürürlüktedir.

Boyabat Kalesinin batısında kalan ve büyük bir alanı kaplayan I numaralı SIT bölgesi, kentin çekirdeğini oluşturmakta ve mimari karakterini belirlemektedir. Kentin anıtsal yapıları ile geleneksel konutlarının önemli bir kısmı ve Boyabat Çarşısı bu SIT bölgesinin içinde bulunmaktadır. Geleneksel konutların önemli örneklerinin³, özgün niteliğini koruyan sokak ve caddelerin⁴ yoğun olarak bulunduğu bu SIT bölgesi, Adnan Menderes Bulvarının güneybatısında, Bulvarın kuzeydoğusunda yer alan II numaralı SIT bölgesi ile Kolaz Çayının kuzeyinde kalan III ve IV numaralı SIT bölgeleri, daha küçük alanı kaplamakta ve daha az sayıda geleneksel konut barındırmaktadır. Bu bölgelerdeki önemli evler arasında Cedimoğlu evi (env. no: L30B0111), Tosunlar evi (env. no: L29B0166), Ömer Faruk Saraç evi (env. no: L30B0354), Tabaklının Rıza evi (env. no: L30B0003), sokaklar arasında ise Panayır Sokak, Telgrafçı Sokak, Cedimoğlu Sokak gibi sokaklar sayılabilir (lev. 10: res. 26; lev. 12: res. 44; lev. 12: res. 41).

Geleneksel konutların orta ve üst katları genellikle "iç sofalı" plan şemasına sahiptir (lev. 4: şek. 4). Cephe düzenleri konutların kat sayılarına, odalar ve sofanın birlikte ya da ayrı ayrı çıkma yapmasına veya çıkmasız olmasına, çıkma planına, çıkmayı örten çatı biçimine, balkonların cephedeki konumuna, pencerelerin dikdörtgen-sürme, kemerli-sürme ya da kare-kanatlı olmasına, pencere ve köşe pervazlarının bezemesiz ya da bezemeli yapılmasına göre çeşitlenmektedir. En çok rastlanan, üst kat seviyesinde, ortada bulunan sofanın üçgen alınlıklı bir cumba ile dışarı taşıdığı cephe düzenidir. Konutların taş temeller üzerine oturan bütün duvarları, ocaklı kârgir duvarlar dışında, ahşap çatki düzeninde yapılmıştır. Ahşap çatkılarının arası, zemin katta moloz taş, kerpiç ya da tuğla veya hem taş hem kerpiç; orta katta kerpiç ya da tuğla dolgulu, üst katta dolgusuz ve bağdadi çitalı olarak yapılmıştır (Seçkin *et al.* 2003: 99-102).

SIT sınırları dışında yer alan geleneksel konutlar, SIT alanı içindeki geleneksel konutlara göre daha mütevazı ve daha geç döneme ait örneklerdir. Bu alanda yer alan ve genellikle, ayrı düzende inşa edilmiş, bahçeli, iki katlı ve kırma çatılı olan geleneksel konutlar, SIT alanı içindeki geleneksel konutlarla plan şemaları, cephe düzenleri ve yapısal özellikleri bakımından benzerlik göstermekte ve geleneksel dokudaki sürekliliği korumaktadır. Ancak, I numaralı SIT bölgesini güneydoğudan çevreleyen alanda yer alan ızgara planlı sokak oluşumu, geleneksel dokudan farklı niteliktedir; bu alandaki konutlar balkonlu plan

şemaları, kare-kanatlı pencereleri ve çoğu kez sıvasız tuğla duvarları ile diğerlerinden farklılaşmasına karşın fiziksel çevreye uyumlu yapılarıdır.

Boyabat Koruma İmar Planında, korunması gerekli tek bir SIT alanı yerine, 4 ayrı SIT bölgesi oluşturulması, geniş caddelerin açılması ve çok katlı yeni yapılanmaya izin verilmesi geleneksel dokunun tahrip olmasına sebep olmaktadır.

SONUÇ

25 Haziran - 7 Temmuz 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen alan çalışması sonucunda Boyabat Kentsel SIT alanı sınırları dışında kalan bölgede 200'ü konutlar, 7'si bağ evleri için olmak üzere toplam 224 anıt ve 76 yerleşme envanter formu hazırlanmıştır. Böylece, iki yıllık çalışma sonucunda, Boyabat kentsel kültür varlıkları envanteri tamamlanmış ve sonuç olarak 405 konut, 7 bağ evi, 11 dini yapı, 64 ticaret yapısı, 5 çeşme, 2 güvenlik yapısı, 3 üretim yapısı, 2 eğitim yapısı (lev. 8: res.12) ve 25 doğa ögesi olmak üzere toplam 524 kentsel öge envanter kapsamına alınmış, 170 yerleşme envanter formu hazırlanmıştır⁵.

ÖNERİLER

Boyabat'ta gelecek yıllarda, bu yıl tamamlanmış olan kentsel mimarlık envanteri dışında arkeoloji, kırsal mimarlık, tarih, sözlü tarih, etnografya, etnobotanik ve jeolojik miras alanlarında da çalışmalar yapılması ve Boyabat kültür envanterinin tamamlanması önerilmektedir.

Geleneksel dokunun sürekliliğini sağlayabilmek için SIT bölgeleri birleştirilerek SIT alanı genişletilmeli ve bu alan çevresinde koruma bölgesi oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, mevcut plana göre SIT dışında kalan bölgelerdeki geleneksel yapılar da korunması gerekli kültür varlıkları kapsamına alınmalı ve "Boyabat Koruma İmar Planı" acil olarak gözden geçirilerek yeniden değerlendirilmelidir.

Kentsel SIT alanı içindeki ve dışındaki boş parsellerde yeni yapılaşma ölçütleri yeniden belirlenerek yeni yapılarla geleneksel yapılar arasında görsel ve kütleli uyum sağlanmalı, iki ya da üç parsel birleştirilerek çok katlı büyük blokların yapılmasına izin verilmemelidir.

Kentsel envanter çalışması değerlendirildiğinde, korunması gerekli yapılar arasından bazılarının öncelikle ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, Latife Matuk evi (env. no: L29B0334/ lev. 5: res. 1-2, şek. 5), Nuriye Genç evi (env. no: L29B0346), Osman Akça evi (env. no: L29B0347), Altunbabalar evi (env. no: L29B0275), Tavukçuoğulları evi (env. no: L29B0277), Havva-Osman Çakıcı evi (env. no:

L29B0297) ile Çay Sokak (lev.11: res.35-36) üzerindeki evler değerlendirilerek özgün nitelikleri ile korunmalıdır. Özellikle, Boyabat halkının utanç duyduğunu belirttiği Çay Sokak kültürel ve turistik amaçlarla değerlendirilerek kentin prestij alanı haline getirilebilecek potansiyele sahiptir.

Geleneksel konut dokusunun korunması ve değerlendirilmesi için, Boyabat halkının kooperatif ya da dernek kurarak tüzel bir kişilik oluşturmaları önerilmektedir. Boyabat halkı, bu yolla kentin geleceğiyle ilgili kararlarda söz sahibi olduğunda, korunması gerekli yapı sahiplerine teknik ve maddi destek sağlanmasının kolaylaşacağı görülmüştür.

NOTLAR

1. Çalışmamız süresince bize destek olan Sayın Kaymakam Adnan Kayık'a, Sayın Yzb. Suat Özbaykuş'a, Sayın Yzb. Şuayip Bolat'a, Sayın Mustafa Küçük'e, Sayın Hasan Uysal'a, Sayın Seyfettin Genç'e, Sayın Ahmet Küçükbaş'a, Sayın Mehmet Nuri Yılmaz'a, Sayın Ali Küçük'e, Sayın Resul Karaca'ya ve Sayın Özgür Cebeci'ye teşekkür ediyoruz.
2. Çalışma ekibinde bir GPS aleti bulunduğundan, çalışma gruplarından sadece biri GPS aleti ile belgeleme yapabilmektedir.
3. Latife Matuk evi, Osman Akça evi, Nuriye Genç evi, Abidler evi, Altınbabalar evi, Mavişler evi, Osman Çakıcı evi, Yaşar Topçu evi vb.
4. Çay Sokak, Kayaarası Sokak, Kandilci Sokak, Poyraz Sokak, Yokuş Sokak, Zübeyde Hanım Caddesi, Bayram Caddesi, Cevdet Kerim İncedayı Caddesi vb.
5. Bu envanter çalışması sırasında, 23 Ekim 1987 tarih ve 3772 sayılı kararla tescil kaydı kaldırılan 3 yapı (KB eski env. no: 9, 77, 87) günümüzde mevcut olmadığı için değerlendirilememiş ve envanter kapsamına alınmamıştır. Ancak, tescil kaydı kaldırılmış olmasına karşın günümüzde mevcut olan 5 yapı (KB eski env. no: 16, 19, 61, 79, 100) ile yıkılmış oldukları için yine aynı kararla haklarında soruşturma açılmış olan 4 yapı (KB yeni env. no: 117, 118, 119, 120) bu çalışma kapsamında yeniden belgelenmiştir.

KISALTMALAR

KB Kültür ve Turizm Bakanlığı

KTVKK Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu

KAYNAKÇA

SEÇKİN, Nadide, Ayten ERDEM ve Rabia ÖZAKIN
2003 "Sinop-Boyabat Kentsel Mimarlık Envanter Raporu 2002 Yılı Çalışması", *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi* 1: 90-105, lev. 1-18.

DÜZELTİ

2002 Yılı Boyabat Kentsel Mimarlık Envanter Listesi

	YANLIŞ	DOĞRU
sayfa 93, sağ sütun 8. satır	1450 m ²	1450 km ²
sayfa 95, sol sütun 20. satır	kuzeyden ve doğudan	kuzeydoğuya ve güneydoğuya doğru
sayfa 123, res. 25	Nuriye Genç evi	Sabriye Maviş evi (env. no: L29B0185)
sayfa 123, res. 26	Osman Akça evi	Cedimoğlu evi (env. no: L30B0111)

EK 1: BOYABAT KENTSEL MİMARLIK ENVANTER LİSTESİ 2002-2003

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L30B0001			yapı adası	4	
L30B0002	K*	100 eski	Eski Sinop Yolu Gogok Deresi Sok. no. 35	4	12
L30B0003	K	97	Eski Sinop Yolu Kozanoğlu Sk. no. 29, 31	4	15
L30B0004			yapı adası	26	
L30B0005	K	80	Eski Tabakhane Sok. no. 7, 7A	26	23
L30B0006	T*		Yusuf Kemal Bey Cad. no. 30	26	28
L30B0007	K	78	Çay Sokak no. 6	26	30
L30B0008	K	79 eski	Yusuf Kemal Bey Cad. no. 18, 18 A	26	45
L30B0009	K		Yusuf Kemal Bey Cad. no. 20	26	46
L30B0010			yapı adası	27	
L30B0011	K	70	Kaya Arası Sok. no.10, 10A	27	2
L30B0012	K	69	Kaya Arası Sok. no. 8	27	5
L29B0013	K	74	Çay Sokak no. 17	27	6
L29B0014	K	67	Kaya Arası Sok. no. 4, 4A	27	7
L29B0015	K	75	Çay Sok. no. 13	27	9
L30B0016			yapı adası	28	
L30B0017	K	73	Çay Sokak no. 9	28	2
L30B0018	K	77	Çay Sok. no. 11 (Nuri Cedimoğlu evi)	28	3
L30B0019	K		Çay Sokak no. 16	28	4, 5
L29B0020			yapı adası	29	
L29B0021	K	66	Çay Sok. no. 4 (Mehmet Aktaş evi)	29	17
L29B0022	K	76	Çay Sokak no. 8	29	18
L30B0023	T		Çay Sokak no.10, 10A	29	18
L29B0024			yapı adası	30	
L29B0025	T		Yusuf Kemal Bey Cad. - Tayyareci Nuri Bey Sok. köşesi	30	4
L29B0026			yapı adası	31	
L29B0027	T		Kurtuluş Sok. no:1- Cevdet Kerim İnce Dayı Cad.	31	1
L29B0028	T		Tayyareci Nuri Bey Sok. no. 7 - Gürsel Sok no. 6	31	4, 6
L29B0029	T		Kurtuluş Sok. no. 3 -Tayyareci Nuri Bey Sok. no. 5	31	5
L29B0030			yapı adası	36	
L29B0031	K	89	Cevdet Kerim İncedayı Cad. no. 16 (A, B, C ?) (Nuri Şimşir evi)	36	2
L29B0032	K	90	Cevdet Kerim İncedayı Cad. no. 18 (A, B, C ?) (Abalı evi)	36	3
L29B0033	K	91	Cevdet Kerim İncedayı Cad. no. 23 (20 A, B, C ?)	36	4, 5
L29B0034	T		Nizamettin Bey Cad. no. 24	36	13
L29B0035	T		Nizamettin Bey Cad. no. 26, 28	36	14
L29B0036			yapı adası	37	
L29B0037	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) - Fatih Sok. (27 Mayıs Sok.) köşesi	37	1
L29B0038	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 A	37	2
L29B0039	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 B	37	3
L29B0040	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 C	37	5
L29B0041	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 D	37	7
L29B0042	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 E	37	8
L29B0043	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 F	37	10
L29B0044	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 G	37	12
L29B0045	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 H	37	16
L29B0046	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 I	37	18
L29B0047	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 J	37	20
L29B0048	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 K	37	24
L29B0049	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 L	37	25
L29B0050	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 M	37	28
L29B0051	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 N	37	30
L29B0052	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 O	37	31
L29B0053	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 21 P	37	32
L29B0054	T		Eczane Cad. no. 35 - Fatih Sok. (27 Mayıs Sok.) köşesi	37	13

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0055	T		Belediye Sok no. 12	37	27
L29B0056	T		Belediye Sok no. 14	37	29
L29B0057			yapı adası	38	
L29B0058	T		Tayyareci Nuri Bey Sok. - Kurtuluş Sok. no. 6	38	2, 3
L29B0059			yapı adası	40	
L29B0060	T		Zafer Sok. no. 6 - Tayyareci Nuri Bey Sok.	40	2
L29B0061			yapı adası	41	
L29B0062	T		Tayyareci Nuri Bey Sok. no. 10 - Hakimiyet Sok. no. 6	41	2
L29B0063			yapı adası	42	
L29B0064	T		Tayyareci Nuri Bey Sok. - Cumhuriyet Sok. no. 6	42	2
L29B0065	T		Hakimiyet Sok. no. 7-7A - Nizamettin Bey Cad.	42	4
L29B0066			yapı adası	43	
L29B0067	T		Tayyareci Nuri Bey Sok. - Cumhuriyet Sok. no. 5	43	1
L29B0068	T		Bakırcılar Sok. (Kalaycılar Sok.) no. 8 - Tayyareci N. Bey Sok. no. 1	43	2
L29B0069			yapı adası	47	
L29B0070	T		Bakırcılar Sok. (Kalaycılar Sok.) no.19	47	8
L29B0071			yapı adası	49	
L29B0072	T		Eczane Cad. no. 19 - Bakırcılar Sok. köşesi	49	6
L29B0073			yapı adası	51	
L29B0074	T		Cumhuriyet Sok. no. 14	51	3
L29B0075	T		Cumhuriyet Sok. no. 9 - Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) köşesi	51	3
L29B0076	T		Eczane Cad. no. 13 - Hakimiyet Sok. köşesi	51	6
L29B0077			yapı adası	52	
L29B0078	T		Cumhuriyet Sok. no. 8	52	2
L29B0079			yapı adası	53	
L29B0080	T		Hakimiyet Sok. no. 20	53	3
L29B0081	T		Zafer Sok. 19 -Eczane Cad. no. 9	53	5
L29B0082			yapı adası	54	
L29B0083	T		Nizamettin Bey Cad. no. 51 - Hakimiyet Sok. - Zafer Sok. köşesi	54	1, 2
L29B0084	T		Hakimiyet Sok. no. 10-10A, 14	54	3, 4, 5, 6
L29B0085	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no.22 / Hakimiyet Sok. no. 16	54	7
L29B0086	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) - Zafer Sok. no. 8	54	8
L29B0087			yapı adası	56	
L29B0088	T		Zafer Sok. no. 18 - Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 24 (dükkan)	56	5
L29B0089	T		Gürsel Sok. ve Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) köşesi	56	6
L29B0090			yapı adası	57	
L29B0091	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 27 - Gürsel Sok. no. 22	57	2
L29B0092	T		Eczane Cad. no.3 - Kurtuluş Sok. no.23	57	6
L29B0093			yapı adası	59	
L29B0094	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.) no. 31 - Yusuf Kemal Bey Cad no. 35	59	1
L29B0095	T		Kurtuluş Sok. no. 18	59	3
L29B0096	T		Kurtuluş Sok. no. 20 (?)	59	4
L29B0097	T		Eczane Cad. no. 1 - 1A - Yusuf Kemal Bey Cad.	59	6
L29B0098			yapı adası	60	
L29B0099	T		Nizamettin Bey Cad. No:55 - Kurtuluş Sok. no. 10	60	2
L29B0100	T		Savaş Sok. (Hal Yeri Sok.)	60	5

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0101			yapı adası	65	
L30B0102	D*	8	Cevdet Kerim İncedayı Cad. (Merkez/ Büyük Cami)	65	1
L30B0103	K	114	Hamam Sok. no. 9	65	2
L30B0104	K		Hamam Sok. no. 4	65	4
L30B0105	K		Yusuf Kemal Bey Cad. no. 23	65	11
L30B0106	T		Yusuf Kemal Bey Cad. no. 17 (eski otel)	65	13
L29B0107			yapı adası	68	
L29B0108	K		Adnan Menderes Bulvarı no. 24-24A - Cevdet Kerim İnce Dayı Cad. no. 4-4A	68	4
L29B0109			yapı adası	87	
L30B0110	K	106	Cedimoğlu Sok. no. 12 (Mehmet Akkoca evi)	87	17 18 19
L30B0111	K	104	Cedimoğlu Sok. no. 2 (Cedimoğlu evi)	87	24 36
L29B0112			yapı adası	95	
L30B0113	K	102	Panayır Cad. no. 22-24	95	2, 3
L29B0114			yapı adası	96	
L30B0115	D	7	Ak Mescit Bademli Sokak no. 4 (Taş Cami)	96	1
L30B0116	K		Baklaç Sokak no. 8	96	2
L29B0117			yapı adası	98	
L30B0118	K		Baklaç Sokak no. 2	98	1
L30B0119	K		Panayır Cad. no. 16	98	2
L30B0120	K	107	Er Sokak no. 11	98	5
L29B0121			yapı adası	102	
L30B0122	K	101	Mezbaha Sokak no. 20	102	2
L29B0123			yapı adası	103	
L30B0124	K		Cedimoğlu Sok. no. 43	103	1
L30B0125	K		Panayır Cad. no. ?	103	4
L30B0126	K	103	Panayır Cad. no. 31	103	5
L30B0127	K		Panayır Cad. no. 27	103	7
L30B0128	K	100	Mezbaha Sok. no. 32	103	15
L30B0129	K		Cedimoğlu Sok. no. 47	103	17
L29B0130			yapı adası	104	
L30B0131	K	105	Panayır Cad. no. 51	104	17
L29B0132			yapı adası	107	
L30B0133	K	99	Panayır Cad. no. 25	107	1
L29B0134			yapı adası	108	
L29B0135	K	86	Genç Mehmet Sok. no. 2, 2A, 2B (Mustafa-Hüseyin Yayla evi)	108	1
L29B0136			yapı adası	109	
L29B0137	K	85	Genç Mehmet Sok. no. ? (5)	109	12
L29B0138			yapı adası	110	
L29B0139	K	83	Genç Mehmet Sok. no. 6	110	4
L29B0140	K	88	Belediye Sok. no. 13	110	5
L29B0141	K	84	Genç Mehmet Sok. no. 8	110	6
L29B0142	K	87	Genç Mehmet Sok. no. 4, 4A	110	8, 9
L29B0143	K		Genç Mehmet Sok. no. 49	110	12
L29B0144			yapı adası	113	
L29B0145	K	82	Genç Mehmet Sok. no. 13 (2, 2A, 2B)	113	1
L29B0146			yapı adası	114	
L29B0147	K	81	Eczane Cad. no. 51	114	1
L29B0148			yapı adası	115	
L29B0149	K	112	Sinan Sok. no. 5	115	10
L29B0150	K		Telgrafçı Sok. no. 2	115	10
L29B0151	K		Sinan Sok. no. 7	115	14 15
L30B0152			yapı adası	116	
L30B0153	K		Sinan Sok. no. ?	116	12 13 ?
L29B0154	K		Sinan Sok. no. 19	116	2
L29B0155	K		Sinan Sok. no. 17	116	4
L29B0156	K		Sinan Sok. no. 15	116	5

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0157	K		Telgrafçı Sok. no. 9	116	7
L29B0158	K	109	Telgrafçı Sok. no. 3	116	9
L29B0159	K	108	Telgrafçı Sok. no. 1	116	10
L29B0160			yapı adası	117	
L29B0161	K		Sinan Sok. no. 8	117	7
L29B0162	K		Sinan Sok. no. ?	117	9
L29B0163	K	110	Sinan Sok. no. 6	117	10
L29B0164			yapı adası	131	
L29B0165	K		Ak Sokak no. 10	131	1
L29B0166	K	111	Telgrafçı Sok. no. 8 (Tosunlar evi)	131	2
L29B0167			yapı adası	151	
L29B0168	T		Eczane Cad. no. 12	151	7
L29B0169	T		Eczane Cad. no. 22	151	11
L29B0170	T		Eczane Cad. no. 24	151	12 13
L29B0171			Eczane Cad. no. 28 (26 ?)	151	14
L29B0172	D	3	Süreyya Yurdakul Cad. - Kaya Camii Sok. (Kaya Camii)	151	17
L29B0173	K	29	Süreyya Yurdakul Cad. no. 26	151	22 23
L29B0174			yapı adası	152	
L29B0175	T		Eczane Cad. no. 32 - Kaya Camii Sok. no. 6	152	1
L29B0176	T		Eczane Cad. no. 36	152	3
L29B0177			yapı adası	154	
L29B0178	K	30	Süreyya Yurdakul Cad. no. 19	154	1
L29B0179	K	31	Süreyya Yurdakul Cad. no. 17	154	2
L29B0180	K	32	Hastane Sok. no. 8	154	3, 4
L29B0181			yapı adası	155	
L29B0182	K	33	Hastane Sok. no. 11	155	1
L29B0183	K	34	Süreyya Yurdakul Cad. no. 9	155	3
L29B0184	K	35	Süreyya Yurdakul Cad. no. 3 (Hüseyin Yayla evi)	155	4
L29B0185	K	36	Süreyya Yurdakul Cad. no. 1 (Sabriye Maviş evi)	155	5
L29B0186			yapı adası	156	
L29B0187	K		Ağan Sokak no. 11 (Kandilsiz Sok.)	156	8
L29B0188			yapı adası	175	
L29B0189	K	46	Bayram Cad. no. 44	175	2
L29B0190	K	48	Hastane Cad. no. 46	175	3
L29B0191	K	47	Hastane Cad. no. 48	175	4
L29B0192			yapı adası	179	
L29B0193	K		Elmacı Sok. no. 9	179	3
L29B0194	K	62	Elmacı Sok. no. 7	179	4
L29B0195			yapı adası	180	
L29B0196	K	61	Kasaplar Sok. no. 10	180	1
L29B0197	K	63	Kasaplar Sok. no. 12	180	2
L29B0198			yapı adası	181	
L29B0199	K	60	Kasaplar Sok. no. 30	181	1
L29B0200			yapı adası	182	
L29B0201	K		Elmacı Sok. no. 1	182	1
L29B0202	K		Kasaplar Sokak	182	3
L29B0203	K	59	Kasaplar Sok. no. 8	182	4
L29B0204			yapı adası	184	
L29B0205	K		Elmacı Sok. no. 1	184	1, 2
L29B0206	K		Elmacı Sok. no. 5	184	4
L29B0207			yapı adası	186	
L29B0208	K	58	Elmacı Sok. no. 2	186	3
L29B0209	K		Karanfil Sok. no. 7	186	5
L29B0210	K		Cavaoğlu Sok. no. 5	186	6
L29B0211			yapı adası	187	
L29B0212	K	56	Bayram Cad. no. 45	187	1
L29B0213	K		Kabakçı Sok. no. 8A	187	3
L29B0214	K		Kabakçı Sok. no. 14	187	5
L29B0215	K		Bayram Cad. no. 53	187	7

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0216	K	57	Bayram Cad. no. 49	187	8, 9
L29B0217			yapı adası	188	
L29B0218	K	45	Hastane Cad. no. 36	188	5
L29B0219	K		Kabakçı Sokak, no: 13	188	10
L29B0220			yapı adası	189	
L29B0221	G*	4	Hastane Caddesi (Askerlik Şubesi)	189	1
L29B0222	K	44	Kabakçı Sok. no. 7	189	2
L29B0223	K		Yokuş Sok. no. 3	189	3
L29B0224	K		Yokuş Sok. no. 5	189	4
L29B0225	K	42	Yokuş Sok. no. 10	189	5
L29B0226	S*		Yokuş Sokak (çeşme)	189	5
L29B0227			yapı adası	190	
L29B0228	K		Kabakçı Sok. no. 4	190	3
L29B0229			yapı adası	191	
L29B0230	K	43	Kabakçı Sok. no. 1	191	1
L29B0231			yapı adası	192	
L29B0232	K	50	Bayram Cad. no. 35	192	1
L29B0233	K	39	Yokuş Sok. no. 4	192	2
L29B0234	K		Yokuş Sok. no. 8A	192	3
L29B0235	K		Kabakçı Sok. no. 37	192	4
L29B0236			yapı adası	193	
L29B0237	K		Yokuş Sok. no. 7	193	5
L29B0238	K		Yokuş Sok. no. ?	193	6
L29B0239	K		Yokuş Sok. no. 9	193	7
L29B0240			yapı adası	194	
L29B0241	K		Bayram Cad. no. 17	194	2
L29B0242	K		Ağan Sok. no. 6	194	3
L29B0243	K		Ağan Sok. no. 10	194	6
L29B0244	K		Bayram Cad. no. 19	194	9
L29B0245	K		Bayram Cad. no. 23	194	10
L29B0246	S		Bayram Caddesi (çeşme)	194	11
L29B0247	K		Bayram Cad. no. 27	194	12
L29B0248	K		Bayram Cad. no. 29	194	12
L29B0249	K		Oluk Sok. no. 5	194	15
L29B0250	K		Ağan Sok. no. 12	194	16
L29B0251	K		Ağan Sok. no. 14	194	17
L29B0252	K	37	Ağan Sok. no. 18	194	19
L29B0253	K		Hastane Cad. no. 22	194	20
L29B0254	K		Hastane Cad. no. 26	194	22
L29B0255	K		Hastane Cad. no. 24	194	23
L29B0256	K		Oluk Sok. no. 7	194	24
L29B0257			yapı adası	195	
L29B0258	K		Ağan Sok. no. 17	195	1
L29B0259			yapı adası	196	
L29B0260	K		Ağan Sok. no. 31	196	1
L29B0261	K	28	Ağan Sok. no. 5	196	3
L29B0262			yapı adası	197	
L29B0263	K		Hastane Sok. no. 14	197	4
L29B0264	D	2	Ağan Sokak (Kandilsiz Mescit Camii)	197	5
L29B0265			yapı adası	198	
L29B0266	K		Bayram Cad. no. 7	199	5
L29B0267			yapı adası	200	
L29B0268	K	64	Şeker Sok. no. 1	200	1
L29B0269	K		Şeker Sok. no. 5, 5A	200	3
L29B0270			yapı adası	206	
L29B0271	K		Zübeyde Hanım Cad. no. 28	206	2
L29B0272	K	23	Zübeyde Hanım Cad. no. 2	206	7
L29B0273			yapı adası	207	
L29B0274	K		Zübeyde Hanım Cad. no. 6	207	1
L29B0275	K	20	Zübeyde Hanım Cad. no. 10	207	3
L29B0276	K		Zübeyde Hanım Cad. no. 12, 18	207	4, 5
L29B0277	K	21	Zübeyde Hanım Cad. no. 22, 22A	207	6
L29B0278	K	19	Bekirpaşa Sok. (Eski Kertil Sok.) no. 9 eski	207	9

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0279	K	27	Bekirpaşa Sok. (Eski Kertil Sok.) no. 5	207	10 11
L29B0280			yapı adası	208	
L29B0281	K	22	Zübeyde Hanım Cad. no. 13A	208	2, 3
L29B0282			yapı adası	209	
L29B0283	K		Bayır Sok. no. 13	209	1
L29B0284	K		Bayır Sok. no. 6	209	4
L29B0285			yapı adası	210	
L29B0286	K		Bayır Sok. no. 4	210	1
L29B0287	K	115	Bayır Sok. no. 2	210	2
L29B0288			yapı adası	211	
L29B0289	K	16	Dumlupınar Sok. no. 2	211	3
L29B0290	K	17	Dumlupınar Sok. no. 4	211	4
L29B0291	K	18	Dumlupınar Sok. no. 8	211	6
L29B0292			yapı adası	212	
L29B0293	S		Bayram Caddesi (çeşme)	212	1
L29B0294			yapı adası	213	
L29B0295	K	40	Dumlupınar Çıkmağı no. 3	213	1
L29B0296			yapı adası	214	
L29B0297	K	19	Bekir Paşa Sok. no. 7 - Zübeyde H. Cad. (Havva-Osman Çakıcı evi)	214	1, 2
L29B0298	K		Keçili Sok. no. 8	214	9
L29B0299	K		Dumlupınar Çıkmağı no. 13	214	10
L29B0300	K		Dumlupınar Çıkmağı no. 11	214	11
L29B0301	K	41	Dumlupınar Çıkmağı no. 5B	214	15
L29B0302	K	38	Bayram Cad. no. 8A	214	19
L29B0303	K	49	Bayram Cad. no. 14	214	23
L29B0304	K		Bayram Cad. no. 18	214	24
L29B0305	K	51	Keçili Sok. no. 4	214	25
L29B0306			yapı adası	215	
L29B0307	K	52	Poyraz Sok. no. 11	215	1
L29B0308	S	13	Keçili Sokak (çeşme)	215	1
L29B0309	K		Şih Sok. no. 2	215	4
L29B0310	K		Şih Sok. no. 10 (Bölük Sokak)	215	7
L29B0311	K		Poyraz Sok. no. 13	215	9
L29B0312			yapı adası	222	
L29B0313	K		Sakız Sok. no. 9	222	1
L29B0314	K		Sakız Sok. no. 5	222	3
L29B0315	K	55	Sakız Sok. no. 3	222	4
L29B0316	K	54	Sakız Sok. no. 1	222	5
L29B0317	K		Poyraz Sok. no. ?	222	6
L29B0318	K		Çeşme Sok. no. 15	222	13
L29B0319			yapı adası	223	
L29B0320	K		Çeşme Sok. no. 5	223	2
L29B0321	K		Çeşme Sok. no. 3	223	3
L29B0322	K		Çeşme Sok. no. 1	223	4
L29B0323	K	53	Poyraz Sok. no. 20	223	5
L29B0324	K		Poyraz Sok. no. 24A	223	7
L29B0325	K		Çeşme Sok. no. 7	223	14
L29B0326			yapı adası	224	
L29B0327	D	5	Şih Sok. no. 18 (Şeyh Camii)	224	1
L29B0328	S	5	Şih Sok. no. 18 (çeşme)	224	1
L29B0329	K		Şih Sok. no. 20	224	4
L29B0330			yapı adası	225	
L29B0331	K	24	Zübeyde Hanım Cad. no. 7	225	2
L29B0332	K		Bayır Sok. no. 5	225	3
L29B0333	K		Bayır Sok. no. 3	225	4
L29B0334	K		Poyraz Sok. no. 8A (Latife Matuk evi)	225	7
L29B0335	K		Poyraz Sok. no. 12	225	8
L29B0336	K		Çeşme Sok. no. 2	225	11
L29B0337	K		Zübeyde Hanım Çıkmağı no. 7	225	12
L29B0338	K		Çeşme Sok. no. 6	225	13
L29B0339	K		Zübeyde Hanım Çıkmağı no. ?	225	14
L29B0340	K		Zübeyde Hanım Çıkmağı no. 6	225	15
L29B0341	K		Çeşme Sok. no. 10	225	16

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0342	K	16 eski	Çeşme Sok. no. 1	225	17
L29B0343	K		Zübeyde Hanım Cad. no. 21	225	18
L29B0344	K		Çeşme Sok. no. 3	225	19
L29B0345			yapı adası	226	
L29B0346	K	14	Zübeyde Hanım Cad. - Çay Sok. no. 1 (Nuriye Genç evi)	226	5
L29B0347	K	15	Zübeyde Hanım Cad. - Bekir Paşa Sok. no. 4	226	6
L29B0348	K		Kandilci Sok. no. 11	226	15
L29B0349			yapı adası	239	
L30B0350	K	95	E. Sinop Yolu - Çamlık Sk. no. 4, 4A	239	10
L29B0351			yapı adası	246	
L30B0352	K	96	Eski Sinop Yolu no.18	246	13
L29B0353			yapı adası	247	
L30B0354	K	93	Eski Sinop Yolu no. 2 (Ömer Faruk Saraç evi)	247	1
L30B0355	K		Hürriyet Cad. Postacı Sok. no. 2-2	247	6
L30B0356	K	98	Hürriyet Cad. Postacı Sok. no. 18- 18A (Şadan Hangül evi)	247	15
L29B0357			yapı adası	311	
L29B0358	K	116	Zübeyde Hanım Cad. no. 23	311	1
L29B0359			yapı adası	312	
L29B0360	K		Kaya Sok. no. 20	312	9
L29B0361			yapı adası	314	
L29B0362	K	65	Kaya Arası Sok. no. 1 - Çay Sok. no. 9 (Abidler evi)	314	1
L29B0363			yapı adası	315	
L29B0364	K	25	Zübeyde Hanım Cad. no. 25 (no. 44, 46)	315	2, 3
L29B0365	K	26	Kaya Sok. no. 4	315	5
L29B0366			yapı adası	321	
L29B0367	K	68	Kaya Arası Sok. no. 3	321	2
L29B0368			yapı adası	322	
L29B0369	K	72	Kaya Arası Sok. no. 11	322	3
L29B0370	K	71	Kaya Arası Sok. no. 7	322	5
L29B0371	D	6	Kaya Arası Sok. (Taş Medrese)	322	6
L29B0372			yapı adası	338	
L29B0373	G	12	Boyabat Kalesi	338	1
L29B0374			yapı adası	383	
L30B0375	K		Eski Sinop Yolu no. ?	383	12
L30B0376	S N*	94	Eski Sinop Yolu no. 19 (Şamlılar Çeltik Fabrikası)	383	14
L30B0377	K	92	Köprübaşı Mevkii Eski Sinop Yolu no. 3, 3A	383	37
L29B0378	A*		Bayram Caddesi		
L29B0379	A		Keçili Sok. ile Bayram Caddesinin kesiştği meydan		
L29B0380	A		Bayram Cad. - Süreyya Yurdakul Cad.		
L29B0381	A		Eski belediye binası önü		
L29B0382	A		Eski belediye binası önü		
L29B0383	A		Eski belediye binası önü		
L29B0384	A		Eski belediye binası önü		
L29B0385	A		Eski belediye binası önü		
L29B0386	A		Eczane Cad. Süreyya Yurdakul Caddesine bağlayan yol üzerinde		
L29B0387	A		Yusuf Kemal Bey Cad.		
L30B0388	A		Hamam Sok.		
L30B0389	A		Cevdet Kerim İncedayı Cad.		
L30B0390	A		Cevdet Kerim İncedayı Cad.		
L30B0391	A		Cevdet Kerim İncedayı Cad.		
L30B0392	A		Cevdet Kerim İncedayı Cad.		
L30B0393	A		Cevdet Kerim İncedayı Cad.		
L30B0394	A		Cevdet Kerim İncedayı Cad.		
L30B0395	K		Gogok Deresi Sok. no. 7	4	7

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no.	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L30B0396	K		Kozanoğlu Sok. no. 10	4	16 17
L30B0397	K		Kozanoğlu Sok. no. 20	4	23
L30B0398			yapı adası	21	
L30B0399	K		Karanfil Sok. no. 9	21	1
L30B0400			yapı adası	25	
L30B0401	K		Pervane Cad. no. 58	25	8
L30B0402	K		Kaya Arası Sok. no. 30	26	4
L30B0403	K		Kaya Arası Sok. no. 28	26	5
L30B0404	K		Kaya Arası Sok. no. 26	26	6
L30B0405	K		Eski Tabakhane Sok. no. 8 (Ahmet-Ihsan Özcan evi)	26	15
L30B0406	K		Çay Sok. no. 16	26	33
L30B0407	K		Eski Tabakhane Sok. no. 9	26	36
L30B0408	K	118	Çay Sok. no. 14	29	1 20 21
L30B0409			yapı adası	69	
L30B0410	K		Panayır Cad. no. 3	69	25
L30B0411	K		Mezbaha Sok. no. 23	69	35
L30B0412			yapı adası	70	
L30B0413	K		Mezbaha Sok. no. 42	70	2
L30B0414	K		Yeni Hal Yeri Cad. no. 52	70	8
L30B0415			yapı adası	75	
L30B0416	K		Panayır Sok. no. 1	75	12
L30B0417			yapı adası	78	
L30B0418	K		Panayır Sok. no. 50	78	3
L30B0419			yapı adası	79	
L30B0420	K		Erenlik Tepesi Sok. no. 30	79	6
L30B0421	K		Erenlik Tepesi Sok. no. 8	79	7
L30B0422	K		Erenlik Tepesi Sok. no. 24	79	53
L30B0423	K		Erenlik Tepesi Sok. no. ?	79	?
L30B0424			yapı adası	81	
L30B0425	S N		Panayır Cad. - Bağlar Yolu Arası no. 1 (Şamlı'nın Değirmeni)	81	1
L30B0426	K		Panayır Sok. no. 81 (Yirenli Osman-Kadir Bozkurt evi)	81	8
L30B0427	K		Bağlar Sok. no. 79 (Yirenli Kadir Bozkurt evi)	81	9
L30B0428			yapı adası	82	
L30B0429	K		Er Sok. no. 11	82	1
L30B0430			yapı adası	83	
L30B0431	K		Er Sok. no. 1	83	4
L30B0432			yapı adası	86	
L30B0433	K		Bahar Sok. no. 26 (Seyit Küçük evi)	86	4
L30B0434	K		Cami Sok. no. 5	86	8
L30B0435	K		Cami Sok. no. 3	86	9
L30B0436	K		Er Sok. no. 17 - Cami Sok. köşesi	86	11
L30B0437	K		Cami Sok. no. 9 (Emine Özcan evi)	87	6
L30B0438	K		Baklacı Sok. no. 27	87	8
L30B0439	K		Baklacı Sok. no. 25	87	9
L30B0440	K		Erenlik Tepesi Sok. no. ?	87	10
L30B0441	K		Bademli Sok. no. 16	87	12
L30B0442	K		Bademli Sokak no. 11	87	29
L30B0443	K		Baklacı Sok. no.13	87	31
L30B0444	K		Baklacı Sok. no. 19, 21	87	35
L30B0445	K		Cedimoğlu Sok. no. 18 (Yirenli Ahmet evi)	87	38
L30B0446	K		Cedimoğlu Sok. no. 20	87	39
L30B0447			yapı adası	90	
L30B0448	K		Panayır Cad. no. 59 (Birgül-Mahir Bayburt evi)	90	1
L30B0449			yapı adası	91	
L30B0450	K		Panayır Cad. no. 48 (Abdullah Yayla- Hafız Hüseyin evi)	91	3

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L30B0451	K		Panayır Cad. no. 36 (Osman Ömeroğlu evi)	91	8
L30B0452	K		Panayır Cad. no. 34	91	9
L30B0453			yapı adası	92	
L30B0454	K		Cedimoğlu Sok. no. 16	92	1
L30B0455	K		Bademli Sok. no. 9	92	2
L30B0456	K		Bademli Sok. no. 11	92	3
L30B0457			yapı adası	93	
L30B0458	K		Cedimoğlu Sok. no. 11	93	2
L30B0459	K		Cedimoğlu Sok. no. 9	93	3
L30B0460	K		Cedimoğlu Sok. no. 7	93	4
L30B0461	K		Panayır Cad. no. 27	93	8
L30B0462			yapı adası	97	
L30B0463	K		Er Sok. no. 16 - Baklacı Sokak köşesi	97	3
L29- 30B0464			yapı adası	100	
L30B0465	K		Saraçoğlu Sok. no. 9	100	6
L30B0466			yapı adası	101	
L30B0467	K	119	Panayır Cad. no. 10	101	2
L30B0468	K		Mezbaha Sok. no. 19 (Sabri Göçgün evi)	101	4
L30B0469	K		Panayır Cad. no. 55	104	2
L30B0470	K		Panayır Cad. no. 53	104	6
L29B0471			yapı adası	112	
L29B0472	K		Stadyum Cad. no. 18	112	9
L29B0473	K	113	Er Sokak no. 6	115	5
L29B0474	K	120	Er Sokak no. 16	116	11
L29B0475	K		Sinan Sok. no. 14A	117	2
L29B0476			yapı adası	122	
L29B0477	K		Er Sokak no. 50	122	7
L29B0478	K		Er Sokak no. 52	122	8
L29B0479	K		Ortaokul Sok. no. 23	122	11
L29B0480	K		Lale Sok. no. 15	122	13
L29B0481	K		Lale Sok. no. 13	122	14
L29B0482	K		Ak Sokak Çıkmaşı no. ?	122	19
L29B0483	K		Lale Sok. no. 3	122	20
L29B0484	K		Ak Sok. ? no. 31	122	30
L29B0485	K		Ak Sok. no. 19-21	122	33
L29B0486	K		Sinan Sok. (eski Ak Sok.) no. ?	122	38
L29B0487			yapı adası	124	
L29B0488	E*	9	Kız Meslek Lisesi	124	4
L29B0489			yapı adası	127	
L29B0490	K		Ortaokul Sok. no. 20 (Hatice-Cemal Bayar evi)	127	5
L29B0491	K		Ortaokul Sok. no. 28	127	7
L29B0492			yapı adası	128	
L29B0493	K		Ortaokul Sok. no. 2 (Hasan Kara evi)	128	1
L29B0494	K		Ortaokul Sok. no. 17	128	7
L29B0495			yapı adası	129	
L29B0496	K		Ak Sok. no. 8	129	4
L29B0497	K		Telgrafçı Sok. no. 19	129	10
L29B0498			yapı adası	130	
L29B0499	K		Telgrafçı Sok. no. 14	130	1
L29B0500	K		Telgrafçı Sok. no. 16	130	2
L29B0501	K		Telgrafçı Sok. no. 12	130	7
L29B0502			yapı adası	132	
L29B0503	K		Sinan Sok. no. 4	132	2
L29B0504	K		Sinan Sok. (Ak Sokak ?) no. 49	132	3
L29B0505	D		Telgrafçı Sok. (mezarlar)	132	10
L29B0506			yapı adası	136	
L29B0507	E	10	Adnan Menderes Bulvarı no. 1 (İnönü İlkokulu)	136	22
L29B0508			yapı adası	144	
L29B0509	D	11	tekke	144	1

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0510			yapı adası	148	
L29B0511	SN		Şeker Fabrikası Ziraat Bölge Şefliği	148	16
L29B0512			yapı adası	149	
L29B0513	K		Ofis Sok. no. 2	149	6
L29B0514	K		Ofis Sok. no. 6 (Necati Şen evi)	149	8
L29B0515	K		Süreyya Yurdakul Cad. no. 14	152	11
L29B0516			yapı adası	153	
L29B0517	K		Süreyya Yurdakul Cad. no. ?	153	2
L29B0518			yapı adası	158	
L29B0519	K		Hastane Sok. no. 7	158	1
L29B0520	K		Hastane Yokuşu Sok. no. 17	158	2
L29B0521	K		Hastane Yokuşu Sok. no. 9	158	4
L29B0522	K		Hastane Yokuşu Sok. no. 3	158	6
L29B0523	K		Stadyum Cad. no. 30	158	7
L29B0524	K		Stadyum Cad. no. 2A - Tabiat Sok. no. 2	158	8
L29B0525	K		Tabiat Sok. no. 14	158	12
L29B0526	K		Dranaz Sok. no. 11	158	16
L29B0527	K		Dranaz Sok. no. 9	158	17
L29B0528	K		Dranaz Sok. no. 5	158	18
L29B0529	K		Hastane Sok. no. 15	158	21
L29B0530	K		Hastane Sok. no. 13	158	22
L29B0531	K		Hastane Sok. no. 9	158	23
L29B0532			yapı adası	159	
L29B0533	K		Tabiat Sok. no. 15	159	2
L29B0534	K		Tabiat Sok. no. 11	159	3
L29B0535	K		İnkılâp Sok. no. 4	159	5
L29B0536	K		İnkılâp Sok. no. 6	159	6
L29B0537	K		İnkılâp Sok. no. 10	159	7
L29B0538	K		Lale Sokak (Karga Tepesi Sokak) no. 2	159	8
L29B0539	K		Karga Tepesi Sok. no. 9	159	11
L29B0540	K		Karga Tepesi Sok. no. 5A	159	12
L29B0541			yapı adası	160	
L29B0542	K		Tabiat Sok. no. 7 (Arapçılar evi)	160	1
L29B0543	K		Stadyum Cad. no. 34 (Haşim Şafak evi)	160	3
L29B0544	K		Stadyum Cad. no. 52	160	9
L29B0545	K		Stadyum Cad. no. 56	160	10
L29B0546	K		Stadyum Cad. no. 58	160	11
L29B0547	K		İnkılâp Sok. no. 15	160	16
L29B0548	K		İnkılâp Sok. no. 13A	160	17
L29B0549	K		İnkılâp Sok. no. 11	160	18
L29B0550	K		İnkılâp Sok. no. 3	160	21
L29B0551			yapı adası	161	
L29B0552	K		İnkılâp Sok. no. 14 - Lale Sokak	161	1
L29B0553	K		İnkılâp Sok. no. 18 (Emine Akbaş evi)	161	3
L29B0554			yapı adası	162	
L29B0555	K		Lale Sok. no. 5	162	4
L29B0556			yapı adası	163	
L29B0557	K		Akasya Cad. no. 6	163	5
L29B0558	K		Karga Tepesi Sok. no. ?	163	8
L29B0559			yapı adası	166	
L29B0560	K		Karanfil Sok. no. 2	166	2
L29B0561	K		Karanfil Sok. no. 12	166	3
L29B0562	K		Cavaoğlu Sok. no. 16	166	6
L29B0563	K		Cavaoğlu Sok. no. 23 (Zeliha-Mustafa Yıldız evi)	166	9
L29B0564			yapı adası	168	
L29B0565	K		Masuracı Sok. no. 19	168	1
L29B0566	K		Masuracı Sok. no. 17	168	8
L29B0567	K		Masuracı Sok. no. 13	168	9
L29B0568			yapı adası	169	
L29B0569	K		Masuracı Sok. no. 11	169	1

TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L29B0570			yapı adası	170	
L29B0571	K		Masuracı Sok. no. 3	170	1
L29B0572	K		Bayram Cad. no. 44 (Emine Gölet evi)	170	2
L29B0573			yapı adası	171	
L29B0574	K		Masuracı Sok. no. 7	171	8
L29B0575			yapı adası	173	
L29B0576	K		Karga Tepesi Sok. no. 31	173	1
L29B0577	K		Hastane Sok. no. 31 - Karga Tepesi Sok.	173	3
L29B0578			yapı adası	174	
L29B0579	K		Karga Tepesi Sok. no. 8	174	4
L29B0580	K		Karga Tepesi Sok. no. 10	174	5
L29B0581	K		Hastane Sok. no. 19	174	10
L29B0582	K		Tabiat Sok. no. 21 (Ahmet Atılgan evi)	174	11
L29B0583	K		Tabiat Sok. no. 19	174	12
L29B0584			yapı adası	176	
L29B0585	K		Toptepesi Sok. no. 6	176	2
L29B0586	K		Kasaplar Sok. no. 11	176	2
L29B0587			yapı adası	177	
L29B0588	K		Toptepesi Sok. no. 8	177	13
L29B0589			yapı adası	178	
L29B0590	K		Toptepesi Sok. no. 11	178	2
L29B0591			yapı adası	185	
L29B0592	K		Cavaoğlu Sok. no. 11	185	4
L29B0593	K		Karanfil Sok. no. 6	185	6
L29B0594	K	61 eski	Şeker Sok. no. 7	200	4
L29B0595			yapı adası	202	
L29B0596	K		Yağlıca Sok. no. 16	202	2
L29B0597			yapı adası	203	
L29B0598	K		Yağlıca Sokak no:18	203	3
L29B0599			yapı adası	205	
L29B0600	D	1	Gökdere Camii	205	1
L29B0601	K		Yağlıca Sok. no. 40	205	2
L29B0602	K		Yağlıca Sok. no. 2	205	3
L29B0603	K		Taksim Sok. no. 5	205	4
L29B0604	K	117	Zübeyde Hanım Cad. no. 40	206	8
L29B0605			yapı adası	216	
L29B0606	K		Şih Sok. no. 3	216	2
L29B0607	K		Cavaoğlu Sok. no. 2	216	3
L29B0608	K		Cavaoğlu Sok. no. 12	216	5
L29B0609	K		Cavaoğlu Sok. no. 8	216	6
L29B0610			yapı adası	217	
L29B0611	K		Şih Sok. no. 5	217	1
L29B0612	K		Şih Sok. no. 7	217	2
L29B0613	K		Cavaoğlu Sok. no. 20	217	3
L29B0614	K		Şih Sok. no. 11	217	5
L29B0615			yapı adası	218	
L29B0616	K		Toptepesi Sok. no. 17	218	1
L29B0617	K		Toptepesi Sok. no. 21	218	7
L29B0618			yapı adası	220	
L29B0619	K		Hakim Sok. no. ?	220	2
L29B0620	K		Yazı Sok. no. ?	220	5
L29B0621	K		Hakim Sok. no. ?	220	7
L29B0622			yapı adası	221	
L29B0623	K		Yağlıca Sok. no. 1A	221	1
L29B0624	K		Yazı Sok. no. 21	221	12
L29B0625	K		Yağlıca Sok. no. 3	221	24
L29B0626			yapı adası	232	
L29B0627	B*		Kalebağı no. 11 (bağ evi)	232	4
L29B0628	B		Kalebağı no. 15 (bağ evi)	232	7
L29B0629	B		Kalebağı (bağ evi)	232	16
L30B0630			yapı adası	238	
L30B0631	D		Çamlık Sokak (Yeni Mahalle Camii)	238	9

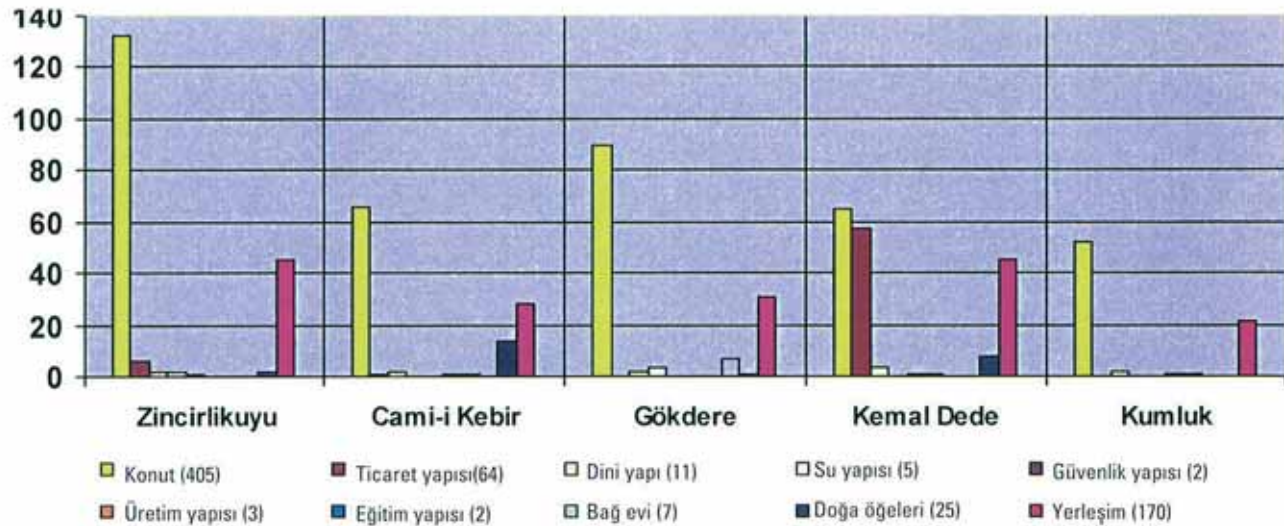
TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L30B0632	K		Pervane Cad. no. 1	238	8
L30B0633	K		Eski Sinop Yolu no. 21	238	10
L30B0634	K		Pervane Cad. no. 6 (Davut Doğan evi)	238	11
L30B0635	S		Kolaz Çayı ve su kanalları		
L30B0636	K		Kozanoğlu Sok. no. 19	239	4
L30B0637	K		Kozanoğlu Sok. no. 13	239	5
L30B0638	K		Kozanoğlu Sok. no. 9	239	6
L30B0639			yapı adası	245	
L30B0640	K		Gogok Deresi Sok. no. 4 - Gündoğdu Sok. no. 1	245	49
L30B0641	K		Gogok Deresi Sok. no. 12	245	53
L30B0642			yapı adası	248	
L30B0643	K		Postacı Sok. no. 6	248	1
L30B0644			yapı adası	249	
L30B0645	D		Yeni Mahalle (Aşıkı Tekke)	249	4
L30B0646			yapı adası	251	
L30B0647	K		Karanfil Sok. no. 20	251	9
L30B0648			yapı adası	261	
L30B0649	K		Kahya Deresi Sok. no. 6	261	12
L30B0650	K		Sinop Cad. no. 67	261	18
L30B0651	K		Yenidoğan Sok. no. 83	261	21
L29B0652			yapı adası	301	
L29B0653	K		Masuracı Sok. no. 8A	301	15
L29B0654	K		Masuracı Sok. no. 6	301	16
L29B0655	K		Masuracı Sok. no. 2	301	17
L29B0656			yapı adası	303	
L29B0657	K		Toptepesi Sok. no. 4	303	1
L29B0658	K		Bayram Sok. no. 40	303	3
L29B0659			yapı adası	305	
L29B0660	K		Yazı Sok. no. 22	305	1
L29B0661			yapı adası	306	
L29B0662	K		Taksim Sok. no. 9	306	2
L29B0663	K		Taksim Sok. no. 4	306	4
L29B0664	K		Yağlıca Sok. no. 6	306	6
L29B0665			yapı adası	307	
L29B0666	K		Yağlıca Sok. no. 14	307	2
L29B0667	K		Yağlıca Sok. no. 16	307	1
L29B0668			yapı adası	308	
L29B0669	K		Poyraz Sok.	308	5
L29B0670			yapı adası	316	
L29B0671	K		Kaya Sok. no. 8	316	3
L29B0672			yapı adası	336	
L29B0673	B		Pervane Sok. no. 13	336	2
L29B0674	B		Kalebağı (Hüseyin Altan bağ evi)	336	2
L29B0675	B		Kalebağı no. 35 (Rıza Erdoğan bağ evi)	336	5
L29B0676	B		Kalebağı (bağ evi)	336	6
L29B0677			yapı adası	341	
L29B0678	K		Er Sokak no. 57	341	11
L29B0679			yapı adası	385	
L29B0680	K		Hükümet Cad. no. 4 (Mustafa Gürbüz evi)	385	1
L30B0681			yapı adası	408	
L30B0682	K		Hürriyet Cad. no. 27	408	44
L30B0683			yapı adası	417	
L30B0684	K		Eski Sinop Yolu no. 37	417	44
L30B0685			yapı adası	418	
L30B0686	K		Eski Sinop Yolu no. 59	418	24
L30B0687	K		Eski Sinop Yolu no. 55	418	26
L30B0688	A		Kolaz Çayı kenarı		
L30B0689	A		Mezbaha Sokak		
L30B0690	A		Mezbaha Sok.		
L30B0691	A		Hal Yeri Sokak		

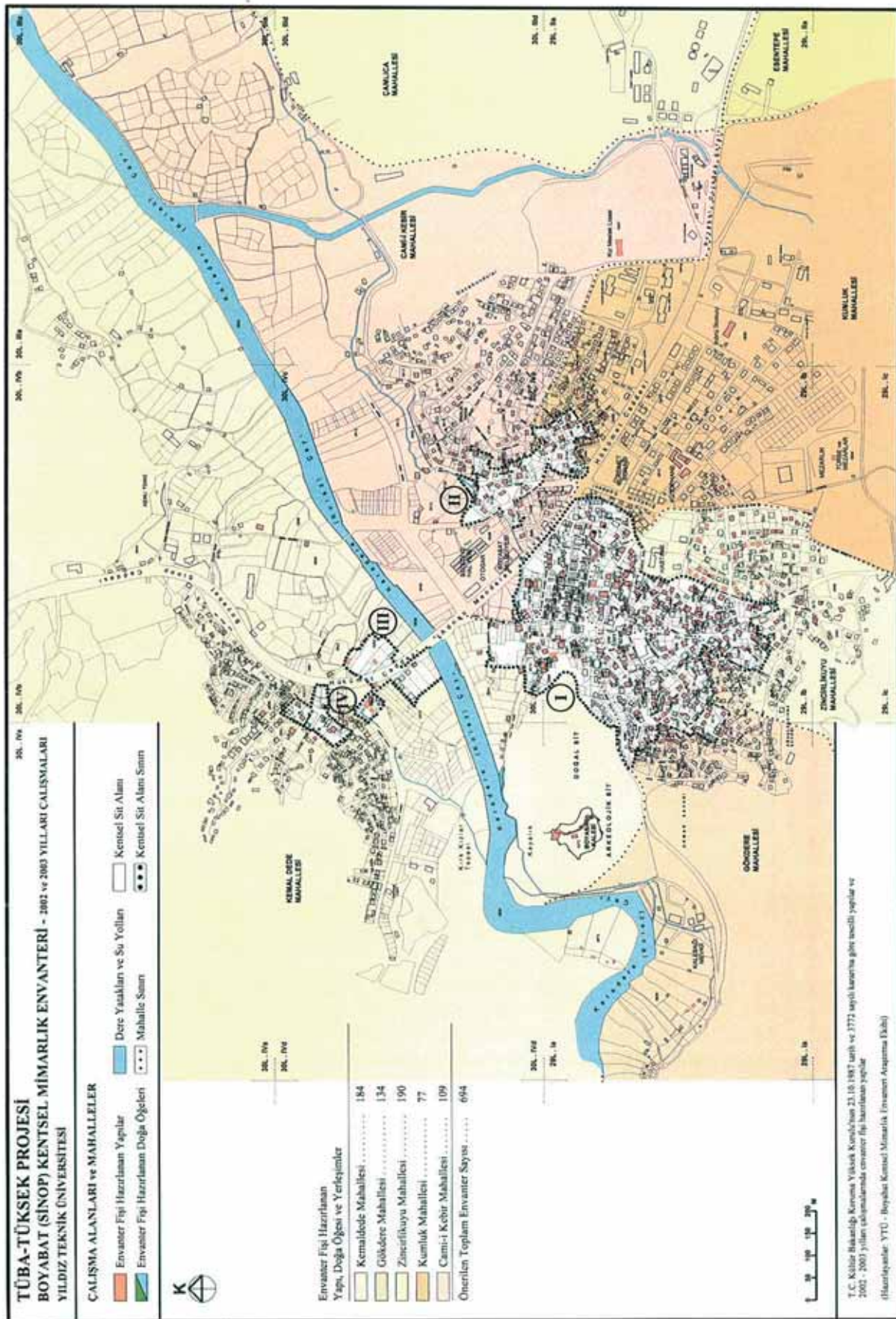
TÜBA env. no.	Yapı türü	KB env. no	Adresi/ adı	Ada	Parsel
L30B0692	A		Mezbaha Sokak		
L30B0693	A		Baklacı Sok. no. 16 önü		
L30B0694	A		Hükümet Caddesi		

- * A Ağaç B Bağ evi
D Dini yapı E Eğitim yapısı
G Güvenlik yapısı K Konut
S Su yapısı SNSanayi yapısı
T Ticaret yapısı
** Bakırcılar Sokak eski Kalaycılar Sokak

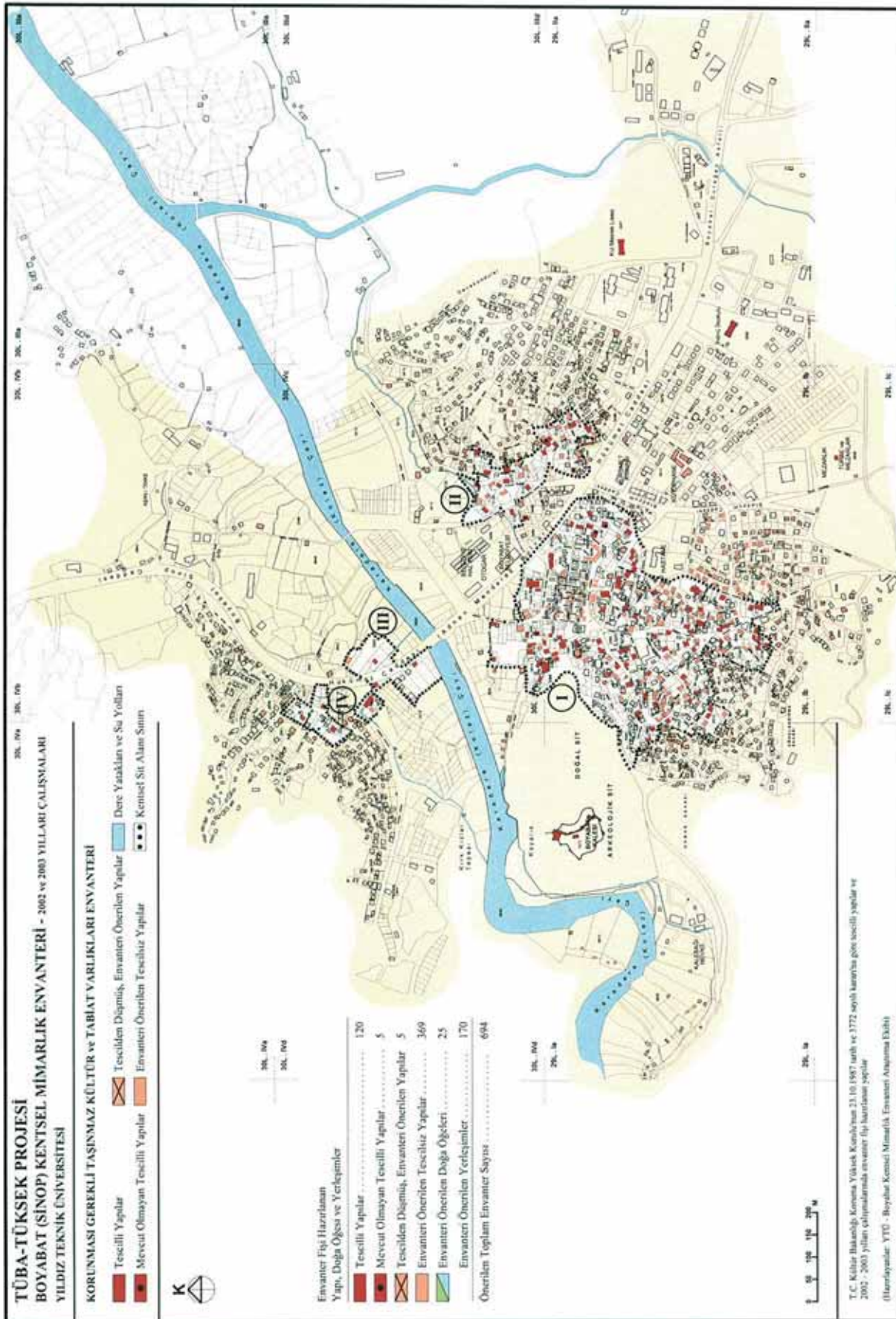
EK 2a-b: BOYABAT'TA KORUNMASI GEREKLİ YAPILARIN MAHALLELERE GÖRE DAĞILIMI

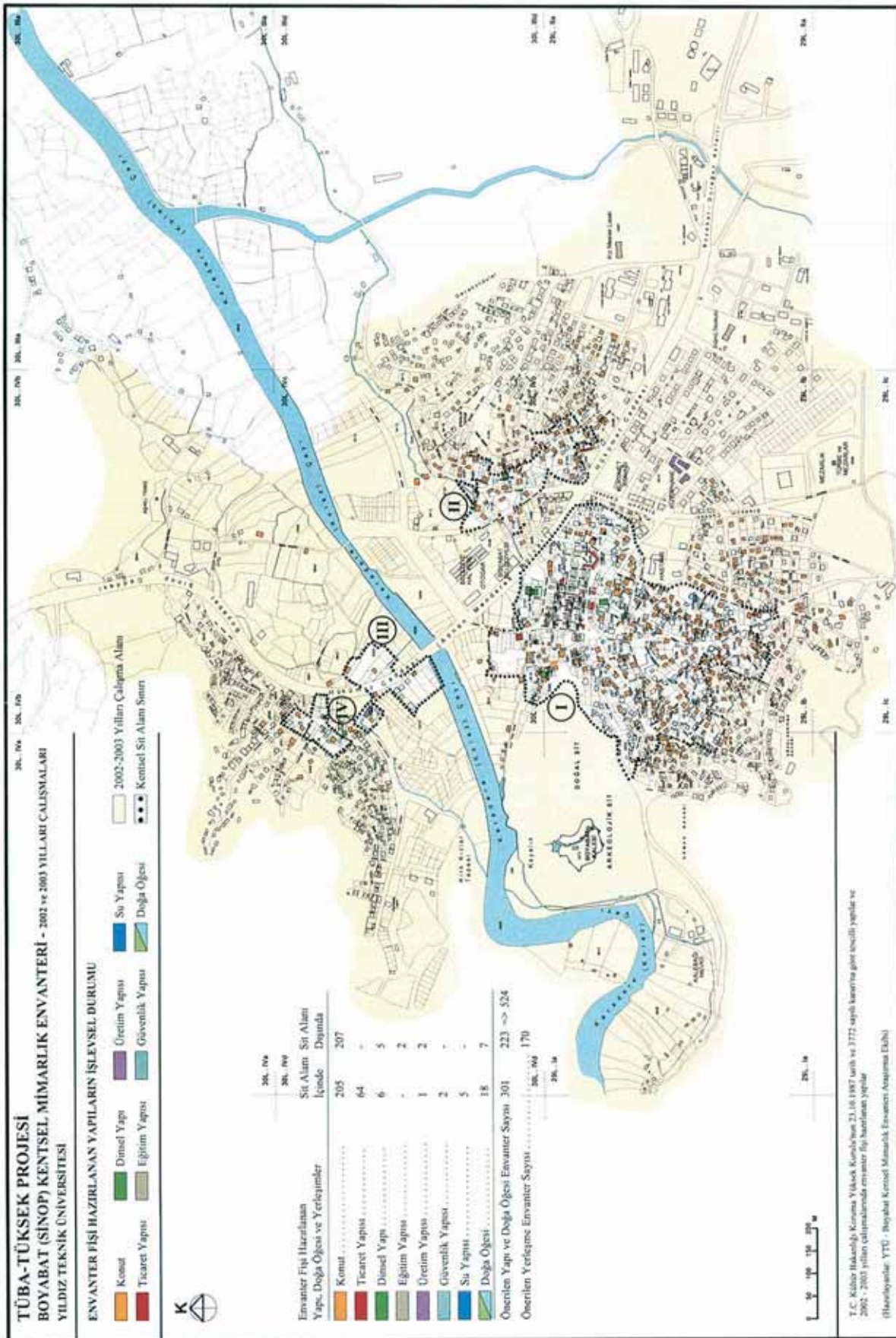
	Yapı türü	Zincirlikuyu Mahallesi	Cami-i Kebir Mahallesi	Gökdere Mahallesi	Kemaldede Mahallesi	Kumluk Mahallesi	TOPLAM
2002 Yılı	Konut	64	20	62	35	24	205
	Ticaret yapısı	6	1	-	57	-	64
	Dini yapı	2	2	1	1	-	6
	Su yapısı	2	-	3	-	-	5
	Güvenlik yapısı	1	-	-	1	-	2
	Üretim yapısı	-	-	-	1	-	1
	Eğitim yapısı	-	-	-	-	-	-
	Bağ evi	-	-	-	-	-	-
	Doğa öğesi	2	7	1	7	-	17
	Yerleşim/ Yapı adası	24	10	17	34	9	94
	TOPLAM	101	36	84	140	33	394
2003 Yılı	Konut	68	46	28	30	28	200
	Ticaret yapısı	-	-	-	-	-	-
	Dini yapı	-	-	1	2	2	5
	Su yapısı	-	-	-	-	-	-
	Güvenlik yapısı	-	-	-	-	-	-
	Üretim yapısı	-	1	-	-	1	2
	Eğitim yapısı	-	1	-	-	1	2
	Bağ evi	-	-	7	-	-	7
	Doğa öğesi	-	7	-	1	-	8
	Yerleşim/ Yapı adası	21	18	14	11	12	76
	TOPLAM	89	73	50	44	44	300

Şek. 1. Boyabat'ta (Sinop) 2002-2003 yıllarında çalışan alanların ve envanteri yapılan kentsel kültür varlıklarının mahallelere göre dağılımı.

Sek. 3. Boyabat'ta (Sinop) 2002-2003 yıllarında envanteri yapılan kentsel öğelerin işlevsellik durumu ve kentsel doku içindeki dağılımı.

İÇ SOFALI						ORTA SOFALI		KÖŞE SOFALI	
Dikdörtgen planlı			'U' planlı		'T' planlı		Haçvari planlı	Dikdörtgen planlı	
Balkonsuz	Balkonlu		Balkonsuz	Balkonlu	Balkonsuz	Balkonlu	Balkonsuz	Balkonlu	Balkonsuz
L29B0277 Tavukçuoğulları evi	L29B0514 Necati Şen evi	L29B0297 Havva-Osman Çakıcı evi	L29B0137 Arcabüklü Hasan'ın evi	L29B0275 Altunbabaların evi	L29B0572 Emine Gölet evi	L29B0354 Ömer Saraç evi	L29B0680 Mustafa Gürbüz evi (Cumhuriyet devri)	L29B0624 Hasan Şimşek evi	L29B0543 Haşım Şafak evi
L29B0013 Havva Erdoğan evi	L29B0563 Zelilha-Mustafa Yıldız evi	L29B0230 Osman Açıkbaz evi		L29B0021 Mehmet Aktaş evi	L29B05331 Şeref Yılmaz-Hasan Uğur evi	L29B0362 Abidlerin evi		L29B0653 Saim Kral evi	
L29B0003 Tabaklının Rıza evi	L29B0603 Nazire- Ali Kabakçı evi	L29B0585 Hasan Elmas evi		L29B0018 Nuri Cedimoğlu evi		L29B0303 Yaşar Topçu evi			
L29B0567 Bahaddin Elmacı evi		L29B0377 Cengiz Yaşpala evi		L29B0609 Ali Gültekin evi		L29B0274 Abanali Mustafa evi			

Şek. 4. Boyabat geleneksel konutlarında esas yaşam katı plan tipleri.

Şek. 5. Latife Matuk evi (env. no: L29B0334), kat planları.

Res. 1. Latife Matuk evi, dış görünüşü.

Res. 2. Latife Matuk evi, pencerelerden ayrıntı.

Şek. 6. Nuriye Genç evi (env. no: L29B0346), kat planları.

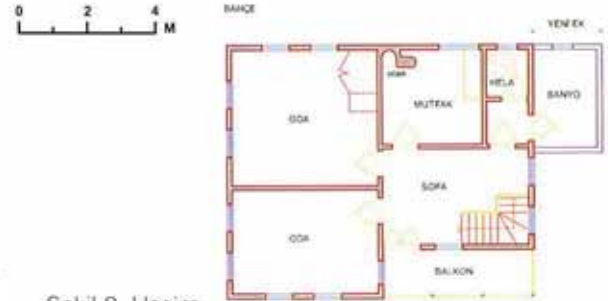
Levha 6

Şek. 7. Havva-Osman Çakıcı evi (env. no: L29B0297) kat planları.

Res. 3. Haşim Şafak evi (env. no: L29B0543) dış görünüş.

Şekil 8. Haşim Şafak evi kat planı.

Res. 4. Zeliha-Mustafa Yıldız evi (env. no: L29B0563) dış görünüş.

Şek. 9. Zeliha-Mustafa Yıldız evi kat planı.

 ek. 10. Eski Otel / Kahvehane (env. no: L30B0106), kat planları.

Res. 5-6. Eski Otel / Kahvehane dış görünüşü.

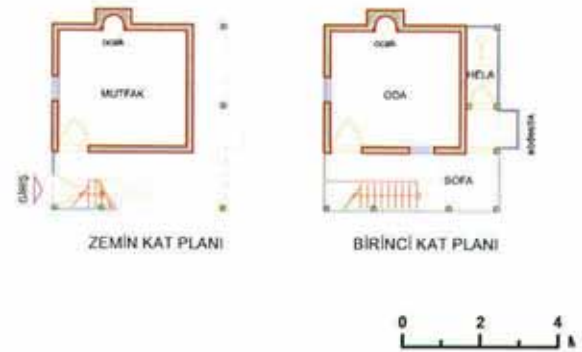
Res. 7. Rıza Erdoğan bağ evi (env. no: L29B0675), dış görünüşü.

 ek. 11. Rıza Erdoğan bağ evi kat planları

Res. 8. Hüseyin Altan bağ evi (env. no: L29B0674), dış görünüşü.

 ek. 12. Hüseyin Altan bağ evi kat planları.

Levha 8

Res. 9. Boyabat Kalesi (env. no: L29B0373).

Res. 10. Yağlıca Sokaktan Boyabat Kalesi ve çevresinin görünümü.

Res. 11. Taş Medrese kalıntısı (env. no: L29 B0371), Kaya Arası Sokak.

Res. 12. İnönü İlkokulu (env. no: L29B0507).

Res. 13. Şamlı'nın Degirmeni (env. no: L30B0425).

Res. 14. Şamlı'nın Degirmeni'nde beş gözlü havuz.

Res. 15. SIT alanı dışında kalan bölgede geleneksel konut dokusu, Şih Sokak.

Res. 16. Emine Özcan evi (env. no: L30B0437), Erenlik tepesi, Cami Sokak.

AYTEN ERDEM

Res. 17. Osman  meroglu evi (env. no: L30B0451), Panayır Caddesi.

NADİDE SEÇKİN

Res. 18. Ahmet Atılgan evi (env. no: L29B0582), Hastane Caddesi ile Tabiat Sokak k   esi.

AYTEN ERDEM

Res. 19. Birgül-Mahir Bayburt evi (env. no: L30B0448), Panayır Caddesi.

AYTEN ERDEM

Res. 20. Yirenli Osman-Kadir Bozkurt evi (env. no: L30B0426), Panayır Sokak.

NADİDE SEÇKİN

Res. 21. Emine G let evi (env. no: L29B0572), Bayram Caddesi.

AYTEN ERDEM

Res. 22. Abdullah Yayla-Hafız Hüseyin evi (env. no: L30B0450), Panayır Caddesi.

NADİDE SEÇKİN

Res. 23. Arpacılar (Cemile Okumu ) evi (env. no: L29B0542), Tabiat Sokak.

Levha 10

AYTEN ERDEM

AYTEN ERDEM

Res. 24. Yirenli Ahmet evi (env. no: L30B0445), Cedimoğlu Sokak.

Res. 25. Mehmet Akkoca evi (env. no: L30B0110), Cedimoğlu Sokak.

Res. 26. Cedimoğlu evi (env. no: L30B0111), Cedimoğlu Sokak.

Res. 27. Ahmet-Ihsan Özcan evi (env. no: L30B0405), Eski Tabakhane Sokak.

AYTEN ERDEM

Res. 28. Yirenli Kadir Bozkurt evi (env. no: L30B0427), Bağlar Sokak.

Res. 29. Davut Doğan evi (env. no: L30B0634), Pervane Caddesi.

AYTEN ERDEM

NADİDE SEÇKİN

Res. 30. Emine Akbey evi (env. no: L29 B0553), İnkılâp Sokak.

NADİDE SEÇKİN

Res. 31. Necati Şen evi (env. no: L29 B0514), iç mekânından bir görünüm, Ofis Sokak.

NADİDE SEÇKİN

Res. 32. Hasan Kara evi (env. no: L39B0493), Ortaokul Sokak.

NADİDE SEÇKİN

Res. 33. Hatice-Cemal Bayar evi (env. no: L2B0490), Ortaokul Sokak.

NADİDE SEÇKİN

Res. 34. Mustafa Gürbüz evi (env. no: L29B0680), Hükümet Caddesi.

NADİDE SEÇKİN

Res. 35. Nuri Cedimoğlu evi (env. no: L30B0018), Çay Sokak.

NADİDE SEÇKİN

Res. 36. Çay Sokak, genel görünüm.

Res. 37. Abidler evi (env. no: L29B0362), Çay Sokak ile Kaya Arası Sokak köşesi.

NADİDE SEÇKİN

Res. 38. Mehmet Aktaş evi (env. no: L29 B0021), Çay Sokak.

Levha 12

Res. 39. Abalı evi (env. no: L29B0032) ve Nuri Şimşir evi (env. no: L29B0031), Cevdet Kerim İncedayı Caddesi.

Res. 40. Sabriye Maviş evi (env. no: 29B0185) ve Hüseyin Yayla evi (env. no: L29B0184), Süreyya Yurdakul Cad.

Res. 41. Ömer Faruk Saraç evi (env. no: L30B0354), Eski Sinop Yolu.

Res. 42. Şadan Hangül evi (env. no: L30B0356), Hürriyet Caddesi.

Res. 43. Mustafa-Hüseyin Yayla evi (env. no: L29B0135), Genç Mehmet Sokak.

Res. 44. Tosunlar evi (env. no: L29B0166), Telgrafçı Sokak.

Res. 45. Zafer Sokak ile Savaş Sokak köşesinde bulunan dükkân (env. no: L29B0088).

Res. 46. Zübeyde Hanım Caddesi ile Bayram Caddesinin köşesi, Ekin Pazarı.

AYTEN ERDEM

Res. 47. Balkonu yıkılarak değişikliğe uğramış bir  rnek: Seyit Küçük evi (env. no: L30B0433), Bahar Sokak.

AYTEN ERDEM

Res. 48. Pencerelemi genişletilmiş bir  rnek: Sabri G    n evi (env. no: L30B0468), Mezbaha Sokak.

NADİDE SE    N

Res. 49. Ahmet Ak evi (env. no: L29B0504), Sinan Sokak.

AYTEN ERDEM

Res. 50. Erenlik Tepesinden Boyabat Kalesine ve K rkızlar Tepesine bakış.

NADİDE SE    N

NADİDE SE    N

Res. 52. Yalçın Demirel bağ evi (env. no: L29 B0627), Kalebağı Mevkii.

Res. 51. Muharrem  apkın bağ evi (env. no: L29 B0628), Kalebağı Mevkii.

SAMSUN KTYKK ARŞİVİ

Res. 53. Kültür Bakanlığı tarafından tescil edilmiş, ancak günümüzde mevcut olmayan A.Cedimoğlu - N. Küçükbaş evi (env. no: L29B0467), (KB tescil no: 119/1987; 102/1979).

SAMSUN KTYKK ARŞİVİ

Res. 54. Kültür Bakanlığı tarafından tescil edilmiş, ancak günümüzde mevcut olmayan M. Özsoy- İ. Ergül evi (env. no: L30B0408) (KB tescil no: 118/1987; 75/1979).

SAMSUN KTYKK ARŞİVİ

Res. 55. Kültür Bakanlığı tarafından tescil edilmiş, ancak günümüzde mevcut olmayan Hıfzı Çörtü evi (env. no: L29B0473) (KB tescil no: 113/1987; 119/1979).

KORUMA İMAR PLANI RAPORU 1996

Res.56: Kültür Bakanlığı tarafından tescil edilmiş, ancak günümüzde mevcut olmayan bir konut (env. no: L29B0131) (KB tescil no: 105/1987; 109/1979).

Eskigediz (Kütahya) Kentsel Mimarlık Envanteri 2003

Z. Gül ÜNAL* / Nilgün ERKAN BİÇER**

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Eskigediz, Gediz, Gediz Depremi, Şaphane, Hisarardı Kalesi, Kadoi, geleneksel konut, çamaşırhane, su kemeri

Eskigediz, Gediz, Gediz Earthquake, Şaphane, Hisarardı Castle, Kadoi, traditional house, laundry, aqueduct

ÖZET/ SUMMARY

1970 yılındaki Gediz Depremine kadar adı Gediz olan, deprem sonrasında yerleşimin 7 km uzağa taşınması üzerine adını yeni kurulan yerleşime veren ve Eskigediz adını alan yerleşim, Kütahya ili sınırları içinde bugünkü Gediz ilçesinin kurulu bulunduğu ovanın kuzeyinde yer alır.

Gediz'e ait bilinen en eski veriler, İlkçağ'da Frigler dönemine rastlamaktadır. Selçuklular ve Germiyanogulları Beyliği dönemlerinde Kütahya Sancak Beyliği tarafından yönetilen yerleşim 1428'den sonra Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Eskigediz'de bulunan en eski tarihi eserler, Hisarardı'daki Antikçağ yerleşmesine su taşımak için yapıldığı sanılan su kemeri; yapımında iki mermer heykelin devşirme olarak kullanıldığı Debboy Köprüsü; 1676 tarihinde, Celâli İsyanları sırasında Kuyucu Murat Paşa tarafından güvenlik koşulları öne sürülerek yıktırılan Hisarardı Kalesi'dir.

Gediz yerleşmesi, ortasından Gediz Çayının aktığı bir vadiye yer alır. Yerleşimin geleneksel konut dokusu, çevresinde yer alan arkeolojik alanlar ve do-

The town originally named Gediz was renamed as Eskigediz (Old Gediz) after the Gediz Earthquake in 1970. This earthquake led to settlement relocation 7 kilometers away. The Eskigediz settlement lies at the northern part of the Gediz plain, within the boundaries of Kütahya.

The earliest historical data available on Gediz are from the Phrygian period. Following the Seljukid and the Principality of Germiyanogulları periods, when it was within the administration of the Sandjak of Kütahya, the region came under Ottoman rule (after 1428).

The oldest ruins found at the site include: an aqueduct, most probably built for supplying the ancient settlement in Hisarardı, Debboy Bridge for which two marble statues have been put to secondary use and the Hisarardı Fortress demolished by Kuyucu Murat Paşa for security measures at the time of Celâli Revolts in 1676.

The settlement lies in a north-south direction, in a valley drained by the Gediz River and has suffered a large scale destruction as a result of the 1970 earthquake. Later the traditional residential area of the town, together with the archaeological areas

* Dr. Z. Gül ÜNAL (Proje Yürütücüsü) / YTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı, Beşiktaş İSTANBUL

** Dr. Nilgün ERKAN BİÇER (Proje Yürütücüsü) / YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir Bölge Planlama Bölümü, Beşiktaş İSTANBUL

gal oluşumlar, 2 Temmuz 1992 tarihli ve 2581 sayılı karar ile "Kentsel, Arkeolojik ve Doğal SIT Alanı" olarak ilan edilmiştir. Eskigediz Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları ise 2003 yılında başlamıştır ve devam etmektedir.

Eskigediz'in geleneksel dokusunu ahşap çatıklı karakas arası kerpiç ya da tuğla dolgu sistemde inşa edilmiş iki ya da üç katlı yapılar oluşturmaktadır. Yapıların planlamasında topografya ve Gediz Çayının konumu ana etmen olmuştur. Yapılar, doğu yönüne bakan yamaçların eğiminin az olması nedeniyle burada yoğunlaşmış; konutların ana cepheleri ise genelde Gediz Çayına ve üzerinde yer aldıkları sokağa bakacak şekilde konumlanmıştır. Batıya bakan yamaçların hayli eğimli olması nedeniyle burada yapılaşma sınırlı tutulmuştur. İçinden Gediz Çayının geçtiği vadinin kuzeyi ve güneyi ise tarımsal açıdan verimli, az eğimli alanlar ile sınırlanmıştır.

2003 yılı Eskigediz Kentsel Mimarlık Envanteri çalışmaları sırasında, kentsel SIT sınırları içinde yer alan alanda: 209 yapı ve 9 yapı adasına ait toplam 218 envanter formu doldurulmuş; 32 yapının 1/200 ölçekli planları çıkarılmış; iki yapıda 1/10 ölçekli ayrıntı çalışmaları yapılmış; üzerinde çalışma yapılan yapılara ilişkin 751 kare siyah-beyaz, 1308 dijital fotoğraf ile belgeleme gerçekleştirilmiş; yerleşimin tarihsel gelişimini ve günümüzdeki durumunu anlatan kısa metrajlı belgesel bir film hazırlanmıştır.

Çalışma Eskigediz Belediyesinin katkıları ile gerçekleştirilmiştir.

and natural formations in the surroundings have been taken under protection and proclaimed as an urban, archaeological and natural site zone by a decree; numbered 2581 and dated July 2, 1992. The Reconstruction Plan for the Conservation of Eskigediz has already started in 2003 and is still in progress.

The Eskigediz traditional houses generally include a wooden framework supported by mud-brick or a brick fill system with two or three stories. The topography and the location of the Gediz River have been the main references in the planning process. Since the slope in the east is minimal, most of the buildings are located there. The main façades of the residences are generally located facing the Gediz River or the road. Buildings can rarely be seen on the sheer drops of the slopes facing west. The northern and southern parts of the Gediz Valley are encircled by gently sloping fertile lands, making agricultural activities possible.

Within the context of the 2003 Eskigediz Urban Architecture Inventory Research carried out in the urban site area, the following have been accomplished: Inventory files completed for 213 buildings; separate 1/200 scale plans drawn for 32 buildings; 1/10 scale detailed plans prepared for 2 buildings; photographic documentation, comprising 751 black-white and 1308 digital photos. In addition, the historical progress of the settlement and its current status have been recorded as a short documentary film.

All of the above mentioned research has been made possible with the contribution of the local authorities, especially of the Eskigediz Municipality.

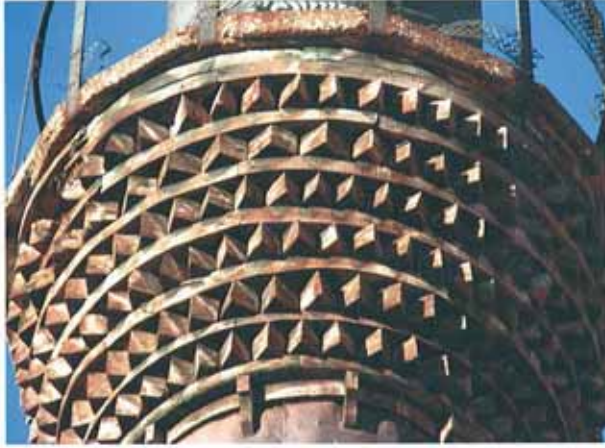
GİRİŞ

Kütahya iline bağlı Eskigediz beldesinde 9-19 Temmuz 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen kentsel mimarlık belgeleme çalışmalarında, geleneksel dokuyu oluşturan mimari mirasın korunmasına temel olacak verilerin saptanması amaçlanmıştır. Çalışma alanı, Eskigediz kentsel yerleşiminin merkezi olarak belirlenmiştir¹.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından 2001 yılında başlatılan Türkiye Kültür Envanteri Projesi, kültür varlıklarına ilişkin çalışmalarda, zaman içinde farklı disiplin uzmanlarının ihtiyaç duyacağı bilgilerin aynı sistemde bir araya gelebilmesine, uzmanlar arasında ortak bir terminoloji oluşmasına,

aralarında eşgüdüm sağlanabilmesine, bilgi akışının kolaylaşmasına ve farklı çalışmalar arasında doğrudan bağlantı kurulmasına olanak sağlamayı amaçladığından, hayli nitelikli bir geleneksel dokuya sahip olan Eskigediz'de gerçekleştirilecek çalışmanın da bu projenin bilgi sistemi içinde ele alınması düşünülmüştür.

Alan çalışması, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim elemanı Dr. Z. Gül Ünal ve Şehir Bölge Planlama Bölümü öğretim elemanı Dr. Nilgün Erkan Biçer yürütücülüğünde, aynı üniversitenin Bina Bilgisi Anabilim Dalı öğretim üyeleri Yrd. Doç. Dr. Yasemen Say Özer ve

Res. 25. Eski Caminin ahşap şerefesinden ayrıntı.

Res. 26. 1970 depreminde büyük bir bölümü yıkılan Kurşunlu Cami (env. no: K22B0052).

Res. 27. Yerleşimin en eski dini yapılarından biri olan Eski Cami.

Res. 28. İsmetpaşa Mahallesinde özgün bir dükkân örneği.

Res. 29. Cumhuriyet Caddesindeki tek katlı dükkânlar.

Res. 30. Kurşunlu Caddesi üzerinde yer alan altı dükkân üstü konut olarak kullanılan yapılar.

Res. 31. Altı dükkân üstü konaklama hanı olan Sulu Han (env. no: K22B0033), Cumhuriyet Caddesi.

Levha 10

Res. 32. Kurtuluş Mahallesi'nde, yerleşimin ilk yapılarından bir örnek. Üst katta, cephenin sağındaki ahşap çıkma 'sütlük', serin yerde saklanması gereken yiyecekler içindir.

Res. 33. İsmetpaşa Mahallesi'nde yer alan yapı, yerleşim içinde bulunan balkonlu tek örnektir (env. no: K22B0182- K22B0183).

Res. 34. Kayalık zeminde, kayaların kısmen duvar olarak kullanıldığı bir yapı.

Res. 35. Balkon ayrıntısı (env. no: K22B0182- K22B0183).

Res. 36. Yazlıklı bir ev (env. no: K22B0183).

Res. 37. Dışarı taşan döşeme kırışlarına oturtulan, altı kaplamasız çıkma (env. no: K22B030).

Res. 38. Kaya oluşumu ile yapı duvarının birleşmesine örnek.

Res. 39. Fadime-Ahmet Demirkol evi (env.no: K22B0185).

Res. 40. Sait Soylu evi (env. no: K22B029).

Res. 41. İkinci katı tamamen çıkma yapan bir yapı.

Res. 42. Sait Soylu evi bahçesi (env. no: K22B029).

Res. 43. Altı dükkân üst katları konut olarak kullanılan bir yapı (env.no: K22B066).

Res. 44. Alt katı dükkân üst katları konut olarak kullanılan bir yapı (env. no: K22B049).

Levha 12

Res. 45. Kocabahçe Meydanına bakan bir yapı (env. no: K22B0002).

Res. 46. Yapım sistemi ayrıntısı (env. no: K22B0002).

Res. 47. Bağdadi sistemden bir ayrıntı (env. no: K22B0012).

Res. 48. Bağdadi sistem kullanılan bir yapı (env. no: K22B0012).

Res. 49. Ahşap karkas yapının dışına yığma tuğla ikinci bir duvarın örülmesi uygulaması (env. no: K22B0038).

Res. 50. Çıkması sonradan eklenen bir yapı (env. no: K22B0011).

Res. 51. Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan ve üzerinde bulunduġu parsel'e göre tasarlanan gönye çıkmalı sıra evler (env. no: K22B0096).

Res. 52. 20. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen yapılarda geleneksel konutların cephe özelliklerinin devam ettiġi görölmektedir (env. no: K22B0023).

Res. 53. Yapıya yükseltilmiş bir girişt'en ulaşılan geç dönem uygulaması.

Levha 14

Res. 54. Yapıların zemin katında yer alan avlu ve ocaklık (K22B0044 env. numaralı konut).

Res. 55. Geniş bir L sofa örneği.

Res. 56. Dikdörtgen sofa (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 57. Makat, dolap ve ocak (K22B0044 env. numaralı konut).

Res. 58. T sofaı bir yapı (env. no: K22B0006).

Res. 59. L sofaı bir yapı (env. no: K22B00002).

Res. 60. Oda kapıları açıldığı yönde yer alan duvarın üzerinde bir girinti oluşturulur, kapı bu girintiye oturur (K22B0030 env. numaralı konut).

Res. 61. Sedir (makat) dolap ve önü sürme kapak ile kapatılmış ocak (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 62. Oda kapısı ve dolap ayrıntısı (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 63. Duvarın solunda yer alan yüklük ve sağında yer alan yıkanma dolabı (gusulhane).

Res. 64. Oda kapısının kapı kolu ayrıntısı (en solda).

Res. 65. Oda kapısının kapı kolu ayrıntısı (K22B0066 env. numaralı konut) (solda).

Levha 16

Res. 66. Sürme ocak kapağı (K22B0006 env. numaralı konut).

Res. 67. Sürme ocak kapağı (K22B0053 env. numaralı konut).

Res. 68. Sürme ocak kapağı (K22B0053 env. numaralı konut).

Res. 69. Ocak (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 70. Oda duvarı üzerinde yer alan çiçeklik (K22B0002 env. numaralı konut).

Res. 71. Çiçekliğin sofadan görünüşü (K22B0044 env. numaralı konut).

Res. 72. Çiçeklik (K22B0030 env. numaralı konut).

Res. 73. Çiçeklik rafı ayrıntısı (K22B0030 env. numaralı konut).

Res. 74. Tavan ayrıntısı (K22B0006 env. numaralı konut).

Res. 75. Tavan köşe ayrıntısı (K22B0156 env. numaralı konut).

Res. 76. Ahşap tavan göbeği (env. no: K22B0002).

Buldan (Denizli) Kırsal Mimarlık Envanteri 2003

Nadide SEÇKİN* / Ayten ERDEM* / Dilek MAŞALI*

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Buldan, kırsal mimarlık, kerpiç yapı, taş yapı, hımiş yapı, bağ evi, ayazlık/ yarı açık mekân

Buldan, rural architecture, mud-brick building, stone building, "hımiş" building, orchard house, semi-open space

ÖZET/ SUMMARY

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yürütülen Türkiye Kültür Envanteri Pilot Projesi kapsamındaki "Buldan (Denizli) Kırsal Mimarlık Envanteri"nin ikinci dönem alan çalışması 1-15 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 15 gün süren alan çalışmasında, kent yerleşmesinin çevresinde bulunan bağlar bölgesindeki envanter çalışmaları tamamlanmış, ayrıca Karaköy ile Çamköy yerleşmeleri belgelenmiştir.

Buldan kırsal mimarlık envanteri, 2001-2002 yılları arasında gerçekleştirilen Birecik-Suruç (Şanlıurfa) kırsal mimarlık envanteri çalışmasının Batı Anadolu'daki bir alanda da örneklenerek yaygınlaştırılması amacıyla yapılmıştır. Envanter çalışmasında özgün yapıların ve yerleşme biçimlerinin özellikleri ve günümüzdeki durumları, kırsal mimarlık için geliştirilmiş olan "yerleşme" ve "yapı" envanteri formları kullanılarak saptanmıştır.

Çalışma bölgesi içindeki yerleşmeler farklı mimari özelliklere sahiptir. Akarsu vadilerinde, ovalarda, yamaçlarda ve tepelerde konumlanmış olan bağ evleri arazi özelliklerine bağlı olarak kısmen farklılaşmakla birlikte genelde benzer mimari özellikler taşımaktadır. Çalışılan köy yerleşmelerindeki evler ise hem birbirlerinden hem de bağ evlerinden farklı mimari niteliklere sahiptir. Bağ evleri kapalı ve yarı açık mekânlardan oluşan iki katlı, taş duvarlı ve

The second stage of the "Denizli - Buldan Rural Architectural Inventory," studies which are part of the Turkish Cultural Inventory Pilot Project run by the Turkish Academy of Sciences, was carried out during September 1-15, 2003. The work in the field for the inventory project lasted for 15 days, the study of the orchard region in the vicinity of the urban settlement was completed and the settlements of Karaköy and Çamköy were also documented.

The Buldan Rural Architecture Inventory in western Anatolian region was carried out to test the applicability of the results of the Birecik-Suruç (Şanlıurfa) rural architecture inventory work that was carried out in 2001-2002. The documentary files cover both the authentic, as well as revised features of the building, also noting the use of space and the style of preservation. The "settlement" and "building" inventory forms that have been developed for rural architecture were used for the inventory.

The settlements in the fieldwork region have different architectural characteristics. The orchard houses that have been built in the valleys in which there is water run-off, in the meadows, on the slopes and on the hills have architectural characteristics that generally resemble each other but are partially different because of the nature of the land. The houses in the two villages have architectural characteristics that differentiate them from the orchard houses. It was ascertained that while the orchard houses were two-

* Doç. Dr. Nadide SEÇKİN (Proje Yürütücüsü); Dr. Ayten ERDEM (Proje Yürütücü Yardımcısı); Mimar Dilek MAŞALI / Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi, Beşiktaş İSTANBUL

ahşap taşıyıcılı yapılar iken, köy evlerinin birbirine eklenilen birimlerden oluşan tek katlı, düz damlı kerpiç yapılar ya da iki katlı, kırma çatılı taş yapılar oldukları görülmektedir.

Bu çalışma sırasında, geleneksel mimarinin sürekliliğini ne ölçüde koruduğu ve tahrip nedenleri de gözlemlenmeye çalışılmıştır. Tahribatin en önemli nedeni, kent için yapılan imar planlarının bağ bölgelerindeki geleneksel dokuyu ve yaşamı göz ardı ederek bu bölgelerde ifraza ve büyük kütleli yüksek yapılara izin vermesidir. Sosyal yaşam biçiminin değişmesi ve bölgenin deprem kuşağında bulunması da geleneksel yapıları tahrip eden diğer nedenlerdir. Bazı bağlarda ve özellikle Çamköy'de geleneksel yapıların depremden dolayı kısmen oturulamaz duruma geldiği görülmüştür.

Buldan kırsal mimarlık envanterinin 2002 ve 2003 yıllarında gerçekleştirilen ve toplam 25 gün süren alan çalışmasında kent yerleşmesinin çevresini saran 10 adet bağ yerleşmesi ile 2 köy yerleşmesi belgelenmiştir. Pilot proje kapsamındaki bu kırsal mimarlık envanter çalışmasının 2004 yılında tamamlanması amaçlanmaktadır.

GİRİŞ

Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) gerçekleştirmeyi planladığı "Türkiye Kültür Envanteri" pilot projesi kapsamında, Denizli ili Buldan ilçesi kırsal mimarlık envanteri alan çalışmasının ikinci dönemi 1-15 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında başlatılan bu çalışmanın amacı, adı geçen bölgedeki verileri saptamak ve ülke genelinde hedeflenen kırsal mimarlık belgeleme sisteminin oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

Çalışma grubu, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Nadide Seçkin (yürütücü), Dr. Ayten Erdem (yürütücü yardımcısı), yüksek lisans öğrencisi Mimar Dilek Maşalı ile mimarlık lisans öğrencileri Ferdi Seymen ve Özgür Pamukçu'dan oluşmaktadır¹.

Buldan kırsal mimarlık envanterinin ikinci döneminde öncelikle, bağlar bölgesinin envanter çalışmaları tamamlanmıştır. Aşağı Vakıf, Karadere², Saçyazı, Tekke, Koçaz/ Koçyazı, Çağış ve Çekirdeksiz bağlarında yapılan belgelemenin ardından Buldan'ın köy yerleşmelerinde çalışılmıştır. Köy yerleşmelerine, Buldan ilçe merkezine en uzak köy olan ve özgün niteliklerini önemli ölçüde koruyan Karaköy (Yukarı Mahalle, Merkez ve Aşağı Mahalle) ile Çamköy'den başlanmıştır. (lev. 1: şek. 1). Buldan merkez yerleş-

stori, stone walled, timber load bearing buildings made up of closed and half open spaces, the village houses were one-storied, flat-roofed adobe buildings of units added to one another, or two-storied, hip-roofed stone buildings.

During this study some observations were made both on the durance of traditional architecture and also on the reasons for the loss of it. The most important reason for destruction is that the city development plan, which ignored the traditional lifestyle and settlement pattern in the rural regions, allowed for allocations in this region and massive high buildings. Changing form of social life and the region being in an earthquake zone are also reason for the neglect and destruction of traditional buildings. In some orchards and especially in Çamköy it was observed that some of the traditional buildings had reached the stage where they could no longer be inhabited because of earthquake damage.

In the study for the Buldan rural architecture inventory that lasted a total of 25 days in 2002 and 2003, 10 orchard areas that surround the urban settlement and two village settlements were documented. The goal is to complete the work of the rural architecture inventory work in 2004 as part of the pilot project.

mesinin çevresinde yer alan bağların farklı topografik özellikler taşıması, 5-10 dönüm büyüklüğündeki araziler içinde yer alan bağ evlerine yaya olarak ulaşımın zorluğu ve güncel olmayan 1/5000 ölçekli haritaları kullanma zorunluluğu gibi nedenlerden dolayı bağlar bölgesindeki belgeleme çalışmaları uzun sürede tamamlanabilmiştir.

Buldan kırsal mimarlık envanteri alan çalışmasında konaklama giderleri Denizli Valiliği ve Buldan Kaymakamlığı tarafından karşılanmıştır. Ayrıca, alan çalışması sırasında Buldan Doğal Hayatı ve Kültürünü Koruma Derneği, Buldan Belediyesi ile Buldan Tapu ve Kadastro Müdürlüğü yetkilileri de çeşitli aşamalarda projeye katkıda bulunmuşlardır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

YÖNTEM

2003 yılı Buldan kırsal mimarlık envanteri çalışmasında 2002 yılında olduğu gibi yazıyla, fotoğrafla, çizimle ve küresel konum belirleme (GPS/ Global Positioning System) aleti ile olmak üzere dört farklı türde belgeleme yapılmıştır.

Yazılı belgeleme

Yazılı belgelemede, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Pilot Projesi için önceden hazırlanmış olan yerleşme ve anıt envanteri formları kullanılmıştır. 2003 yılı çalışma döneminde envanter çalışmasının yapıldığı bağ bölgeleri ile köy yerleşmelerinde 7'si yerleşme envanteri, 183'ü adı geçen bu yerleşmelerdeki geleneksel yapılar için yapı envanteri olmak üzere toplam 190 adet envanter hazırlanmıştır. Ayrıca, bir alan günlüğü tutularak her gün yapılan işler ve görüşmeler not edilmiştir.

Fotoğrafla belgeleme

Fotoğrafla belgelemede, 470 adet siyah-beyaz fotoğraf ve 290 adet renkli saydam çekilmiştir. Bağ yerleşmelerinin vadiler içinde ya da yamaç ve tepelerde konumlandığı durumlarda, fotoğrafla belgelemede farklı uygulamalar kaçınılmaz olmuştur. Vadi içinde yer alan bağlarda yakın çevrenin, yamaç ve tepelerde yer alan bağlarda ise bağ yerleşmesinin genel görünümüleri siyah-beyaz fotoğraf ile belgelenmiştir. Bu tür belgelemenin büyük bölümünü oluşturan bağ evleri, genel görünümüleri ve varsa özgün nitelikli mimari elemanları ile belgelenmiştir.

Köy yerleşmelerinden Karaköy'de, özellikle köyün Yukarı ve Aşağı mahallelerinde bulunan ve mahalle merkezlerine çok uzak konumda olan yapı gruplarına, ulaşımın güçlüğü ve zamanın sınırlı olması nedeniyle gidilememiş, bu nitelikteki yapı gruplarının fotoğrafları ancak uzaktan teleobjektif ile çekilmiştir. Yerleşmeler içinde bulunan yol, meydan, çeşme, anıt ağaç ve ağaç grubu gibi doku bileşenleri ile sosyal yaşama ilişkin eylemler de siyah-beyaz fotoğrafla belgelenmiştir. Bu çalışma kapsamında renkli saydam, siyah-beyaz fotoğraf kadar sıklıkla değil, sadece özgün niteliklerini koruyan çevre ve mimari öğeler için kullanılmıştır. Alan araştırması sırasında çekilen siyah-beyaz fotoğraf ve saydamlar numaralandırılmış, gerekli notlarla birlikte listelenmiş ve harita üzerinde çekim yönleri ile belirtmeye çalışılmıştır. Bu çalışma sonrasında tüm görsel malzeme sınıflandırılmış, bağları ve alt başlık olarak bağ evlerini esas alan bir dosyalama sistemi içinde arşivlenmiş ve kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Çizimle belgeleme

Bu tür belgelemede, içine girilebilen yapıların ölçülü plan krokileri çizilmiştir. İçine girilemeyen yapılarda ise büyüklükler açısından bir genelleme yapabilmek için çoğu kez sadece dış ölçüler alınmış, planlar hakkında fikir verebilecek veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, harabe halinde bulunan bağ evlerinin de plan şemaları incelenerek geleneksel olanın sürekliliği araştırılmaya çalışılmıştır. 2003 yılı çalışması kapsamında, 7 adet bağ yerleşmesinde 106 adet,

2 köy yerleşmesinde ise 77 adet envanter formu hazırlanmış, toplam 48 adet evin ölçülü plan krokisi çizilmiştir.

GPS aleti ile belgeleme

Buldan'da bağlar bölgesinin farklı ölçeklerde haritaları elde edilebilmiş, Vakıf bölgesinde 1/1000, diğer bağlarda 1/5000 ölçekli paftalardan yararlanılmış olup çalışma kapsamında, adı geçen bu haritalar dijital ortamda yeniden çizilerek kullanılmıştır. Coğrafi konum açısından yerleşme ve yapıların koordinatları GPS aleti kullanılarak belirlenmiş ve envanter formlarına kaydedilmiştir. Çalışma bölgesinde yerleşmeler için merkez kabul edilebilecek ve tanımlanabilecek yerlerde, çeşme ve anıt ağaç gruplarının bulundukları yerlerde, meydanlarda, yol ayrımlarında ve bağ evlerinde GPS aleti ile ölçüm yapılmıştır. Ancak, vadi içlerinde ve büyük ağaçların çevresinde ölçüm yapabilmek her zaman mümkün olamamış; zaman zaman öğeden uzaklaşılarak ölçüm yapılması gerekmiştir. Bazı yerlerde GPS aleti yetersiz kaldığı için, bazı yerlerde de yapı gruplarına gidilemediği için coğrafi konum belirlemesi yapılamamıştır.

Alan araştırması sırasında Buldan kırsal mimarlık envanteri kapsamında elde edilen veriler, 2002 yılı Birecik ve Suruç kırsal mimarlık envanterinde (Akın ve Akın 2002) belirlenen grup başlıklarında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

AYRINTILI ANLATIM

Araştırma bölgesinin genel özellikleri

Kırsal mimarlık envanteri çalışmasının ilk bölümünü kapsayan bağlar bölgesi, Buldan merkez yerleşmesinin çevresinde konumlanmaktadır. Buldan bağlarından Haydar, Karadere (Meskan bölgesi), Çağış, Koçaz, Saçyazı ve Tekke bağları denizden yüksekliği 900 m'ye ulaşan tepelerde, Vakıf, Karadere ve Çekirdeksiz bağları ise deniz seviyesine göre ortalama 450 m yükseklikte olan daha az eğimli bölgeler ile vadi yamaçlarında yer almaktadır (lev. 2: şek. 2).

Bağların büyük bölümü metamorfik temele ait gnayslar üzerinde yer almaktadır. Ancak, yerleşmenin güneyindeki Karadere bağlarının bir bölümü ile Çağış bağlarında Miyosen yaşlı çökel kayaları ile killi kireçtaşı görülmektedir (Yalçın ve Gürpınar 2003: 3). Ayrıca, Saçyazı bölgesinde kuvars damarlı mikasist türü kayalar vardır. Bölgede yerleşmeleri etkileyecek konumda bulunan ve kuzeybatı-güneydoğu, güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzanan fay hatları, genelde arazinin farklı oluşumlarının sınırları ile çakışmaktadır. Fay hatları arazide belirgin olarak izlenebilmektedir³.

Çalışma kapsamında incelenen köylerin jeolojik yapısı hakkında bilgi edinilememiştir. Karaköy yerleş-

mesinin arazi yapısı birbirlerinden uzak konumdaki mahallelerde farklılık göstermektedir. Karaköy, Merkez Mahallesi, yerleşmenin ortasından geçen yolun iki yanındaki yamaçlarda, Yukarı ve Aşağı mahalleler ise daha az eğimli alanlarda konumlanmıştır. Çamköy yerleşmesi, tepe üzerinde bulunan küçük bir yerleşmedir (lev. 3: şek. 3). Çamköy yerleşmesinin ortasından geçen ana yol zeminindeki çatlak ise bir fay hattı ile ilişkili olmalıdır.

Yerleşme biçimleri

Buldan kırsal mimarlık envanteri kapsamında farklı yerleşim biçimleri ile karşılaşılmıştır. Geniş bağlar içinde yer alan geleneksel bağ evleri genelde seyrek bir doku oluşturmaktadır. Bağların kent merkezine yakın kısımlarında ise evlerin birbirlerine çok yakın olarak konumlandığı ve dokunun yoğunlaştığı görülmektedir⁴.

Bağlar bölgesinde, doğal eğime uygun olarak setler halinde düzenlenmiş alanlarda, üzüm bağlarının yanı sıra çeşitli meyve bahçeleri de bulunmaktadır. Farklı büyüklükteki bağlar arazi olanaklarına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Çok dik yamaçlarda yer alan bağlar ile arazisi küçük olan bağlarda aile içi tüketime yetecek miktarda, geniş araziler içindeki büyük bağlarda ise gelir getirici miktarda üretim yapılmaktadır. Düz, hafif engebeli, akarsu taraçası ve vadisi, yamaç ve tepe gibi çok çeşitli yüzey şekillerine sahip arazilere yerleşmiş farklı büyüklükteki bağlarda yer alan evler bu çeşitliliğe koşut olarak biçimlenmiştir. Envanter kapsamına alınan bağ evlerinin bağlara göre sayısal dağılımı lev. 18: şek. 13'te gösterilmektedir. Bu grafikte görüldüğü üzere, incelenen bağ evlerinin %40'ı, başka bir deyişle 106 bağ evinden 75'i Karadere'de bulunmaktadır.

Genellikle kullanılmayan ya da yıl içinde çok kısa süre kullanılan bağ evleri bakımsız durumdadır. Ayrıca, kent merkezine yakın yerlerde, müdahale edilerek kısmen değiştirilmiş bağ evlerine ve çevreye uyumsuz çok katlı betonarme yapılara da rastlanmaktadır.

Köy yerleşmelerinden Karaköy'ün merkezinde, Yukarı ve Aşağı mahallelerinin merkezlerinde ve Çamköy'de toplu yerleşim biçimi görülmektedir. Yaklaşık 1250 nüfuslu ve 350 haneli olan Karaköy5 büyük, 122 nüfuslu ve 74 haneli Çamköy6 ise orta büyüklükte bir yerleşme olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Karaköy'ün farklılık gösteren arazisi üzerinde merkezden ve birbirlerinden uzak olarak konumlanmış bir ailelik yerleşme birimlerine de rastlanmaktadır.

Köy yerleşmelerinde de bağ evlerine rastlanmış, yol üzerindeki birkaç bağ evi (env. no: L21C011.009; L21C011.010) örnek olarak çalışma kapsamına alınmıştır (lev. 17: res. 54, 56).

Konut biçimleri

Buldan'da 2002 yılında başlatılan kırsal mimarlık envanteri çalışmasında, kırsal yerleşme biçimlerinin

saptanmasına olduğu kadar "Türkiye Kırsal Konut Tipleri Haritası"nın oluşumuna katkı sağlanması da hedeflenmiş; elde edilen veriler bu bağlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle alan çalışması kapsamında, envanter formlarının hazırlanmasının yanı sıra yapıların plan şemaları da incelenmiştir. Ayrıca, bağ evlerinin kullanıldığı mevsimde gerçekleştirilen 2003 yılı alan çalışması sırasında, söz konusu evlerde yaşayan kişilerden, bağlardaki yaşam biçimine ilişkin bilgiler edinilmiştir.

Geniş araziler içinde yer alan bağ evleri, genelde yoldan kolay ulaşılacak ve kendi bahçelerine hâkim olacak bir konumdadır. Bazı bağlarda aile bireylerinin, aynı parsel ya da bağ içinde tanımlanabilir bir mekân oluşturma kaygısı olmaksızın yerleştirilmiş ayrı evlere ve ek yapılara sahip oldukları görülmektedir. Bu örneklerde, birbirlerine yakın konumlanan evler arasında bahçe duvarı ya da benzeri başka bir ayırıcı eleman kullanılmamıştır.

Genellikle iki katlı olan bağ evlerinin (lev. 18: şek. 14) zemin katları, çoğu kez ocağı olan kapalı bir mekân/ mutfak ile bu mekânın önünde yine ocağı olan bir yarı açık mekândan oluşmaktadır. Bu mekânların yanı sıra ahır, depo gibi mahaller de bazen bu katta bulunmakta ya da asıl yapıya bitişik veya ayrı ek yapılar olarak bahçe içinde yer almaktadır. Asıl yaşama alanı olarak kullanılan üst katlarda ise ocaklı bir oda ile bu odanın önünde yine ocağı bulunan, yarı açık bir ayazlık mahalli yer almaktadır. Ayazlık mahallinin, özellikle eski tarihli örneklerde, bağ evinin vazgeçilmez bir plan ögesi olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma bölgesinde karşılaşılan bağ evlerini, ayazlıklı (açık sofalı) ve ayazlıksız tipler olarak gruplandırmak mümkündür (bkz. lev. 8). Ayazlıklı bağ evleri, tek odalı ve tek ayazlıklı, tek odalı ve birbirine bağlantılı iki ayazlıklı, iki odalı ve tek ayazlıklı ya da ayazlığı ana yapıdan ayrı konumlanmış olan örneklerle çeşitlenmektedir. Bazı yapıların ayazlık mahallinde çıkma bulunmaktadır. Ayazlıklı evler genellikle Vakıf, Bulak, Haydar ve Karadere (örnekler için bkz. lev. 4, 6-7) bağlarında yoğunlaşmaktadır.

Ayazlıksız bağ evleri, genellikle tek katlı yapılar olup bir veya yan yana konumlanmış iki odadan oluşan plan şemasına sahiptir. Az sayıdaki iki katlı örnekte, bazen üst kattaki oda bir çıkma ile dışa açılmaktadır. Ayazlıksız bağ evleri arasında kent evlerine benzer plan şemasında, kapalı sofalı olarak tanımlanabilecek birkaç örnek de vardır. Bu tip evlerin asıl yaşam katlarında, iki odanın arasında sofa ve ayrıca hela bulunmaktadır. Bu örneklerde çıkma, açık (balkon) ya da kapalı olarak sofanın önünde yer almaktadır. Ayazlıksız evlere Kestane Deresi, Tekke, Saçyazı, Koçaz, Çağış ve Çekirdeksiz (örnekler için bkz. lev. 4-5) bağlarında daha çok rastlanmaktadır. Geniş bir bölgeye yayılan Karadere bağlarında ise ayazlıklı evlerin yanı sıra ayazlıksız evler de bulunmaktadır (bkz. lev. 6-7).

Bağ evlerinin plan şemasını taş duvar kullanımı ile ilişkili olarak değerlendirmek de mümkündür. Bu tip değerlendirmede, üç cephenin taş duvarla, ön cephenin ahşap çatıklı duvarla inşa edildiği örneklerle daha çok rastlanmaktadır (Seçkin ve Erdem 2003: 151, lev. 57).

Buldan'ın kuzeyinde, ilçe merkezine uzak konumda yer alan köylerden biri olan Karaköy aynı zamanda ilçenin en büyük köy yerleşmesidir. Karaköy'ün Yukarı, Merkez ve Aşağı mahallelerinde kerpiç ve taş malzeme ile yapılmış tek katlı, düz/ kara damlı evler bulunmaktadır. Çoğunda artık oturulmayan kerpiç evlerin başlangıçta tek oda ve buna bitişik ahır/ samanlık gibi ek yapılardan oluştuğu, ancak zaman içinde ilk yapıya, ihtiyaca göre yeni oda birimleri eklenerek yapının büyütüldüğü saptanmıştır. Bu tip yapı gruplarında, ev girişleri cepheden içeriye çekilerek belirginleştirilmiştir. Büyük açıklıklı oda ve ahır mekânlarının ortasında, çoğu kez doğal biçimiyle kullanılan ahşap dikme/ dikmeler tavan kirşilemesini desteklemektedir (lev. 9: res. 5). Karaköy'de, toprak damlı evlerin yanı sıra kırma çatılı ve taş duvarlı evlere de rastlanmaktadır. Taş duvarlı evler bazen tek katlı ya da yükseltilmiş tek katlı, bazen de arazi eğiminden yararlanılarak kısmen iki katlı olarak yapılmışlardır. Genellikle iki odalı olan bu evlerde sofa, iki odanın arasında veya önünde yer almaktadır. Sofanın, odaların önünde yer aldığı durumlarda, bazen kapalı, bazen direklikli/ açık sofalı olarak tasarlandığı görülmektedir⁷.

Çamköy'de, genelde iki katlı taş yapılar bulunmaktadır. Bitişik ya da ayrı düzende olan bu evler, iki odalı ve kapalı sofalı plan şemasına sahiptir. Kırma çatı ile örtülü evlere bitişik olarak konumlanmış ek yapılar düz/ kara damlıdır. Çamköy'de iki katlı taş evlerin yanı sıra Karaköy'de görüldüğü gibi, tek katlı kerpiç evler de mevcuttur.

Ek yapılar

Buldan çevresindeki bağlarda etkin yaşam biçiminin bağcılığa dayandığı söylenebilir. Bu yaşam biçimine bağlı olarak bağ evlerinde pekmez ocağı, şıralık ve daldırmalık şeklinde isimlendirilen eklentiler görülmektedir. Genellikle dikdörtgen planlı olan şıralıklar ile daire planlı daldırma tekneleri, bağ evlerinin ön ya da yan cephesinde, yapıya bitişik olarak ve kullanım sırasına uygun biçimde konumlanmıştır. Karadere ve Çekirdeksiz gibi geniş arazili bağlarda, evlerden ayrı olarak bir ağacın altına yerleştirilmiş büyük boyutlu şıralıklara ve daldırmalıklara da rastlanmaktadır.

Vakıf, Bulak, Kestane Deresi gibi daha küçük alanlı bağların bulunduğu bölgelerde bağcılığın yanı sıra hayvancılık da yapılmaktadır. Bu nedenle bazı bağlarda, bağ evlerine bitişik ya da ayrı konumda olan taş duvarlı, sundurma çatılı ahır, ağıl ve kümesler de

bulunmaktadır.

Yamaç ve vadilerdeki bağlarda yağmur suyu depolamak için yapılmış depo ve havuzlar görülmektedir. Ancak, yüksek tepelerde yer alan ve üretimin susuz olarak yapıldığı bağlarda depo ve havuz gibi birimlere rastlanmamaktadır. Bu bölgelerdeki bağlarda içme suyu, çoğu hayrat olan çeşmelerden sağlanmaktadır. Hayrat çeşmeleri yol üzerinde ya da yol ayrımında, çoğu kez büyük ağaçların altındaki ferah ve gölgeli mekânlarda yer almaktadır (lev. 15: res. 34). Ayrıca, bağların çevre duvarları üzerinde, bahçe girişinin yakınında da hayrat çeşmeleri görülmektedir.

Karaköy ve Çamköy'de ek yapılar, mutfak, ahır, ağıl, arı damı, samanlık, depo ve benzeri birimlerden oluşmaktadır. Mutfak, arı damı gibi yapılar bazen üç tarafı taş duvarla çevrili, önü açık mekânlar şeklindedir. Bu ek yapıların niteliğine bakıldığında, Karaköy ve Çamköy'de hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğu söylenebilir.

Diğer yapılar

Bağlar bölgesinde, bağ evlerinin yanı sıra farklı işlevli yapılara da rastlanmaktadır. Aşağı Haydar'da, Buldan Göğüs Hastalıkları Hastahanesi, hastanenin arka bahçesinde de yeni yapılmış tek katlı bir mescit yer almakta, Çekirdeksiz bağlarında ise (Buldan - Sarayköy yolu üzerinde) maden suyu ve dokuma fabrikaları bulunmaktadır.

Köy yerleşmelerinden Karaköy'de bir sağlık ocağı, bir ilkokul ve dört cami, Çamköy'de ise bir ilkokul ile bir cami mevcuttur.

Yapım teknolojileri ve malzemeleri

Geniş araziler içinde yer alan bağ evleri, yığma sistemde inşa edilmiş taş ve ahşap malzemeli yapılarıdır. İki katlı olan bu evlerin alt katlarında ahşap hatıllı taş duvarlı kârgir⁸ yığma, üst katlarında ise kârgir yığma ve ahşap çatıklı yapım sistemi birlikte kullanılmıştır. Taş duvarlar ile ahşap taşıyıcılı ya da tuğla duvarların birleşme yerinde geçmeli bir detay uygulanmamıştır. Her iki katta da kapalı mekânın/ odanın en az bir duvarı taştır. Ayazlığın oda cephesi, kârgir duvarlı birkaç örnek dışında, ahşap taşıyıcılı, bağdadı sıvalı duvardır, bahçe cephesi ise ahşap korkuluklu ve aralarında yer yer kafes bulunan ahşap dikmelerle oluşturulmuştur. Ayazlık mahallini, zemin katta taş duvarlar ve ahşap dikmeler taşımaktadır. Ayazlığa çıkan merdiven genellikle ahşaptır.

Ayazlıksız bağ evleri arasında, dört cephesi de taş duvarlı olanların sayısı daha çoktur. Yakın tarihli bazı örneklerde taş malzeme yerine tuğla malzeme kullanıldığı da görülmektedir. Üç cephesi taş duvarlı olan evlerde ön cephe ahşap taşıyıcılı, dikmelerin üzeri bağdadı sıvalı ya da ahşap kaplamalıdır. Ahşap taşıyıcılı duvarların sac malzeme ile kaplandığı yapılara da rastlanmaktadır. Çıkması olan bağ evlerinde

çıkma lar genellikle ahşap duvarlı cephede yapılmıştır; çıkmanın taş duvarlı cephede yer aldığı örnekler de bulunmaktadır.

Bağ evlerinin yapımında genellikle yakın çevredeki taşlar kullanılmıştır, bunlar arasında killi kireçtaşı, marn, çakıl taşı, şist, traverten ve kum taşları ile gnays, feldispat ve kayrak taşı gibi çok çeşitli türler bulunmaktadır. Bağ evlerinin dikme, giriş, döşeme kaplaması, pencere, kapı gibi ahşap kısımlarında Acıpayam çamı kullanılmıştır. Zemin kat döşemele ri, Sarıçam Mevkiinden getirilen toprağın kullanıldığı harç ile sıvanmıştır. Taş duvarların dış yüzleri sıvasız bırakılmış olup bu duvarların iç yüzleri ile ahşap çatıklı duvarların iç ve dış yüzleri kıtıklı çamur sıva ile kaplanmıştır. Bağ evlerinde taş duvar işçiliğinin özenli olduğu, ancak ahşap işçiliğinde aynı özenin söz konusu olmadığı görülmektedir.

Bağ evlerinin tamamına yakın kısmında pencereler doğramasızdır. Pencerelerde bazen ahşap kapak ya da somya yayından oluşturulmuş kafes bulunmaktadır. Bu evler genellikle kırma çatı ile örtülmüş olup beşik çatılı evlere de rastlanmaktadır.

Köy yerleşmelerinde düz damlı, tek katlı evlerin beden duvarları kerpiç ya da taş malzeme ile yapılmıştır. Taş duvarlı evler, kerpiç evlerden sonraki uygulamalardır. Büyük bir mekânın ortasında, bazen de kerpiç duvarın hemen önünde yer alan, meşe ağacından yapılmış dikmeler tavan kirişlemesini desteklemektedir. Yapıların üstünü örten düz dam, meşe tavan kirişlerinin⁹ üzerine sırasıyla meşe mertek, meşe yarma ve meşe dallarının kafes oluşturacak şekilde üst üste yerleştirilmesi ve dalların üzerine 20 cm kalınlığında killi toprak "geren" serilmesi ile oluşturulmakta; bu toprak örtü "loğ taşı/ yungu" ile sıkıştırılarak geçirimsiz hale getirilmektedir.

Buldan kırsal mimarlık örneklerinde cephesi bezemeli yapılar çok azdır. Bu yapılarda, sac kaplamalı yüzeylerin bitişlerinde oymalı motiflerle bezeme yapılmıştır. Ay-yıldız motifli bir bezeme, Karaköy merkezinde Ahmet - Sultan Kocaman evinin (env. no: L21C011.012) taş duvarında görülmektedir.

Toplumsal veriler

Çalışma kapsamında edinilen bilgilerden yörede, yurt dışına ve büyük kentlere göçlerin yaşandığı ve bu nedenle geleneksel yaşam biçiminin kısmen değiştiği anlaşılmaktadır. Eski sahibinin ismiyle tanı nan bazı evler dışında, sahiplerinin meslekleri, lakapları ya da sahiplerinin gittikleri ülke ismiyle anılan evler de mevcuttur.

Gündelik yaşam

Bağ evlerinde bağcılığın yanı sıra özellikle kadınlar tarafından dokumacılık ve dokumacılıkla ilgili "koza"¹⁰, "givi"¹¹ ve benzeri işler yapılmaktadır (lev. 16: res. 42). Bu evlerde geleneksel ahşap el tezgâh-

larının yanı sıra demir el tezgâhlarında da dokuma yapılmaktadır. Bu dokumalarda halen kök boyası kullanıldığı belirtilmiştir. Daha kapsamlı üretim yapan ailelerin atölyelerinde ise motorlu dokuma tezgâhlarında seri üretim söz konusudur. Vakıf ve Haydar bağlarında yeni yapılmış büyük dokuma atölyeleri bulunmaktadır. Bağcılığın ve dokumacılığın artı ürünü, genellikle mevsim dışı dönemlerde bağ evlerinin kapalı mekânlarında saklanmaktadır.

Karaköy'deki dokumacılık, evlerdeki el tezgâhlarında devam etmektedir. Bölgede su kaynaklarının yetersizliği nedeniyle genellikle tütün ekimi yapılmaktadır. Halkın geçim kaynakları arasında, boya hammaddesi olarak kullanılan meşe palamudunun toplanıp satılması da vardır. Evlerin küçük bahçelerinde sadece ailenin bazı gereksinimlerini karşılayacak miktarda sebze ekimi yapılabilmektedir. Ayrıca, mevsimlik işçi olarak Sarayköy'e pamuk toplamaya, Alaşehir'e üzüm kesmeye de gidilmektedir. Çamköy halkı ise genellikle ormanla ilgili işlerde çalışmaktadır.

Ekonomik yaşama ilişkin veriler

Haydar, Kestane Deresi ve benzeri eğimli arazide kademelendirilmiş alanlardaki üzüm bağlarında genellikle susuz üretim, diğer bağlarda ise sulamalı üretim yapılmaktadır. Günümüzde, bağlar bölgesinde hayvancılık yok denecek kadar azalmıştır. Karadere'nin Gölbaşı gibi bazı mevkilerinde süt ve süt ürünleri ile ilgili üretim yapılmaktadır.

Değişim

Bağ evleri, geçmişte nisan-ekim arası dönemde kullanılırken günümüzde sadece bağ bozumu dönemi olan ağustos sonu - ekim başı arasındaki kısa dönemde kullanılmaktadır. Bu durum, bağ evlerinin uzun zaman boş ve bakımsız kalarak harap olmasına ya da sadece depo olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Ayrıca, bağ evinde yaşamın günümüzde tercih edilmemesinden dolayı da bağ evleri önemini kaybetmekte ve özensiz müdahalelerle özgünlüklerini yitirmektedir. Bağ evlerine yapılan bu müdahaleler özellikle ayazlığın kapatılması, kaldırılması ya da özgün malzemenin dışında tuğla, briket gibi malzemelerle onarım yapılması şeklinde olmaktadır. Betonarme hatırlarla takviye edilmiş birkaç yapı da bulunmaktadır. Ayrıca, kente yakın olan bağ evleri pencerelerine doğrama takılarak ve açık mekânları kısmen kapatılarak sürekli kullanıma uygun duruma getirilmiştir. Bağ evlerinin yapım sistemlerinden kaynaklanan bir diğer bozulma ise taş duvarla ahşap taşıyıcılı duvarın birleşme yerlerinde -açılma şeklinde- görülmektedir.

Araştırma alanında, yakın zamanda inşa edilmiş bağ evleri de bulunmaktadır. Bu örneklerde eski evin taş duvarları kalıntı olarak bırakılmış, yeni ev eskiye ya-

kın bir yerde, bazen geleneksel yöntemle ya da betonarme olarak ve özensiz bir şekilde yapılmıştır. Son 15-20 yıl içinde bağ evlerinin betonarme ya da yığma sistemle, daha büyük boyutlarda ve çağdaş kullanıma cevap verecek şekilde inşa edildikleri de görülmektedir.

Bağlar bölgesinde görülen bir diğer değişim/ bozulma arazi kullanımına ilişkindir. Karadere bölgesinde, bağ evlerinin yakınında üzüm kurutmak için yapılan, beton sıvalı geniş alanlar çevrenin yeşil doku bütünlüğünü bozmaktadır. Ayrıca, özellikle Karadere ve Çekirdeksiz bölgelerinde tahıl ekimine uygun düz alanlar elde etmek için hafriyat yapılması, arazide yüksek setlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bazen de kum ocağı olarak kullanılan derin çukurlara rastlanmaktadır.

SONUÇ

Buldan bağ evlerinin belgeleme çalışması 2003 yılında tamamlanmıştır. İki dönemde gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda, toplam 10 bağ yerleşmesi ile 186 bağ evi envanter kapsamına alınmıştır. Ayrıca, bağ evleri için tipolojik bir değerlendirme de yapılabilmektedir. Kırsal mimarinin önemli bir bileşeni olan bağ evleri, kente yakın konumlarından dolayı kentsel yaşamı zenginleştiren ve keyifli kılan yapılar olarak önem kazanmaktadır. Büyük arazi sahibi ailelerin kent evlerine benzer özellikteki iki katlı taş duvarlı bağ evlerine, kent merkezine yakın yerlerde olduğu kadar İçme Deresi gibi kentten uzak yerlerde de rastlanmaktadır.

Bağ evleri malzeme kullanımı ve tasarım ilişkisi açısından değerlendirildiğinde, taş ve ahşap malzemenin farklı cephelerde farklı etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. Evlerin yola ve komşuya bakan cephelerinde taş duvarlı kârgir yapı görünümü hâkim iken, bahçe cephesinde tamamen ahşap malzeme ile yapılmış yarı açık mekânlı bir mi-

mari tasarım söz konusudur.

Özgün nitelikleri ile günümüze kadar ulaşan Karaköy ve Çamköy yerleşmeleri birbirlerinden farklılaşan mimari özelliklere sahiptir. Karaköy'de genellikle tek katlı, düz damlı kârgir yığma yapılar geleneksel dokuyu oluştururken, Çamköy'de daha özenli bir işçilikle yapılmış taş duvarlı iki katlı evler ile tek katlı, düz damlı kârgir yığma ek yapılar görülmektedir. Her iki yerleşmede de tek katlı yapılar, birbirlerine eklenilen birimlerden oluşmaktadır. Özellikle, Çamköy'de rastlanan iki katlı evlerin daha yakın tarihten itibaren yapıldıkları anlaşılmaktadır.

ÖNERİLER

Buldan kırsal mimarlık envanteri çalışmasına, diğer gruplardan bir yıl sonra başlanmıştır. Bu nedenle, kırsal yerleşmelerdeki kültür mirasını belgeleme çalışmaları henüz tamamlanamamıştır. Koşulların uygun olması halinde, Buldan kırsal mimarlık envanteri için en az bir dönem daha çalışılması gerekmektedir. Çalışmanın tamamlanabilmesi, Buldan'daki kültür mirasının ekonomik olarak değerlendirilmesi açısından da önem kazanmaktadır.

Bağlar bölgesinin envanter çalışması bu yıl tamamlanmış olmakla birlikte, kentsel ve kırsal alanların sınırlarının kesin olarak belirlenememesi nedeniyle sonuçların kentsel mimarlık envanter grubunun çalışmaları ile karşılaştırılması, eğer eksiklikler var ise bir sonraki çalışma döneminde bu eksiklerin giderilmesi planlanmaktadır.

2003 yılında çalışma bölgesine ilişkin haritaların elde edilmesi ile ilgili sorunlar yaşandığından çalışmaların önümüzdeki dönemde sürdürülebilmesi için, Akademi (TÜBA) Başkanlığı ile Harita ve Kadastro Genel Müdürlüğü arasında iletişim kurulması ve ücretsiz ya da indirimli harita kopyası alabilme olanığının mutlaka sağlanabilmesi gerekmektedir.

NOTLAR

1. Mimarlık lisans öğrencileri olan Ferdi Seymen ile Özgür Pamukçu araştırma stajı kapsamında ve sonrasında Mimar Dilek Maşalı ile birlikte asistan öğrenci olarak alan ve büro çalışmalarına katılmışlardır. Ayrıca, Yrd. Doç. Dr. Rabia Özakin ile Restoratör Deniz Çokcan da büro çalışmasına yardımcı olmuşlardır. Bütün çalışanlara yardımları, anabilim dalımız elemanlarına ise gösterdikleri anlayış için teşekkür borçluyuz.
2. Karadere bölgesinde İçmederesi, Sarıçalı, Meskan, Acısu, Duran Çeşmesi, Gölbaşı, Sekiyurt ve Okka Deresi mevkiileri bulunmaktadır.
3. 3 Eylül 2003 tarihinde Prof. Dr. Namık Yalçın ve Prof. Dr. Okay Gürpınar ile birlikte Buldan yakın çevresinde yapılan teknik gezi notları (Yalçın ve Gürpınar 2003: 4)
4. Kent yerleşmesi ile bağlar bölgesi arasındaki sınırın net olarak saptanamadığı yerlerde sadece kırsal mimari niteliğindeki yapılar bu envanter kapsamına alınmıştır.
5. Karaköy ile ilgili bu bilgiler, 14 Eylül 2003 tarihinde Karaköy'de, Sayın Mehmet Kocaman'dan alınmıştır.
6. Çamköy ile ilgili bu bilgiler, 15 Eylül 2003 tarihinde Çamköy'de, Sayın Hasan Çamdere'den alınmıştır.

7. Tek katlı evlerde girişteki yarı açık mekâna "hayat" da denmektedir. İki katlı evlerde zemin kat "haney altı" olarak isimlendirilmekte, bu tanımlama kent evine benzer nitelikteki bağ evlerinde de kullanılmaktadır.
8. Türkçede "Taştan veya tuğladan yapılmış bina"lar için çoklukla "kâgir" olarak kullanılan "kârgir" sözcüğünün Farsça samanla tutturulmuş anlamında gâhgîr sözcüğünden geldiği düşünülmektedir (Hayat Büyük

Türk Sözlüğü: 669). "Kerpiç bina"lar içinse çamur işi anlamında kâr-ı kıl (Farsça) sözcüğünden geldiği sanılan "kârgil" kullanılmaktadır (bkz. Develioğlu 1984: 588).

9. Tavanda ana girişe "düğer" denilmektedir.
10. "Koza", Buldan bezine yapılan püskül şeklinde kenar süsü.
11. "Givi", havlu kenarının dikilmesi işlemi.

KAYNAKÇA

- AKIN, Günkut, Nur AKIN, Zeynep ERES ve Burçe İVEDİ
2002 "Şanlıurfa, Birecik - Suruç Kırsal Mimarlık Envanter Raporu", *Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. Birecik - Suruç* 1/1, 119-192. (TÜBA-TÜKSEK Yayınları), İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.
- DEVELİOĞLU, Ferit
1984 "Kârgir, kâgir", *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: 588. Ankara: Aydın Kitabevi.
- "Kârgir" *Hayat Büyük Türk Sözlüğü*: s. 669. İstanbul: Hayat Yayınları.

- SEÇKİN, Nadide ve Ayten ERDEM
2003 "TÜBA-TÜKSEK Buldan (Denizli) Kırsal Mimarlık Envanter Raporu. 2002 Yılı Çalışması", *Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. Buldan* 2/2: 35-49, lev. 49-69. (TÜBA-TÜKSEK Yayınları), İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.
- YALÇIN, M. Namık ve Okay GÜRPINAR
2003 "Buldan (Denizli) Yöresinin Temel Jeolojik Özellikleri ve Jeolojik Miras Envanteri" (Yayımlanmamış rapor: Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları. İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi Türkiye Kültür Envanteri Projesi).

EK 1: BULDAN KIRSAL MİMARLIK ENVANTER LİSTESİ 2003

Env. no.	Türü	Yerleşme adı
L21C001	yerleşme	Vakıf
L21C001.023	bağ evi	Vakıf
L21C001.024	bağ evi	Vakıf
L21C001.025	bağ evi	Vakıf
L21C001.026	bağ evi	Vakıf
L21C001.027	bağ evi	Vakıf
L21C005	yerleşme	Karadere
L21C005.013	bağ evi	Karadere
L21C005.014	bağ evi	Karadere
L21C005.015	bağ evi	Karadere
L21C005.016	bağ evi	Karadere
L21C005.017	bağ evi	Karadere
L21C005.018	bağ evi	Karadere
L21C005.019	bağ evi	Karadere
L21C005.020	çeşme ve ağaç	Karadere
L21C005.021	bağ evi	Karadere
L21C005.022	bağ evi	Karadere
L21C005.023	bağ evi	Karadere
L21C005.024	çeşme	Karadere
L21C005.025	bağ evi	Karadere
L21C005.026	bağ evi	Karadere
L21C005.027	bağ evi	Karadere
L21C005.028	bağ evi	Karadere
L21C005.029	bağ evi	Karadere
L21C005.030	bağ evi	Karadere
L21C005.031	bağ evi	Karadere
L21C005.032	bağ evi	Karadere
L21C005.033	bağ evi	Karadere
L21C005.034	bağ evi	Karadere
L21C005.035	çeşme ve ağaç	Karadere
L21C005.036	bağ evi	Karadere
L21C005.037	bağ evi	Karadere
L21C005.038	bağ evi	Karadere
L21C005.039	bağ evi	Karadere
L21C005.040	bağ evi	Karadere
L21C005.041	bağ evi	Karadere
L21C005.042	bağ evi	Karadere
L21C005.043	bağ evi	Karadere
L21C005.044	bağ evi	Karadere
L21C005.045	bağ evi	Karadere
L21C005.046	bağ evi	Karadere
L21C005.047	bağ evi	Karadere
L21C005.048	bağ evi	Karadere
L21C005.049	bağ evi	Karadere
L21C005.050	bağ evi	Karadere
L21C005.051	bağ evi	Karadere
L21C005.052	bağ evi	Karadere
L21C005.053	bağ evi	Karadere
L21C005.054	bağ evi	Karadere
L21C005.055	bağ evi	Karadere
L21C005.056	bağ evi	Karadere
L21C005.057	bağ evi	Karadere
L21C005.058	bağ evi	Karadere
L21C005.059	bağ evi	Karadere

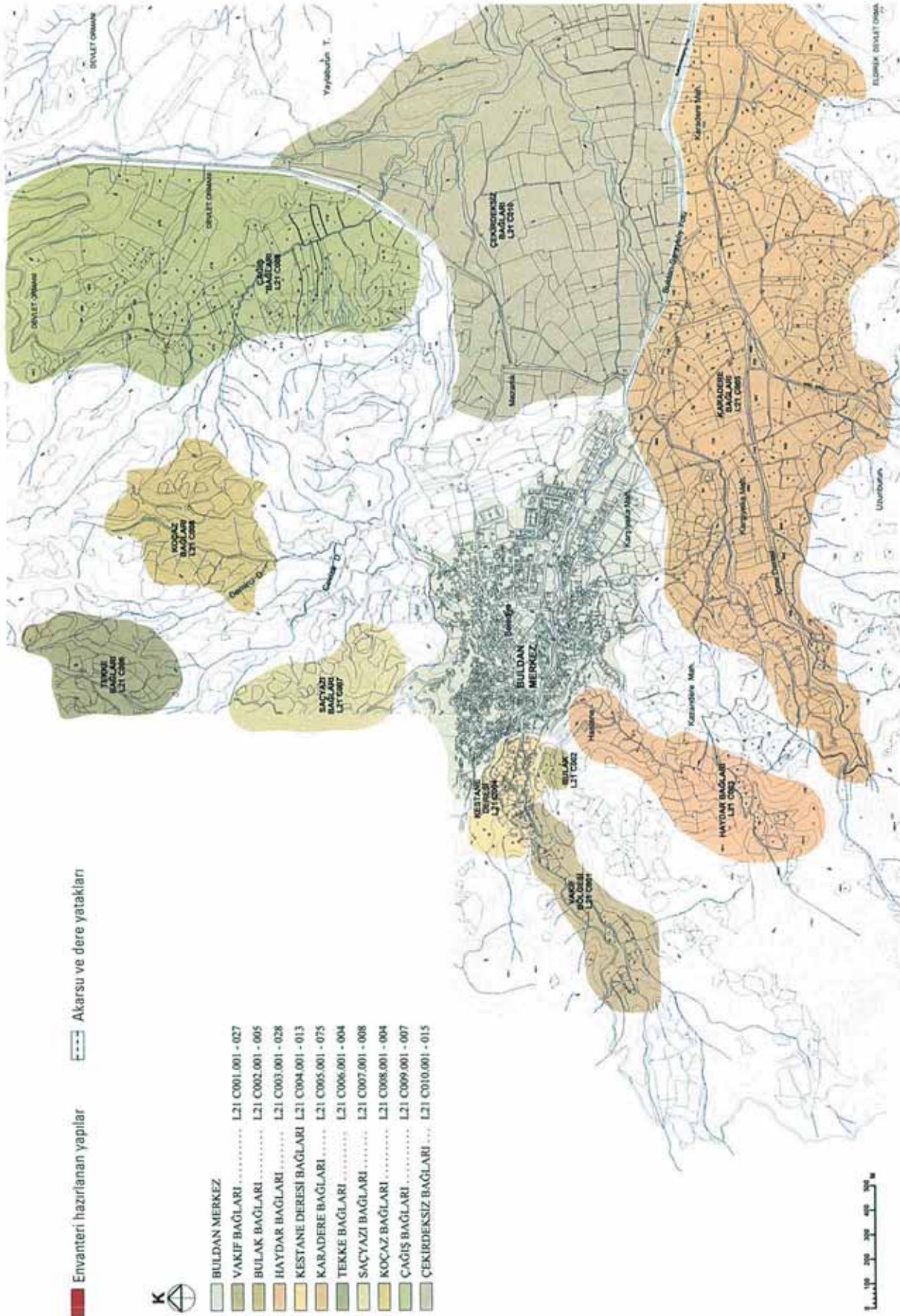
Env. no.	Türü	Yerleşme adı
L21C005.060	bağ evi	Karadere
L21C005.061	bağ evi	Karadere
L21C005.062	bağ evi	Karadere
L21C005.063	bağ evi	Karadere
L21C005.064	bağ evi	Karadere
L21C005.065	bağ evi	Karadere
L21C005.066	bağ evi	Karadere
L21C005.067	bağ evi	Karadere
L21C005.068	bağ evi	Karadere
L21C005.069	bağ evi	Karadere
L21C005.070	bağ evi	Karadere
L21C005.071	bağ evi	Karadere
L21C005.072	bağ evi	Karadere
L21C005.073	bağ evi	Karadere
L21C005.074	bağ evi	Karadere
L21C005.075	bağ evi	Karadere
L21C006	yerleşme	Tekke
L21C006.001	meydan	Tekke
L21C006.002	bağ evi	Tekke
L21C006.003	bağ evi	Tekke
L21C006.004	bağ evi	Tekke
L21C007	yerleşme	Saçyazı
L21C007.001	bağ evi	Saçyazı
L21C007.002	bağ evi	Saçyazı
L21C007.003	bağ evi	Saçyazı
L21C007.004	bağ evi	Saçyazı
L21C007.005	bağ evi	Saçyazı
L21C007.006	bağ evi	Saçyazı
L21C007.007	bağ evi	Saçyazı
L21C007.008	bağ evi	Saçyazı
L21C008	yerleşme	Koçaz
L21C008.001	bağ evi	Koçaz
L21C008.002	bağ evi	Koçaz
L21C008.003	bağ evi	Koçaz
L21C008.004	bağ evi	Koçaz
L21C009	yerleşme	Çağış
L21C009.001	bağ evi	Çağış
L21C009.002	bağ evi	Çağış
L21C009.003	bağ evi	Çağış
L21C009.004	bağ evi	Çağış
L21C009.005	bağ evi	Çağış
L21C009.006	bağ evi	Çağış
L21C009.007	bağ evi	Çağış
L21C010	yerleşme	Çekirdeksiz
L21C010.001	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.002	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.003	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.004	harabe	Çekirdeksiz
L21C010.005	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.006	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.007	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.008	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.009	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.010	bağ evi	Çekirdeksiz

Env. no.	Türü	Yerleşme adı
L21C010.011	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.012	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.013	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.014	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C010.015	bağ evi	Çekirdeksiz
L21C011	köy	Karaköy
L21C011.001	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.002	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.003	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.004	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.005	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.006	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.007	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.008	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.009	bağ evi	Karaköy
L21C011.010	bağ evi	Karaköy
L21C011.011	mezarlık	Karaköy
L21C011.012	ev	Karaköy
L21C011.013	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.014	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.015	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.016	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.017	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.018	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.019	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.020	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.021	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.022	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.023	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.024	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.025	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.026	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.027	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.028	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.029	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.030	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.031	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.032	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.033	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.034	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.035	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.036	köy içi yapı topluluğu	Karaköy

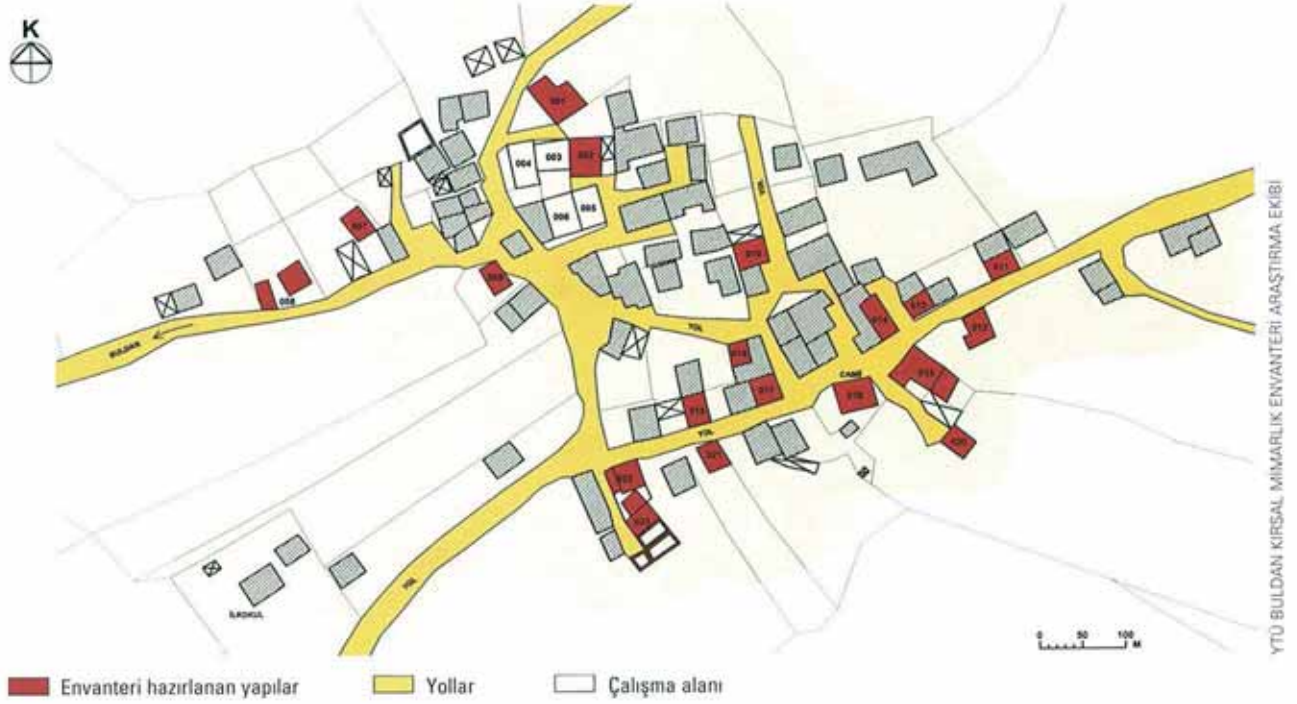
Env. no.	Türü	Yerleşme adı
L21C011.037	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.038	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.039	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.040	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.041	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.042	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.043	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.044	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.045	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.046	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.047	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.048	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.049	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.050	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.051	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.052	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.053	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C011.054	köy içi yapı topluluğu	Karaköy
L21C012	köy	Çamköy
L21C012.001	ev	Çamköy
L21C012.002	ev	Çamköy
L21C012.003	ev	Çamköy
L21C012.004	ev	Çamköy
L21C012.005	ev	Çamköy
L21C012.006	ev	Çamköy
L21C012.007	köy içi yapı topluluğu	Çamköy
L21C012.008	ev	Çamköy
L21C012.009	ev	Çamköy
L21C012.010	ev	Çamköy
L21C012.011	ev	Çamköy
L21C012.012	ev	Çamköy
L21C012.013	ev	Çamköy
L21C012.014	ev	Çamköy
L21C012.015	ev	Çamköy
L21C012.016	ev	Çamköy
L21C012.017	ev	Çamköy
L21C012.018	cami	Çamköy
L21C012.019	ev	Çamköy
L21C012.020	ev	Çamköy
L21C012.021	ev	Çamköy
L21C012.022	ev	Çamköy
L21C012.023	ev harabesi	Çamköy

levha 2

YTÜ BULDAN KIRSAL MİMARLIK ENVANTERİ ARAŞTIRMA EKİBİ

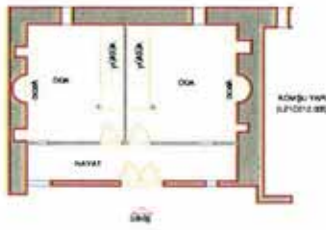

Şek. 2. Buldan'ın 2002 ve 2003 yıllarında envanter çalışması yapılan bağlar (Vakıf, Bulak, Haydar, Kestane Deresi, Karadere, Tekke, Saçyazı, Koçaz, Çağış ve Çekirdeksiz).

Şek. 3. Çamköy (env. no: L21C012) yerleşme planı, Buldan.

Şek. 4. Çamköy yerleşmesinin (env. no: L21C012) ev plan tipleri.

4a. Env. no: L21C012.006

4b. Env. no: L21C012.005

4c. Cennet Başarıcı evi
(env. no: L21C012.009).4d. Fadime Erol evi
(env. no: L21C012.015).4e. Ali-İsmail Akkaya evi
(env. no: L21C012.016).4f. Mehmet Akkaya evi
(env. no: L21C012.017).

levha 4

Şek. 5. Buldan'da Vakıf, Tekke, Koçaz, Çağış ve Saçyazı bağlarında yer alan bağ evi planları.

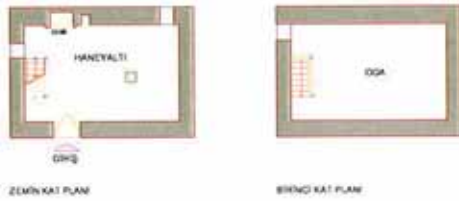
Şek. 5a. Kadir Yükcüncü evi
(env. no: L21C001.023) Vakıf bağları.
(bkz. lev. 12: res. 11)

Şek. 5b. Kâzım Öztaş'ın
eski bağ evi
(env. no: L21C006.003)
Tekke Bağları.

Şek. 5c. Mustafa Arıkan evi
(env. no: L21C008.003) Koçaz
bağları. (bkz. lev. 14: res. 32)

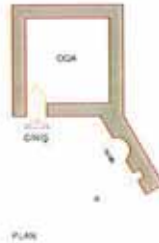
Şek. 5d. Kırmat Hasan İğnek evi
(env. no: L21C008.004) Koçaz bağları.

Şek. 5e. Ahmet Cemal Ak evi (env. no: L21C009.006)
Çağış Bağları (bkz. lev. 15: res. 37).

Şek. 5f. Bezirgân Abdullah evi
(env. no: L21C007.003)
Saçyazı bağları.

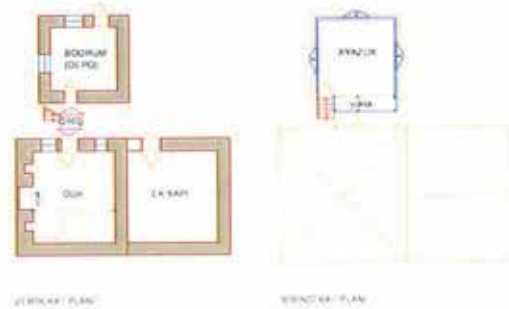
Şek. 5g. Kekik Sucu Mehmet
evi (env. no: L21C007.005)
Saçyazı bağları.

Şek. 5h. Ali Sabancısarioğlu
evi (env. no: L21C007.007)
Saçyazı bağları.

Şek. 5i. Halil Sabancısarioğlu evi
(env. no: L21C007.006) Saçyazı bağları.

Şek. 5j. Mehmet Sabancısarioğlu evi
(env. no: L21C007.001) Saçyazı bağları.

Şek. 6. Buldan, Çekirdeksiz bağlarında yer alan bağ evlerinin planları.

Şek. 6a. Ümmü Ongan evi (env. no: L21C010.010).

Şek. 6b. Arap İdris evi (env. no: L21C010.007).

Şek. 6c. Mehmet Gökçe evi (env. no: L21C010.005).
(bkz. lev. 15; res. 38).

Şek. 6d. Env. no: L21C010.015.

Şek. 6e. Gülşen Yalabıkoğlu evi (env. no: L21C010.012).
(bkz. lev. 15; res. 39).

Şek. 6g. Cevat Buldanlıoğlu evi (env. no: L21C010.009).

Şek. 6f. Hüseyin Yalabıkoğlu evi
(env. no: L21C010.013).
(bkz. lev. 15; res. 40-41).

levha 6

Şek. 7. Buldan, Karadere bağlarında yer alan bağ evlerinin planları.

0 3 6 M

Şek. 7a. Env. no: L21C005.070).

Şek. 7b. Durmuş Yayla evi
(env. no: L21C005.073).

Şek. 7c. Ekmekçi Ali Osman evi
(env. no: L21C005.058).

Şek. 7d. İbrahim Bakkal evi
(env. no: L21C005.054).

Şek. 7e. Mehmet Ervar evi
(env. no: L21C005.051)
(bkz. lev. 12: res. 15).

Şek. 7f. Raşit-Hüseyin Kundak evi
(env. no: L21C005.065).

Şek. 7g. Ayakkabıcı Süleyman evi (env. no: L21C005.067).

Şek. 7h. Tahsin Özek evi
(env. no: L21C005.061).

ZEMİN KAT PLANI

BİRİNCİ KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

BİRİNCİ KAT PLANI

Şek. 7i. Duran Terzioğlu evi (env. no: L21C005.041).

Şek. 7j. Yeniceli Cemal evi (env. no: L21C005.055).

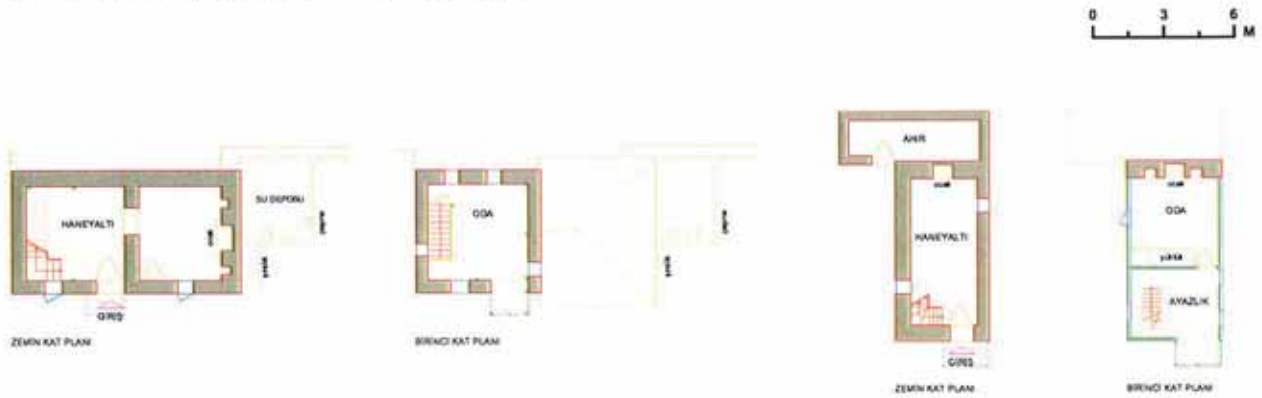
ZEMİN KAT PLANI

BİRİNCİ KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

BİRİNCİ KAT PLANI

Şek. 8. Buldan, Karadere bağlarının bağ evi planları.

Şek. 8a. Denizlili Mehmet Akça evi (env. no: L21C005.037) (bkz. lev. 13: res. 24).

Şek. 8b. Mustafa Yalabık evi (env. no: L21C005.060).

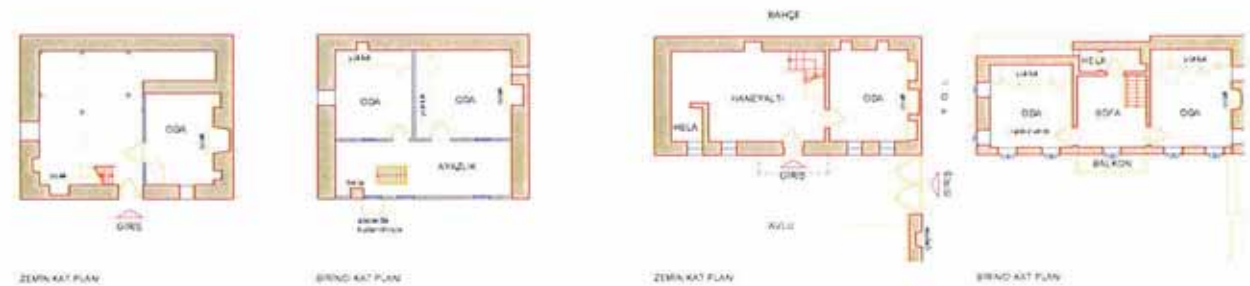

Şek. 8c. Env. no: L21C005.039.

Şek. 8d. Zekine Hız evi (env. no: L21C005.069).

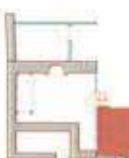
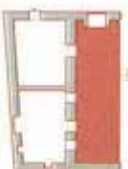
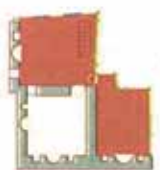
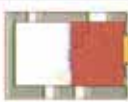
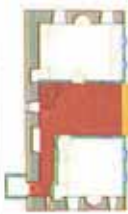
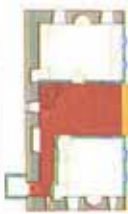
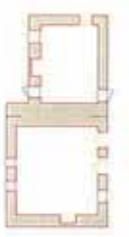
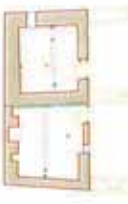
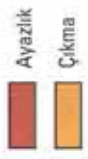

Şek. 8e. Eldirekli Mustafa Serdar evi (env. no: L21C005.047).

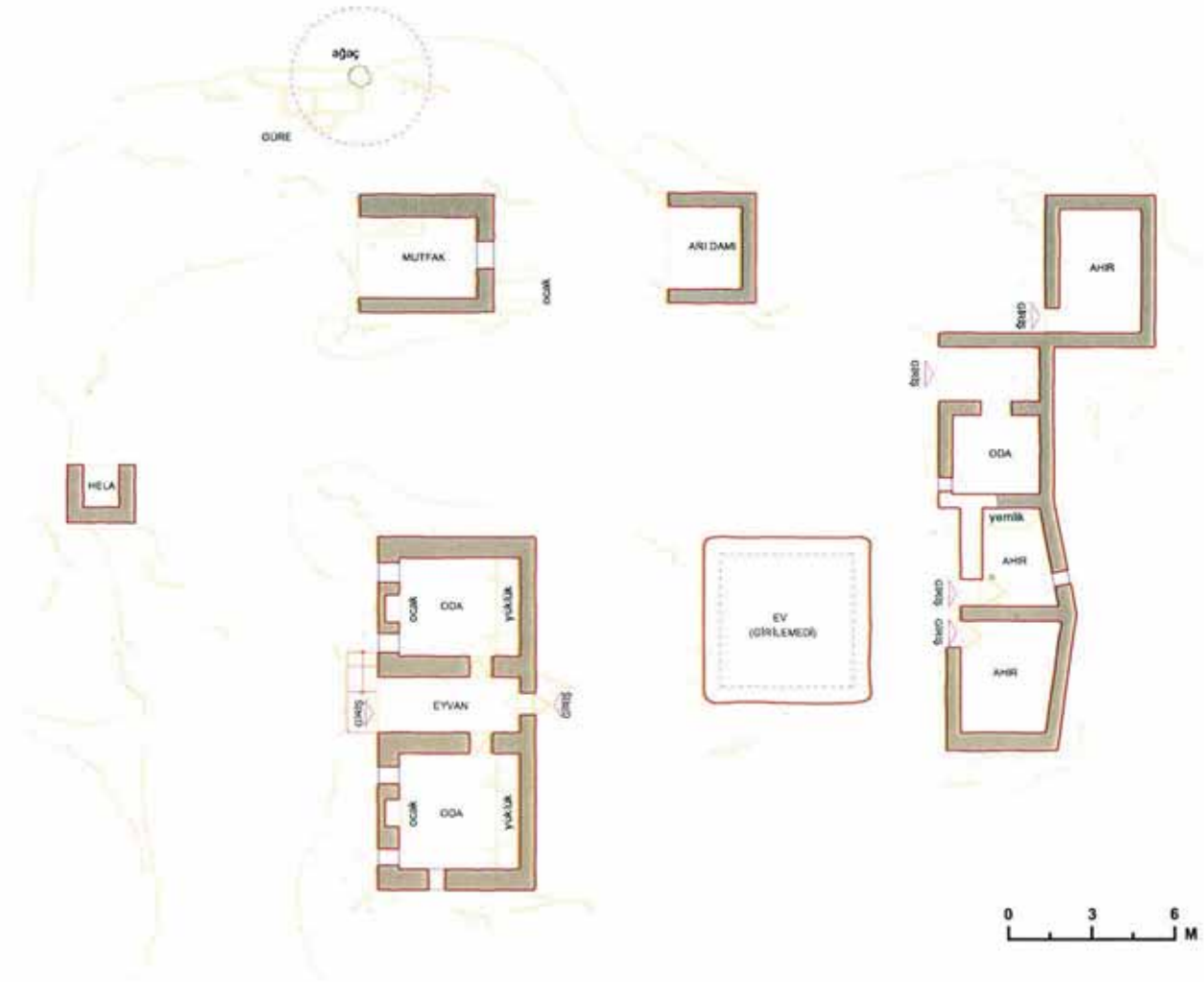

Şek. 8f. İçmederesi Mevkiinden bir bağ evi (env. no: L21C005.075) (bkz. lev. 12: res. 16-17).

Şek. 8g. Halil İbrahim Ervar evi (env. no: L21C005.013) (bkz. lev. 13: res. 25).

AYAZLIKLILIK BAĞ EVLERİ		AYAZLIKSIZ BAĞ EVLERİ	
İKİ KATLI		TEK KATLI	
ÇIKMASIZ	 L21C004 007	 L21C003 007	 L21C003 024
	 L21C001 023	 L21C005 075	 L21C005 061
	 L21C001 014	 L21C007 001	 L21C003 014
	 L21C010 005		
ÇIKMALI	 L21C010 005	 L21C005 003	 L21C005 011
	 L21C010 015	 L21C005 003	 L21C005 013
	 L21C005 005		
	 L21C003 028	 L21C001 022	 L21C006 003
TEK KATLI		TEK KATLI	
 L21C006 068		 L21C003 025	
 L21C007 005		 L21C003 027	
			

Şek. 9. Buldan bağ evleri plan tipolojisi.

Şek. 11. Ahmet-Cemal Kaçar evi (env. no: L21C011.041) planı, Aşağı Mahalle, Karaköy.

N. SEÇKİN

Res. 6. Ahmet-Cemal Kaçar evinin (env. no: L21C011.041) dış görünüşü.

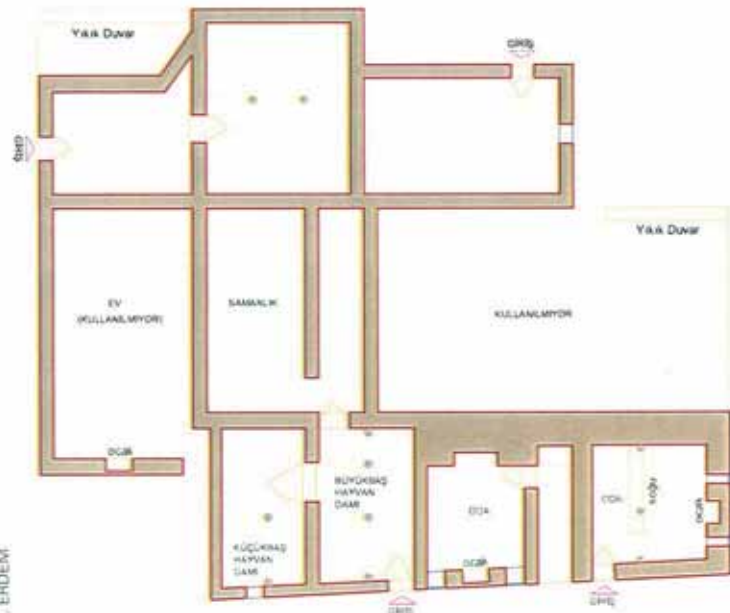
N. SEÇKİN

Res. 7. Aynı evin (env. no: L21C011.041) arazisinde, yörede "güre" olarak adlandırılan üzüm sıkma düzeniği.

Şek. 12. Karaköy yerleşmesinin (env. no: L21C011) ev plan tipleri.

Şek. 12a. Ali Maden evi
(env. no: L21C011.050).Şek. 12b. Ramazan Acar evi
(env. no: L21C011.042).Res. 8. Hüseyin Kölemen evinin
(env. no: L21C011.001) genel görünümü.Şek. 12d. Ahmet Teke evi
(env. no: L21C011.002).

Şek. 12c. Hüseyin Kölemen evi (env. no: L21C011.001).

Şek. 12e. Sultan-Ahmet Kocaman evi
(env. no: L21C011.012).Res. 9. Sultan-Ahmet Kocaman evi
(env. no: L21C011.012), Merkez Mahalle, Karaköy.Şek. 12f. Halime-Musa-Veli Çelik evi
(env. no: L21C011.026).

levha 12

Res. 10. Buldan, Vakıf bağlarında yol dokusu (env. no: L21C001).

Res. 11. Kadir Yüğüncü evi (env. no: L21C001.023), Vakıf bağları, Buldan.

Res. 12. Ali Öznur evi (env. no: L21C001.026), Vakıf bağları, Buldan.

Res. 13. Ethem Bey ve Huriye Hanım evi (env. no: L21C001.024), Vakıf bağları, Buldan.

Res. 14. Karadere bağlarının (env. no: L21C005), genel görünümü.

Res. 15. Mehmet Ervar evi (env. no: L21C005.026), Karadere bağları, Buldan.

Res. 16-17. İçmederesi'nde bir bağ evi (env. no: L21C005.075) Karadere bağları, Buldan.

Res. 18. Ülkü Ninenin evi (env. no: L21C005.053), Karadere bağları, Buldan.

Res. 19. Eldirekli Bekir Serdar evi (env. no: L21C005.047), Karadere bağları, Buldan.

Res. 20. Nuri Yüksel evi (env. no: L21C005.014), Karadere bağları, Buldan.

Res. 21. Hamdi Bal evi (env. no: L21C005.048), Karadere bağları, Buldan.

Res. 22. Salih Gökçe evinin (env. no: L21C005.017) yol cephesi, Karadere bağları, Buldan.

Res. 23. Salih Gökçe evinin (env. no: L21C005.017) bahçe cephesi, Karadere bağları, Buldan.

Res. 24. Denizlili Mehmet Akça evi (env. no: L21C005.037), Karadere bağları, Buldan.

Res. 25. Halil İbrahim Ervar evi (env. no: L21C005.013), Karadere bağları, Buldan.

levha 14

A. ERDEM

Res. 26. Ayşe Akman evi (env. no: L21C005.021), Karadere bağları, Buldan.

N. SEÇKİN

Res. 27. Ethem Tümbay evi (env. no: L21C005.071), Karadere bağları, Buldan.

N. SEÇKİN

Res. 28. Kâzım Öztaş evi (env. no: L21C006.003), Tekke bağları, Buldan.

N. SEÇKİN

Res. 29. Tekke bağlarında bir bağ evi (env. no: L21C006.004).

N. SEÇKİN

Res. 30. Demirci Hasan evinin (env. no: L21C007.002), yoldan görünüşü, Saçyazı bağları, Buldan.

N. SEÇKİN

Res. 31. Demirci Hasan evinin (env. no: L21C007.002) bahçe cephesi, Saçyazı bağları, Buldan.

A. ERDEM

Res. 32. Mustafa Arıkan evi (env. no: L21C008.003), Koçaz bağları, Buldan.

A. ERDEM

Res. 33. Bir bağ evi (env. no: L21C008.004), Koçaz bağları, Buldan.

Res. 34. L21C009.001 envanter numaralı çeşme, Çağış Mahallesi, Buldan.

Res. 35. Bir bağ evi (env. no: L21C009.002), Çağış Mahallesi, Buldan.

Res. 36. Celal Çamoglu evi (env. no: L21C009.005), Çağış Mahallesi, Buldan.

Res. 37. Ahmet Cemal Ak evi (env. no: L21C009.006), Çağış Mahallesi, Buldan.

Res. 38. Mehmet Gökçe evi (env. no: L21C010.005), Çekirdeksiz bağları, Buldan.

Res. 39. Gülşen Yalabıkoğlu evi (env. no: L21C010.012), Çekirdeksiz bağları, Buldan.

Res. 40. Hüseyin Yalabıkoğlu evi (env. no: L21C010.013), Çekirdeksiz bağları, Buldan.

Res. 41. Hüseyin Yalabıkoğlu evinin iç mekânı, Çekirdeksiz bağları, Buldan.

levha 16

Res. 42. Evde "koza" yapımı, Vakıf bağları (env. no: L21C001), Buldan.

Res. 43. Fahrettin Kölemen evinin geleneksel yöntemle inşa edilen ahır, Yukarı Mahalle, Karaköy.

Res. 44. Mustafa Çamoglu evinin (env. no: L21C009.003), bahçesindeki devşirme yapı elemanı, Çağış Mahallesi, Buldan.

Res. 45. Celal Çamoglu evinin (L21C009.005) duvarında kullanılan devşirme taşlar, Çağış Mahallesi, Buldan.

Res. 46. Memiş Kocaman evi (env. no: L21C011.019), Merkez Mahalle, Karaköy.

Res. 47. Ali Uluer evi (env. no: L21C011.051), Yukarı Mahalle, Karaköy.

Res. 48. Hüseyin Uzun evi (env. no: L21 011.046), Aşağı Mahalle, Karaköy.

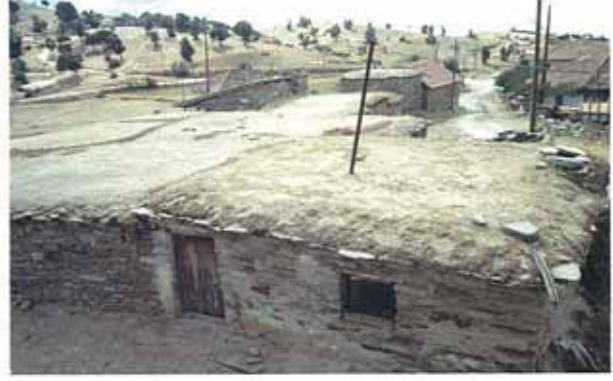
Res. 49. Karaköy (env. no: L21C011) Aşağı Mahalleden genel görünüm.

Res. 50. Ramazan Acar evi (env. no: L21C011.042), Aşağı Mahalle, Karaköy.

Res. 51. Karaköy'ün (env. no: L21C011) Merkez Mahallesinden genel görünüm.

Res. 52. Ali Maden evi (env. no: L21C011.048), Aşağı Mahalle, Karaköy.

Res. 53. Mevlüt Başteke evi (env. no: L21C011.005), Yukarı Mahalle, Karaköy.

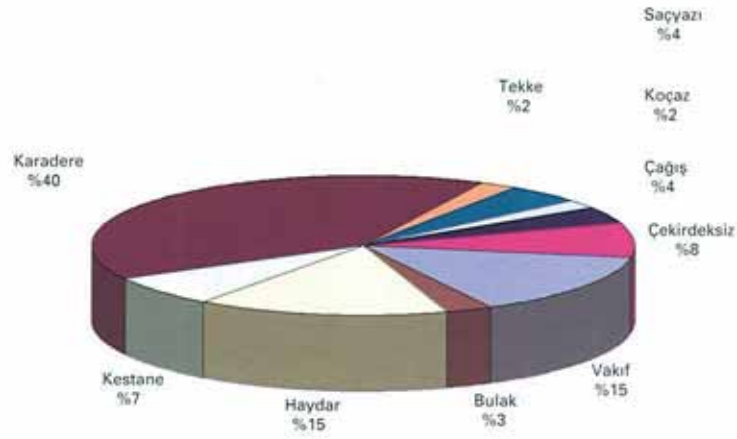
Res. 54. Mehmet Uzuner bağ evi (env. no: L21C011.009), Yukarı Mahalle, Karaköy.

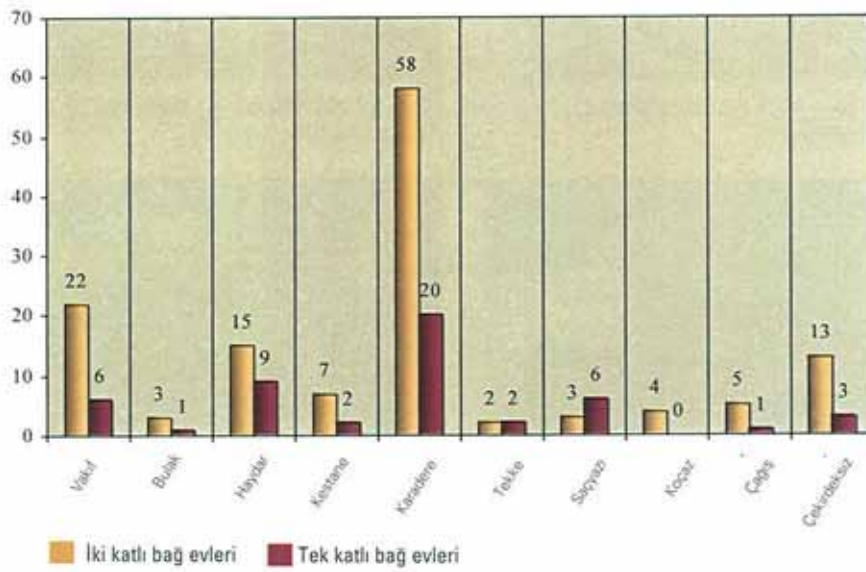
Res. 55. Mustafa Gediz evi harabesi (env. no: L21C011.014), Merkez Mahalle, Karaköy.

Res. 56. Karaköy, Aşağı Mahallede yol üzerinde bir bağ evi (env. no: L21 011.010).

Şek. 13. Buldan bağ evlerinin bağlara göre dağılımı.

Şek. 14. Buldan'ın tek katlı ve iki katlı bağ evlerinin bağlara göre dağılımı ve sayıları.

Orhangazi (Bursa) Karsak Köyü Kırsal Mimarlık Envanteri

Deniz MAZLUM*/ Zeynep ERES*/ Tuğba BARLIK*/ Şerife TÜRK*

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Bursa, Orhangazi, Karsak, kırsal mimarlık, geleneksel konut, kerpiç, ahşap karkas

Bursa, Orhangazi, Karsak, rural architecture, traditional dwelling, adobe construction, mud-brick, timber structure

ÖZET/ SUMMARY

Karsak köyü, Bursa'nın Orhangazi ilçesine 12 km uzaklıkta, İznik Gölünün güneybatısında yer almaktadır. Köy, kuzey-güney doğrultusunda akan Karsak Deresinin doğu kenarında, dereye paralel olarak doğrusal bir biçimde gelişmiştir.

Karsak, geleneksel konut mimarlığının zengin örnekleriyle olduğu kadar, bu mimarlığın biçimlenmesine katkıda bulunmuş çok kültürlü nüfusu nedeniyle de incelenmeye ve belgelenmeye değer bir yerleşme olarak değerlendirilmiş ve bu çalışma kapsamında 120 adet kültür varlığının envanteri çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra Karsak'ın, doğal çerçevesi, kısmen korunmuş sokak dokusu, avluları ve bahçeleriyle sergilediği pitoresk özellikler de yansıtılmaya çalışılmış ve hazırlanan dijital harita üzerinde, köy yaşantısının gerekleri olarak ev bahçelerinde yer alan fırınlar, ahır ve samanlıklar da dahil olmak üzere her ölçekteki kültür varlığı işlenmiştir. Çeşitli açılardan yapılan tespitlerin bu haritaya işlenmesiyle elde edilen analiz paftaları ve bu paftalarla ilgili değerlendirmeler, Karsak'ı daha yakından ve geniş ölçekte tanımayla olanak vermiştir.

Karsak'ın, civar köylerdeki gibi ipekböcekçiliği-

The village of Karsak is situated in the Bursa region, 12 km away from the Orhangazi district, southwest of İznik Lake. The village is a linear settlement along the eastern bank of the Karsak brook.

Rich examples of traditional houses and a population of different ethnic origin, which contributed to the formation of this architecture, make Karsak a settlement worth studying and documenting. In the framework of this study, 120 cultural properties have been inventoried. Furthermore, the natural setting of Karsak, the partially conserved street pattern, the picturesque courtyards and gardens have also been documented. The cultural properties at every scale, including ovens, sheep folds and barns are indicated on the digital map, which was later used for the analytical surveys of the village for different aspects.

The economy of Karsak, up to the 1970's, as in many other neighbouring villages, was based on sericulture, but after the 1970's olive production became the primary economical activity. The house architecture,

* Yrd. Doç. Dr. Deniz MAZLUM (Proje Yürütücüsü); Arş. Gör. Zeynep ERES (Proje Yürütücü Yardımcısı); Y. Mimar Tuğba BARLIK, Mimar Şerife TÜRK / İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Taşkışla İSTANBUL

ne dayalı olan ekonomisi, 1970'li yıllardan itibaren zeytinciliğe yönelmiş, zamanla zeytincilik en başta gelen geçim kaynağı olmuştur. İpekböceği yetiştirilen yıllarda yaratılmış olan, ahşap karkaslı kerpiç dolgu konut mimarlığı, mekânsal özellikleri ve boyutlarıyla, bu etkinliğe uygun özellikler sergilemektedir: En üst katta, tüm kat boyunca uzanan, ara duvarlarla bölünmemiş aydınlık ve ferah "çardak"lar, ipekböceklerinin tohumdan çıktıkları, geliştikleri ve kozalarını ördükleri alanlardır.

Zeytincilik de konut mimarlığını etkilemiş, ancak bu kez zemin katta belli düzenlemeler yapılmıştır. Zeytincilik için ev içinde, içine salamura zeytin basılan ve "mağaza" olarak adlandırılan havuzlar inşa edilmiştir.

Karsak konut mimarlığının en eski ve değerli örnekleri, ahşap çatkılar arasına kerpiç dolgu olarak, 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başında, 3-4 katlı olarak inşa edilmiş yapılardır. Zamanla terk edilen ve haraplaşmaya başlayan bu yapıların çoğunda bir ya da iki kat indirilmiş, özgün gabari ve cephe özellikleri ortadan kalkmıştır. Bu kayba rağmen, yörenin kerpiç dolgu ahşap karkas mimarlığına ait pek çok değerli ayrıntıyı barındıran, yapım tekniklerine ilişkin önemli veriler sağlayan bu yapıları ve genel olarak Karsak köyünü inceleyen ve belgeleyen bu çalışmanın, Türkiye kırsal mimarlık envanterine bir katkı getirmesi umulmaktadır.

dating from the years of sericulture, exhibits very particular spatial properties and dimensions. The upper level, which is reserved for silkworm and cocoon production, is an illuminated, single unit space in these timber framed, mud-brick in-filled houses.

The olive production also affected the shape of architecture, this time at ground level, where some basins were constructed for the storage and processing of olives.

The oldest and richest examples of Karsak residential architecture are the 3-4 storey houses built at the turn of the 20th century. These timber framed and mud-brick in-filled houses were abandoned in time, moreover the rapid process of deterioration resulted in the destruction of one storey or two, thus destroying the original façades. In spite of this fact, we believe that this study aiming at the documentation of these buildings, which still preserve many valuable details and important data about construction techniques, can contribute to the rural inventory of Turkey.

GİRİŞ

İznik Gölünün güneybatısında yer alan, Bursa ilinin Orhangazi ilçesine bağlı Karsak köyü ile ilgili kırsal mimarlık envanteri çalışması, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Deniz Mazlum'un yürütücülüğünde, aynı anabilim dalından Arş. Gör. Zeynep Eres'in (Proje Yürütücü Yardımcısı), yüksek lisans öğrencisi Mimar Şerife Türk'ün (Proje Yardımcısı) ve doktora öğrencisi Y. Mimar Tuğba Barlık'ın (Proje Yardımcısı) katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 2003 yılı Haziran ayında başlayan alan çalışması toplam 10 gün sürmüştür, bu kapsamda köyün tüm mimari kültür mirası bileşenleri belgelenmiş ve toplam 120 envanter fişi hazırlanmıştır. 2003 yılında TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamına alınmış olan bu çalışmanın Türkiye kırsal mimarlık envanterine bir katkı olarak değerlendirilmesini sağlayan Türkiye Bilimler Akademisi'ne (TÜBA) teşekkür borç biliriz.

Alan çalışması sırasında, konaklama ve ulaşım olanakları, Orhangazi Belediyesinin desteği ve Asil Çelik Fabrikasının katkısıyla sağlanmıştır. Karsak halkının yakın ilgisi ve yardımseverliği de çalışma koşullarını rahatlatmada ve köyün gizlerini çözmede önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışmanın verimli biçimde sürdürülmesinde önemli bir payı olan yardımları için bu iki kuruma ve Karsak halkına içtenlikle teşekkür ederiz.

Karsak köyünün de içinde bulunduğu İznik Gölü havzası kırsal yerleşmeleri, geleneksel ekonomileri ipekböcekçiliğine dayanan ve göl çevresinde benzer özellikler gösteren coğrafi ortam koşullarına bağlı olarak, mimari özellikleri de genel anlamda benzer yerleşmelerdir. Envanter çalışması kapsamında bir ön çalışma olarak İznik Gölü çevresinde yer alan kırsal yerleşmeler taranmış, bunların büyük bir bölümünde günümüzde de kırsal yapı geleneğinin halen varlığını sürdürdüğü saptanmıştır. Bu çerçevede,

gölün güney kesiminde yer alan Sölöz, Yukarı Sölöz, Narlıca köyleri ve Karsak köyünün yanı sıra bu köyün yakın çevresinde bulunan Gemiç, Gürle ve Yeni Gürle köyleri ile gölün kuzeydoğusunda yer alan Elbeyli, İnikli, Ömerli ve Tacir köyleri dikkat çekici örnekler olarak değerlendirilmiştir.

Bölgenin geleneksel ekonomik bütünlüğü içinde demografik zenginliğin ve zaman içindeki nüfus değişiminin bir sonucu olarak, köylerde hem yerleşme dokusu biçimlenişi, hem de yapı tipleri açısından farklılıklar gösteren renkli bir mimarlık kültürü de söz konusudur. Aynı köy içinde bile farklı dönemleri ve kültürleri işaret eden farklı yapı gelenekleri bulunabilmektedir. Bu nedenle, bölge köylerinin her biri tekil olarak kapsamlı belgelemeyi gerektirmektedir. Yapılan kaynakça taraması ve Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ile yapılan görüşme sonucunda, şimdiye değin bir belgeleme çalışmasının yapılmamış olduğu saptanan Karsak köyü, envanter çalışmasına başlamak için uygun bulunmuştur.

Karsak köyü kırsal mimarlık envanteri çalışmasının ana amacı, zengin ve çeşitli bir kırsal mimarlık mirasına sahip olan bu yerleşmeyi tanıtmak, yapısal kültür bileşenlerini saptamak, belgelemek ve yerleşme ölçeğinde kapsamlı bir analiz yapmak olarak saptanmıştır.

Hedeflerden biri de konuyla ilgili olarak Osmanlı arşivlerinde yapılacak belge araştırmasıdır. Tarihî yapıları ve olayları aydınlatmada çok değerli kaynaklar oldukları bilinen ve pek çok araştırmacı tarafından kullanılan Osmanlı arşivlerinin köy ölçeğindeki bir çalışma için ne gibi veriler sağlayabileceği ve kırsal bir yerleşmenin gelişimini aydınlatıp aydınlatmayacağı sorusuna bir yanıt aramak da, bu çalışmanın daha dolaylı bir amacı olarak ortaya konmuştur.

ÇALIŞMA YÖNTEMİ

YÖNTEM

Yukarıda da belirtildiği gibi Karsak köyü, yerleşme ölçeğinde geleneksel özelliklerini büyük oranda korumaktadır. Köyün yapı stokunun %43'ü halen geleneksel yapılardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, geleneksel sokak biçimlenişinin ve yol kaplama özelliklerinin de büyük ölçüde değişmeden günümüze ulaşmış olması, bu yerleşmenin bir bütün olarak tüm özellikleriyle belgelenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Böyle bir çalışma ileride gerçekleştirilebilecek ve yerleşmeyi "SIT" olarak değerlendirecek bir koruma yaklaşımı için de temel olacaktır. Bu bağlamda alandaki mimari özellikleri saptama çalışması tüm yapılar için gerçekleştirilmiş ve toplam 312 yapının belgelemesi yapılmıştır. Bu yapıların 110'u kültür varlığı, diğerleri ise günümüz yapılarıdır. TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında 110'u yapı 10'u yapı ögesi olmak üzere toplam

120 kültür varlığının envanteri çıkartılmıştır.

Alanda yapılan saptamaları izleyen büro çalışması sırasında da, çalışma öncesinde sağlanmış ve tüm verileri güncellenmiş 1970 tarihli harita dijital ortama aktarılmış ve çeşitli açılardan yapılmış analizler, renklerle belirtilen lejantlara bağlı olarak bu haritaya işlenerek analiz paftaları hazırlanmıştır.

Çizim, fotoğraf ve envanter formu belgelenmelerinin yanı sıra köy sakinleriyle de görüşme yapılarak yerleşmedeki toplumsal ve mimari değişimler üzerine fikir edinilmiş, bir yapı ustasıyla yapılan görüşme sayesinde de geleneksel yapı inşa süreci ve malzeme sağlama olanakları hakkında bilgi alınmıştır.

Büro çalışması sırasında yürütülen Osmanlı Arşivi araştırmalarının ilk aşamasında, köyün yapılarıyla ilgili bilgi içeren bir belgeye rastlanmamış, köyün adının geçtiği iki belgenin, köyde yaşayan kişilerle ilgili olduğu görülmüştür¹. Çalışmanın izleyen bölümü için arşiv çalışmaları sürdürülecektir.

KARSAK KÖYÜNÜN TANITILMASI

Bursa ilinin Orhangazi ilçesine bağlı olan Karsak köyü, ilçeye 12 km uzaklıkta, İznik Gölünün güneybatısında, Katırlı Dağlarının yamacında, dar bir vadiye yer almaktadır (lev. 1: res. 1-2). Bu vadi, Gemlik Körfezi ile İznik Gölü arasında bulunan Karsak Boğazına açılır (Faik Sabri 1929: 50). Köy, kuzey-güney doğrultusunda akan Karsak Deresinin doğu kenarında, yüksek bir set üzerinde, doğrusal bir biçimde ve çok yoğun bir yeşil örtünün ortasında gelişmiştir. Yerleşme ile arasındaki önemli kot farkı nedeniyle dere, kendisine paralel olan köyün silüetine ve yaşantısına katılan baskın bir öge değildir.

Karsak köyüne ulaşım, Gemlik-Adapazarı yönünde, İznik-Adapazarı yol ayrımından yaklaşık 1 km sonra, bu yola bağlanan 3 km uzunluğundaki bir yolla sağlanmakta, bu yol köyde sonlanmaktadır (lev. 1: şek. 1). Köyden, arkasındaki Katırlı Dağlarına, buradaki mesirelere ve ormana ulaşan toprak yollar vardır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan ana yolun doğu tarafında, yükselen kotlardaki setler üzerinde kademeli biçimde yer alan evler, çeşitli mahalle öbekleri oluşturmaktadır, evlerin bitiminde hemen zeytin bahçeleri başlamaktadır. Buna karşılık, ana yolun batı yakasında yalnız bir sıra ev inşa edilmiştir ve bu evler dereye kadar uzanan zengin arka bahçeleriyle dikkati çekmektedir.

Karsak köyünde 7 mahalle bulunmakta, en kuzeyde, köy girişinde Aşağı Mahalle, sonra güneye doğru sırasıyla Okul Mahallesi, Kocataş Mahallesi, Eyrek Mahallesi, Koç Mahallesi, Cami Mahallesi ve Yukarı Mahalle (ya da yaygın deyişle Roman Mahallesi) yer almaktadır (bkz. lev. 10: Karsak köyü durum planı).

Karsak'ta, 1909 yılında 224 hane yaşadığı ve 1927'de nüfusun 682 olduğu bilinmektedir (Kaplanoğlu 1988:

117). Son sayımda (2000) köyün nüfusu 453 olarak belirlenmiştir. Kadın ve erkek nüfus arasında dengeli bir dağılım söz konusudur.

Karsak'ın son iki dönemdeki muhtarları Süleyman Tayyar ve Mücahit Ünver ile yapılan görüşmelerde, köyün, 1960'lı yıllardan başlayarak özellikle Gemlik, Bursa, Yalova ve İstanbul'a göç verdiği ve zeytin toplama dönemi olan ekim-aralık aylarında nüfusun yaklaşık 200 kişi arttığı öğrenilmiştir. Öte yandan bu dönemde gününbirlik geliş-gidişler de olmakta, yaklaşık 200 hanesinin yarısından fazlası boş olan köye geçici bir canlılık gelmektedir. Köyde sürekli ikamet eden nüfusun büyük ölçüde yaşlı, yalnız kalmış kişilerden oluşması dikkat çekicidir. Görkemli ancak bakımsız bir evin küçük bir bölümünde yaşayan yaşlı Karsaklıların varlığı, köyde en çarpıcı ilk izlenimlerden birini oluşturmaktadır.

Köyde en başta gelen üretim ve geçim kaynağı zeytincilik. 1960'lı yılların ortalarına kadar bağıcılık da yapılmış, şıralık ve pekmezlik beyaz üzüm yetiştirilmiştir. Bu dönemde kısmen tütüncülükle de uğraşmıştır. Bağların sökülmesi ve yerlerine zeytin ekilmesiyle başlayan süreç, 1975 yılına gelindiğinde büsbütün hız kazanmış ve bu tarihte tümüyle zeytinciliğe geçilmiş olması, köy ekonomisinde önemli bir yer tutan ipekböcekçiliğinin körelmesine ve terk edilmesine yol açmıştır. Bu tercihte en baskın etmenin, ekonomik yararlar olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, zeytin ağaçlarına uygulanan tarımsal ilaçların dut ağaçlarını da etkilediği, zehirli yapraklarla beslenen ipekböceklerinin öldüğü ve bunun, artık "para yapmayan" ipekböcekçiliğini de öldürdüğü köy sakinlerince belirtilmiştir.

Karsak'ta zeytinciliğin yanı sıra buğday ekimi de yapılmaktadır. Ancak buğday satılmamakta, her evin kendi gereksinimlerini karşılamada kullanılmaktadır. Yine ev sakinlerinin tüketimi için sebze ve meyve yetiştirilmektedir.

Karsaklılar, "düzgün ve namuslu" bir köyde yaşamının onurunu taşımakta, şimdiye değin köyde hiçbir cinayet işlenmemiş olduğunu gururla belirtmektedirler. Öte yandan, sakinlerine vicdan özgürlüğü tanıyan aydın bir köy olması, Ramazan ayı boyunca kahvesinin açık tutulması ve bu dönemde oruç tutma yönünde toplumsal bir baskı uygulanmaması, köylülerin övünerek anlattığı bir özelliktir. 1988 yılında %85 olarak belirlenmiş olan okuma-yazma oranı (Kaplanoğlu 1988: 117) aradan geçen sürede daha da artmış olmalıdır. 1927 yılında 45 öğrencili 3 sınıfı bulunan ilkokulun 1984 yılında 2 sınıfı ve 60 öğrencisi olduğu öğrenilmektedir (Kaplanoğlu 1988: 117). Zorunlu öğretimin 8 yıla çıkmasından sonra, Karsak köyü ilkokulu işlevsiz kalmış, sayıları 10'u geçmeyen ilköğretim öğrencileri köy servisiyle her gün Yeni Gürle'deki okula taşınmaya başlamıştır. Önceleri köyün merkezi bir yerindeyken daha sonra kuzeye, köy

girişine taşınan okul yapısı, boş ve işlevsiz olarak durmaktadır.

Karsak'ta sağlık ocağı bulunmamakta, gerekli durumlarda Gemlik'e gidilmektedir. Bu durumun bir yakınma konusu olduğu ve eski ilkokulun yerinde yapılmış olan betonarme düğün salonunun sağlık ocağına dönüştürülmesinin dilendiği, köylüler tarafından çeşitli söyleşiler sırasında dile getirilmiştir.

Karsak köyünün en çarpıcı özelliklerinden biri de, bir köy ölçeğini aşacak kadar çeşitli ve zengin etnik yapısıdır. Türkler, Ermeniler, Rumlar, "93 Harbi" diye anılan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Ruslar tarafından işgal edilen Artvin'den kaçan Gürcüler, Lozan mübadili Pomaklar ve Çingeneler köyün tarihi içinde dönem dönem bir arada yaşayarak "kozmpolit" diye nitelendirilebilecek ilginç bir kültür mozaiki oluşturmuştur. Bugün köyde Türkler, Gürcüler ve "ırgatlık" yapan Çingeneler yaşamaktadır. Köyün kimi sakinleri Karsak'ın eski bir Osmanlı köyü olduğunu, adını da Orta Asya'da yaşayan, tilkiye benzer bir hayvandan aldığını öne sürmekte², kimileri de "karsak" sözcüğünün Ermeniceden gelmiş olabileceğini belirtmektedir (Öğüt 1997: 122).

Köy girişinde iki ayrı mezarlık yer almaktadır. Bunlardan biri köyün ileri gelen, varlıklı kişilerine, diğeri de sıradan köy sakinlerine aittir. "Ağa Mezarlığı" diye anılan yerde, köyün en varlıklı ve nüfuzlu ailesi olduğu söylenen ve soyadı yasasının çıkmasından sonra Karsak soyadını almış olan Halil Ağa ailesinin bireyleri yatmaktadır. Daha geniş olan diğer mezarlıkta vaktiyle çok sayıda eski mezar taşı bulunduğu, ancak bu taşların çoğunun yerlerinden sökülerek kaldırıldığı öğrenilmişse de, halen 18. ve 19. yüzyıllara ait 6 adet mezar taşının (env. no: H22C001.114 - H22C001.119/ lev. 3: res. 11-17) yerlerinde korunmuş olduğu saptanmıştır. Bu taşlardan en eskisi (env. no: H22C001.115/ lev. 3: res. 13) H 1185 (1771/72) tarihli ve Serdengeçti Ağası Abdülkadiri Ağa'ya aittir. Köyün mesiresi olarak kullanılan alanda, yerli halkın "maşatlık" diye adlandırdığı bir Ermeni mezarlığı olduğu, ancak bugüne ulaşmadığı köy muhtarı tarafından belirtilmiştir. Bu mezarlığa ait iki mezar taşının devşirme malzeme olarak kullanıldığı görülmüş, Yukarı Mahalledeki çeşme önüne yerleştirilmiş taşın (env. no: H22C001.094/ lev. 3: res.17), 1844-1904 yılları arasında yaşamış olan çiftçi Garabet Davuzyan'a ait olduğu saptanmıştır.

1958 yılında yapılan ve köyün bugünkü merkezinde yer alan kârgir cami, anıtsal yapısıyla dikkat çekicidir. Caminin giriş kapısı yanında, kuzeydoğu duvarına bitişik olarak yer alan eski minaresine ait kaide üzerindeki kitabe "Halil Ağa oğlu İbrahim Karsak 1958" yazısı okunmaktadır. Bu kârgir minare, 17 Ağustos 1999 depreminde hasar görünce, yalnız kaidesi bırakılarak sökülmüş, daha sonra, kuzeydoğu duvarının arka kesiminde, uyumsuz, yeni metal

bir minare inşa edilmiştir (lev. 2: res. 7). Köyün yaşlı sakinleri, köyün eski camisinin de yine aynı yerde bulunduğunu, ancak daha küçük bir yapı olduğunu belirtmişlerdir.

Karsak yerleşme merkezinin hemen güneyinde görülen duvar parçaları ile istinat duvarının, uzunca bir süre önce ortadan kalkmış olan kiliseye ait olduğu köy sakinlerince belirtilmiştir. Kısmen bir sebze bahçesi olarak değerlendirilmiş alanda görülen izler ve az sayıda kalıntı, kilisenin boyutları ve konumu hakkında bilgi verecek nitelikte değildir. Yapı alanının temizlenmesi ve yapıyla ilgili eski belgelere ulaşılması durumunda kilise hakkında ayrıntılı bilgi edinilebilecektir³.

Köyün bugüne ulaşmamış bir başka yapısı, 1970 tarihli haritada görülen ancak haritanın hazırlanmasından bir süre sonra ortadan kalktığı öğrenilen hamamdır. Yerleşmenin merkezi bir kesiminde yer alan bu hamamın kubbeli, taş bir yapı olduğu köyün eski sakinlerince belirtilmiştir. Hamamın yeri günümüzde boştur ve eski yapıya ait hiçbir iz rastlanmamaktadır.

Köy dokusunu oluşturan yapı türleri ve öğeler

Konutlar

Köyde farklı dönemlerde yapılmış ve farklı özellikler gösteren konut tipleri vardır. Bunlardan en eskisi, zemin katı taş yığma ve sağır cephe, üst katları ahşap karkas arası kerpiç dolgu, 3, bazen 4 katlı ve çıkmalı olan tiptir (lev. 2: res. 10; lev. 8: res. 48). Bu tip konutlar ipekböcekçiliğinin yoğun olarak yapıldığı dönemden kalmadır ve köy sakinlerince "gâvur evleri" olarak anılmaktadır. Bunlar genellikle taban alanı büyük olan, dikdörtgen planlı, anıtsal görünümü, yüksek yapılarıdır. Zemin kat işlik olarak kullanılmakta, üst katlarda sofa ve sofaya açılan odalar bulunmaktadır. Genellikle çok ferah bir hacim olan sofa, ipekböceklerinin tohumdan tırtıl olarak çıktıkları, geliştikleri ve daha sonra tırtılların kozalarını ördükleri mekândır. Birçok örnekte, en üst katın odalara bölünmediği ve "çardak" diye adlandırılan bu mekânın bütün olarak kullanıldığı görülmüştür. Köyün eski, geleneksel yapıları arasında, daha küçük ölçekli, küçük sofalı olanları da vardır.

Karsak konutlarında karşılaşılan ilginç bir ayrıntı, zemin katlarda düzenlenmiş olan dükkânlardır (lev. 7: res. 37-38, 43). Bakkal olarak kullanıldığı öğrenilen bu tek birimli dükkânlardan bazıları, evin bir odasının dönüştürülmesiyle elde edilmiştir ve yapının penceresi genişletilerek, ahşap kepenkli vitrin oluşturulmuştur. Günümüzde yalnız iki bakkal bulunan köyde, 30-40 yıl önce 10'u aşkın bakkalın hizmet verdiği öğrenilmiştir.

Bu çalışma kapsamında incelenen ve ölçülerek çizimi yapılan geleneksel ev (env. no: H22C001.092/lev. 9), bir süre önce bir katı indirilmiş olan ve Kar-

sak'ın en eski evlerinden biri olduğu söylenen Oğuz ailesi evidir. Köyün ana yolu üzerinde, başlangıçta 3 katlı olarak inşa edilmiş bu evin bahçesine, ana yola açılan kapıdan girilmektedir. Evin girişi bahçeye bakan güney cephesinin ortasındadır. Zemin katta, girişte yer alan ve "avlu" denilen, taşlık niteliğindeki mekânın doğu bölümü bölünerek küçük bir oda ve açık bir mutfak kazanıldığı için, taşlık bütünlüğünü kaybetmiştir.

Giriş kapısının batı tarafında ise taşlıktan 172 cm yüksek, "kıрма" diye adlandırılan bir ara kat bulunmakta, bu ara katın altında taşlığa açılan ahır yer almaktadır. Başka bir deyişle kıрма, ahır üstünde, taşlığa bakan ve evin işliği olarak kullanılan bir açık set niteliğindedir. Kırmaya taşlıktan ahşap basamaklarla ulaşılır. Bu basamakların başlangıcında, hayvanların işlik katına çıkmasını önlemek için, yaklaşık 80 cm yüksekliğinde alçak bir kapı yer almaktadır. Kırmadan köşesindeki kapıdan evin batı cephesinde çıkıntı yapan helaya girilmektedir.

Kırmadan birinci kata çıkan ahşap merdiven, "çardak" diye anılan geniş sofaya ulaşmaktadır. Bu sofadan da kırmadaki helanın tam üstünde, ancak daha geniş olan bir başka helaya ulaşılmaktadır. Geleneksel yerleşmelerde sıkça karşılaşıldığı gibi, helayı evin dışında, evden bağımsız olarak yapmak yerine evle bütünleştirmek, ancak yine de evin dışında bırakmak, yapı kullanıcılarının yaşama kültürünü yansıtan ilginç bir çözümdür.

Birinci katın doğu tarafında yer alan iki odadan kuzeyde bulunanı, gerek içerdiği ocak, gusülhane gibi öğeleri, gerek sokağa taşarak büyüyen boyutlarıyla evin başodası niteliğindedir. Aile bireylerinden alınan bilgiye göre, 2. kat, 2002 yılında çatı onarımına girildiğinde pek çok ahşap ögenin kurtarılmayacak kadar bozulmuş olduğu görüldüğü için iptal edilmiştir. Bu katın, böceklik olarak kullanılan tek bir mekândan oluştuğu öğrenilmiştir.

1950'li yıllardan itibaren Karsak'ta geleneksel sistemden farklılaşan bir yapım sistemi ortaya çıkmış; harman tuğlasıyla yığma olarak inşa edilen betonarme döşemeli yapılar, kerpiç evlerin yerini almaya başlamıştır. Bu yapıların bazıları küçük ölçekli ve kare planlıyken, bazıları daha önceki yapılarla yaklaşık aynı taban alanına sahip büyük, dikdörtgen planlıdır. Geleneksel yapım sistemlerini sürdürmemekle birlikte bu konutlar, ölçekleri ve gabarileriyle köy dokusuna uyum sağlamışlardır.

Ahır ve samanlıklar

Yerleşmede, giderek azalmakla birlikte, büyük ve küçük baş hayvancılık yapılmaktadır. Ancak hayvancılık temel geçim kaynağı olmayıp ev içi ekonomi içindir. Buna bağlı olarak, yerleşme dışına da taşan büyük ahırlar inşa edilmemiştir. Ancak pek çok evin kendine ait bir ahır ve samanlığı bulunmaktadır. Köy halkı tarafından "dam" olarak adlandırılan bu

yapılar, genellikle yığma kerpiç yapım sistemiyle inşa edilmiştir ve aynı çatı altında alt kat ahır, üst kat samanlık olarak kullanılmaktadır (lev. 6: res. 30-33). Bazı evlerde evin zemin katındaki taşlığın bir bölümü ahır olarak ayrılmıştır.

Fırınlr

Karsak köyündeki fırın yapıları, gelişmiş yapısal özellikleri ve boyutlarıyla dikkat çekicidir. Fırınlrın temel özellikleri yuvarlak ya da dörtgen bir platform üzerinde yer almaları, dairesel planlı kubbe biçimli olmaları ve fırın yapısı üzerinde de tek ya da iki yüzeyli kırma çatılı dörtgen bir sundurmanın bulunmasıdır (lev. 6: res. 34-36). Yağışın yoğun olduğu bu bölgede kerpiç çamuruyla sıvalı bu yapıların dış hava koşullarından etkilenmemesi ve fırının kullanım sırasında dış hava koşullarından korunması için bu sundurma genellikle büyük tutulmuştur.

Yerleşmede konut yapılarının büyük çoğunluğunun kendine ait bahçesinde fırını bulunmaktadır. Ancak, köy sakinleri fırın kullanımının çok seyreklediğini ve ancak bayram vesilesiyle fırınlrın yakılır olduğunu, biraz da üzülererek belirtmişlerdir. Köy yaşantısının kentlileşmesi ve köy bakkalında her gün taze ekmek satılması, fırınlrın işlevsiz kalmasının nedeni olarak gösterilmektedir.

Çeşmeler

Günümüzde şebeke suyu kullanılmakla birlikte köyde çeşitli dönemlerde yapılmış çok sayıda sokak çeşmesi bulunmaktadır. Bunlardan, köyün girişinde, mezarlık duvarına bitişik olanı tarihi niteliktedir (env. no: H22C001.100) ve iki kenarında küçük, burmalı sütunlar yer almaktadır. Karsak köyünün çeşmelerini besleyen kaynak sularının yakın çevrede ün yaptığı ve diğer köylerden de buraya su almaya geldiği köylülerce belirtilmiş ve çalışmamız sırasında buna tanık olunmuştur. Köy kahvesinin altındaki çeşmede "Çiftepınarlar Kaynak Suyu, 1979" yazısı dikkati çekmektedir.

Yapım teknikleri ve malzemeleri

Köydeki konut mimarlığında genellikle karma yapım sistemi kullanılmıştır (lev. 4 ve lev. 14). Bu karma sistemde zemin kat yığma, üst kat karkastır. Yığma sistemde hem taş hem kerpiç kullanımı söz konusudur. Duvarın temelden belli bir yüksekliğe kadar olan bölümü mutlaka taştan örülmekte, onun üstü çoğunlukla kerpiç olarak devam etmekle birlikte, zemin katın bitimine kadar taş duvarlı olan örnekler de vardır. Bu yapım sisteminde, ister taş, ister kerpiç olsun, duvar örgüsü ahşap hatıllıdır. Yapının üst katları ise genellikle arası kerpiç dolgulu ahşap karkas olarak yapılmıştır. Ancak ahşap karkas sistemin boşluklarının tuğla ya da ender olarak küfeki taşı ile doldurulduğu örnekler de görülmektedir. Yöresel deyişle "keveke" ya da "köveke" taşı, bir zamanlar köye yakın dağlık yerlerden sağlanmıştı. Yontulması çok

kolay olan ve toprağın altından blok halinde çıkarılan bu taşın kör baltalarla bile ayrıldığı, köy sakinlerince belirtilmiştir.

Geleneksel Karsak konutlarında kat döşemeleri ahşap olarak yapılmakta, yerel söyleyişle ana taşıyıcı dikmeye "divan direği", bu dikmeye bağlanan ana kirişe de "salma direk" denilmektedir.

Karsak köyünün en yaşlı yapı ustası, Gürcü bir babanın oğlu olan Osman Kantar'dır. 80 küsur yaşında olduğunu ve baba mesleği olan mobilyacılığın ardından 1950 yılından sonra inşaatçılığa başladığını söyleyen Osman Usta, önceleri kerpiç, sonra yığma tuğla evler, ardından da betonarme yapılar inşa ettiğini belirtmiştir. Yaklaşık 50 yıldır kerpiç inşaatın terk edildiğini söyleyen usta, yeni yetişenlerin kerpiç işçiliğini hiç bilmemesinden yakınmaktadır. Bu durum, kerpiç yapıların onarımı konusunu da güçleştirmiş, harap duruma düşen kerpiç yapılara sürekli bakım yapmak ya da bunları onarmak yerine, yerlerine yığma tuğla ya da betonarme yapılar inşa edilmiştir.

1950'li yıllar, Karsak'ta konut mimarlığı açısından değişim ve dönüşümün başlangıcı olmuş, bu tarihten itibaren yerleşmede, betonarme döşemeli yığma tuğla yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Günümüzde ise yeni inşaatlarda betonarme iskeletli yapılar tercih edilmekte, köyün genel dokusuna aykırı bir yapılaşma ortaya çıkmaktadır (lev. 8: res. 49-50).

İpekböcekçiliği ve zeytinciliğin ev mekânlarına yansması

Yakın zamana kadar bölgenin temel ekonomisini oluşturan ipekböcekçiliğinin ve 1970'li yıllardan başlayarak ön plana geçen zeytinciliğin ev mekânının biçimlenmesinde büyük etkisi olmuştur.

İpekböceği yetiştirme işi tamamen ev ortamında yapılması gereken bir iştir. Bu nedenle ev içinde mümkün olduğunca çok böcek yetiştirebilmek için evlerin iç hacimleri büyük tutulmuştur ve kat sayısı da bu nedenle köy evlerinde rastlanandan daha fazladır (genellikle 3 ya da 4 kat). Sağır olan zemin katı ışık olarak kullanılan yapıların üst katları ipekböcekçiliğine ayrılmıştır. Bu mekânlar genellikle çıkmalı ve ferahdır. Merdivenle çıkılan büyük bir sofanın çevresinde iki ya da daha çok sayıda oda yer almakta, en üst katta ise hiç oda bölünmesi olmayan, tamamen ipekböcekçiliği için ayrılmış bir sofa bulunmaktadır. İpekböceği yetiştirilen mekânların havadar olması gereği, böyle bir plan şemasını zorunlu kılmıştır.

Zeytincilik için ev içinde "mağaza" olarak adlandırılan havuzlar gerekmektedir. Bunlar evin zemin katındaki ışıkta yer alır. Günümüzde mağazalar, ışık mekânının bir kısmının 1-1.5 m yüksekliğinde duvarlarla bölünüp düzgün dikdörtgen gözler oluşturulmasıyla sağlanır. Bu gözler üstü açık sabit havuz biçimindedir. Bunların içine salamura zeytin basılır. Daha eski yapılarda, içine zeytin basılan 1.5-2 m çapın-

daki ahşap fıçılar da gözlenmiştir. Zeytincilikle ilgili tüm işlemler evin zemin katında yapılmakta, üst katlarda bu üretime ilişkin bir mekân bulunmamaktadır.

Özellikli doğa

Köyün yakınında yer alan şelaleler köyün mesiresini oluşturmaktadır. Ulu çınarların ve çeşmelerin bulunduğu bu alan, özellikle Hıdırellez'de Karsaklıların gittiği bir bölgedir. Öte yandan, Katırlı Dağlarında yer alan Çol Gölüne de, nisan ayında "kabalak" bitkisinin toplanması için gidildiği ve yörede "suduran" ya da "kürtüküne" diye adlandırılan bu bitkinin sevilen bir yemeğinin yapıldığı öğrenilmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi Karsak Deresi, köyün yaşıntısında yeri olan bir öge değildir. Bir zamanlar değirmenin çarkını çeviren ya da yaşlı köylülerin anımsadığı gibi, Haziran 1942'de taşarak tüm eski taş köprüleri yıkacak kadar dizginlenemez olan suları, günümüzde çok azalmış ve dere yatağı epeyce daralmıştır.

Buna bağlı olarak da 1928 yılında dere üstünde kurulmuş olan İshaklar Un Değirmeni daha sonra yenilenerek elektrikle çalışır bir duruma getirilmiş, günümüzde ise faaliyetine son vermiştir.

Yerleşmedeki değişimler

Karsak köyünde 1950'li yıllardan itibaren değişim başlamış, köy kuzey yönünde gelişmiş, buraya yeni mahalleler eklenmiştir. Aynı biçimde köyün güney kesiminde, derenin karşı tarafında da bir gelişme söz konusudur. Ancak, "Roman Mahallesi" diye anılan bu alanda daha çok yoksul kimselere ait niteliksiz bir yapılaşma dikkati çekmektedir.

Konut mimarlığındaki değişimler ve yeni yapılaşmalar

Yerleşmenin geleneksel konutlarındaki değişim aşağıdaki durumlar uyarınca olmuştur:

- Hane nüfusunun azalması, bakım güçlükleri ve ipekböcekçiliğinin terk edilmesi nedeniyle ahşap karkas arası kerpiç dolgulu geleneksel yapıların bir ya da birkaç katının indirilmesi;
- Tarihi yapının bir bölümünün yıkılarak betonarme olarak yeniden yapılması;
- Tarihi yapıya banyo ve mutfak katmak üzere, arka ya da yan cephelere, delikli tuğla ya da briket dolgulu niteliksiz betonarme ekler yapılması;
- Tarihi yapının yıkılarak aynı yere yaklaşık ya da tam aynı ölçülerde (taban alanı aynı) yeni yapı yapılması;
- Tarihi yapı yanına, bahçelik alan ya da avlu niteliğinde olan boş yere yeni betonarme yapı yapılması;

- Özellikle köy girişinde yoğunlaşan yeni betonarme yapılaşmalar.

Yapılan analiz çalışmaları

Karsak köy yerleşmesinin kültür varlığı olarak nitelendirilebilecek tüm bileşenleri bu çalışma kapsamında saptanmış ve envanter formları düzenlenmiştir. Bu değerlendirmede ana ölçüt, eskiliğin ya da özgünlüğün yanı sıra geleneksel yapım tekniklerinin, ölçeklerin ve gabarilerin korunması olarak belirlenmiştir. Analizlerde ise özelliklerine ya da özgünlüklerine bakılmaksızın, mevcut tüm yapılar dikkate alınmıştır. Bu tercihin başlıca nedeni, eski-yeni uyumunu irdeleyebilmek, değişim sürecini izlemek ve bir karşılaştırma yapabilmektir. Hazırlanan 1/1000 ölçekli haritalara, çeşitli açılardan yapılan ve belirlenen lejandlara göre işlenen analizler aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

Durum planı

Bu paftada (lev. 10) tüm yapılar çatı örtüleri belirtilerek işlenmiş, köy içi açık alanlar, yol ve sokak dokuları belirtilmiş ve saptanmış olan bellibaşlı ağaçlar ile mezarlık, zeytinlik gibi alanlar işaretlenmiştir.

Doluluk-boşluk analizi

Bu paftada (lev. 11), üzerinde bir yapı bulunan tüm parseller, yapının niteliğine bakılmaksızın işaretlenmiş, yıkık yapılara ait izlerin bulunduğu parseller belirtilmiş, köyiçi açık alanlar ve avlularla yollar ayırt edilmiştir.

Tarihsel yapının varlık durumu

Bu haritada (lev. 12), her bir parsel üzerinde tarihsel bir yapı bulunup bulunmadığı belirtilmiş, tarihsel bir yapıya ait kalıntı ve izlerin saptandığı yerler işaretlenmiştir.

Yapıların tarihsel açıdan değerliliği

Levha 13'teki bu değerlendirmede:

- Geleneksel tarihi yapılar
- Geleneksel dokuyla uyumlu, ancak geleneksel sistemde üretilmemiş yapılar
- Geleneksel dokuyla uyumsuz betonarme/ briket yapılar

belirlenerek haritaya işlenmiştir.

Yapım sistemi

Köyde yer alan yapıların yapım sistemlerine göre sınıflandırılmasıyla ortaya çıkan aşağıdaki türler, ilgili haritada (lev. 14) belirtilmiştir:

- Ahşap karkas, arası kerpiç dolgulu yapılar
- Ahşap karkas, arası tuğla dolgulu yapılar
- Ahşap karkas, üzeri bağdadi sıvalı yapılar
- Yığma kerpiç yapılar
- Yığma taş yapılar
- Yığma tuğla yapılar

- Yığma briket yapılar
- Betonarme karkas yapılar

Yapıların kat sayıları

Bu paftada (lev. 15), tüm yapıların kat sayıları belirtilmiştir.

Yapıların işlevleri

Yapıların işlevleri ile ilgili haritada (lev. 16), aşağıda belirtilen işlev türlerine sahip yapılar belirtilmiştir:

- Konut
- Ahır, samanlık ve ambar
- Fırın
- Bakkal
- Kahvehane
- Mağaza-yağhane
- Cami
- Değirmen
- Düğün salonu
- Muhtarlık
- Kooperatif bürosu

Yapıların sağlık durumları

Sağlık analizleriyle ilgili haritada (lev. 17), yapısal açıdan bir değerlendirme yapılmış ve belirlenen 4 grup işaretlenmiştir:

- İyi durumda olan yapılar
- Orta durumda olan yapılar
- Kötü durumda olan yapılar
- Yıkık yapılar

Yol kaplaması

Köyün korunabilmiş sokak dokusu, Arnavut kaldırımını kaplamalı bir dokudur. Kimi sokaklarda, yine taşlarla düzenlenmiş basit kaldırımlar da dikkati çekmektedir. Bu analiz paftasında (lev. 18), sokak ve yolların kaplaması belirtilmiş, asfalt, beton ya da toprak yollar işaretlenmiştir.

Tarihsel yapıda kat indirme uygulaması

Bu haritada (lev. 19), özgün gabarisini koruyan yapılar ile bir ya da birkaç katı indirilmiş olan yapılar işaretlenmiştir.

SONUÇ/ ANALİZLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Karsak köy yerleşmesini oluşturan yapıların yaklaşık % 43'ü geleneksel tarihi yapılardan oluşmaktadır. Gabari ve boyutları bakımından geleneksel dokuyla uyumlu olan, ancak geleneksel sistemde üretilmemiş yapıların oranı % 26, geleneksel doku ve mimarlıkla uyumsuz, yığma briket ve betonarme yapıların oranı da % 31'dir.

Yapım sistemleri açısından değerlendirmede, tarihi yapıların % 53'ünün ahşap karkas arasına kerpiç dolgu yapıldığı görülmüştür. Bu oran, ahşap karkas arası tuğla dolgu yapılar için % 25 olarak belirlenmiştir. Köyün geleneksel yapıları arasında, gerek ya-

pım sistemi, gerek işçilik ve üslubuyla ayırt edilen gösterişli yapı Halil Ağa Konağıdır (env. no: H22C001.068). Ahşap karkas, üzeri bağdadi sıvalı olan konağın ön cephesindeki bezemeli yüzeyde yapım tarihi olarak H 1323 (1905/06) yazısı okunmaktadır. Karsak köylüleri arasında yaygınlık kazanmış bir söylentiye göre bu konak, aileye İstanbul'dan gelen bir gelin için yaptırılmıştır.

Yapıların sağlık durumlarına göre yapılan analizde, tarihi yapıların yalnız % 7'sinin iyi durumda olduğu saptanmıştır. Bu oran, geleneksel Karsak mimarlığının hızlı bir bozulma süreci içine girmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Korunmuşluk durumu "orta" olarak belirlenen tarihi yapıların oranı ise % 38'dir. Tarihi nitelikteki yapıların % 23'ü kötü durumdayken, yapıların % 20'sinin yalnız temel ya da duvar kalıntıları tespit edilebilmiştir. %12'ye varan bir oran da 1970 tarihli haritada yer aldığı halde günümüze ulaşmamış tarihi yapılara aittir. Bu yapıların hiçbir izi kalmamış olsa da, köy sakinleriyle yapılan görüşmeler yardımıyla tarihi nitelikte olanları saptanmış ve analiz paftasına işlenmiştir.

Tarihi nitelikte olup olmadığına bakılmaksızın tüm yapılar dikkate alınarak yapılan bir değerlendirme, iyi durumda olan yapıların oranının %57 olduğunu göstermektedir. Bu oranın görece yüksek olmasının nedeni, tüm yapı stokunun yarısından fazlasını oluşturan betonarme, tuğla ve briket yapıların çoğunlukla halen kullanılan ve bakımı yapılan yapılar olmasıdır.

Kat sayıları açısından yapılan değerlendirme, tarihi yapılar içinde % 66'lık oranla 2 katlı yapıların en yüksek sayıda olduğunu göstermiştir. Bunu, % 19'luk oranla 3 katlı yapılar, % 15'lik oranla tek katlı yapılar izlemektedir. Ne var ki, özgün kat sayıları her yapıda korunmuş olmadığından, bu saptama geleneksel kat yükseklikleri hakkında sağlıklı bir bilgi vermemektedir.

Gerçekten de Karsak köyü geleneksel yapılarında karşılaşılan ilginç bir bozulma nedeni, tarihi yapıların yaklaşık % 25'inde saptanmış olan kat indirme uygulamasıdır. İpekböcekçiliğinin başlıca ekonomik uğraş olduğu yıllarda, özellikle de 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başında üretilmiş olan 3-4 katlı, ferah mekânlı, görkemli konutlar, zamanla hem bu etkinliğin ortadan kalkması nedeniyle, hem de bakım ve onarım sorunlarının çözümünü kolaylaştırmak için bir ya da birkaç katı azaltılarak küçültülmüştür. Saçaklarda ve çatı kirişlerinde yapılan gözlemler, bu uygulamanın söz konusu olduğu yapıları ortaya koymaktadır. Pek çok örnekte eski çatıya ait tüm öğelerin özenle kaldırılmış olduğu ve kat indiriminin sonra çatının kalan kısmı üzerine yeniden yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

Tarihsel yapıların çoğunluğu halen özgün çatı biçimi ve malzemesini korumaktadır. Bunların % 76'sı alaturka kiremitle kaplı iken, % 22'sinde çatı

örtüsü Marsilya kiremitiyle, %1'inde oluklu levhayla yenilenmiştir.

İşlev analizleri, %75'lik oranla konutun ön sırada geldiğini göstermektedir. Geleneksel Karsak konutlarında, barınma işlevinin yanında hayvancılık ve ayrıca önce ipekböcekçiliği, ardından zeytincilik de ev çatısı altında yer aldığından bu oran yüksektir. Konuttan bağımsız birimler olarak yer alan ahır, samanlık ve ambarların sayısı 24 olarak saptanmıştır. Kimi onarım ve eklerle değişmiş olsalar da bu ek yapıların büyük çoğunluğu geleneksel niteliklerini sürdürmektedir.

Öte yandan, taş bir seki üstünde ve bir sundurma altında yer alan, içi ve dışı kerpiç sıvalı, kubbe biçimli tuğla fırınların (lev. 6: res. 34-36) köy peyzajı içinde karakteristik bir yeri vardır. Ne var ki, günümüze ulaşmış 30 adet geleneksel fırının –yukarıda da belirtildiği gibi, artık seyrek olarak kullanıldığından– bir süre sonra ortadan kalkabileceği düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Tarihsel kırsal mimarlık birikimi, giderek değişmekte olan geleneksel tarım ekonomisine bağlı kırsal yaşam biçiminin somut verilerini barındırmakta ve geçmiş bir yaşam modelinin maddi verileri olarak belgelenmeyi ve korunmayı gerektirmektedir. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafın-

dan düzenli olarak hazırlanan "tehlike altındaki kültür varlıkları" raporları, dünyada özellikle kırsal kültür varlıklarının hızla ve hiç belgelenmeden yok olmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'de de kırsal mimarlık geleneği çok zengin olmasına karşın, yapılan mimari belgeleme çalışmalarının sayısı fazla değildir. Bu çalışma kapsamında daha önce mimari belgeleme yapılmamış olan Karsak köyü ele alınarak, bu köyün mimari birikiminin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Karsak köyü, geleneksel ahşap karkaslı - kerpiç dolgu mimarlığın artık yok olmaya yüz tutmuş örnekleriyle olduğu kadar, ilginç restitüsyon denemelerine konu olabilecek hamam, kilise gibi günümüze ulaşmamış anıtsal yapıları ve bir zamanlar barındırdığı çok renkli ve çok kültürlü nüfusuyla da dikkati çeken bir yerleşmedir. Günümüzde değişmiş ve yok olmuş yapılarla ilgili veriler hâlâ varken, başka bir deyişle yerleşmenin geleneksel bütünlüğünü "okumak" olanaklıyken, bu konuda daha fazla tarih, arşiv araştırması ve mimarlık çalışması yaparak Karsak'ın geleneksel kurgusunu çözmek mümkün görünmektedir. Bunun yanı sıra bu çalışmanın, diğer yöre köylerini de kapsayacak biçimde genişletilmesi, sosyolojik ve etnografik araştırmalara esin kaynağı olması dileğimizdir.

NOTLAR

1. Bu belgeler Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) DH.EUM.AYŞ. 34/34 ve BOA. A.MKT.DV. 134/29'dur.
2. Tarama Sözlüğü'nde çakala benzeyen ve postundan kürk yapılan "karsak" adlı bir hayvanın adı geçmektedir. (Türk Dil Kurumu 1969)
3. Bu kilisenin Surp Asdvadzadzin Kilisesi olduğu, ayrıca köyde erkekler için Gevontyan, kızlar için San-

tukhdyan mekteplerinin de bulunduğu çok yeni bir yayından –8-19 Ocak 2005 günleri arasında gerçekleştirilen "Sireli yeğpayrıs (Sevgili kardeşim) Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler Sergisi"nin kataloğundan– öğrenilmiştir (Köker 2005: 33).

KAYNAKÇA

DARKOT, M. Besim ve Metin TUNCEL

1981 Marmara Bölgesi Coğrafyası. (İstanbul Üniversitesi 2510; İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü 118). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü.

Faik Sabri

1929 Türkiye Coğrafyası. İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası

KAPLANOĞLU, Raif

1988 Orhangazi, Dün, Bugün, Yarın. Ankara: Aslınlr Ofset.

KÖKER, Osman (ed.)

2005 Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler. İstanbul: Birzamanlar Yayıncılık.

ÖGÜT, H.

1997 "Geçmişten Bugüne, Yüzyılların Mirası Osmanlı Köyleri", Gezi Traveler: 2 (Kasım 1997): 123-134.

Türk Dil Kurumu

1969 XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü cilt IV. (Türk Dil Kurumu Yayını 212). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Arşiv belgeleri

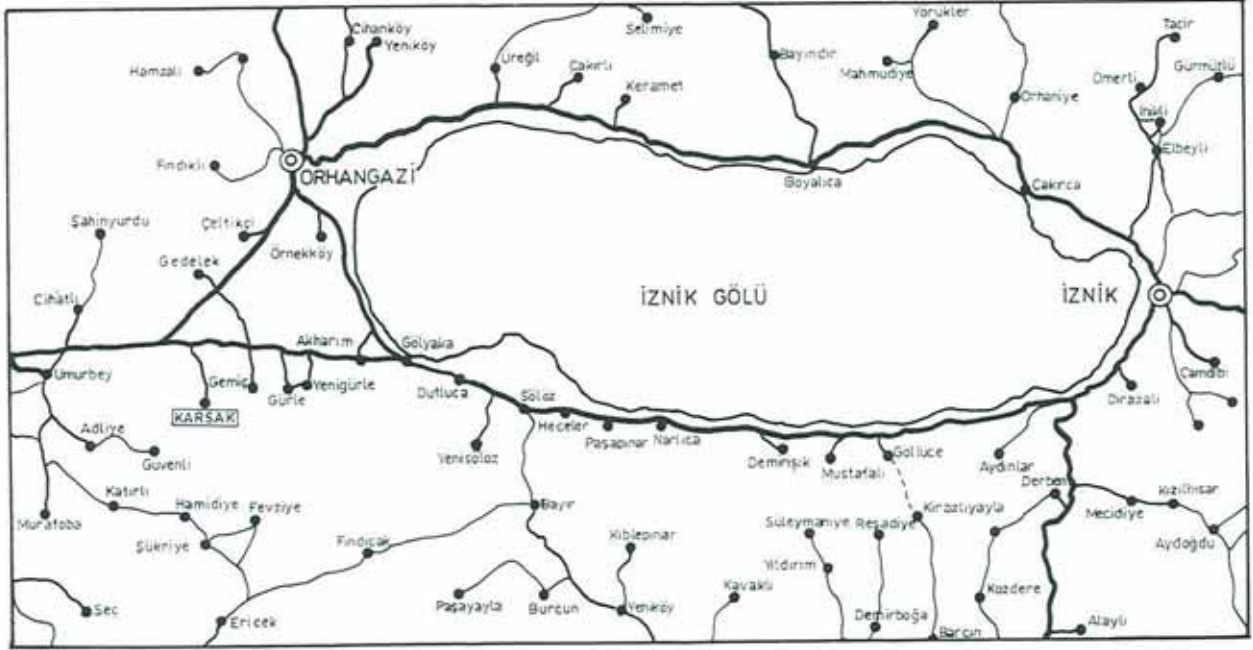
Başbakanlık Osmanlı Arşivi BOA.DH.EUM.AYŞ. 34/34 (Karsak köyünde yaşayanlarla ilgili belge.)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi BOA. A.MKT.DV. 134/29 (Karsak köyünde yaşayanlarla ilgili belge.)

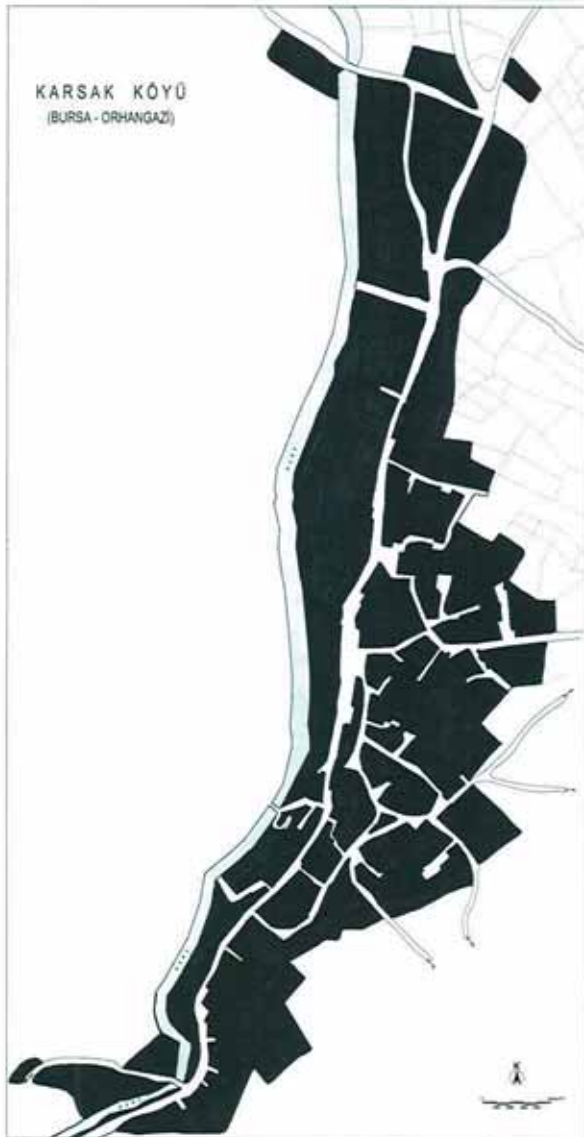
EK 1: KARSAK KÖYÜ ENVANTER LİSTESİ

Envanter no	Yapı türü	Yapım sistemi
H22C001.001	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.002	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.003	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.004	ambar	yığma kerpiç
H22C001.005	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.006	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.007	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.008	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.009	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.010	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.011	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.012	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.013	samanlık ve ahır	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.014	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.015	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.016	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.017	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.018	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.019	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.020	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.021	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.022	samanlık ve ahır	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.023	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.024	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.025	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.026	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.027	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.028	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.029	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.030	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.031	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.032	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.033	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.034	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.035	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.036	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.037	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.038	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.039	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.040	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.041	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.042	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.043	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.044	sıradan konut	ahşap karkas + bağdadi sıvalı
H22C001.045	samanlık ve ahır	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.046	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.047	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.048	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.049	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.050	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.051	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.052	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.053	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.054	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.055	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.056	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.057	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.058	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.059	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.060	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu

Envanter no	Yapı türü	Yapım sistemi
H22C001.061	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.062	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.063	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.064	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.065	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.066	seçkin konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.067	seçkin konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.068	seçkin konut	ahşap karkas + bağdadi sıvalı
H22C001.069	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.070	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.071	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.072	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.073	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.074	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.075	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.076	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.077	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.078	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.079	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.080	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.081	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.082	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.083	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.084	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.085	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.086	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.087	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.088	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.089	samanlık	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.090	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.091	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.092	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.093	sıradan konut	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.094	mezar taşı	ahşap karkas + tuğla dolgu
H22C001.095	ahır	yığma kerpiç
H22C001.096	sıradan konut	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.097	ahır	yığma taş
H22C001.098	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.099	sıradan konut	yığma kerpiç
H22C001.100	çeşme	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.101	ahır	yığma taş
H22C001.102	samanlık ve ahır	yığma kerpiç
H22C001.103	bakkal	yığma taş
H22C001.104	samanlık ve ahır	yığma kerpiç
H22C001.105	samanlık ve ahır	yığma kerpiç
H22C001.106	samanlık	yığma kerpiç
H22C001.107	ambar	yığma taş
H22C001.108	ahır	yığma taş
H22C001.109	samanlık	ahşap karkas + kerpiç dolgu
H22C001.110	mağaza	yığma kerpiç
H22C001.111	samanlık ve ahır	yığma kerpiç
H22C001.112	samanlık	yığma kerpiç
H22C001.113	mezarlık	
H22C001.114	mezar taşı	
H22C001.115	mezar taşı	
H22C001.116	mezar taşı	
H22C001.117	mezar taşı	
H22C001.118	mezar taşı	
H22C001.119	mezar taşı	
H22C001.120	fınn	

Şek. 1. Karsak köyü ve çevresindeki yerleşimler.

Res. 1. Karsak köyünün güneyden görünümü.

Res. 2. Karsak köyünün bulunduğu vadi.

Şek. 2. Karsak köyünün genel yerleşme dokusu.

Levha 2

Res. 3. Karsak köyünün batıdan görünümü.

Res. 4. Karsak köyünün batıdan görünümü.

Res. 5. Yukarı Mahallenin güneyden görünümü.

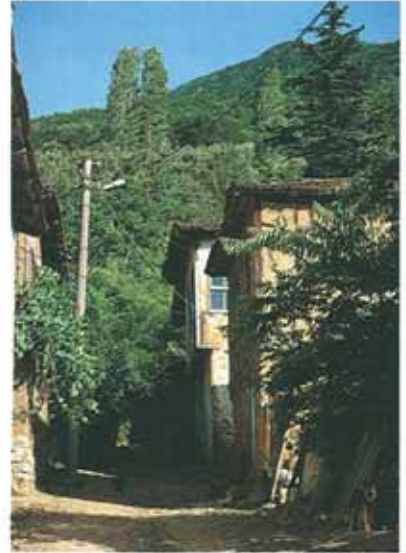
Res. 6. Ana yoldan görünüm.

Res. 7. Geleneksel sokak dokusu.

Res. 8. Geleneksel sokak dokusu ve tarihi yapılar (env. no: H22C001.067).

Res. 9. Yerleşmenin doğu ucunda dağ yolunun başlangıcı.

Res. 10. Geleneksel sokak dokusu ve tarihi yapılar (env. no: H22C001.060 ve H22C001.059).

Res. 11. Köyün girişindeki mezarlık (env. no: H22C001.113).

Res. 12. Tarihi mezar taşı (env. no: H22C001.114).

Res. 13. Serdengeçti Ağası Abdülkadirî Aga'ya ait tarihi mezar taşı (env. no: H22C001.115).

Res. 14. Tarihi mezar taşı (env. no: H22C001.116).

Res. 15. Tarihi mezar taşı (env. no: H22C001.117).

Res. 16. Tarihi mezar taşı (env. no: H22C001.118).

Res. 17. Garabet Davuzyan'a ait olduğu saptanan tarihi mezar taşı (env. no: H22C001.094).

Levha 4

Res. 18. Kerpiç dolgulu ahşap karkas yapı (env. no: H22C001.055).

Res. 19. Tuğla dolgulu ahşap karkas yapı (env. no: H22C001.015).

Res. 20. Yığma kerpiç yapı (env. no: H22C001.087).

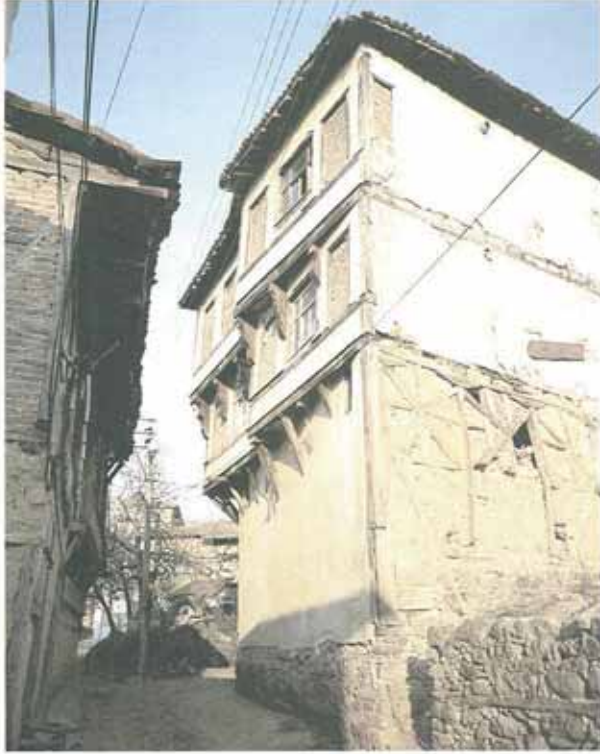

Res. 22. Halil Ağa Konağı (env. no: H22C001.068), genel görünüm.

Res. 23. Halil Ağa Konağının çıkması.

Res. 21. Halil Ağa Konağının girişi.

Res. 24. H22C001.066 envanter numaralı yapının batıdan genel görünümü (Haziran 2003).

Res. 25. H22C001.066 envanter numaralı yapının kuzeyden görünümü (Haziran 2003).

Res. 26. H22C001.066 envanter numaralı yapının kuzeyden görünümü (Kasım 2003).

Res. 27. H22C001.066 envanter numaralı yapının batıdan genel görünümü (Kasım 2003).

Res. 28. H22C001.066 envanter numaralı yapının kuzey cephesindeki siva üstü nakış (Haziran 2003).

Res. 29. H22C001.066 envanter numaralı yapının kuzey cephesi (Haziran 2003).

Levha 6

Res. 30. Ahır-samanlık birlikteliğine örnek
(env. no: H22C001.111).

Res. 31. Ahır-samanlık birlikteliğine örnek
(env. no: H22C001.105).

Res. 32. Ahır-samanlık birlikteliğine örnek
(env. no: H22C001.045).

Res. 33. Ahır-samanlık birlikteliğine örnek
(env. no: H22C001.102).

Res. 34-36. Karsak köyünden üç fırın örneği

Res. 37. Bakkallı ev örneği
(env. no: H22C001.060).

Res. 38. Bakkallı ev örneği (env.
no: H22C001.078).

Res. 39. Geleneksel bir kapı.

Res. 40. H22C001.075 envanter
numaralı yapı.

Res. 41. H22C001.075 envanter
numaralı yapının köşe pahtı.

Res. 42. H22C001.027 envanter
numaralı yapının "divan direği".

Res. 43. Bakkallı ev örneği (env. no: H22C001.014).

Res. 44. H22C001.041 envanter
numaralı yapının güneyindeki ahşap
yapının hatıllı kerpiç duvarı.

Levha 8

Res. 45. Katı indirilmiş bir yapıda saçaktan ayrıntı (env. no: H22C001.035).

Res. 46. Katı indirilmiş bir yapıda saçaktan ayrıntı (env. no: H22C001.064).

Res. 47. Katı indirilmiş bir yapıda saçaktan ayrıntı (env. no: H22C001.034).

Res. 48. Katı indirilmiş bir yapının genel görünümü (env. no: H22C001.048).

Res. 49. Köy içinde yeni betonarme yapılar.

Res. 50. Köy içindeki yeni betonarme yapılardan biri.

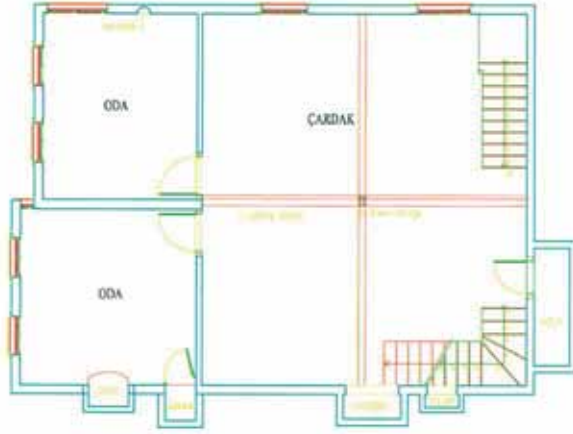
Res. 51. Harap durumdaki bir tarihi yapı (env. no: H22C001.076).

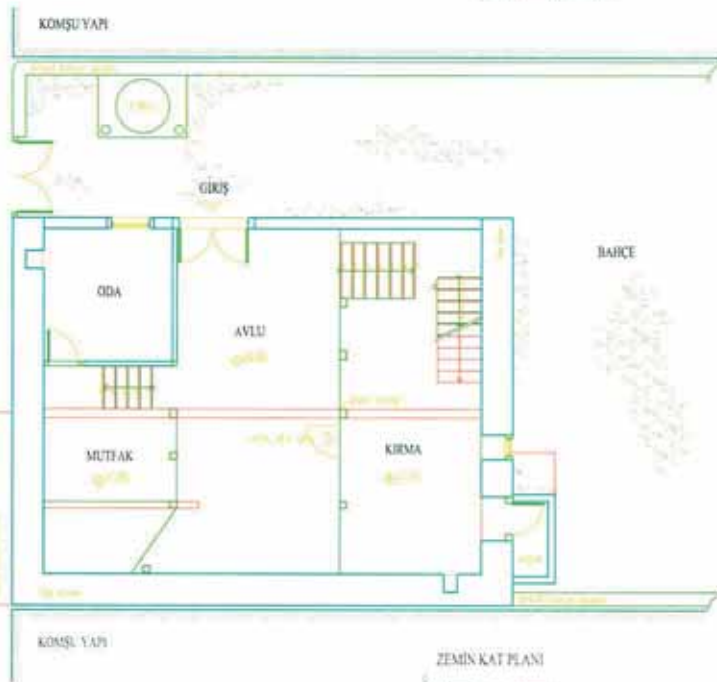
Res. 52. Harap durumdaki bir tarihi yapı (env. no: H22C001.027).

Res. 53. H22C001.092 envanter numaralı yapının sokak cephesi.

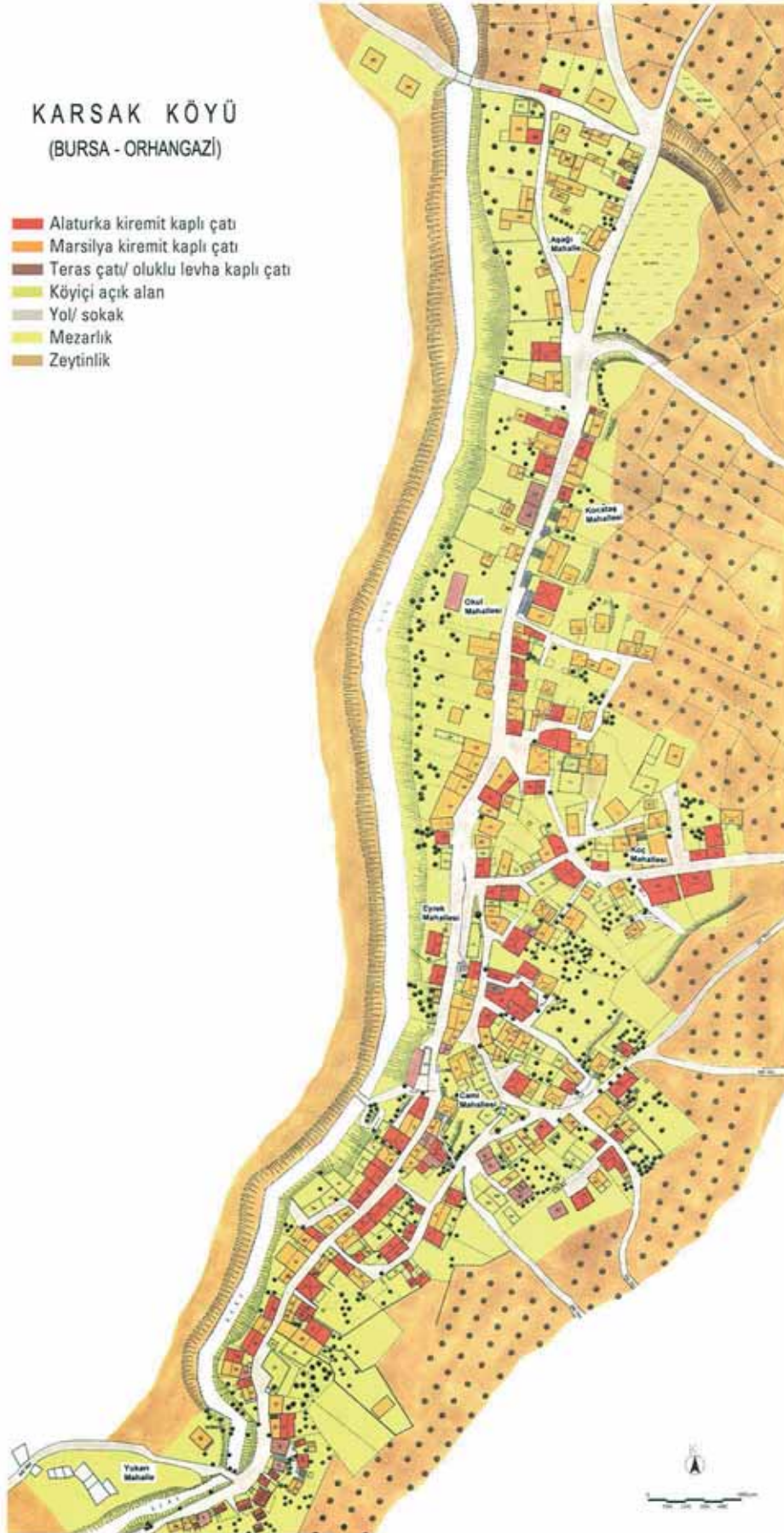
BİRİNCİ KAT PLANI

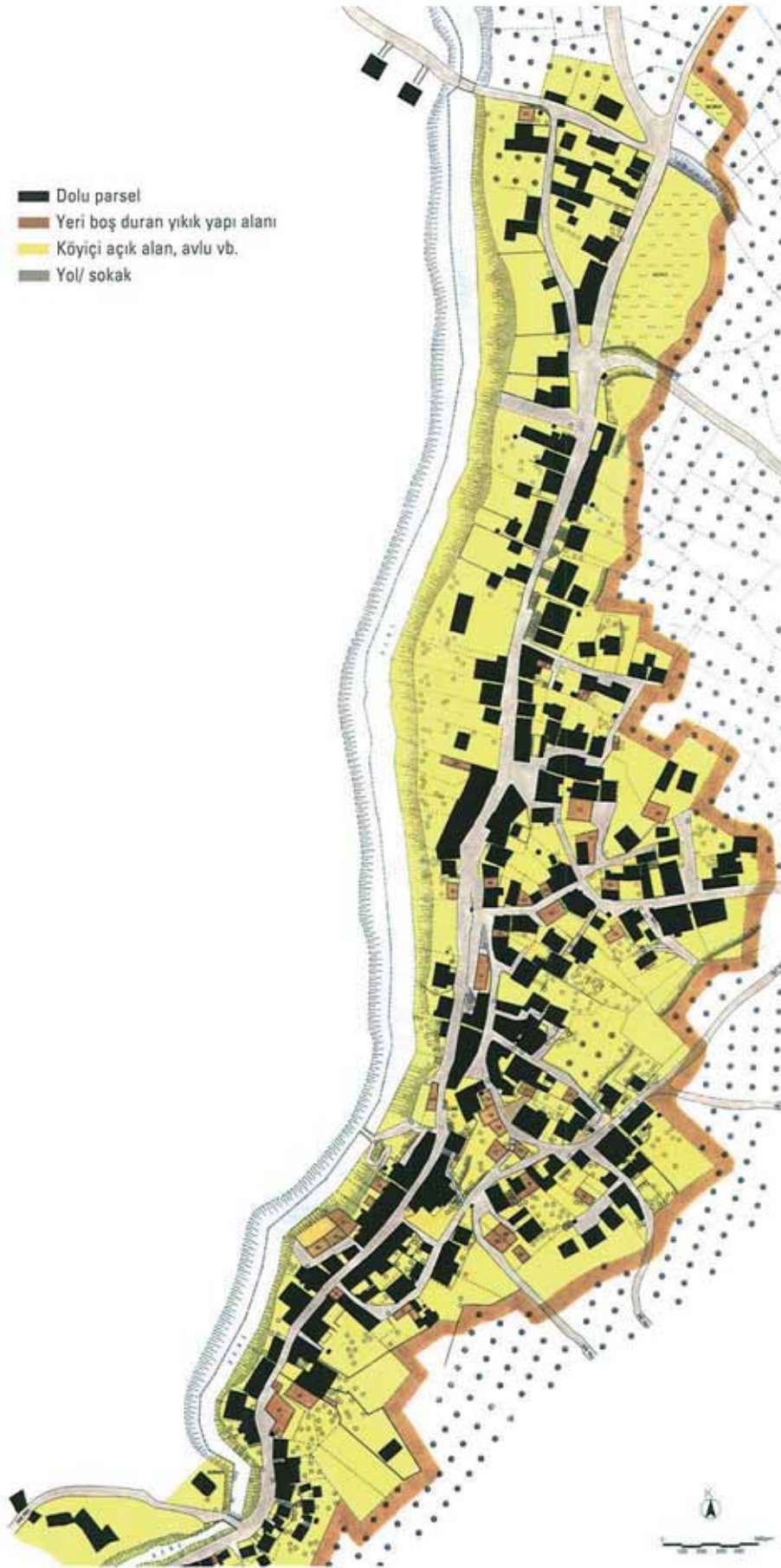

ZEMİN KAT PLANI

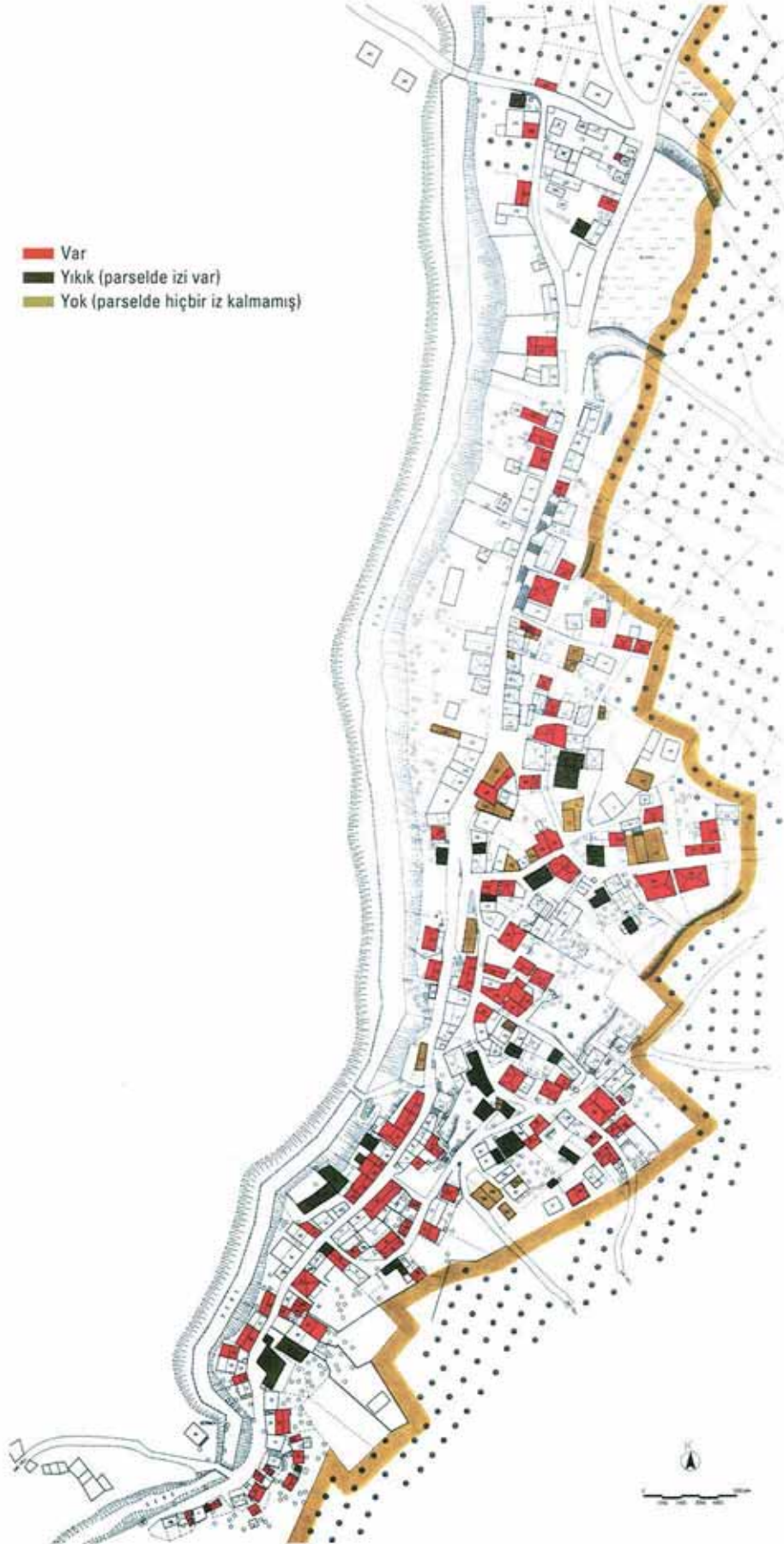

Şek. 3. H22C001.092 envanter numaralı yapının zemin ve birinci kat planı.

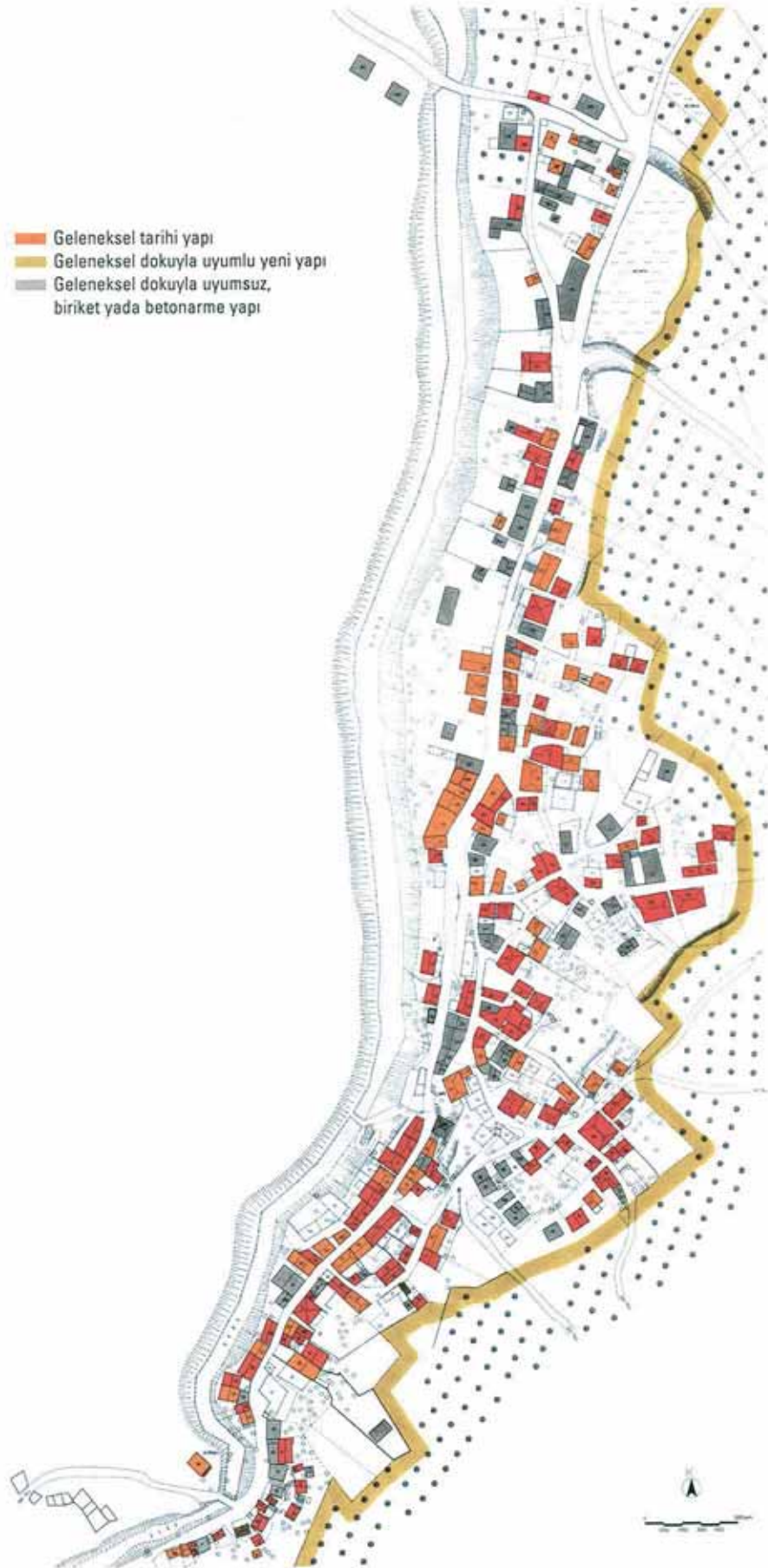

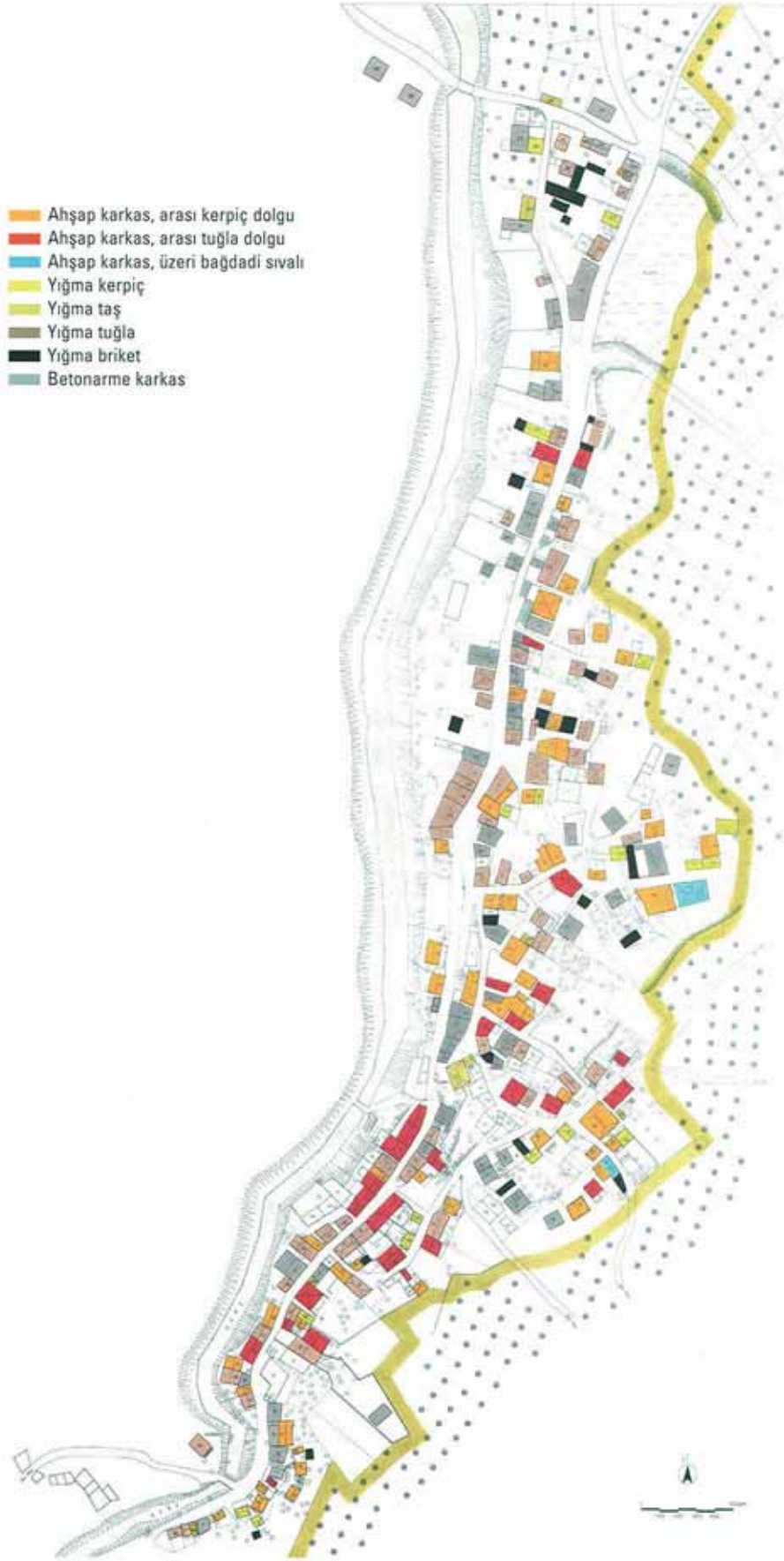
Şek. 5. Karsak köyü doluluk-boşluk analizi.

Şek. 6. Karsak köyünde tarihsel yapının varlık durumu (Haziran 2003 tespitlerine göre).

Şek. 7. Karsak köyü tarihsel değerlilik analizi.

Şek. 8. Karsak köyündeki yapıların yapım sistemi analizi.

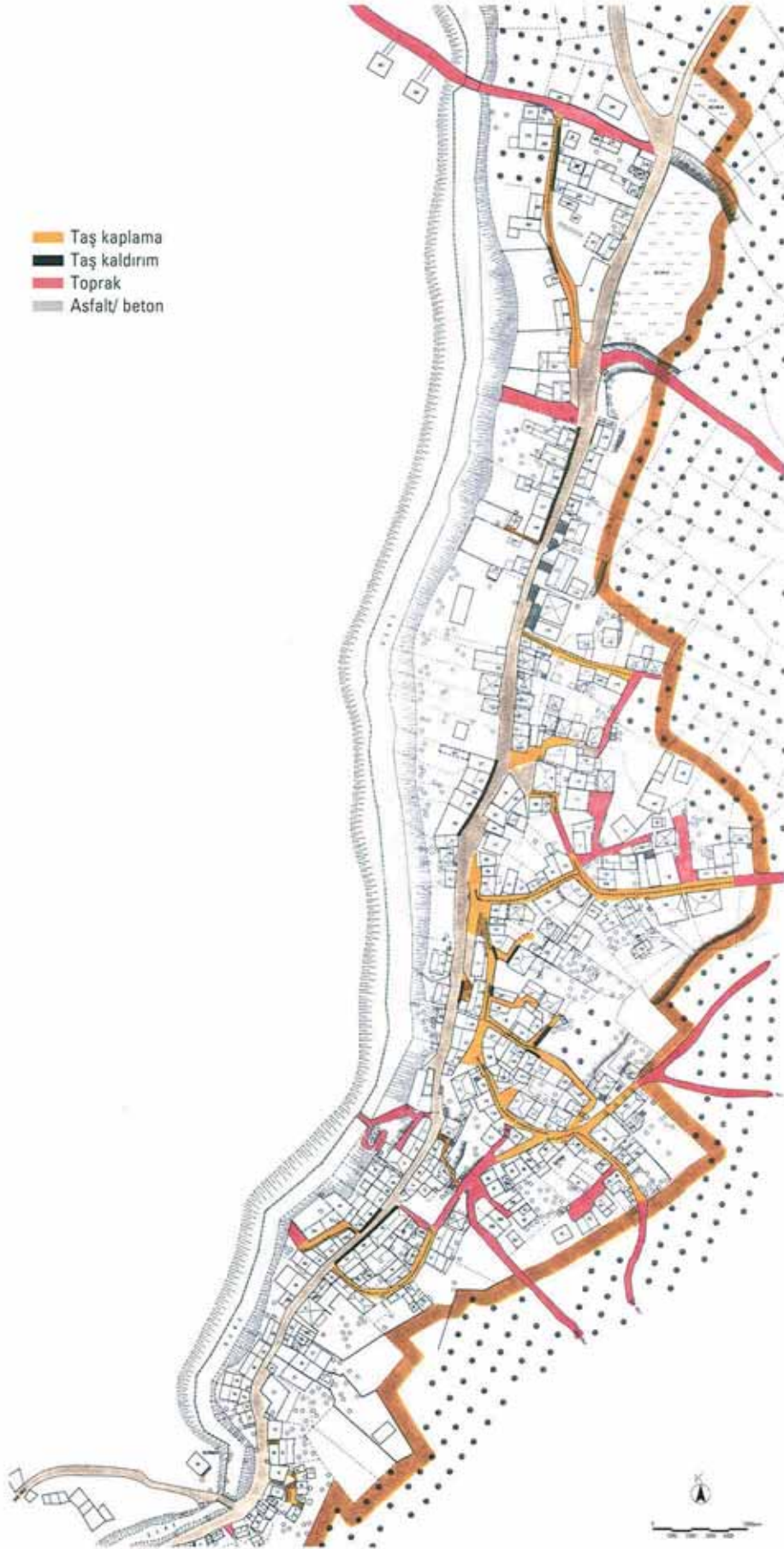
Şek. 9. Karsak köyündeki yapıların kat sayısı analizi.

Şek. 10. Karsak köyündeki yapıların işlev analizi.

Şek. 11. Karsak köyündeki yapıların sağlamlık durumu analizi.

Şek. 12. Karsak köyü yol kaplaması özellikleri.

Şek. 13. Karsak köyünde, tarihsel yapıda kat indirme uygulaması.

Osmanlı Mezar Taşları Envanter Çalışması: Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii Haziresi Örneği

Aygül AĞIR*/ Tarkan OKÇUOĞLU**

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Osmanlı, Divanyolu, külliye, hazire, mezar taşı

Ottoman, Divanyolu, complex, hazire (cemetery), tombstones

ÖZET/ SUMMARY

Türkiye Bilimler Akademisi Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında hazırlanan Türkiye kentsel kültür varlıkları envanter formu bir kentsel öge olan mezarlık alanlarını da içermektedir. Konu edilen çalışma, Türkiye kentsel kültür varlıkları envanter formunun bir alt açılımı olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda, 2003 yılında başlanan Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii Haziresi mezar taşları envanter çalışmasının, Türkiye Bilimler Akademisi, Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) programı çerçevesinde sürdürülmesi önerisi kabul edilmiştir.

Çemberlitaş Atik Ali Paşa Külliyesi, Bizans Devrinde İstanbul'u doğu-batı yönünde kat eden, Osmanlı Devrinde Divanyolu olarak adlandırılan ana cadde "mese" üzerinde ve Konstantinos Sütunu olarak bilinen Çemberlitaş yanında inşa edilmiştir. İnşa tarihi 15. yy'ın sonu olarak kabul edilmektedir; vakfiyesinden külliyenin cami, medrese, imaret, hankâh (tekke), kervansaray ve dükkânlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Günümüzde camisi, hazire ve türbesi, Divanyolu cephesi yıkılmış olarak medresesi, muvakkithane, çeşme ve su haznesi mevcuttur.

Atik Ali Paşa Külliyesinin bir bileşeni olan ve

The inventory units prepared within the framework of the Turkish Academy of Sciences - Turkey's Cultural Sector (TÜBA-TÜKSEK) Turkey's Cultural Inventory Project of the Urban Cultural Heritage Inventory of Turkey, also includes cemeteries, which are to be considered as urban elements. This study was intended as a sub-division of the TÜBA-TÜKSEK Urban Cultural Heritage of Turkey inventory forms. The proposal to continue the inventory that was started in 2003 of the Çemberlitaş Atik Ali Paşa Mosque cemetery tombstones within the Turkish Academy of Sciences - Cultural Sector of Turkey (TÜBA-TÜKSEK) programme was accepted. The Çemberlitaş Atik Ali Paşa mosque complex was built on the mese, known as Divanyolu during the Ottoman period, and is near Çemberlitaş known as the Column of Constantinus. Its construction is dated to the end of the 15th century. According to the trust-deed of the foundation, the complex consists of a mosque, medrese, public kitchen, "hankâh", caravansaray and shops. The mosque, cemetery and the tomb, the medrese with its Divanyolu façade demolished, muvakkithane, the fountain and the water reservoir still stand today.

* Yrd. Doç. Dr. Aygül AĞIR (Proje Yürütücüsü)/ İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi, Taşköprü İSTANBUL

**Yrd. Doç. Dr. Tarkan OKÇUOĞLU (Proje Yürütücüsü)/ İstanbul Üniversitesi (İÜ) Edebiyat Fakültesi, Beyazıt İSTANBUL

adeta bir açık hava Osmanlı belgeligi gibi duran hazirenin sistemli analizi ayrıntılı bir envanter çalışmasıyla mümkündür.

Alan çalışmasında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi Rölöve ve Restorasyon Projesi dersi (2002-2003) kapsamında Nilgün Çakır, Meltem Öztürk, Başak Tekin ve Seran Özsel adlı öğrenciler tarafından hazırlanan hazire rölövesi kullanılmıştır. Bu rölöveyi temel alan çalışma, dijital ve siyah-beyaz fotoğraf çekimi, gerekli yerlerde kalıp çıkartılması, ayrıntılı ölçü alınması ve mezar bezemeleri ile ilgili incelemeyi içermektedir.

Hazirede 208 adet numaralandırılmış mezar taşı bulunmaktadır. Tamamına yakınının kitabesi Yücel Demirel tarafından okunmuştur. Envanter çalışması devam etmektedir.

A detailed inventory as a study enables the systematic analysis of the cemetery, which is a component of the Çemberlitaş Atik Ali Paşa Mosque complex and is almost like an open air Ottoman document archive.

For the survey, a measured drawing of the cemetery prepared by students Nilgün Çakır, Meltem Öztürk, Başak Tekin, and Seran Özsel, within the scope of the İTÜ Faculty of Architecture, Measured Drawing and Restoration Project course (2002-2003) was used. The survey on which the said measured drawing is based consists of digital and black and white photographs, mouldings taken where necessary, detailed measurements and the analysis of tomb decorations.

There are 208 numbered tombs in the cemetery. The inscriptions on most of the tombstones have been read by Yücel Demirel. The work on the inventory is still continuing.

GİRİŞ

Türkiye Bilimler Akademisi-Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında hazırlanan Türkiye kentsel kültür varlıkları envanter formu, bir kentsel öge olan mezarlık alanlarını da içermektedir. Konu edilen çalışma, Türkiye Kentsel Kültür Varlıkları envanterinin bir alt açılımı olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda, 2003 yılında başlanan Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii Haziresi mezar taşları envanter çalışmasının, TÜBA-TÜKSEK programı çerçevesinde sürdürülmesi önerisi kabul edilmiştir.

Çalışma, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Aygül Ağır ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Türk ve İslam Sanatı Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Tarkan Okçuoğlu yöneticiliğinde, Toplumsal Tarih Vakfı Osmanlıca seminerleri yürütücüsü Yücel Demirel ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü yüksek lisans öğrencisi Sevgi Gel ve İTÜ Mimarlık Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencileri Mimar Başak Tekin ve Mimar Öznur Sayı'dan oluşan bir ekiple yürütülmüştür.

ATIK ALI PAŞA

Hadım, Tavaşi, Şehit ve Atik lakaplarıyla da tanınan Atik Ali Paşa, Saraybosna'nın Drozgometa köyünde doğmuş, devşirme olarak Enderun'a alınmış ve yetiştirilmiştir. Bir süre Babüssaade ağalığı yaptıktan sonra, önce 1482 yılında Karaman Beylerbeyliği

ve daha sonra Semendire ve Rumeli Beylerbeyliği görevlerinde bulunmuştur. 1488 yılında ikinci vezirliğe yükselmiştir. Başarıları sonucunda 1501'de tayin edildiği sadrazamlık görevine iki yıl kadar devam etmiş; ancak 1503'te görevden alınarak Mora Sancak Beyliğine atanmıştır. 1506'da ikinci defa aynı makama getirilmiş ve 1511'de Şahkulu isyanında yaşamını yitirinceye kadar bu görevde kalmıştır.

Atik Ali Paşa başarılı bir devlet adamı ve asker olmasının yanı sıra, ülkenin imarına da önemli katkılarda bulunmuştur. İstanbul Çemberlitaş'taki külliye, Zincirlikuyu (Karagümrük) adıyla anılan cami, Kariye adıyla devşirilen cami¹ ve yakınındaki medrese, Bursa'da bir imaret ve Mora'daki bazı sıbyan mektepleri onun yaptırdığı eserlerdir. Atik Ali Paşa, aynı zamanda bilim ve sanata ilgi duymuş, bilim ve sanat adamlarını himaye etmiş bir kişi olarak da anılır (bkz. Okiç 1968).

ATIK ALI PAŞA KÜLLİYESİNİN DİVANYOLU İLE İLİŞKİSİ

Döneminin en güçlü kişilerinden biri olan Sadrazam Atik Ali Paşa, külliyesini yaptırmak için 15. yy sonunda, o dönemde muhtemelen çok harap bir görünüm sergileyen Çemberlitaş yakınındaki alanı seçmiştir (lev. 1: res. 1-2).

Divanyolu, Konstantinopolis'in ana yolu *mese*'nin Osmanlı Devrinde aldığı isimdir. Yeni saraya taşınmasıyla, Divan-ı Hümayun toplantılarına giden erkân-ı devlet'in geçiş yolu olmuştur. Yolun Divanyolu

adıyla anılışı, II. Bayezid döneminde benimsenmiş olsa gerektir. II. Bayezid dönemi, kentin yeniden inşa edilmesinde özellikle vurgulanması gereken bir dönemdir. Bu dönemde, II. Bayezid ve maiyetindeki önemli devlet adamları tarafından *mese*'nin doğusuna, batısına ve yaklaşık olarak ortasına inşa ettirilen üç yapı, yolun Bizans çehresini önemli ölçüde değiştirmiştir. Kentin forumlarını birbirine bağlayan *mese*'deki ilk Osmanlı işareti, doğu ucunda, 1490 yılında II. Bayezid'in hazinedarbaşısı Firuz Ağa tarafından inşa ettirilen camidir. Ardından, yolun yaklaşık olarak ortasına rastlayan alanda, bugünkü bilgilerimizle Firuz Ağa Camiinden yaklaşık olarak 6 yıl sonra, Konstantin Forumunun izlerini büyük ölçüde silecek olan Atik Ali Paşa Külliyesi inşa edilir. Atik Ali Paşa, külliye küçük bir sosyal merkez olarak düşünülmüş olmalıdır. Külliye tamamlandığında, Theodosius Forumunun izlerini silen, Divanyolu'ndaki üçüncü büyük Osmanlı işareti olan Bayezid Külliyesinin inşaatı sürmekteydi.

II. Bayezid döneminde, doğuda, batıda ve yaklaşık olarak ortada konumlanan üç yapıyla yeni kimliğini kazanmaya başlayan bu Bizans yolu, girinti ve çıkıntıları olan bir hat şeklinde algılanmaktaydı (bkz. Cerasi 2004). Bu özellik, 19. yy'ın ikinci yarısına kadar korunacaktır.

Atik Ali Paşa Külliyesi, Divanyolu'na yapılan müdahalelerle birlikte yorumlanmalıdır: Hazire duvarlarındaki kitabelerin 18. yy'a ait olması, yola bu dönemde de müdahale edilip edilmediğini sordurur; ancak, bu sorunun cevabı bugün verilememektedir². 19. yy'da ise Divanyolu ile ilgili ilk tasarı Helmuth von Moltke tarafından önerilir³. Moltke planı, Bizans'ın ana yollarını izler; öngördüğü genişlik, üçer metrelik kaldırımlarla birlikte 15.20 metredir (Çelik 1996: 85). Ancak, 1865 Hoca Paşa yangınının ardından, Divanyolu için önerilen genişlik 19 metredir (Çelik 1996: 49). Çemberlitaş Hamamının ve Atik Ali Paşa Medresesinin bir kısmının yıktırılması da bu döneme rastlar⁴.

Atik Ali Paşa Camii vakıflarından olan Elçi Hanı (lev. 1: şek. 1), Semavi Eyice'nin verdiği bilgiye göre 1883'te veya 1880'de yıkılmış, yerine Matbaa-i Osmaniye binası inşa edilmiştir (Eyice 1970: 113). Ayverdi'nin 19. Asırda İstanbul Haritası adlı eserinde Matbaa-i Osmaniye de çizilmiştir. Bundan ötürü söz konusu harita, Atik Ali Paşa Camii haziresinin en erken 1880 sonrası sınırlarını göstermektedir denebilir (Ayverdi 1978, B3). Hazirenin sınırları açısından Ayverdi'nin haritası ile benzerlik taşıyan Başbakanlık Osmanlı Arşivinde kayıtlı bir kroki (1900 ?)⁵ ise hazirenin ve çevre duvarlarının son yol genişletme çalışması öncesindeki durumunu göstermektedir (lev. 2: şek. 2).

Hazire, son durumunu 1957 yılında almıştır⁶. Çemberlitaş hizasına gelebilmesi için hazire duvarlarının 3 metre geriye çekildiği ve bu dönemde duvarların

yenilendiği⁷ bilgisi bulunmaktadır (Ünsal 1969: 38). Ancak, duvarların geriye alınması bütünüyle yola paralel bir hat şeklinde olmamıştır; duvarın yaklaşık yarısından itibaren paralel hat kırılmış ve Çemberlitaş yönüne doğru geri çekme mesafesi artmıştır⁸. Arseven tarafından yayımlanan, hazire duvarlarının 1957 öncesi ile ilgili fotoğraf, değişiklikleri gözler önüne sermektedir (Arseven: 293). Söz konusu fotoğrafta, pencere boyutlarının günümüzdekinden farklı olduğu, düzenli tekrarlanmadığı ve kitabenin (K1) dua penceresinin yanında değil, üzerinde olduğu görülmektedir.

ÇEMBERLITAŞ ATIK ALI PAŞA KÜLLİYESİ

Külliye, H 915 (1509/ 10) tarihli vakfiyesindeki kayıtlara göre cami, medrese, imaret, hankâh (tekke), kervansaray ve dükkânlardan meydana gelmekteydi. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan vaziyet planı krokisinde imaret, imaretin yakınındaki sıra dükkânlar, türbeye bitişik dükkânlar, "inşa olunacak su hazinesi" ile caminin kuzeydoğusunda "tabutluk ve nöbetçi imam odası" işaret edilmiştir (bkz. lev. 2: şek. 2) Sözü edilen bu yapıların hiçbirinin günümüze ulaşmamıştır.

İstanbul'un Osmanlı Devrine ait en eski eserlerinden biri olan Atik Ali Paşa Camii "Sedefçiler", "Dikilitaş", "Vezirhanı", "Sandıkçılar" gibi farklı isimlerle de anılmıştır. Yapının tarihini bildiren özgün kitabe bulunamamıştır. Ancak, cümle kapısı üzerinde Hat-tat Sami imzalı H 1314 (1896) tarihli kitabenin köşesine eklenen H 902 (1496/ 97) tarihinin ilk inşa tarihini gösterdiği genel olarak kabul edilmektedir⁹.

Külliye 1587, 1652 yangınlarından ve 1648, 1766, 1894 depremlerinden önemli ölçüde etkilenmiştir (bkz. Eyice 1991: 65).

Cami

Cami, ortada büyük kubbeli alana, iki yanda ikişer küçük kubbeyle örtülü alanların, mihrap yönünde ise yarım kubbeyle örtülü bir alanın eklenmesiyle oluşmuş bir plana sahiptir ve bu biçimiyle "zaviyeli" olarak tanımlanan camileri hatırlatmaktadır. Son ce-maat bölümü beş kubbelidir.

Güneybatı köşesindeki minare, kare kaide üzerindedir ve tek şerefelidir; 1648 depreminde şerefesine kadar yıkıldığı bilinmektedir (Yüksel 1993: 404). Kapısında yer alan H 1315 (1897) tarihli besmele kitabesi, minarenin 1894 depreminden de zarar gördüğünü ve onarıldığını göstermektedir. Caminin de bu deprem sonrasında onarıldığı cümle kapısında yer alan kitabeden H 1314 (1896) anlaşılmaktadır. Ancak, yapıya en fazla hasar veren 1766 depremi olmuştur (Mazlum 2001: 99-112). Nitekim, camide 18. yy beğenisini yansıtan çok ayrıntı olması onarımın kapsamının geniş olduğunu doğrulamaktadır.

Medrese

Caminin karşısında yer alan medresenin (lev. 1: şek. 1) inşa tarihini gösteren bir kitabesi yoktur. Medresenin özgün tasarımı kubbeli dersane odasının iki yanına eşit şekilde yerleştirilmiş 16 öğrenci odası yer almaktadır. Odalar, kubbeli revakla çevrilmiştir. Hocapaşa yangınının ardından, Divanyolu'nun genişletilmesi sırasında, medrese odalarından dördü yıkılmış, yıkılanların yerine üst kata ikişer oda eklenmiştir¹⁰.

İmaret

İmaretin zaviye özelliği de taşıdığına ilişkin yorumlar vardır (Eyice 1970: 95). Günümüze gelemeyen yapının yeri, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan 377 ve 612 numaralı krokilerle netlik kazanmaktadır. Bu krokilere göre imaretin yeri, Çemberlitaş'ın batısında gösterilmiştir. 1554-59 yıllarında İstanbul'u ziyaret eden Alman ressam Melchior Lorichs (bkz. Yerassimos 1994: 227-228), Elçi Hanı'ndan bakarak caminin ve imaretin resmini yapmıştır. Lorichs'in 1576 tarihli ahşap baskı çiziminde yapı, bir çevre duvarı içinde kubbeleri ve bacalarıyla betimlenmiştir. Yangınlardan zarar gördüğü için uzun süre harap durumda kalan imaretin de Divanyolu'nun 19. yy'da genişletilmesi sırasında medrese gibi kısmen yıktırıldığı bilgisi bulunmaktadır (Eyice 1970: 95). Yapının kalıntıları, 19. yy'ın sonlarında çekilmiş fotoğraflarda da görülmektedir (bkz. Müller-Wiener 2002: 257). 1937-1938 yıllarında hazinenin düzenlenmesi sırasında, caminin son onarım kitabesiyle aynı tarihi gösteren 1896 tarihli bir imaret kitabesi bulunmuştur (Ayanoğlu 1942: 400, res. 25).

1910 yılına gelindiğinde ise, imaretin inşaat alanı yaratmak amacıyla tamamen ortadan kaldırıldığı anlaşılmaktadır (Eyice 1970: 95). Nitekim, Evkaf Nezareti, 1914 yılında Çemberlitaş ile Atik Ali Paşa Camii arasında kalan boşluğa Altıncı Vakıf Hanı adıyla bir yapı inşa etme kararı almış, yapının temelleri atılmış; ancak, dönemin belediye başkanı Cemil Topuzlu'nun itirazı sonucu inşaat durdurulmuştur. Altıncı Vakıf Hanı'nın projesi Mimar Kemalettin'e aittir ve o dönemde, Çemberlitaş'ı örtecek bir projeye imza atmasından ötürü eleştirilmiştir (Ergin 1938: 19)¹¹. Altıncı Vakıf Hanı inşaatının izleri 1938'de kaldırılmıştır (Eyice 1964: 104).

Hankâh (tekke)

Atik Ali Paşa'nın vakfiyesinde caminin yanında olduğu belirtilmesine karşın, hankâhın bugün gerçek yeri bilinmemektedir. Avlu kapısının batısındaki iki katlı muvakkithanenin yerinde olduğu olasılıklardan biri olarak ileri sürülmüştür (Yüksel 1993: 405).

Türbe

Kible duvarının arkasında kalan altıgen¹², kubbeli

türbenin kime ait olduğu ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Türbe Lorichs'in çiziminde gözükmemektedir (bkz. Müller-Wiener 2001: 373); ayrıca Ayverdi'nin haritasında da çizilmemiş oluşu dikkat çekicidir (Ayverdi 1978: B3). Yapı, ayrıntılı incelendiğinde açık planlı türbe olarak tasarlanmamış olabileceği izlenimi vermiştir. İnşaatın yarım kalmış olması da olasılıklar arasındadır. 1942 tarihli araştırmada içinde kitabsiz üç küçük ve üç büyük lahit bulunduğu belirtilmiştir (Ayanoğlu 1942: 400). Türbede bugün mezar bulunmamaktadır.

Çeşme

Avlu giriş kapısının doğusunda H 1168 (1754/ 55) tarihli, sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa tarafından inşa ettirilmiş bir çeşme bulunmaktadır (Yüksel 1993: 405).

Çeşmenin kitabesi:

Fî sebillillah bu âb-ı sâfıdan nûş eyle kim
Ayn-ı tesnîm zülâl menba '-ı dil-'cû gibi
Oldu cârî pây âb-âsâ bu tarîh-i selîs
Tasla iç kevseri cûd-ı Alî'den su gibi

1168 (1754/ 55)

Çeşmenin (lev. 2: res 3-4) inşası Nuruosmaniye Külliyesi inşaatının tamamlanması ile aynı yıllara rastlar. Nuruosmaniye Külliyesinin inşa edildiği dönemde, külliye giden yollarda da imar faaliyeti olduğu ve bu yapı programı çerçevesinde Atik Ali Paşa Camii hazire duvarlarının da çeşme inşa edilirken yenilenmiş olabileceği olasılıklar arasında kabul edilebilir.

Elçi Han

Atik Ali Paşa Camii'ne göre Divanyolu'nun karşı cephesinde bulunduğu (bkz. lev. 1: şek. 1) bilinen Elçi Hanı'nın da kurucusu Atik Ali Paşa olmalıdır. Nitekim Eyice, Topkapı Sarayı Arşivinde bulunduğu H 916 (1510/ 11) tarihli bir belgeye dayanarak Elçi Hanının, Atik Ali Paşa'nın konağının yerine yaptırılmış olmasını çok güçlü bir olasılık olarak bildirir (Eyice 1970: 3). Bu bağlamda, Elçi Hanı da Atik Ali Paşa Külliyesi yapılarından biri olarak kabul edilmektedir (Eyice 1993: 148).

Hazire

Hazire, camiye giriş yönü hariç üç yönden kuşatmaktadır. Hazirenin Divanyolu cephesi duvarlarındaki kitabelerin¹³ tamamı 1766 depremi öncesine aittir. En erken tarihli cephe kitabesi (K1) H 1118 (1706/ 07) tarihini taşımaktadır. Dolayısıyla, hazire duvarlarını tarihlendirmek için iki olasılık önerilebilir. Birincisi, kitabeler mevcut duvara 18. yy'da yazılmıştır; ikincisi, duvarın 18. yy'da inşa edildiğidir. İkinci olasılık, çeşme ile ilgili bölümde de değinildiği gibi, daha tutarlı görünmektedir. Nitekim, çevre duvarının tasarımındaki ayrıntılar da 18. yy beğenisi ile uyumludur.

Divanyolu cephesinde (lev. 3: res. 5-6) üç büyük pen-

cere bulunmaktadır¹⁴. Bu üçlü pencerenin doğusunda bulunan kitabe (K1) (lev. 3: res. 8; lev. 5: şek. 3) Küçük Çelebi için yazılmıştır¹⁵:

Merhum ve mağfur Küçük Çelebi
Ruhu için el Fatiha
1118 fi 17 Muharrem ül haram

(1706/ 07)

Küçük Çelebi'nin mezarının konumu da kitabenin yeri ile ilişkilidir (E49). Üçlü pencerenin batısında bulunan (lev. 3: res. 9; lev. 5: şek. 3) ikinci kitabenin (K2) tarihi ebced hesabıyla anlaşılmaktadır; buna göre kitabe tarihi H 1137'dir (1724/ 25) ve Ebu Bekir Ağa için yazılmıştır. Ebu Bekir Ağa'nın mezarına rastlanmamıştır; ancak, Vatin ve Yerasimos'un araştırmalarındaki listede adı vardır (Vatin ve Yerasimos 2001: 93) ve bu listede belirtilen tarih, kitabenin tarihi ile uyusmaktadır:

Bu halk? etti beni ağlamada çerh-i sitemgerle
Nola ceng-ü musafat eyleseler baht-ı bed-ahterle
... çün mezarı ol vefakâr
Aceb mi kopsa dehrde figân u nâle heylerle
Dokundurdu derûn-ı sinede ...
..... çeşm-i ahkerle
Yakıp bâd-ı fena nev-bâvesini ravza narla
Yaturdu ol vücûdu nazenini hâk-i püsterle
Bu Ebubekir ağa kim olmuştu mahz-ı ...
Hümâ-yı tab'ı perran eyler idi akl-ı şehperle
Bülend-i hemtîz gördükte taun eyledi tekrim
Girip koltuğuna ...
Fena menzilgehinden tâ bekaya ... etti
Sebûk-rûh olduğundan ülfet-i damen ...le
Riyaz-ı cennete vardıkda rıdvân-ı keramette
... safalar ede daim hûr u peykerle
Dua zımnında bu tarihi Hatim (?) eyledi imlâ
Civarın kademinde bu bekir ola siddîk-i ekberle

Üçüncü kitabe (K3) ise caminin girişine paralel duvarda bulunmaktadır ve Defter-i Hakani Ali Rıza Efendi için yazılmıştır, H 1165 (1751/ 52) tarihini taşımaktadır:

Emîn-i defter-i hakanî Ali Efendi'ye hak
Habibi ede yaver-i bi-hürmeti haremeyn
Livâ-i hamd-ı resûlünde haşr ede mevlâ
Bi-cûnd-i âl ü sahabe bihakkı bedr-i rahneyn
Usat-i ümmet-i bîçareye anlar eder imdâd
Ola şefî-i cihâr-ı yâr-ı himem-ı şeyheyn ü hateneyn
Dü şahî Mihriyâ yâd edip dedim tarih
Ali Efendi'ye yarâb şefî ' ola Hasaneyn

1165 (1751/ 52)

Nitekim, Defter-i Hakani Ali Rıza Efendi'nin mezarı da hazirenin kuzeybatı duvarında bulunan bu ikili açıklığın önüne yerleştirilmiştir (E 8/ lev. 3: res. 7) ve tarihi kitabeninki ile aynıdır.

Cami ve türbe 1937-38 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılırken hazire de yeniden düzenlenmiştir (Ayanoğlu 1942: 400).

ATİK ALİ PAŞA CAMİİ HAZİRESİ ENVANTER ÇALIŞMASI VERİLERİ

Mezarlarla ilgili envanter çalışması devam etmektedir. Bu aşamada daha önce yapılmış çalışmalardan da yararlanılmaktadır¹⁶. TUBA-TÜKSEK merkezi veritabanında mezar taşları envanter bilgilerinin girilebileceği bir form oluşturulmasının ardından, haziredeki mezarlarla ilgili envanter bilgileri bilgisayar ortamına aktarılabilecektir. Bugüne kadar bütün mezarların haziredeki konumları saptanmış, kitabelerin okunması işlemi de büyük oranda tamamlanmıştır.

Çalışmada Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından verilen envanter numaraları kullanılmıştır. Hazirede 208 adet mezar bulunmaktadır; ancak numarası verilmemiş olanlar da vardır. Bunun yanı sıra çok az sayıda da olsa birbirini tekrarlayan numaralar dikkat çekmektedir. Hazireyi ilk iki bölümü Divanyolu cephesinde olmak üzere üç bölümde incelemek mümkündür (lev. 4: res. 10-12). Divanyolu cephesinin doğu yönündeki bölümde mezarların çok sıkışık olarak yerleştirildikleri gözlenmiştir (lev. 6: şek. 4). Bu durum, duvarın geri çekilmesi ile ilişkili olmalıdır. Kuzeydoğu bölümü ise bazı mezarların taşınmasıyla oluşturulmuş bir alan görüntüsü vermektedir (lev. 7: şek. 5).

Mezarların çoğu 18. ve 19. yy'a aittir (lev. 5-7). Sadece bir mezar (E92), H 1327 (1909/10) tarihini taşımaktadır (lev. 4: res. 14). Bugüne kadar sadece iki mezarın (E47 ve E87) 17. yy'a tarihlendiği saptanmıştır. En eski mezar (E87), Sadrazam Derviş Mehmed Paşa'ya aittir¹⁷ (lev. 4: res. 13, 15).

Mezarların çoğu pehlelidir¹⁸. Hazirede 35 adet lahit mezar bulunmaktadır (lev. 8-10). Mezar taşlarının çoğunda başlık bulunmaktadır¹⁹. Hazirede görülen başlıklar²⁰ kâtibî (lev. 11: res. 16-17); mücevvezeli kavuk (lev. 11: res. 18); kafesî destarlı kavuk (lev. 11: res. 20); burma sarıklı (lev. 11: res. 19); klensöviye-i tavi- le kavuk (lev. 12: res. 22); serdengeçti (lev. 11: res. 21); fes (lev. 12: res. 23-25); hotoz (lev. 12: res. 26-28) olarak belirtilebilir. Başlığı olmayan taşlarda ise bitkisel motifli, çiçek ve meyve sepeti motifli tepelikler (lev. 12: res. 29-30; lev. 13: res. 31) ve mimari öğeler içeren motifler (lev. 13: res. 32) gözlenmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Hazire, kent içinde tasarlanmış ve sınırları dua pencereleri ile şeffaf hale getirilmiş kutsal alandır. Ölülerle yaşayanların dolaylı iletişimi de dua pencereleri aracılığıyla olmaktadır. Divanyolu cephesinde dua pencerelerine yakın mezara sahip olmanın önemsendiği açıktır. Dua pencereleri, yoldan geçenlerin göz hizalarına göre tasarlanmıştır. Mezar kotu da dua pencerelerinin parapet (korkuluk) yüksekliğine göre düşünülmüştür ve taşların göz hizasında olmasını sağlamak amacıyla Divanyolu kodundan yakla-

şık 70 cm yukarıdadır. Dua pencereleriyle mezar ilişkisi, duvarda bulunan kitabelerle de doğrulanmaktadır (E49/ K1; E8/ K3. bkz. lev. 5: şek. 3).

Nicolas Vatin ve Stefanos Yerasimos'un birlikte yaptıkları *Les cimetières dans la ville* başlıklı araştırmada Atik Ali Paşa Camii haziresinde yatan kişilerle ilgili bir liste verilmiştir (Vatin ve Yerasimos 2001: 93-94). Bu liste, mevcut kaynaklardan derlendiği için karşılaştırma yapmak açısından esas alınmıştır (liste için bkz. EK1: s. 267). Liste, tüm mezarları kapsamamaktadır. Söz konusu liste ile ilgili bir tablo oluşturulmuş ve hazirede yerleri tespit edilen mezarların envanter numaraları tabloda belirtilmiştir; bulunamayanlar da "Açıklama" başlığı altında işaret edilmiştir.

NOTLAR

1. Tekfur Sarayı yakınlarında bugün Kariye Müzesi olarak kullanılan Khora Manastır Kilisesi.
2. Bu unsur, yazının devamında, hazire ile ilgili bölümde tartışılacaktır (bkz. s. 262).
3. Moltke, 2. Mahmud döneminin son yıllarında İstanbul'un ilk planlı imar etkinliğini üstlenmiştir, ancak planı uygulanmamıştır. Bu konuda bkz. Kuban 1998: 36-37; Cerasi 2004: 20-28.
4. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MKT. MHM. 19/Şevval/1284 (13 Şubat 1868), dosya no. 399, gömlek no. 64: "Divanyolu'ndaki Atik Ali Paşa Medresesinin yola denk gelen ve yıkılacak olan odalarında bulunan talebelerin başka bir yere nakledilmesi,"; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MKT. MHM. 29/Zilhicce/ 1285 (12 Nisan 1869), dosya no. 441, gömlek no. 62: "Divanyolu üzerindeki Atik Ali Paşa Medresesi'nin yola tesadüf ettiği için yıkılması gereken odalarının tahliyesi hakkında."
5. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, PPK, no. 612'de kayıtlı olan bu kroki tarihsizdir. Kroki, 18 Rebiülahir 1318/ 15 Ağustos 1900 tarihli 377 numaralı kroki ile aynıdır; aynı dönemde yapıldığı düşünülebilir. 612 numaralı kroki, "...İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda Almanya İmparatoru II. Wilhelm tarafından inşa ettirilmekte olan çeşmelere Çemberlitaş, Atik Ali Paşa Camii avlusundaki beylik suyunun taksim mahallerinden verilecek suyun mecrası ile İmaret Sokağı tarafına inşa edilecek su haznesinin mevki...." ile ilgilidir. 377 numaralı kroki, Abdülkadir Dündar tarafından yayımlanmıştır (Dündar 2000: 115).
6. 6 Ocak 1957 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinin haberi: "Duvarı geri alınıyor: Çemberlitaş'taki Alipaşa Camii'nin, mezarlık duvarlarının geri çekilmesi hazırlıkları sona ermiştir. 25 pencerelik mezarlık duvarının bütün taşları numaralandırıldığından önümüzdeki günlerde yıkma ameliyesine başlanacaktır"; 31 Ocak 1957 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinin haberi: "İstidlâk bedeli istemiyorlar: Şehrimizin imarına büyük bir hızla devam edildiği bu günlerde mimari abidelerimizin bütün hususiyetiyle meydana çıkarılmasına ve onarılmasına da ehemmiyet verilmektedir. Bu arada; bazı caddeler genişletilirken, yola eklenmesi icap eden yerlerdeki mezarlıkların yerleri değiştirilmektedir. Bu meyanda; Çemberlitaş'taki Atik Ali Paşa Camii'nin avlusundaki mezarların da kaldırılmasına başlanmıştır." Bu bilgileri ulaştırdığı için Mimar Gül Neşe Doğusan'a teşekkür ederiz.
7. Behçet Ünsal, "... kesilen mezarlar caminin sol tarafına istiflendi." ifadesiyle caminin kuzeydoğusunda ki alanı belirtmiş olmalıdır. Nitekim burada bulunan mezarların çoğunun pehlesi özgün değildir ve beton dan bir levha şeklindedir. Ayrıca bkz. Arseven: 293.
8. Müller-Wiener'in çiziminde duvarların batı yönündeki geriye çekilme mesafesinin yaklaşık 1 metre olduğu anlaşılmaktadır (bkz. lev. 1: şek. 1/ Müller-Wiener 2002: 371).
9. Bu tarihin külliyeinin inşa tarihi olduğu kesin değildir (bkz. Eyice 1964: 101); ancak kuvvetli bir olasılık olarak kabul edilmektedir. Nitekim, Ayvansaray'ı de inşa tarihini H 902 (1496/ 97) olarak vermiştir (Ayvansaray 2001: 207).
10. Bu odaların yıkımı ile ilgili olarak bkz. dipnot 4.
11. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde de Altıncı Vakıf Hanı'nın inşası ile ilgili itirazlara yönelik cevap niteliği taşıyan bir belge bulunmaktadır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.ID., tarih: H 23/ Muharrem/1332 (22 Aralık 1913), dosya no. 28/-2, gömlek no. 27: "Çemberlitaş gibi tarihi bir eserin yakınında han olarak yaptırılacak olan vakıf binasının, buranın görünüşüne zarar vereceği iddiasının yersiz olduğu."

12. Altıgen türbe, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan 612 ve 377 sayılı krokilerde yanlışlıkla sekizgen olarak çizilmiştir.
13. Atik Ali Paşa Camii hazire duvarlarının Divanyolu cephesinde bulunan kitabeler Aralık 2001 - Ocak 2002 çalışma döneminde Cenova Mimarlık Fakültesinden Prof. Maurice Münir Cerasi'nin Divanyolu araştırma projesi kapsamında Yücel Demirel tarafından okunmuştur. Çalışmaya Aygül Ağır, Deniz Mazlum ve Tarkan Okçuoğlu da katılmışlardır. Söz konusu dönemde kroki çıkarmada Mimar Emiliano Bugatti ve Cenova Mimarlık Fakültesi öğrencisi Sabrina D'Agostino'nun yardımları olmuştur (bkz. Cerasi 2004: 67).
14. Hazire duvarındaki üçlü pencerenin cadde ve mezarlıkla kurduğu görsel ilişki üzerine bkz. Cerasi 2004: 112.
15. "...Mehmed Efendi (Küçük Çelebi), Bâbü'lî'den yetişerek tezkire-i sani, H 1101 (1689/90) Haremeyn muhasebecisi, sonra maliye tezkirecisi, Receb 1108/ Şubat 1697 reisülküttab, 1109 (1697/98) başmuhasebeci ve sonra defter emini olup sonra bazı hizmetlerde çalışıp H 1118 (1706/07) vefat etti. Atik Ali Paşa'da medfundur.... Oğlu şeyhülislam İsmail Asım Efendi ile Ali Efendi'dir...." (Mehmed Süreyya 1996: 1008)
16. Mezar taşları ile ilgili olarak özellikle bkz. Bacqué-Grammont, Laqueur ve Vatin 1990; Bacqué-Grammont, Tibet 1990; Vatin 1996; Eldem 2003: 42-51.
17. 87 numaralı mezarın tarihi kitabesinde yazmamaktadır. Ancak, Sadrazam Derviş Mehmet Paşa'nın ölüm tarihi Ayvansarayi tarafından Zilkade 1064 (Eylül 1654) olarak belirtilmiştir (Ayvansarayi 2001: 208); *Sicill-i Osmanî*'de H 1065'te öldüğü yazılıdır (Mehmed Süreyya 1996: 415-416; ayrıca bkz. Bayrak 1978).
18. "Pehleli" terimi, üzeri taş bir levha ile örtülmüş mezarlar için kullanılmıştır.
19. Dikkat çeken bir başka unsur da mezar taşlarının başlıkları ile oranlı oluşlarıdır.
20. Başlıklarla ilgili olarak bkz. Laqueur 1997 ve Kumbacılar, *Serpuşlar*.

KISALTMALAR

DH. İD.	Dahiliye Nezareti, İdare Kısmı
E	Envanter
K	Kitabe
MKT. MHM.	Mektubi, Mühime Kalem
PPK	Plan, Proje, Kroki
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi

KAYNAKÇA

- ARDENE, Semra
1967 "Atik Ali Paşa Camii ve Külliyesi", (yayınlanmamış lisans tezi: İÜ Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. İstanbul.)
- ARSEVEN, Celal Esat
[Tarihsiz] *Türk Sanatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- AYANOĞLU, Fazıl İsmail
1942 "Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihi Makbeler", *Vakıflar Dergisi* II: 399-403.
- Ayvansarayi
2001 *Hadikatü'l-Cevâmi*. yayına hazırlayan A. N. Gültekin, İstanbul: İşaret Yayınları.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı
1978 *19. Asırda İstanbul Haritası*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- BACQUÉ-GRAMMONT Jean-Louis, Hans-Peter
LAQUEUR ve Nicolas VATIN
1990 "Cimetières de la mosquée de Sokollu Mehmed Paşa à Kadirga Limanı, de Bostancı Ali et du türbe de Sokollu Mehmed Paşa à Eyüb", *Stelae Turcae* II: 54-260, (Istanbul Mitteilungen, beiheft 36). Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag.
- BACQUÉ-GRAMMONT Jean-Louis, Aksel TİBET
1994 *Cimetières et Traditions Funéraires Dans le Monde Islamiques*. 2 Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- BAYRAK, M. Orhan
1978 *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar*. İstanbul: Türkiye Anıtlar Derneği İstanbul Şubesi.
- CERASI, Maurice
2004 *The Istanbul Divanyolu*. İstanbul: Orient-Institut.
- ÇELİK, Zeynep
1996 *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti. Değişen İstanbul*. çev. Selim Deringil. İstanbul: Tarih Vakfı.
- DÜNDAR, Abdülkadir
2000 *Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. yy)*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ELDEM, Edhem
2003 "Osmanlı Mezar Taşlarında Gelenek ve Modernlik. Değişen Ölüm", *Toplumsal Tarih* 110: 42-51.
- ERGİN, Osman
1938 *İstanbul'da İmar ve İskân Hareketleri*. İstanbul: Bühraneddin Matbaası.

- EYİCE, Semavi
1964 "Atik Ali Paşa Camii'nin Türk Mimarisi'ndeki Yeri", *I.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 14/19: 99-114.
- 1970 "Elçi Hanı" *I.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 24: 93-130.
- 1991 "Atik Ali Paşa Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* cilt 4: 65-67.
- İŞİN, Ekrem
1991 "Mezar Taşlarında Biçim ve Başlıklar", *Arredamento Dekorasyon* 25: 85-87.
- 1994 "Mezar Taşları", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* cilt 5: 438-442. İstanbul: Tarih Vakfı.
- KOÇU, Reşad Ekrem
1960 "Atik Ali Paşa Camii", *İstanbul Ansiklopedisi*: 1281-1286.
- KUBAN, Doğan
1998 *Kent ve Mimarlık Üzerine Yazılar*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi.
- KUMBARACILAR, İzzet
[Tarihsiz] *Serpüşlar*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- LAQUEUR, Hans Peter
1997 *Hüve'l- Baki. İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, çev. Selahattin Dilidüzgün, (Tarih Vakfı Yurt Yayınları 46). İstanbul: Tarih Vakfı.
- MAZLUM, Deniz
2001 "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi ve Ardından Gerçekleştirilen Yapı Onarımları", (yayımlanmamış doktora tezi: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul)
- MEHMED SÜREYYA
1996 *Sicill-i Osmanî*, 6 cilt, yayına hazırlayan N. Akbayan, (Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30; Eski Yazıdan Yeni Yazıya 1), İstanbul: Tarih Vakfı.
- MÜLLER-WIENER Wolfgang
2002 *İstanbul'un Tarihsel Topografyası. 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul*, çev. Ülker Sayın, 2. baskı, (Yapı Kredi Yayınları 1419/ Tarih 12/ Toplumsal Tarih Araştırmaları Dizisi 7), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÖGEL, Semra
1999 "18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Sanatında Taş Üzerinde Cennet İmgelerinden Örnekler", *Sanat Tarihi Defterleri* III: 73-91.
- OKİÇ, M. Tayyib
1968 "Hadım (Atik) Ali Paşa Kimdir?", *Necati Lugal Armağanı*: 501-515. (Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. seri no. 50a), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÜNSAL, Behçet
1969 "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri* II: 6-61.
- VATİN, Nicolas ve Stephane YERASİMOS
2001 *Les cimetières dans la ville: Statut, choix et organisation des lieux d'inhumation dans İstanbul intra muros* (Varia Turcica 35). İstanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul.
- VATİN, Nicolas
1996 "L'Inhumation Intra-Muros à İstanbul à L'Epoque Ottomane", *Les Ottoman et la Mort*: 157-174, editör: G. Veinstein, Leiden.
- YERASİMOS, Stefanos
1994 "Lorichs Melchior", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* cilt 5: 227-228. İstanbul: Tarih Vakfı.
- YÜKSEL, Aydın İ.
1993 "Atik Ali Paşa Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* cilt 1: 403-406. İstanbul: Tarih Vakfı.

Arşiv belgeleri

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MKT. MHM.19/Şevval/1284 (13 Şubat 1868), dosya no. 399, gömlek no. 64.
(Divanyolu'ndaki Atik Ali Paşa Medresesi'nin yola denk gelen ve yıkılacak olan odalarında bulunan talebelerin başka bir yere nakledilmesi hakkında.)
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MKT. MHM. 29/Zilhicce/1285 (12 Nisan 1869), dosya no. 441, gömlek no. 62.
(Divanyolu üzerindeki Atik Ali Paşa Medresesi'nin yola tesadüf edip yıkılması gereken odalarının tahliyesi hakkında.)
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, PPK, 612. [tarihsiz].
(Altıncı Vakıf Hanı'nın inşası ile ilgili itirazlara cevap niteliği taşıyan belge.)
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, PPK, 377, H. 1318/ 1900.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH. İD., H. 23/Muharrem/ 1332 (22 Aralık 1913), dosya no. 28/2, gömlek no. 27.
(Çemberlitaş gibi tarihi bir eserin yakınında han olarak yaptırılacak vakıf binasının, buranın görünüşüne zarar vereceği iddiasının yersiz olduğuna ilişkin.)

Gazeteler

- Yeni Sabah*, 6 Ocak 1957
Yeni Sabah, 31 Ocak 1957

EK1: NICOLAS VATIN VE STEPHANE YERASIMOS'TAN ALINAN LİSTE*

Kimlik	Haziredeki envanter numarası	Açıklama
Ahmed Ağa, Babüssaade Ağası, 1750-51		bulunamamıştır
Ali Ağa, Babüssaade Ağası, 1759-60		bulunamamıştır
Ali Efendi, Defter Emîni, 1752	E8	
Kemânkeş Ali Paşa, Sadrazam, 1624		bulunamamıştır
San Ali Efendi, Şehremîni, 1762-63		bulunamamıştır
Arabzade Ataullah Ahmed Efendi, Şeyhülislam, 1784-5		bulunamamıştır
Zârbûnî Ebu Bekir Paşa, 1724-25		bulunamamıştır
Hafız Salih Efendi, Babüssaade Ağası, 1829-30	E50	
Kara Halil Paşa, Kapudan-ı Derya, 1603		bulunamamıştır
Seyyid Halil Efendi, Mektûbî Defteri, 1762-63		bulunamamıştır
Yemenli Hasan Paşa, Sadrazam, 1608-09		bulunamamıştır
Şerîf Haşim, Mekke Şerifi, 1846	E60	
Hüseyin Paşa, 1779-80		bulunamamıştır
Bozoklu Mustafa Paşa zade Hüseyin Beg, Rûznâme-i evvel, 1753-54		bulunamamıştır
El-Hac Hüseyin Paşa, 1667		bulunamamıştır
Küçük Hüseyin Efendi, Cizye Muhasebecisi, 1742-43	E159	
Elçi İbrahim Paşa, 1719	E85	
İbrahim Vahib Efendi, Baş Tezkereci, 1762-63	E32	
Şeyhzade İsmail Ağa, Kapıcıbaşı, 1785-86	E53	
Kasım Efendi, Zaviye Şeyhi, Şeyh Kelim Efendi, Müderris 1838		bulunamamıştır
Mehmed Efendi, Müderris, 1732-33		bulunamamıştır
Boynueğri Mehmed Paşa, Sadrazam, 1665		bulunamamıştır
Derviş Mehmed Paşa, 1655 (Sadrazam)	E87	
Kurd Mehmed Paşa, Sadrazam, 1605-06		bulunamamıştır
Küçük Çelebi Mehmed Efendi, Reisü'l-küttab, 1706-07	E49	
Es-Seyyid Mehmed Nazif Efendi, Haremeyn-i Şerifeyn Hazinesi Müdürü, 1866 (b.1864)	E94	
Syyid Musa Kelim Efendi, Müderris, 1738-39		bulunamamıştır
Lefkeli Mustafa Paşa, Sadrazam, 1648		bulunamamıştır
Mürteza Efendi, Tophane Nazırı, 1753/54	E2	
Dukakinzade Osman Beg, İstanbul Kadısı, 1603-04		bulunamamıştır
Hamamizade Ömer Efendi, Sadrazam Kethüdası, 1768-69		bulunamamıştır
Hâccî Mehmed Ağa, Tımarcı Başı, 1760-61	E111	
Ragıp Mehmed Beg, Mektupçu, 1892 -93,		
Ramazan Efendi, Zaviye Şeyhi	E93	
Said Efendi, 1848	E51	
Siyavuş Paşa, Sadrazam, 1656		bulunamamıştır
Yoluk Şeyh, Halveti Şeyhi, Aya Sofya Vaizi, 1599/1600 **		bulunamamıştır

* Bkz. Vatin ve Yerasimos 2001: 93.

** Bu mezarın fotoğrafları Fazıl İsmail Ayanoğlu tarafından yayımlanmıştır (bkz. Ayanoğlu 1942: res. 16-17). Bu fotoğrafta arka planda türbe görüldüğünden, mezarın, caminin Divanyolu cephesinin doğu yönündeki alanda, ön sıralarda olduğu anlaşılmaktadır. İncelememizde mezar bulunamamıştır.

EK2: ÇEMBERLİTAŞ ATİK ALİ PAŞA CAMİİ HAZİRESİ MEZAR TAŞLARI ENVANTER LİSTESİ

Env. no.	Tarih	Kimlik
E1	1252 (1836)	Darbhâne-i âmirede havâss-ı hümayûn Kâtibi Yusuf Efendi'nin kerîmesi Fatma Zehra Hanım
E2	1167 (1753/ 54)	Tophane Nazırı Murtaza Efendi
E3	1117 (1705/ 06)	Rıza Ali Efendi merhumun kerîmesi Ümmü Gülsüm
E4	1270 (1853/ 54)	İbrahim ?
E5	1230 (1814/ 15)	Bağdadlı Mehmed Salih Ağa'nın oğlu Mehmed Said Efendi
E6	1162 (1748/ 49)	İbrahim Ağa
E7	1265 (1848)	Haremeyn Evkafı hazinesi müdürü esbak Nazif Efendi'nin kerîmesi Şerîfe Râbia İsmet Hanım
E8	1165 (1751/ 52)	Emîn-i defter-i hakanî Rıza Ali Efendi
E9	1234 (1819)	Mustafa Yazıcı'nın oğlu Rizeli Ahmed Yazıcı
E10	1217 (1821/ 22)	Çukadar Ağa
E11	1252 (1836/ 37)	İvranyalı Hüseyin Paşazade Mehmed Esad Paşa
E12	1245 (1829/ 30)	Evkaf Nâzırı El-Hâc Yusuf Efendi'nin Kethüdâsı El-Hâc Hüseyin Efendi
E13	1214 (1799/ 1800)	Şah Sultan Aliyyetü's-şân hazretlerinin cariyesi Cev-redâ Kalfa
E14	1210 (1795/ 96)	Saraylı Keremşâh mahlasıyla ma'rûf Fatma
E15	1152 (1739/ 40)	Derendî Mehmed Efendi
E16	1252 (1836)	Kayseriyye hanedan-ı mu'teberânından Mollazâde Es-Seyyid Ahmed Efendi
E17	1246 (1830/ 31)	Darbhane-i âmire başkâtibi İbrahim Efendi'nin kerîmesi Şerîfe Hadice Hasîbe Hanım
E18	1262 (1845/ 46)	Nazif Fatma Hanım
E19	1259 (1843)	Sâbikâ Takvimhane-i mire Nâzırı Sâmî Efendi'nin halile-i muhteremeleri Aziz Hanım
E20	1232 (1816/ 17)	Galata Nâzırı El-Hâc Mustafa Ağa'nın kerîmesi Ayşe Hanım
E21	1228 (1813)	Bedestânî Zenneci Ali Ağa'nın zevcesi Şerîfe Ümmü Gülsüm Hânım
E22	1229 (1813/ 14)	Seyyid Ahmed Arife
E23	1248 (1833)	Kaimimakam Ahmed Paşa hazretlerinin Tatarağası Livadili Es-Seyyid El-Hâc Osman Ağa
E24	1258 (1842)	Aydın eyâleti müşîri Yakub Paşa hazretlerinin ahiret kerîmesi Dürriye Hanım
E25	1278 (1861/ 62)	Hâcegân-ı Divân-ı Hümayûndan merhum Mustafa Fethi Efendi'nin kerîmesi Emine Hayriyye Hanım
E26	1221 (1806)	Atikali Paşa vakfı imaretinde Kilârî Abdurrahman Ağa
E27	1276 (1860)	Camcı Hacı Halil Ağa'nın kerîmesi Şerîfe Binnaz Hanım
E29	1253 (1837/ 38)	Artunlu Kırzizâde Muti (?) Ağa'nın oğlu Osman Efendi
E30	1147 (1734/ 35)	Kırbacıoğlu Yusuf Ağa
E31	1233 (1818)	Yenişehirli Harîrî El-Hâc Mustafa Ağa
E32	1176 (1762/ 63)	Tezkiret -il evvel İbrâhim Vâhib Efendi
E33	1252 (1836)	Darbhâne-i Amire baş kâtibi İbrâhim Efendi'nin menhûkeleri Şerîfe Hadice Rukiyye Hanım
E34	1164 (1750/ 51)	Peykbaşı Kadızâde El-Hâc Süleyman Ağa
E35	1161 (1748)	Divân Kâtiblerinden El-Hâc Mehmed Saîd Efendi
E36	1123 (1711/ 12)	Defterdar Osman Paşazade Mahmud Bey
E37	1123 (1711/ 12)	Ali Paşa-yı Atik Kâtibi Efendi'nin kerîmesi Fatma Hanım
E38	?	Esirci El-Hâc Osman Ağa'nın (?)
E39	1257 (1841)	Küçükkoflalı El-Hâc Mehmed Ağa'nın oğlu Seyyid Halil Ağa
E40	1270 (1854)	Evkaf-ı Hümayûn Hazine-i celîlesi Gedikler Kâtibi Salih Efendi'nin pederi Sivâsî Esseyid Mehmed Ağa
E41	1258 (1842/ 43)	Es-seyyid Mehmed İzzet Efendi'nin zevcesi Zehra Hanım
E42	1184 (1770/ 71)	Merhum Gazi Ali Paşa-yı Atik mütevellisi El-Hâc İbrahim Ağa
E43	1254 (1838/ 39)	Silahşoran-ı hassadan El-Hâc Salih Ağa
E44	1265 (1848/ 49)	Evkaf-ı hümayun kilar kâtibi Salih Efendi'nin kerimesi Ayşe Kâmile Hanım
E45	1253 (1837/ 38)	Artunlu Bellikzâde(?) Ahmed Ağa
E46	1257 (1841/ 42)	Enderûn-ı Hümayûndan muhrec Mehmed Rüşen Ağa'nın kerîmesi Ayşe Sıddıka
E47	1077 (1666/ 67)	Hacı Hüseyin Paşa
E48	1139 (1726/ 27)	(?) Kethüdâsı El-Hâc Halil Ağa
E49	1118 (1706/ 07)	Zübde-i hâcegân-ı ehl-i kadr- ü marifette alem Küçük Çelebi
E50	1245 (1829/ 30)	Esbak Bâbü's-saadetü' l'aliyye Ağası Es-Seyyid Hafız Salih Ağa

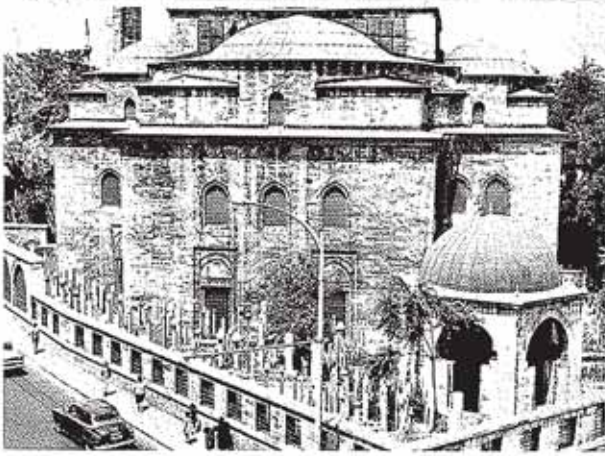
Env. no.	Tarih	Kimlik
E51	1265 (1848/ 49)	Vani zade Es-Seyyid Mehmed Said
E52	1267 (184 ?)	Kapan-ı Dakik tüccârlarından Mehmed Emin Bey
E53	1200 (1785/ 86)	Şeyhzade İsmail Ağa (Kapucubaşı)
E54	1182 (1768/ 69)	Sâbikâ Kethüdâ-yı Sadr-ı İli Osman Efendi
E55	1139 (1726)	Mekke-i Mükerrreme Kadısı Reisü'l- etibbâ-i hassa El- Hâc Mehmed Efendi hazretlerinin kerîme-i mükerrmeleri Rukiyye Hanım
E56	1257 (1841/ 42)	Atık Ali Paşa Vakfı katibi Bekir Efendi'nin oğlu Hüseyin Hayri
E57	1257 (1841/ 42)	Atık Ali Paşa vakfı kâtibi Bekir Efendi'nin mahdumu Hasan Hayri
E58	1254 (1838/ 39)	Mektûbî-i defterî esbak Seyyid Halil Efendi merhûmun halîlesi Emine
E59	1264 (1824/ 25)	İbrahim Efendi
E60	1266 (1849/ 50)	Şerîf Haşim ibnû's-şerif Abdullah ibnû's-şerif server Emir-i Mekke
E63	1129 (1716/ 17)	Hoca-i vâlâ - nijâd Ahmed Efendi
E64	1264 (1847/ 48)	Devlet-i Aliyye tüccarından İbrahim Efendi'nin kerimesi Mesture Hanım
E65	1187 (1773/ 74)	Şerîfe Ümmü Gülsüm
E69	1182 (1768/ 69)	Aşçıbaşı Abdullah Ağa'nın Hazinedarı El- Hâc Süleyman Ağa
E70	1259 (1843)	Süleyman Paşa'nın divân efendisi hâcegândan Es-Seyyid Mehmed Nuri Efendi'nin zevcesi Şerîfe Ayşe Hanım
E71	1176 (1762/ 63)	Atık Ali Paşa hatîbi ve imâmı El-Hâc İbrahim Efendi
E73	1255 (1839)	Tüccâr-ı hayriyyeden El-Hâc rif Ağa'nın kerimesi Emine Servet Hanım
E74	1134 (1721/ 22)	Bekir ibn-i Hâc Ahmed
E76	1217 (1802/ 03)	Bâbü's-sâadetî's-şerîfe ağası Es-Seyyid Salih Ağa hazretlerinin vâlîde-i muhteremesi Şerîfe Hadîce Hatun
E79	1160 (1747)	Sâbika surre emîn Es-Seyyid El-Hâc Ömer Ağa
E80	1142 (1729/ 30)	Ali Paşa zâde Abdül-halîm Bey
E81	1252 (1837)	Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûndan Darbhane-i mire başkatibi İbrahim Efendi kerimezâdesi Mustafa Tefvik Efendi
E82	1256 (1840)	Ricâl-i Devlet-i Aliyyeden zecriyye muhâsıl ve sabikâ Galata nazırı Nuri Beyefendi hazretlerinin harem-i muhteremeleri Hayriye Hanım
E83	1187 (1773)	Başbakıku Ali Ağazade Mir Seyyid Mehmed Zünnûn Efendi
E85	1133 (1720/ 21)	Elçi İbrahim Paşa
E87 *	1064 (1654) veya 1065 (1654/ 55)	Sadrâzam Derviş Mehmed Paşa
E89	1251 (1835/ 36)	Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûndan zahîre hazînesi kisedârı Veliyyüddin Beyin kerîmesi Şerîfe Ayşe Kâmile Hanım
E90	1253 (1837/ 38)	Darbhane-i mirede Havâss-ı Hümâyûn kâtibi Yusuf Efendi'nin kerimezâdesi Emine
E91	1129 (1717)	Küçük Çelebi zevcesi Safiye Hatun
E92	1327 - 1325 (Mali) (1909/ 1910)	Dahiliye Nezaret-i celîlesi mektupçusu Mehmed Ragıb Bey'in halîlesi Hadîce Adile Hanım
E93	1310 (1893)	Ecille-i Ricâl-i Devlet-i Aliyyeden ve asdika-yı bendegân-ı saltanat-ı seniyyeden sabık dahiliyye nezaret-i celîlesi mektupçusu Es-Seyyid Mehmed Râgıb Bey
E94	1281 (1864)	Ecille-i Ricâl-i Devlet-i Aliyyeden eshâb-ı fazl u kemâlden Sâbikan Haremeynû's-şerîfeyn hazînesi müdiri Es-Seyyid Mehmed Nazif Efendi
E95	1246 (1830/ 31)	Rizevî imâmzâde El- Hâc Mehmed Ağa
E96	1266 (1849/ 50)	Arpacı El- Hâc Osman Ağanın zevcesi Tahsin Bey'in çırağlarından Hamide Hanım
E97	1269 (1852/ 53)	Necib Paşa'nın kapu çukadarı Mustafa Ağa'nın kayınvalidesi Ayşe Hanım
E98	1266 (1849/ 50)	Hadice Hanım'ın kerimesi Sabîre Hanım
E99	1167 (1753/ 54)	Seyyid Mustafa Efendi
E101	1236 (1820/ 21)	Saray-ı Cedîd camıbaşı El- Hâc Lutfullah Ağa
E103	1168 (1754/ 55)	İvaz Paşa'nın Mehderbaşı Mehmed Ağa
E104	1239 (1823/ 24)	Çizmeli Mehmed Ağa'nın ehli Nişli Zeynep Hanım
E105	1275 (1858/ 59)	Salih Ağa'nın oğlu Timur Ağa
E106	1197 (1782/ 83)	Mehmed Emin Bey

Env. no.	Tarih	Kimlik
E107	1233 (1817/ 18)	Çemişgezekli Mustafa Ağa'nın oğlu Munla Bekir
E110	1182 (1768/ 69)	Ayşe Hanım
E111	1174 (1760)	Dergâh-ı li gedüklülerinden Kethüda Bey kâtibi Ömer Efendi'nin karındaşı Hamamizâde El-Hâc Mehmed Ağa
E112	1244 (1828)	Harputlu Dergâh-ı li gedüklülerinden Seyyid Ahmed Ağa'nın mahdumu Seyyid Ahmed Ağa
E113	1258 (1842)	Saliha Sultan hazretlerinin harem ağalarından Anber Ağa
E114	1151 (1738/ 39)	Hatice Hanım
E115	1138 (1725/ 26)	Emine Hanım
E116	1183 (1769)	Zabiti gilmân olan Hâfız Hasan Ağa
E117	1242 (1826/ 27)	Sarazam Hamdullah Paşa'nın validesi Zeliha Hanım
E118	1179 (1765/ 76)	Hazine Kethüdası Halil Paşazade Enderûn-ı Hümâyûnda hazineli Mahmud Bey
E121	1265 (1848/ 49)	Mîr Osman zevce-i pâkizesi Ayşe
E123	1168 (1754/ 55)	Tahazade'nin zevci Meyli Hadice Hatun
E124	1209 (1794/ 95)	Küçük Hüseyin Efendi zâde Sadullah efendi
E126	?	Gazi Atîk Ali Paşa vakfı mütevellisi Hâfız Abdürrezzâk
E128	1255 (1839/ 40)	Sofyalı Ömer Efendi'nin kerimesi Damgacı Ali Ağa'nın ehli Şerife Hadice Hanım
E129	1235 (1819/ 20)	Seyyid Mehmed Efendi'nin hazinedârı Hüseyin Ağa'nın zevcesi Hadice Hanım
E130	1254 (1838/ 39)	Fatma Hanım
E133	1270 (1853/ 54)	? imamı Esseyit Hafız Arif Efendi
E136	1241 (1825/ 26)	Kemahlı El- Hâc Derviş Mehmed Ağa
E137	1254 (1838/ 39)	Saraylı Hadice Zifecre Hanım
E138	1275 (1858/ 59)	Esmâ Sultan Aliyyetü's-şân Hazretlerinin reis-i teberdârânı ve zaptiye meclisi azası Es-Seyyid Osman Efendi
E140	1252 (1836/ 37)	Enderunda Kılar-ı mireden muhrec Nişastacıbaşı Mustafa Efendi'nin mahdumu Efendi
E142	1241 (1825/ 26)	Elhâc Mehmed Efendi zâde Osman Efendi
E144	?	Kolağası Ali Ağa
E145	1262 (1846)	İbrahim Ağa kerimesi Münübe Hanım
E146	1266 (1849/ 50)	Basmacı Abdülfettah Ağa'nın mahdumu Mehmed Tefik Efendi
E147	1280 (1863)	Merhûm Boyacı Hasan Ağa'nın kerimesi Hanife Hanım
E148	1248 (1833)	Es-Seyyid Mehmed Amir Efendi'nin kerimesi Şerife Sabire
E149	1268 (1851)	Kapı Çukadârı El-Hâc Hüseyin Ağa
E150	1174 (1760/ 61)	Şeyh Arapzade merhûmun zevcesi Hadice Kadın
E151	1273 (1856)	Ürgüplü Ahmed Efendi'nin kerimesi Huriyye Hanım
E152	1258 (1842/ 43)	Diyanbekirli İskender Paşazâde Mehmed Reşid
E153	1149 (1736/ 37)	Şehremini Musa Efendi kerimesi Şerife Ayşe Hanım
E154	1174 (1761)	Solakzâde Hâciye Emine Hatun
E155	1147 (1734/ 35)	Çavuşbaşı El- Hâc Ali Paşa merhûmun emeli eazz-ı velâsı El-Hâc Hâdîce Hatun
E156	1171 (1757/ 58)	Ser-müezzin-i hazret-i şehriyârî Seyyid Mehmed Efendi'nin kerimesi Şerife Zeliha Hatun
E157	1229 (1814)	Yeniçeri Efendisi esbak Osman Efendi'nin kethüdâsı Es-Seyyid El-Hâc Abdullah Ağa
E158	1257 (1841)	Mustafa Ağa'nın zevcesi Fatma Hanım
E159	1155 (1742/ 43)	El- Hâc Küçük Hüseyin Efendi
E161	1166 (1752)	Mektûbî-i defterî esbak Halil Efendi merhûmun kerimesi Şerife Fatma
E162	1268 (1851/ 52)	Kethüdâ-yı mehd-i ulyâ Tahir Paşa merhûmun tebaalarından Abdullah Ağa
E163	1266 (1850)	Halil Efendi merhûmun kerimesi Şerife Fatma Hanım
E164	1278 (1861)	Yahya Efendizâde Mehmed Ziyaeddin Efendi halîlesi Sîret Hanım
E165	1230 (1815)	Sâbıkâ Ağa-yı Çukadar-ı Hazret-i Cihandârî Hâfız Ali Ağa'nın zevcesi Enise Hanım
E166	1177 (1763)	İpşir Paşazade Ahmed Bey kerimesi Şerife Ayşe Hanım
E167	1278 (1862)	El- Hâc Salih Efendinin kerimesi Şerife Fatma Şefika Hanım
E168	1274 (1858)	Mehterhanede Direkçibaşı El-Hâc Hüseyin Ağa
E169	1250 (1834)	Asâkir-i Mansûre-i Hamîdiyye Seraskeri Hüsrev Mehmed Paşa Hazretlerinin sâbıkâ Kapucılar Kethüdâsı Mehmed Emin Ağa
E170	1263 (1847)	Çömlekçi Es-Seyyid El-Hâc Hasan Ağa

Env. no.	Tarih	Kimlik
E171	1260 (1844)	Yorgancı Gani Çelebizade'nin kayını Mehmed Arif Ağa
E172	1153 (1740/ 41)	Adviye Hanım binti El- Hâc Hüseyin Kethüda ve Ümmüha (? Sadi Hanım binti Abdurrahman Paşa Beyvertlizâde
E173	1241 (1825/ 26)	Sofyalı Çaylak Tekkesi'nde Hüseyin Ağa'nın zevcesi Ümmetullah Hatun
E174	1219 (1805)	Samatyalı Duhânî Mustafa Ağa'nın Validesi Fatma Hatun
E175	1258 (1842)	Evkaf Muhasebecisi esbâk Nazîf Efendinin kerimesi Şerîfe Emîne Ümmü'l-hayr Hanım
E176	1182 (1768/ 69)	Boyacı zâde Mehmed Efendi
E177	1261 (1845)	Es-Seyyid El- Hâc Ahmed Efendi'nin mahdumu Es-Seyyid Osman Nuri Bey
E178	1159 (1746)	Abdurrahman
E179	1221 (1807)	El- Hâc Ali Ağa'nın mahdumu merhûm Ahmed Şâkir Bey
E180	1275 (1859)	Silahşör-i Şehriyârî El-Hâc Salih Ağa'nın zevcesi El-Hâcce Zeliha Hanım
E181	1261 (1845)	Tüccâr-ı hayriyyeden El-Hâc Arif Ağa'nın mahdumu İbrahim Rüşdî Efendi
E182	1254 (1838/ 39)	Saraylı Nevbahar Hanım
E183	?	Bâb-ı ser-askerîde nizamiye hazinesi ruzmançesi odasında müstahdem ketebeden mukayyid Arif Bey'in Hemşiresi Hadice Hanımın kerimesi Emine Hanım
E184	1129 (1716/ 17)	Ferîa Hanım binti El- Hâc Hüseyin Kethüdâ ümmüha Sadi Hanım binti Abdurrahman Paşa
E186	?	Es-Seyyid Ali Paşa hazretlerinin merhum Silahdarı Ahmed Ağa'nın kerimesi Ayşe ruhiçün elfatiha
E187	?	Evâmîr-i Maliye Müdürü rûfekasından Es-Seyyid Mehmed Salih Efendi'nin kerimesi merhûme Serîfe Fatma Attûrullah Hanım
E188	1263 (1846/ 47)	Tebaa-i ricâl-i aliyyeden Mustafa Ağa'nın kerimesi Feride Hanım
E189	1275 (1858)	Çıldiroğlu Mehmed Ağa'nın oğlu merhûm El-Hâc Osman Ağa
E190	1176 (1762/ 63)	İbrahim Ağa'nın oğlu Mehmed Mes'ud
E191	1270 (1853)	Bâb-ı Seraskerîden Nizamiye Hazinesi Tahrirat Odası hulefasından Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyundan Selim Sırrı Efendi'nin kerimesi Fatma Hanım
E193	1170 (1756/ 57)	Sabıka Emîn-i Şehr Ali Efendi'nin kerimesi Ayşe
E194	1176 (1762/ 63)	Melek Ahmed Paşazade Arif Mehmed Bey
E195	1238 (1822/ 23)	Atiye Hanım
E196	1235 (1819/ 20)	Mevâlî izâmdan İzmirî Osmanzâde Es-Seyyid İsmail Rahmi Efendi'nin mahdumu Es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi
E197	1249 (1834)	Şerbetçi Mehmed Ağa'nın kerimesi Nesibe Hanım
E198	1280 (1863/ 64)	Erzurum Muhasebecisi Mehmed Naşet Efendi
E199	1223 (1808)	Nuklihoş Kalfa
E200	1252 (1836)	Deli Tatar El-Hâc Hüseyin Ağa'nın mahdumu Es-Seyyid Mehmed Rauf Efendi
E201	1154 (1741)	Hacı İbrahim Ağa oğlu Hacı İsmail Bey
E202	1277 (1860)	Beytül-mâl kâtibi Es-Seyyid El-Hâc Mehmed Numan Efendi'nin kerimesi Şerîfe Refika Nigâr Hanım
E203	1229 (1813/ 14)	Tatar (...?) İbrahim Ağa
E204	1257 (1841)	Sâbıka Evkaf Muhasebecisi Nazîf Efendi'nin mahdumu Es-Seyyid Mahmud Cemil Efendi
E205	1192 (1778)	Müderrişin-i kirâmdan İzmirî Hafız Mehmed Efendi
E206	1272 (1856)	Rikab(?) Şahane Kapıcıbaşı El-Hâc Mehmed Ali Ağa
E207	1263 (1847)	Tekfurdağı Ahmed Ağa'nın mahdumu Es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi

* Bu mezar taşında tarih yazmamaktadır. Tarih kaynaklara göre verilmiştir. Bu konuda bkz. Vatın ve Yerasimos 2001: 93.

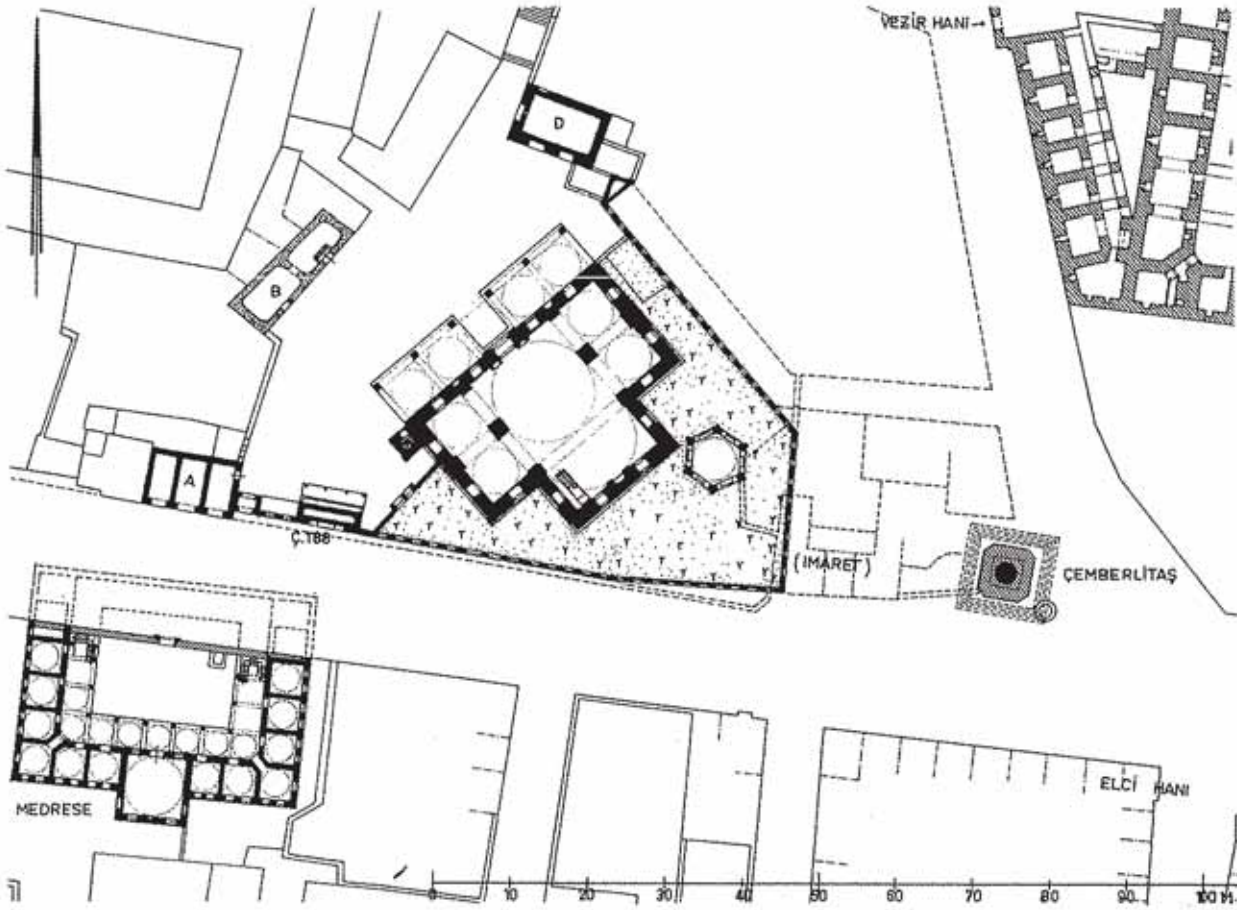
Levha 1

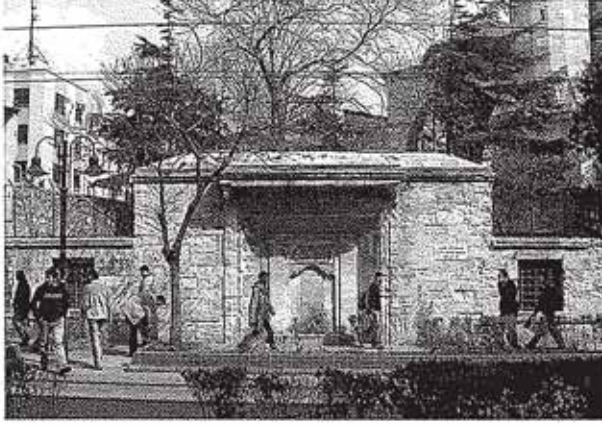
Res. 1. Atik Ali Paşa Camii ve haziresi, genel görünüş.

Res. 2. Atik Ali Paşa Camii haziresinin, Divanyolu cephesindeki doğu bölümüne ve türbeye bakış, 2003.

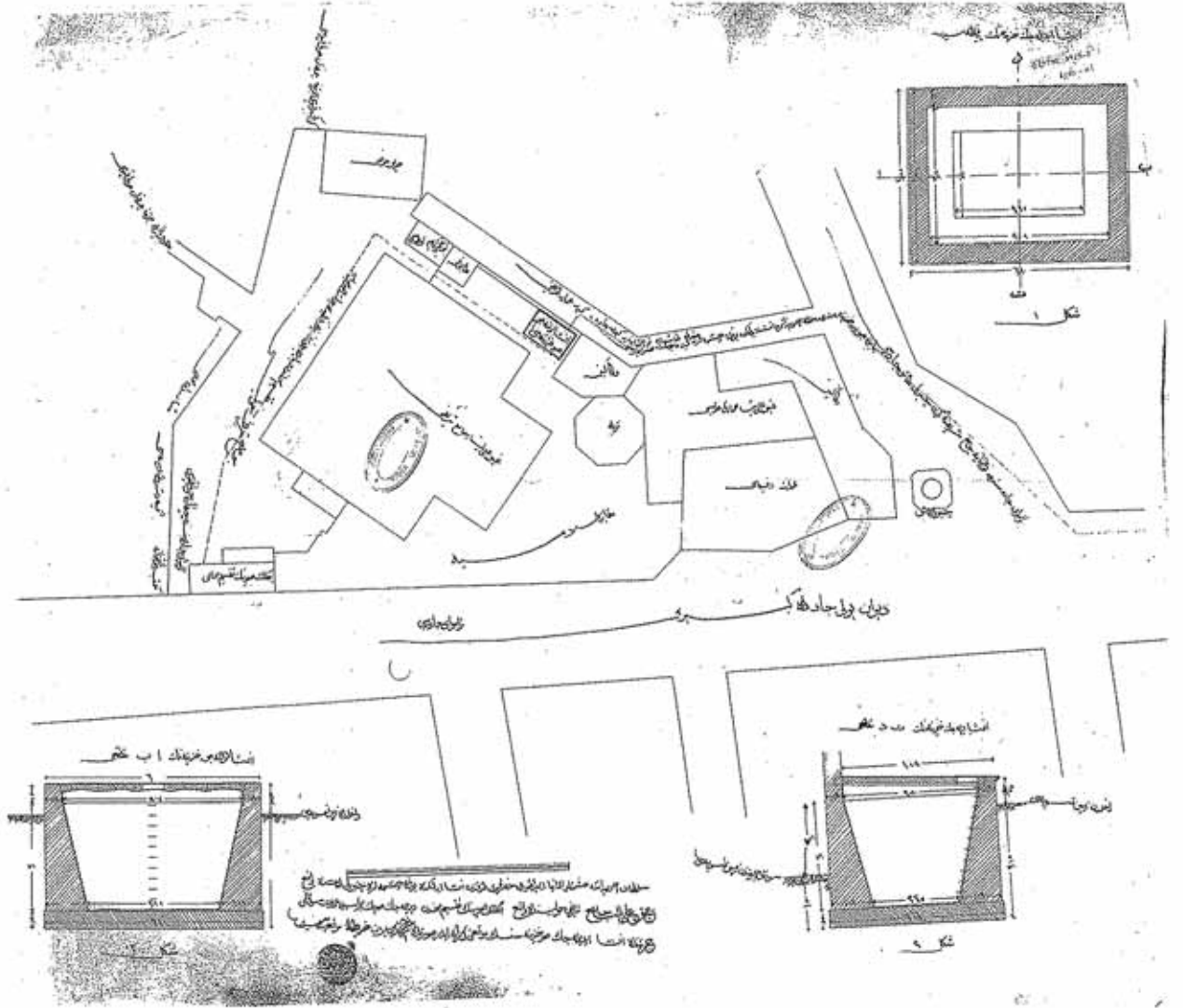
Şek. 1. Atik Ali Paşa Külliyesi ve çevresindeki yapıların vaziyet planı.

Res. 3. Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi, 2003.

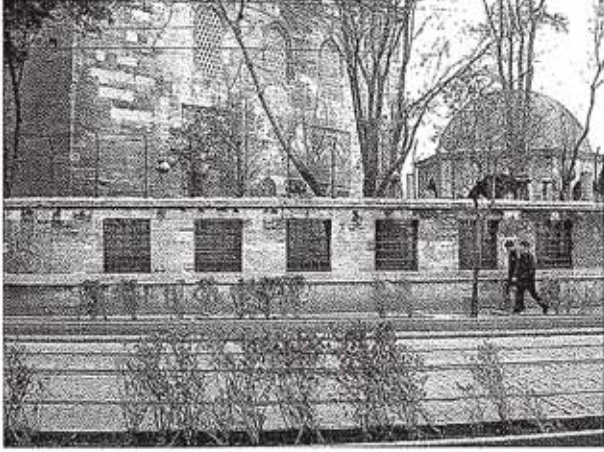

Res. 4. Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi kitabesi.

Şek. 2. Hazirenin ve çevre duvarlarının yol genişletme çalışması öncesindeki durumunu gösteren kroki (tarihsiz).

Levha 3

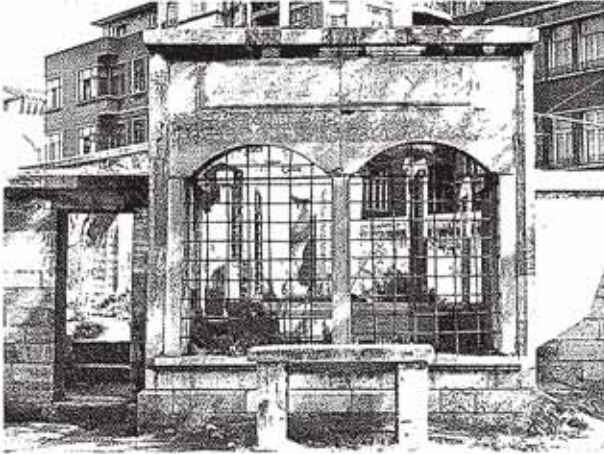
T. OKÇUOĞLU

Res. 5. Atik Ali Paşa Camii hazire duvarının Divanyolu cephesi, 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 6. Atik Ali Paşa Camii hazire duvarının Divanyolu cephesinde üçlü büyük dua penceresi, 2003.

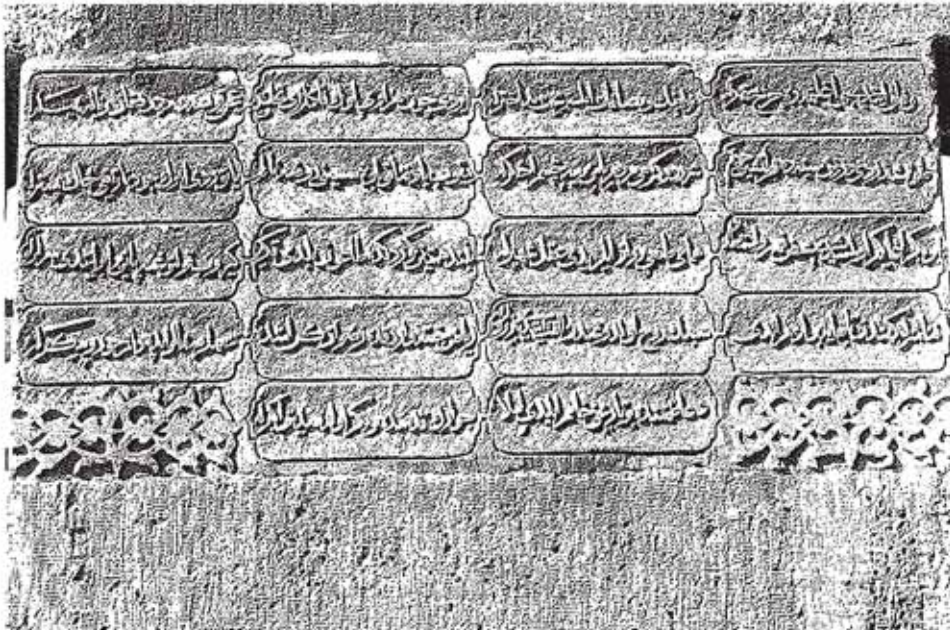
ARDENE 1987: res. 4

Res. 7. Atik Ali Paşa Camii hazire duvarının güneybatı cephesindeki pencereler ve kapı.

ARDENE 1987: res. 2b

Res. 8. Atik Ali Paşa Camii hazire duvarının Divanyolu cephesinde, doğuda bulunan kitabe (K1).

Res. 9. Atik Ali Paşa Camii hazire duvarının Divanyolu cephesinde, batıda bulunan kitabe (K2).

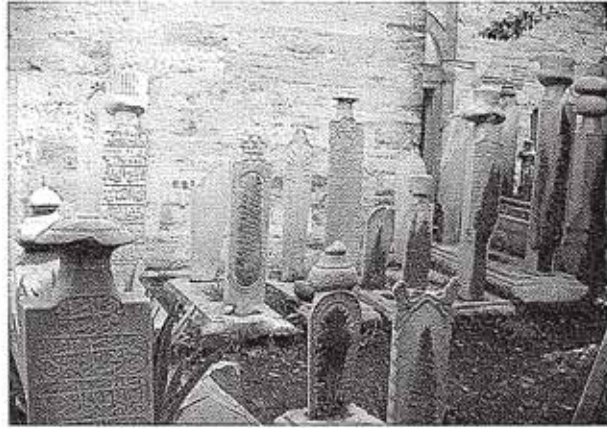
ARDENE 1987: res. 2a

Res. 10. Hazirenin kuzeydoğusundaki mezar taşları, 2003.

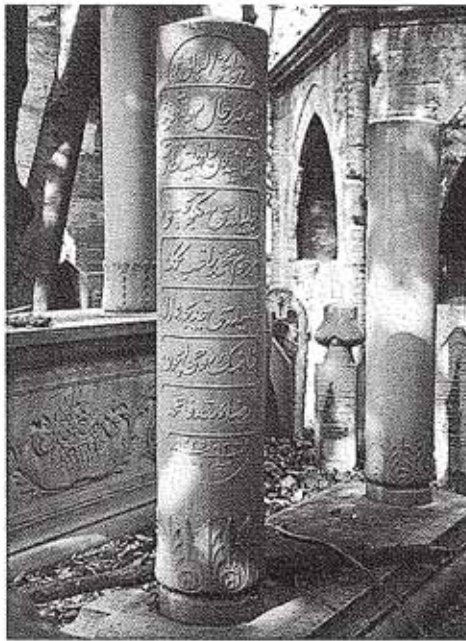
Res. 11. Hazirenin Divanyolu cephesindeki doğu bölüm, 2003.

Res. 12. Hazirenin Divanyolu cephesindeki batı bölüm, 2003.

Res. 13. Hazirede saptanabilen en eski mezarın (E87) kitabesinden ayrıntı, 2003.

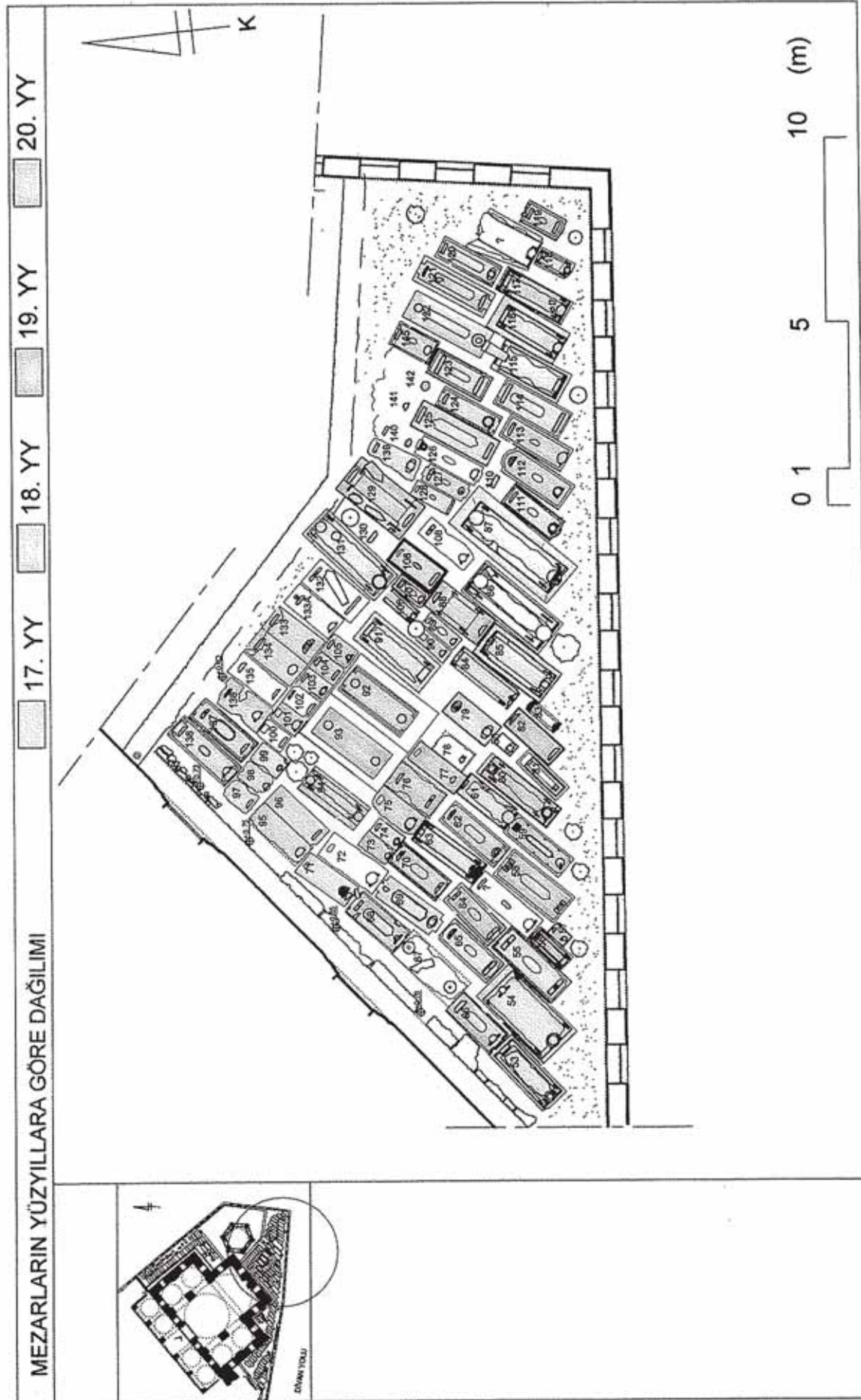

Res. 14. Hazirede bulunan en yeni mezar (E92), 2003.

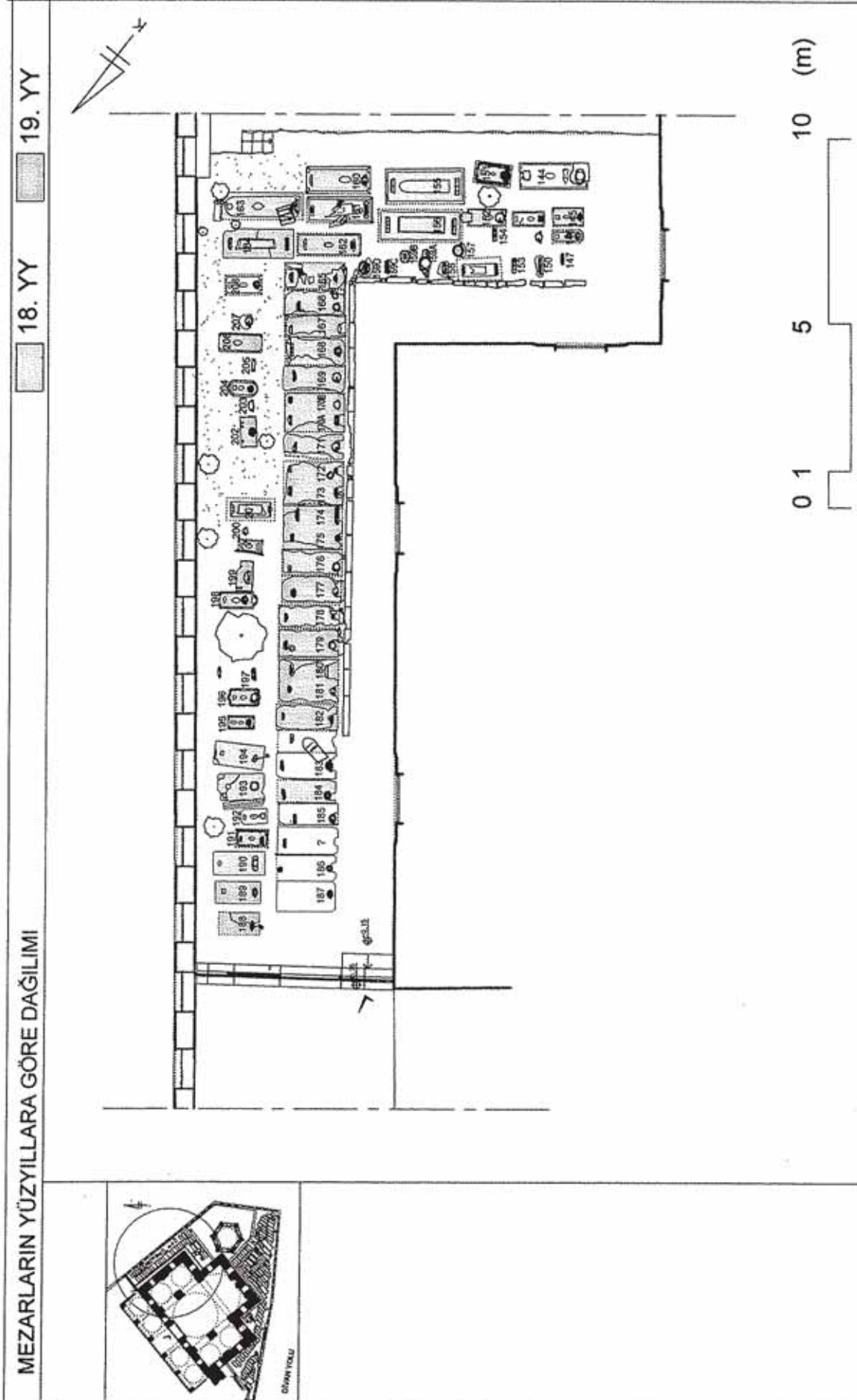

Res. 15. Hazirede saptanabilen en eski mezar (E87), 2003.

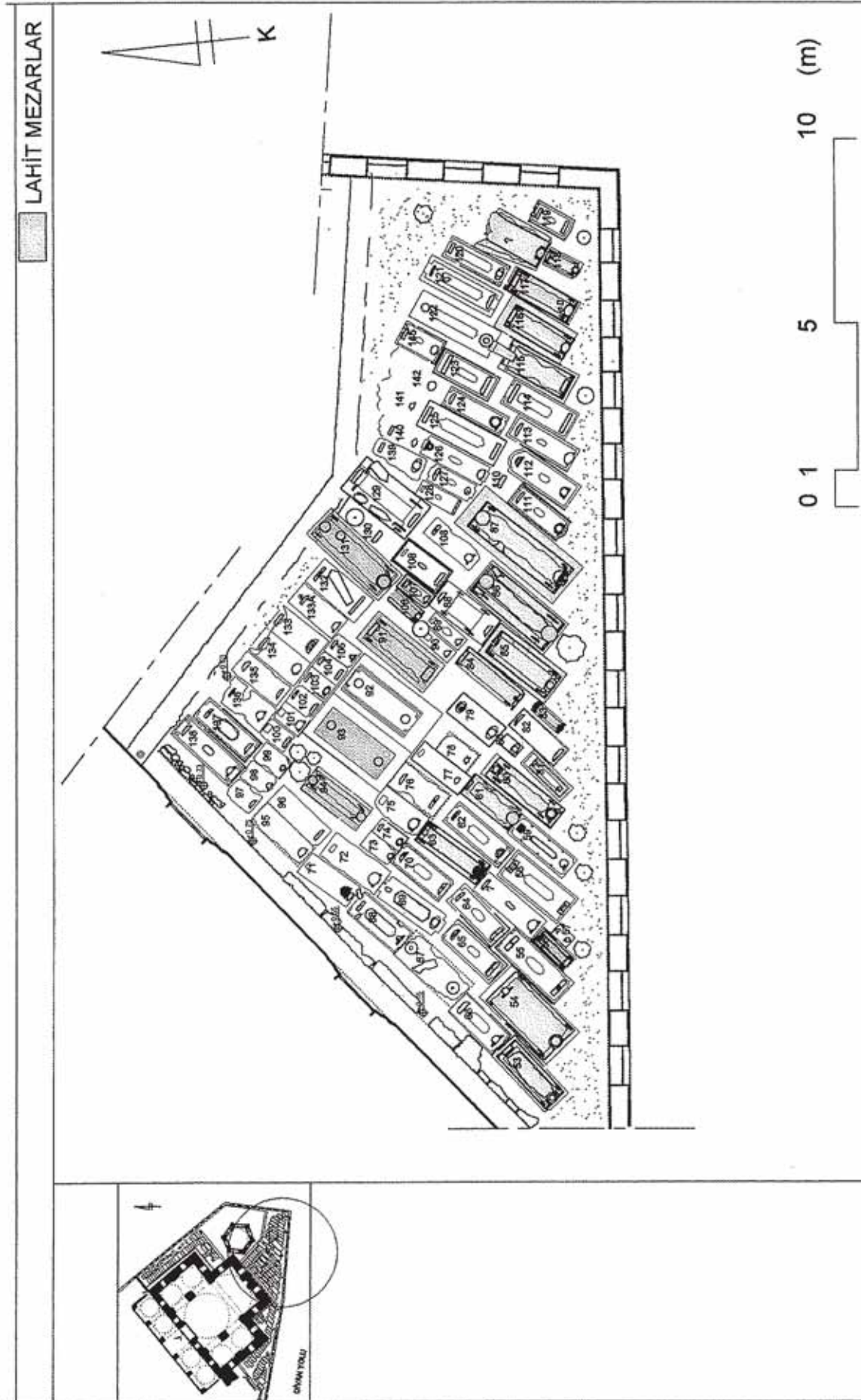

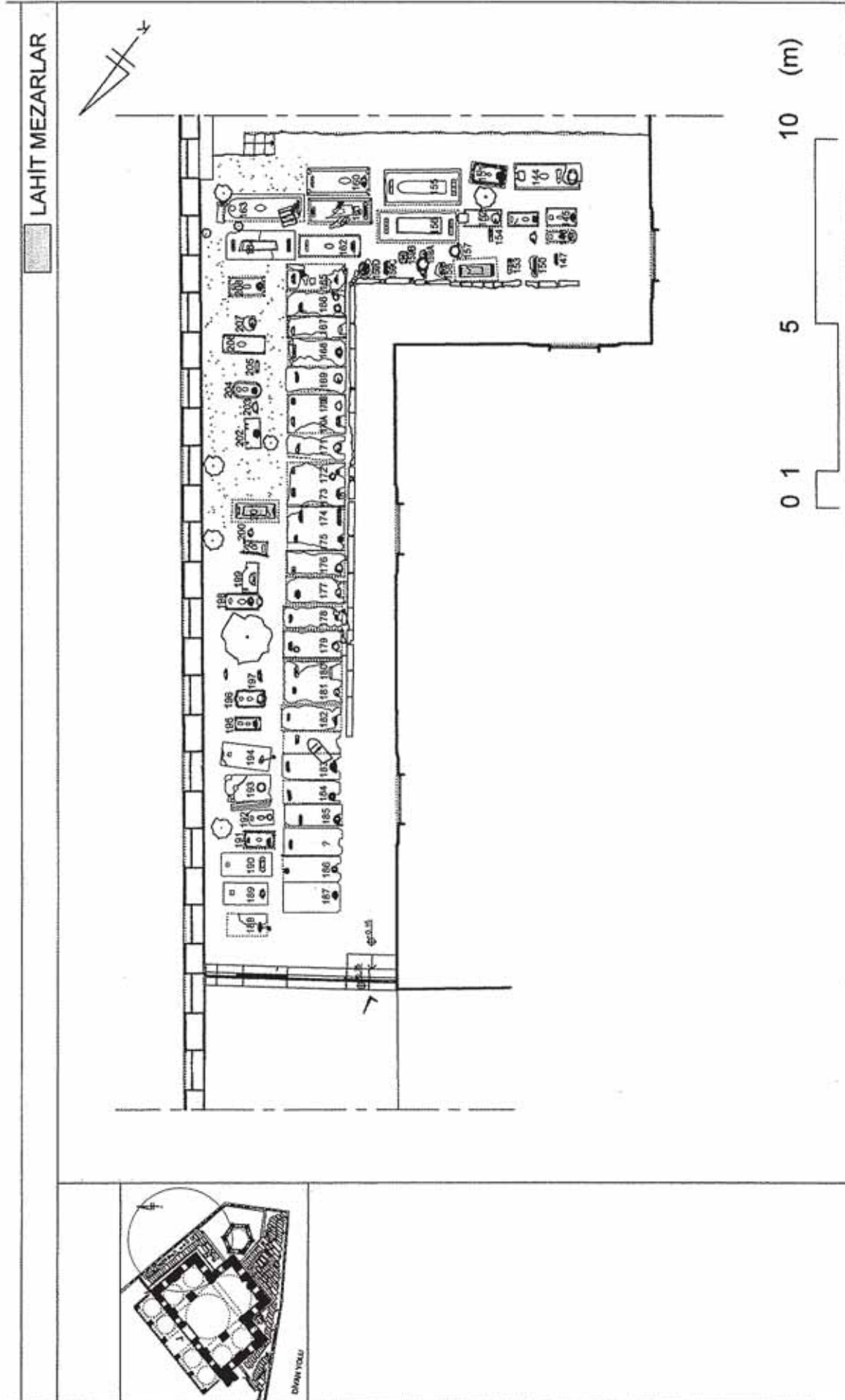
Şek. 4. Hazirenin Divanyolu cephesindeki doğu bölümde mezarların yüzyıllara göre dağılımı.

Şek. 7. Hazirenin Divanyolu cephesindeki doğu bölümde lahitlerin konumu.

Levha 11

Res. 16. Kâtibî başlık
(E30), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 17.
Kâtibî başlık
(E53), 2003.

T. OKÇUOĞLU

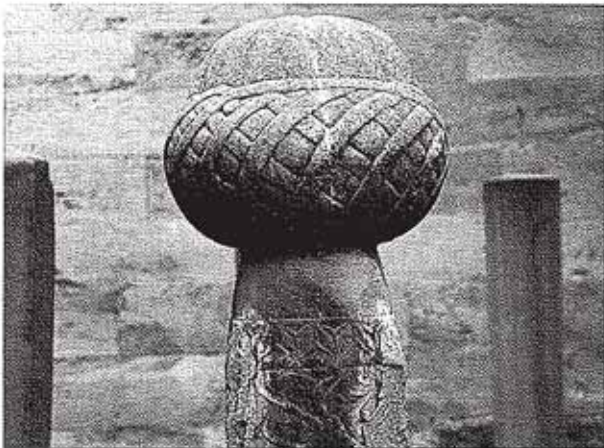
Res. 18.
Mücevvezeli
kavuk (E47),
2003.

T. OKÇUOĞLU

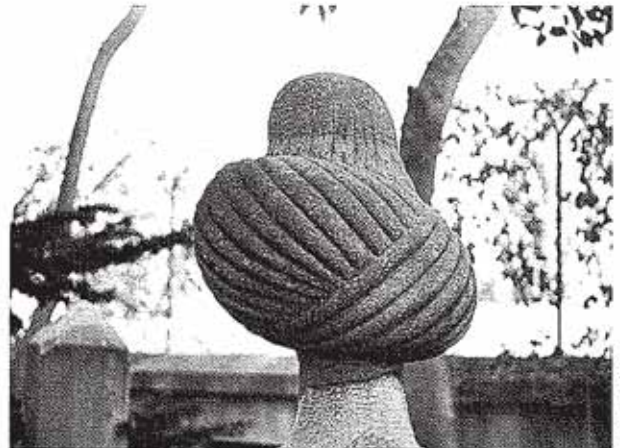
Res. 19.
Burma sarık
(E86), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 20. Kafesî destarlı kavuk (E49), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 21. Serdengeçti kavuk (E122), 2003.

T. OKÇUOĞLU

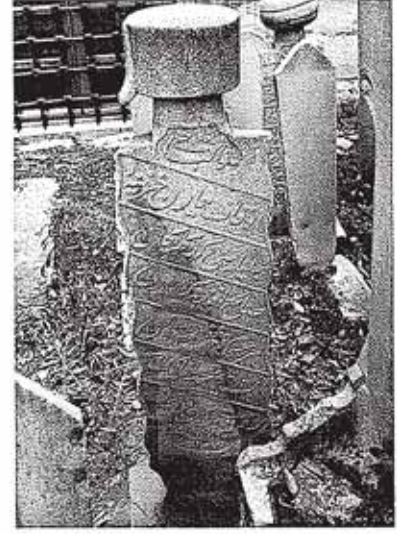
T. OKÇUOĞLU

Res. 22. Klensöviye-i tavile kavuk (E124), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 23. Fes (E198), 2003.

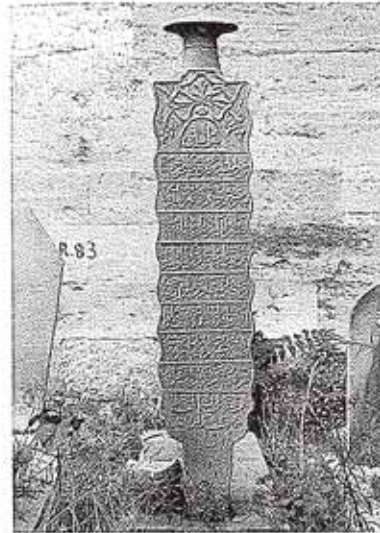
T. OKÇUOĞLU

Res. 24. Fes (E40), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 25. Fes (E204), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 26. Hotoz (E28), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 27. Hotoz (E148), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 28. Hotoz (E188), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 29. Bitkisel motifli tepelik (E96), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 30. Çiçek sepetli tepelik (E180), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 31. Meyve sepetli tepelik (E19), 2003.

ARDENE 1967. res. 5c

Res. 32. Mimari öğeli motifler içeren mezar taşı (E55), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 33. Ayak taşı örneği (E117), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 34. Ayak taşı örneği (E62), 2003.

T. OKÇUOĞLU

Res. 35. Ayak taşı örneği (E168), 2003.

Çanakkale Kitabeleri Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2003

Nasuhi Ünal KARAARSLAN* / Gülgün YAZICI*

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Kitabe, mezarlık, mezartaşı, hazire, cami, türbe, çeşme

Epitaph/ inscription, cemetery, tombstone, hazire (tombs at qiblah direction and small tombs in turba), mosque, turba (shrine), fountain

ÖZET/ SUMMARY

Çanakkale Kitabeleri Envanter Çalışması 2002 yılında başlamış ve ilk sene Çanakkale ilinin merkez ilçesindeki kitabeler üzerinde çalışılarak belgeleme yapılmıştır. 2003 yılında Gelibolu ilçesinde devam eden çalışmalar 4 kişilik ekiple 30 Haziran - 2 Temmuz ve 7-18 Temmuz tarihleri arasında yürütülmüştür.

2003 yılında Gelibolu'da Yazıcızade Mehmed Camii haziresi ile Ulucami haziresinde, ayrıca ağırlıklı olarak Gelibolu Alaaddin Kalfa Mezarlığında çalışılmıştır. 15 günlük çalışma süresi içinde 400'ü Alaaddin Kalfa Mezarlığında olmak üzere 440 mezar taşı kitabesi ile 3 cami, 4 çeşme kitabesi tespit edilerek fotoğrafı çekilmiş, numaralandırılmış ve bunlardan 373'ünün envanter formları hazırlanmış, 20 kitabenin de kalıbı çıkarılmıştır. Üzerinde çalışılan bu kitabelerle ilgili olarak 650 kare renkli, 250 siyah-beyaz negatif, 36 dijital fotoğraf ve 250 renkli saydam çekilmiştir.

Alan çalışmasının 2004 yılındaki iki haftalık zaman kesitinde ilçe merkezindeki (Gelibolu) bütün kitabelerin belgelenmesi planlanmaktadır.

Günümüzde konut, yol yapımı ve benzeri nedenlerle eski mezarlıklar hızla yok edilmektedir. Kentin sosyal tarihine ışık tutacak olan bu belgeleme çalışması, bu nedenle çok önemlidir ve çok kısa sürede tamamlanması gerekmektedir.

The inventorying of the Çanakkale epitaphs began in the year 2002 and in the same year, the epitaphs in the center of Çanakkale were intensively studied. In the year 2003, the inventory study was conducted in the Gelibolu district by four academic staff members between June 30- July, 2 and July, 7-18.

In 2003, the hazires of the Yazıcızade Mehmed Mosque and of Ulu Mosque as well as Alaaddin Kalfa Cemetery of Gelibolu were studied. Within 15 days of study, 440 tombstone inscriptions, 400 of which are from Alaaddin Kalfa Cemetery, and epitaphs of 2 mosques and 4 fountains have been explored, photographed, and classified. 373 epitaphs of them have been categorized with inventory remarks and from 20 of them moulds have been taken. Pertaining to the epitaphs and inscriptions in this study, 650 color photos, 250 black-white photos, 350 digital photos and 250 color slides were taken.

The study will be continued in the year 2004 and within 2 weeks, it is planned that all the epitaphs in the centre of Gelibolu will be documented.

Historical cemeteries have been demolished for various reasons, such as house and road constructions; hence, it is extremely urgent that this documentation and inventory study, which sheds light on the socio-cultural history of the city to be completed as soon as possible.

* Prof. Dr. Nasuhi Ünal KARAARSLAN (Proje Yürütücüsü); Yrd. Doç. Dr. Gülgün YAZICI (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ÇANAKKALE

GİRİŞ

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında, Çanakkale'deki Türk hâkimiyeti dönemine ait yapı ve mezar taşı kitabelerinin tespitine yönelik "Çanakkale Kitabeleri" projesi alan çalışması, 2002 yılında Çanakkale ili merkez ilçesinde başlamış ve 2003 yılında aynı ilin Gelibolu ilçesinde sürdürülmüştür.

"Çanakkale Kitabeleri" projesinin en önemli ayağını oluşturan bu çalışma, Gelibolu'nun Süleyman Paşa tarafından fethedildiği H 755 (1354) ile Latin alfabesinin kabul edildiği 1928 yılları arasında, mimariye yansımış olan yazılı malzemeleri, yani kitabeleri tespit etmeyi ve değerlendirmeyi amaçlıyor. Çalışma, tarih bakımından 650 yıllık bir zaman dilimini, mekân bakımından da Gelibolu ilçesinin idari sınırlarını içine almaktadır.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Araştırma Fonu ile aynı üniversitenin Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı ve Gelibolu Belediyesi tarafından desteklenen çalışmalar, 30 Haziran - 2 Temmuz 2003 ve 7-18 Temmuz 2003 tarihleri arasında toplam 15 günde yapılmıştır. Prof. Dr. Nasuhi Ünal Karaarslan başkanlığındaki çalışmaya, proje üyeleri Yrd. Doç. Dr. Gülgün Yazıcı, Yrd. Doç. Dr. Hamit Arbaş, Okutman Mesut Yazıcı katılmıştır.

Çalışmalar esnasında ilk üç gün Gelibolu Belediyesi'nin desteğiyle Gelibolu Öğretmen Evinde, sonraki 12 gün Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesine ait Otel Hamzakoy'da kalınmıştır. Çalışmalarımızın akşamadan yürütmesi için her türlü desteği sağlayan başta Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi rektörü Sn. Prof. Dr. Ramazan Aydın'a, aynı üniversitenin vakfına, Gelibolu Belediyesi Başkanı Sn. Cihat Bingöl'e, Gelibolu'nun sokak aralarında kalan ve fark edilmesi kolay olmayan bazı küçük mezarlık ve hazirelerin yerini gösteren Sn. Ahmet Tuna'ya, Gelibolu Alaaddin Kalfa Mezarlığı çalışanlarına, ilçe içinde ulaşımımızı sağlayan ve mezarlıkta kitabelerin topraktan çıkarılmasına da yardım eden üniversitemiz şoförlerine özverili çalışmaları için teşekkür ederiz.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE AYRINTILI ANLATIM

YÖNTEM

Gelibolu'da, kitabeler açısından en geniş malzemeyi barındırması ve en zorlu çalışma alanı olması dolayısıyla Alaaddin Kalfa Mezarlığına öncelik verilmiştir.

Mezarlıkta eski ve yeni mezarlar bir arada ve karışık bir şekilde bulunmaktadır (lev. 1: res. 1-2). Eski mezar taşlarının bir kısmı tamamen toprağa gömülü durumda (lev. 1: res. 3-6), bir kısmı da zaman zaman yeni mezar açılması sebebiyle yerlerinden çıkarılmış, sağa sola atılmış ve üzeri toprakla kapanmış halde

bulunmaktaydı (lev. 2: res. 7-8). Bir kısmı ise mezarlığın girişinden yukarı doğru uzanan yolun sağ ve sol kenarlarına yol boyunca dikilmiş ve kat kat kireçle boyanmıştır. Mezarlığın girişinde, yerlerine konut yapıldığı ya da yol geçtiği için Gelibolu'nun diğer mahallelerinden sökülüp getirilen 111 mezar taşı yer almaktadır (lev. 2: res. 9-10).

Mezarlıkta öncelikle toprak altındaki taşların çıkarılması gerekmiştir. Bu, çalışmanın en uzun süren ve en zahmetli aşaması olmuştur. Mezarlıkta çalışan üç işçinin bize yardım edecekleri belediye tarafından tahhüt edilmesine rağmen, günlük işler ve yeni definler dolayısıyla sürekli bir yardım sağlanamamıştır.

Toprak altından çıkarılan, toprak üstünde yeni mezarların arasında dağınık bir şekilde bulunan ve yol boyunca dizilip kireçle boyanmış kitabeler, tek tek toz-toprak, yosunlardan, kireçten ve değişik kirlerden fırçalar, el spirali, kireç sökücü gibi temizleme araçlarıyla tarafımızdan temizlenmiş (lev. 2: res. 11-12; lev. 3: res. 13-14), numara verilmiş, fotoğrafları çekilmiş, okunarak envanter formları doldurulmuştur. Fotoğraflamada her taşın hem ilk bulunduğu halinin, hem de açığa çıkıp bağımsız bir görünüm kazandıktan sonrasının görüntülenmesi yoluna gidilmiştir. Doğanın yol açtığı aşınmayla silindiği için okunamayanların ya da silindirik biçimli mezar taşlarının kalıpları alınmıştır.

Çalışmalarda, üniversiteye ait biri dijital olmak üzere iki fotoğraf makinesi, Gelibolu Belediyesine ait bir el spirali kullanılmıştır. Belgelemede geçen yılki envanter formları esas alınmıştır.

Mezarlık işçilerinin meşguliyetleri dolayısıyla çalışmaların yürütülemediği günlerde, ilçe içinde inceleme gezileri yapılarak, üzerinde çalışılacak kitabeli yapılar, çeşmeler, türbeler ve hazireler tespit edilmiştir. Yine Gelibolu'ya bağlı köylere inceleme gezileri yapılmış ve köylerdeki malzemenin de çok zahmetli kazı çalışmaları gerektirdiği sonucuna varılmıştır.

AYRINTILI ANLATIM

Gelibolu, Asya ve Avrupa kıtalarının önemli bir geçiş noktasında bulunmaktadır. Bu nedenle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, özellikle Bizanslılar ve Osmanlılar dönemlerinde önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Orhan Bey'in oğlu Gazi Süleyman Paşa tarafından H 755 (1354) tarihinde Osmanlı topraklarına katılan Gelibolu, bu tarihten itibaren Trakya ve Balkanlara yönelik akınlarda bir harekât üssü görevi üstlenmiştir. İstanbul'un fethine kadar önemli bir askeri deniz üssü olan ve Fatih zamanında Çanakkale'nin girişine yapılan karşılıklı iki kaleyle önemli bir kat daha artan Gelibolu, aynı zamanda bir ticaret merkezidir.

Türklerce fethedilmesinin hemen ardından başlayan

imar faaliyetleriyle bir kültür ve sanat merkezi olarak da gelişen Gelibolu'da, ilk olarak Süleyman Paşa, Bolayır'da bir cami ile bir imaret yaptırmış ve buna bağlı bir vakıf kurulmuştur.

Süleyman Paşa'dan sonra da Gelibolu'da görev yapan pek çok devlet ve din adamı, alim ve mutasavvıf tarafından –ya da onların adına– cami, mescit, namazgâh, tekke, mektep, medrese, imaret, hamam, kervansaray, çeşme, köprü gibi mimari eserler yapılmıştır. Bunlar arasında Azaplar Namazgâhı, ülkemiz sınırları içindeki en eski namazgâh olması dolayısıyla ayrı bir öneme sahiptir (lev. 3: res. 15). Büyük kısmı günümüze ulaşmayan bu yapıların bugün ayakta olanları şunlardır:

Camiler:

Azaplar Namazgâhı

Cerrah Hüseyin Efendi Camii

Gazi Süleyman Paşa Camii (Ulu Cami)

Hallac Hüseyin Camii

Kadı Iskele Camii

Yazıcızade Camii

Tekke ve dergâhlar:

Ahmet Dede Tekkesi

Gelibolu Mevlevihanesi

Şeyh Cahit Efendi Tekkesi

Hamamlar:

Kasap Hamamı

Oruç Hamamı

Sarıca Paşa Hamamı

Şengül Hamamı

Yakup Paşa Hamamı

Çeşmeler:

Asım Eken Çeşmesi

Çukur Çeşme

Fikirli Sinan Çeşmesi

Hançerli Çeşme

İbni Hasancık Çeşmesi

Neşati Çeşme

Oruç Reis Çeşmesi

Santral Çeşmesi

Telli Çeşme

Yazıcıoğlu Çeşmesi

Çeşmelerin tamamı kitabelidir. Cami ve tekkelerin yapım ya da tamir kitabesine sahip olmalarının yanı sıra, çoğunun bahçesindeki hazirelerde mezar taşı kitabeleri de bulunmaktadır. Gelibolu'nun Osmanlı'nın ilk kentlerinden biri ve kaptan paşalık eyaleti olmasından dolayı, birçok devlet, din, ilim, sanat ve edebiyat adamı burada görev yaparak hayatını burada sürdürmüştür. Bu önemli kişiliklerin birçoğu da ölümünden sonra buraya gömülmüştür.

Saygın pek çok şahsiyetin mezarının bulunduğunu bildiğimiz önemli iki yapı Yazıcızade Camii haziresi

ile Gelibolu Mevlevihanesi hâmuşân (kabristan) kısmıdır¹. Ancak her iki mezarlık da bakımsızlığın ve cahilliğin kıyımına kurban gittiği için bugüne ulaşamamıştır (lev. 3: res. 16). Yol ve yeni binalar yapılırken sökülerek mozaik haline getirilen Yazıcızade Camii haziresinden bugüne sadece Yazıcızade Mehmed, Ahmed-i Bican ve Şerbetçi Baba'nın mezarları ile cami bahçesinde yığılı duran 10-15 mezar taşı kalmıştır. (Tuna 2002: 156-157; İrdesel 1994: 86-87). Bu mezarlıktan kurtarılabilen bazı mezar taşları ise –Şalvarlıoğlu İbrahim Ağa'nın lahid şeklindeki mezarı (lev. 3: res. 17) gibi– Alaaddin Kalfa Mezarlığına taşınmıştır (İrdesel 1994: 100).

Yıkıldığı için bugüne ulaşmayan bazı yapıların ise sadece kitabeleri elimize geçmiştir. Örneğin, Sarıca Paşa İmareti bugün ayakta değildir, ama kitabesi Sarıca Paşa'nın türbesine konularak korunmuştur (Ayverdi 1972: 487).

Alaaddin Kalfa Mezarlığı

Gelibolu'daki en önemli mezarlık, şehrin batısında yer alan Alaaddin Kalfa Mezarlığıdır. Onun dışında ilçenin muhtelif sokaklarında tekke, türbe, çeşme gibi yapıların etrafında 10-15 mezardan oluşan hazireler mevcuttur. Feneraltı'ndaki Çilehane haziresi, Karamanlar Caddesindeki Zadelers Mezarlığı, Tekke Mezarlığı, Neşati Çeşme Mezarlığı bunlar arasında sayılabilir (Tuna 2002: 154-162).

En büyük mezarlık olduğu ve en fazla malzemeyi barındırdığı için Gelibolu'daki çalışmalarda öncelik, Alaaddin Kalfa Mezarlığına verilmiştir. Mezarlığın tarihinin ne kadar eskiye gittiği tespit edilememektedir; burada bulunan taşların tarihine bakarak böyle bir değerlendirme yapmak da mümkün değildir, çünkü bina ve yol yapılması gibi sebeplerle yerlerinden kaldırılan başka tarihi mezarlıklardan da mezar taşları getirilmiştir. Bu mezar taşlarından yakın zamanda getirilenler mezarlığın girişine ayrı bir grup halinde konmuştur. Ama bunlardan ayrı olarak, mezarlığın içinde dağınık halde başka mezarlıklara ait taşların da bulunduğu rivayet edilmektedir². Bu da bizim hangilerinin Alaaddin Kalfa Mezarlığının asli taşı, hangilerinin başka mezarlıklara ait taşlar olduğunu ayırt etmemizi zorlaştırmaktadır.

Mezarlıkta bulunan ve envanteri çıkarılan 328 kitabenin 151'i erkek, 123'ü kadın mezarına aittir. Geri kalan 54 tanesi kırık olduğundan ya da yazıları zamanla silindiğinden kadın mezarına mı erkek mezarına mı ait olduğu anlaşılamamıştır. Yaklaşık 650 yıllık bir zaman dilimine yayılan bu taşlardan büyük çoğunluğu Osmanlı, bir kısmı da Cumhuriyet Devrine tarihlenmektedir. En eskisi Süleyman Gazi'yle Gelibolu'ya gelen Battal oğlu Hüseyin Beççe'ye ait H 787 (1385-86) tarihli taştır. Ancak taşın yapımının bu tarihe indiği şüpheli olduğu gibi bu taşın daha önce pazar yerinde bulunduğu ve

sonradan bu mezarlığa nakledildiği bilinmektedir (Tuna 2002: 17; İrdesel 1994: 107). En yeni mezar taşı ise 6 yaşında vefat eden Zehra Hanıma aittir ve 1927 tarihini taşımaktadır.

Kitabelerde genel olarak Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dil kullanılmıştır. Ancak tarih içinde bu üç dilin eş zamanlı olarak kullanılmadığı görülmektedir. Bilindiği kadarıyla, Anadolu'da ilk kitabeler Arapça yazılmıştır, Türkçe kitabelere ise 15. yüzyıl ortalarından itibaren rastlanmaktadır (Yardımcı 2002: 18). Alaaddin Kalfa Mezarlığındaki kitabelerin 10 tanesi Arapça, 4 tanesi Arapça-Türkçe karışık, geri kalanı Türkçedir. Arapça-Türkçe karışık kitabelerde ölüm sözcüğü (intekale, intekalet vb.), ölüm tarihi ve isim Arapça olarak verilmiş, ismin ardından, "ruhu için fatiha" gibi Türkçe ifadeler yer almıştır. Bazen de ölenle ilgili bilgiler Türkçe olduğu halde, Arapça bir dua veya kelime-i tevhid kitabede yer alabilmektedir. Mezarlıktaki Arapça kitabeler 15.-16. yüzyıla aittir, en eski Türkçe kitabe ise Hüseyin Beççe'ye ait H 787 (1385-1386) tarihli mezar taşındadır. Bu, aynı zamanda mezarlığın en eski kitabesidir. Eğer bu taş daha sonraki bir tarihte Hüseyin Beççe'nin anısına yapılmış değil de gerçekten H 787'de yapılmış ise Türkçe kitabeler açısından büyük bir önem arz etmektedir, çünkü kitabelerde Türkçenin kullanımını yaklaşık 50 yıl geriye götürmektedir.

Mezarlıkta aynı aileye mensup kimselerin mezar taşları da bulunmaktadır. Bu kitabeler bize burada yaşayan aileler hakkında bilgi vermektedir. Mezar taşlarından 5 tanesi (GAM60, GAM109, GAM110, GAM245, GAM267 envanter numaralı taşlar) Kalyonizade, 4 tanesi (GAM66, GAM72, GAM246, GAM321 envanter numaralı taşlar) ise Kovalarzade ailesine aittir.

Mezar taşlarını muhtevaları itibarıyla değerlendirdiğimizde sadece isim ya da sadece tarih taşıyan mezar taşlarının yanı sıra, hayatın geçiciliğinden ve ölümün kaçınılmazlığından bahseden manzum kitabelerin ve sahibi hakkında olabildiğince ayrıntılı bilgi veren mensur kitabelerin bulunduğunu görüyoruz. Manzum kitabelerde çoğu zaman anonim olan ve pek çok kitabede tekrarlanan metinleri gördüğümüz gibi bir şair tarafından yazılmış özgün manzumelere de rastlıyoruz. Örneğin pek çok mezar taşı kitabesine de tekrarlanmış kalıp ifadelerden birkaçı şöyledir:

"Beni kıl mağfiret beray-ı Rabb-i Yezdân
Bi-hakk-ı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'an
Gelip kabrim ziyâret eden ihvân
Edeler rûhuma bir fâtîha ihsân"

"Ziyâretten murâd ancak du'âdır
Bugün bana ise yarın sanadır"

"Ah ile zâr kılarak tâzeliğime doymadım
Çün ecel peymânesi dolmuş murâdım almadım"

Gazi Süleyman Paşa Camii (Ulucami)

Gelibolu'da kitabe envanteri yapılan diğer iki alan, Ulucami ve Yazıcızade Camii hazireleridir.

Gelibolu'nun en büyük camii olan Ulucami'de biri inşa, ikisi tamir olmak üzere 3 tane yapı kitabesi vardır. Ayrıca caminin kuzeybatı köşesinde kitabeli bir çeşme bulunmaktadır. Cami haziresinde mevcut mezar taşı kitabeleri ise 17 adet olup cami imamının anlattığına göre bunlar, hazirede bulunan taşların sadece günümüze ulaşan bir kısmıdır ve bir süre önce düzenlenmiştir. Caminin inşa kitabesi ile 2 mezar taşı Arapça, 5 mezar taşı Arapça-Türkçe karışık, geri kalanlar Türkçedir. 17 mezar taşından 12'sinin erkek, 3'ünün kadın mezarı olduğu tespit edilmiştir; 2 mezar taşı kırık olduğu için kime ait olduğu anlaşılamamıştır. Bizi devrin önemli bazı şahsiyetlerinden de haberdar eden bu taşlardan 4'ü Gelibolu müftülerine aittir. Ulucami haziresindeki en eski kitabe H 1007 (1598-99) tarihli olup Mahmud Efendi'ye aittir.

Yazıcızade Camii haziresi

Yazıcızade Camiinde 1 inşa, 21 de mezar taşı kitabesi bulunmaktadır. Caminin ön cephesinde bir köşede yığılı halde duran kitabelerin büyük kısmı kırıktır. Üstelik bu taşlar korunaksız bir yerde oldukları için her türlü tahribata açıktır. Haziredeki kitabelerin 1'i Arapça, 1'i Arapça-Türkçe karışık, geri kalanı Türkçe'dir. 8 tanesi erkek, 13 tanesi kadın mezarına aittir. Taşlardan birinin kime ait olduğu tespit edilememiştir. En eskisi Aîşe binti Mehmed'e (Mehmed kızı Ayşe) ait H 951 (1544) tarihli Arapça kitabe, en yenisi Edirneli Aîşe Hanıma ait H 1305 (1887) tarihli kitabedir. Bu kitabe yığınının ayrı olarak bahçe içinde havuza benzeyen kitabeli dikdörtgen bir taş da mevcuttur. Üzerindeki yazılar bir tecdit (yenileme) kitabesi olduğunu gösterse de yenilenen şeyin ne olduğu anlaşılamamaktadır, bu taşın bir mezar taşı olduğu bile belli değildir, kaldı ki mezar ya da mezar taşı için tecdit kitabesine de pek rastlanmaz, bu sebeple yenileme işleminin neyle ilgili olduğunu anlayamadık.

2003 yılında yapılan alan çalışmasında Gelibolu ilçesinde Azaplar Namazgâhı, Piri Reis Müzesi, Yazıcızade Camii ve haziresi ile Gelibolu Mevlevihanesindeki kitabeler, ayrıca ilçenin Bolayır bucağındaki Gazi Süleyman Paşa Türbesi ve Namazgâh Tepedeki kitabeler incelenmiştir.

SONUÇ

Gelibolu ilçesinin hemen her yerine yayılmış olan kitabelerden 15 gün içinde incelenebilenler 650 yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bunların tamamına yakını Osmanlı Devrine, çok az bir kısmı da Cumhuriyet'in ilanından, Harf Devrimine kadar olan döneme aittir.

Bu kitabeler, Gelibolu'nun fethinden itibaren Türk nüfusun burada yerleştiğinin delili olduğu gibi, bize

ilçede yerleşenlerin hangi aileye, meslek grubuna ve hangi dini, siyasi, sosyal gruba mensup olduğunu da göstermektedir.

Önemli bir kısmı yok edilmiş olan Gelibolu kitabelerinin bugüne ulaşabilenleri de yeni yapılaşmalar ve yol açma çalışmaları dolayısıyla yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Özellikle sokak aralarında, evlerin bahçesinde üç-beş mezar taşından oluşan ve özel bir dikkat olmaksızın fark edilemeyen hazireler birer birer yok olmaktadır. Alaaddin Kalfa Mezarlığında bulunan taşlar da yok olma tehlikesinden korunmuş değildir. Mezarlıkta sağlıklı bir ada parsel düzenlemesi bulunmaması ve eski mezarların arasına sürekli yeni definlerin yapılması sebebiyle, mezarlığın orijinal düzeninin bozulması bir yana, yeni mezar açılırken toprak altında kalmış eski taşların kırılması işten bile değildir. Nitekim böyle olaylar yaşanmıştır. Bu sebeple belgeleme çalışmalarının süratle tamamlanması gereği bir kez daha anlaşılmıştır. Ancak sadece belgelemek değil, belgelenen bu kültür değerlerinin bir an önce koruma altına alınması da son derece

önemlidir. Mezar taşlarının ait oldukları yerde muhafazası en doğrusu olsa da eğer buralarda tam anlamıyla bir koruma sağlanamayacaksa açık ya da kapalı özel bir mekâna taşınmaları da bir çözüm olabilir.

ÖNERİLER

Kitabeler, özellikle mezar taşı kitabeleri bulundukları yer itibarıyla bir takım çalışma zorlukları taşımaktadır. Yüksekte bulunan bir bina kitabesi kadar toprağa gömülü mezar kitabesi üzerinde çalışmak da zordur ve çalışmalarımız esnasında ekibimizi en çok zorlayan da, toprağa gömülü mezar taşlarının kazılarak çıkarılması, temizlenmesi olmuştur. Kazma ve temizleme çalışmaları için yardımcı eleman kullanmak projenin hızlanması açısından gereklidir.

Dileğimiz, 2002-2003 yıllarındaki envanter çalışmalarımızda kullandığımız geçici envanter formlarının (lev. 4-5) bir an önce TÜBA uzmanlarıyla yapılacak ortak çalışmalar neticesinde TÜBA'nın merkezi veritabanı Kültür-Kitap ile bütünleşik hale getirilmesidir. ☛

NOTLAR

1. Yazıcızade Camii haziresinde yatan ve mezarı günümüze ulaşmayan ünlülerin isimleri için bkz. İrdesel 1994: 87.

2. Bu bilgi, çalışmalarımız esnasında mezarlığı ziyaret eden yaşlı pek çok vatandaş tarafından bize aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

- ALEMDAROĞLU, Mustafa
1965 *Tarihi, Coğrafi, İktisadi, Turistik Yönleriyle Gelibolu*. Çanakkale.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı
1972 *Osmanlı Mimarisi'nin İlk Devri II: Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 808-855 (1403-1451)*. (İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları no: 65). İstanbul: Baha Matbaası.
- ÇAYLAK, Ayşe
1997 "Çanakkale Çeşmeleri", (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- ELDEM, Halil Edhem
Tarihsiz *Kitabeler Nasıl Kayıt ve Zabt Olunmalıdır*. (Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi Yayınları no: 22) İstanbul: Maarif Matbaası.
- EMECEN, Feridun
1996 "Gelibolu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* cilt 14: 1-6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- EREN, Ramazan
1990 *Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri*. Çanakkale.
- HASEKİ, Metin
1984 *Plastik Açısından Türk Mezar Taşları*. (İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını no: 61) İstanbul: İDGSA Matbaası.

- İRDESEL, Mehmet
1994 *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*. Gelibolu: GelTur Ajans.
- KARAMAĞARALI, Beyhan
1992 *Ahlat Mezar Taşları*. (Kültür Bakanlığı Yayınları 1394; Sanat Tarihi Dizisi 19). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- KURTOĞLU, Fevzi
1938 *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- LAQUEUR, Hans Peter
1997 *Hüve't- Baki. İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*. çev. Selahattin Dilidüzgün, (Tarih Vakfı Yurt Yayınları 46). İstanbul: Tarih Vakfı.
- TUNA, Ahmet
2002 *Gelibolu'nun Gönül Eleri*. Gelibolu: Yüzüak Matbaacılık.
- TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit
1998 "Gelibolu'da Azebler Namazgâhı ve Yapının Mimarı", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2: 189-200.
- YARDIM, Ali
2002 *Alanya Kitabeleri (Tesbit, Tescil, Tasnif ve Değerlendirme)*. (İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını no: 98) İstanbul: Seçil Ofset.

EK 1: GELİBOLU TÜRK DEVRİ KİTABELERİ ENVANTER LİSTESİ

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

Levha 1

Res. 1. Alaaddin Kalfa Mezarlığından genel görünüm.

Res. 2. Alaaddin Kalfa Mezarlığında eski ve yeni mezarlar bir arada ve karışık bir şekilde bulunmaktadır.

Res. 3. Tamamen toprağa gömülüyken şans eseri fark edilmiş bir mezar taşı çalışılmak üzere temizleniyor.

Res. 4. Yandan fazlası toprağa gömülü bir Mevlevi mezar taşı.

Res. 5. Yarisına kadar toprağa gömülü bir mezar taşı.

Res. 6. Sarığına kadar toprağa gömülüyken bulunan ve kazılarak ortaya çıkarılan bir mezar taşı.

Res. 7. Mezarlıktaki yeni mezarların arasına rastgele atılmış ve zamanla üzeri toprakla kapanmış taşlar.

Res. 8. Yeni mezarlar arasındaki eski taşların farkına varmak özel bir çaba gerektiriyor.

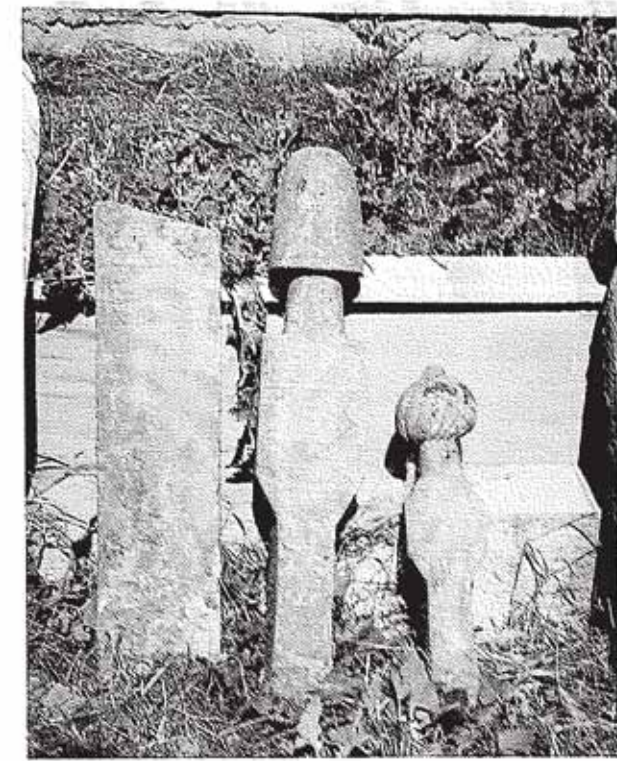
Res. 9. Başka mezarlıklardan getirilerek Alaaddin Kalfa Mezarlığının girişine konan taşlar.

Res. 10. Alaaddin Kalfa Mezarlığının girişinde, çeşitli nedenlerle başka semtlerden getirilmiş mezar taşları.

Res. 11. Yeni mezarların arasına dağılmış ya da yol boyunca dizilmiş olan taşların bir kısmı kireçle boyanmış.

Res. 12. Mezar taşlarının temizlenmeden önceki hali.

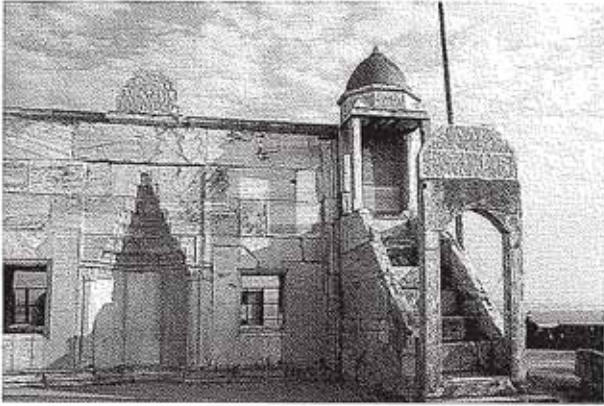
Levha 3

Res. 13. Zaman ve bakımsızlığın olumsuz etkisi, sosyal tarih açısından da önemli olan taşların okunmasını zorlaştırıyor.

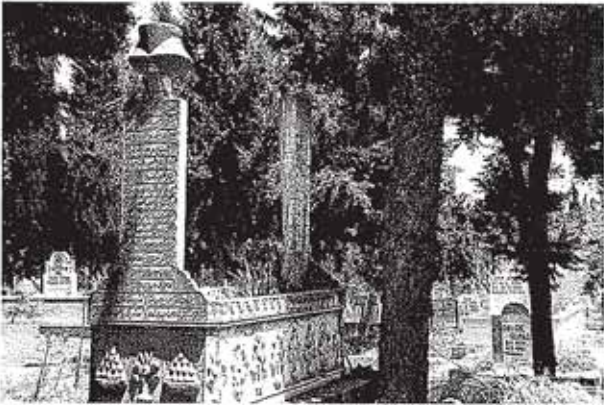
Res. 14. Zamanla kirlenip üzerlerinde tabakalar oluşan taşlar çalışma sırasında el spirali ile temizleniyor.

Res. 15. Gelibolu'nun en eski yapılarından Azaplar Namazgâhı, donanma erlerinin sefere çıkmadan önce namaz kıldığı bir açık hava camiidir.

Res. 16. Hâmuşân (kabristan) kısmındaki mezar taşlarından iz kalmayan Gelibolu Mevlevihanesi.

Res. 17. Şalvarlıoğlu İbrahim Ağa'nın lahid şeklinde mezarı Yazıcızade Camii haziresinden Alaaddin Kalfa Mezarlığına taşınmıştır.

Res. 18. Battal oğlu Hüseyin Beççe'ye ait H 787 (1385-86) tarihli taş, Aladdin Kalfa Mezarlığı, Gelibolu.

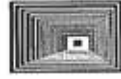
ÇANAKKALE KİTABELERİ	
MEZARTAŞLARI	
Katalog no.	
Envanter no.	
Fotoğraf no.	
Çizim no.	
İnceleme tarihi	
Yeri	
Ait olduğu şahıs	
Ölüm tarihi	
Malzemesi	
İşlenişi	
Ebadı	
Kaide/ ayak taşı	
Başlık tipi	
Mezar taşı tipi	
Sütun/ satır sayısı	
Dili	
Yazı çeşidi	
Metnin türü	
Vezni	
Şairi	
Hakkakı/ hattatı	
Korunma durumu	

Şek. 1. Mezar taşı kitabeleri için hazırlanan envanter formu.

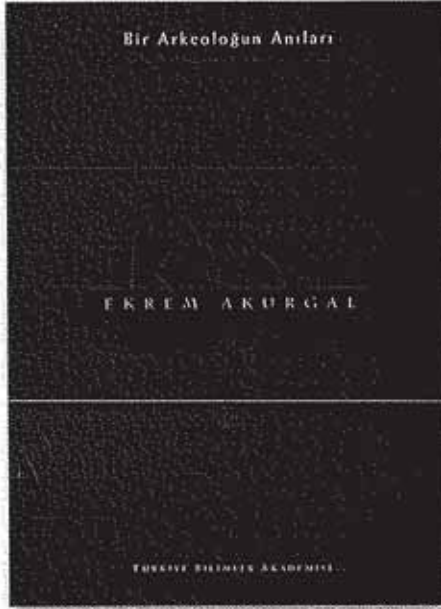
Levha 5

ÇANAKKALE KİTABELERİ	
YAPI KİTABELERİ	
Katalog no.	
Envanter no.	
Fotoğraf no.	
Çizim no.	
İnceleme tarihi	
Yeri	
Ait olduğu yapı	
Yapım tarihi	
Malzemesi	
İşlenişi	
Ebadı	
Sütun/ satır sayısı	
Dili	
Yazı çeşidi	
Metnin türü	
Vezni	
Şairi	
Hakkakı/ hattatı	
Korunma durumu	

Şek. 3. Yapı kitabeleri için hazırlanan envanter formu.

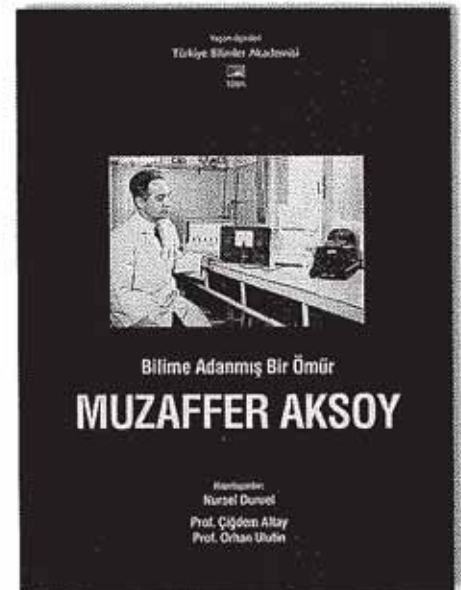
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
YAYINLARI

TÜBA YAŞAM ÖYKÜLERİ

Etkinlikleriyle Cumhuriyet Türkiye'sinin
bilimsel gelişimine katkıları olmuş
TÜBA şeref üyelerini topluma tanıtan eserler

- **Bir Arkeoloğun Anıları. Ekrem Akurgal**
Prof. Dr. Ekrem Akurgal, kendi kaleminden yaşam öyküsü
ile yalnız arkeologlara, tarihçilere ve dil bilimcilerle değil
tüm aydınlara sesleniyor
- **İlk Türk Hititoloğun Yaşam Öyküsü. Sedat Alp**
Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'in yaşam öyküsü, Hitit dili ve
kültürüne ilişkin keşifleri, eski Anadolu tarihine katkıları
- **Bilime Adanmış Bir Ömür. Muzaffer Aksoy**
Prof. Dr. Muzaffer Aksoy'un yaşam öyküsü, çalışmaları,
bilime ve insan sağlığına getirdiği önemli açılımlar

Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology

TÜBA-AR

Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology

8
2005

Early Chalcolithic in North-Central Anatolia:
The Evidence from Boğazköy-Büyükkaya

Early Complexity in Highland Iran:
Recent Research into the Chalcolithic of Iran

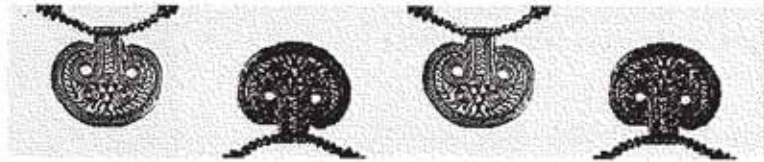
Probleme der Ostanatolischen / Südkaukasischen
Bronzezeit: ca. 2500-1600 v.u.Z.

The Late Prehistory of the Nile Valley:
The Redemption of Africa

Kuşun Sırlı Keramiklerin Üretim Merkezleri

Neolitik Toplumlarda Baş veya Tüm Bedenl Alçılama
Geleneği: Anadolu ve Yakındoğu'dan Bazı Örnekler

Türkiye'de 2003-2004 Yılında Yapılan
Kazı ve Araştırmalar

YILDA BİR YAYIMLANIR

Türkiye'nin, bilimsel içeriği en üstün, baskı ve fotoğraf kalitesi en iyi, ilk ve tek
uluslararası hakemli arkeoloji dergisi

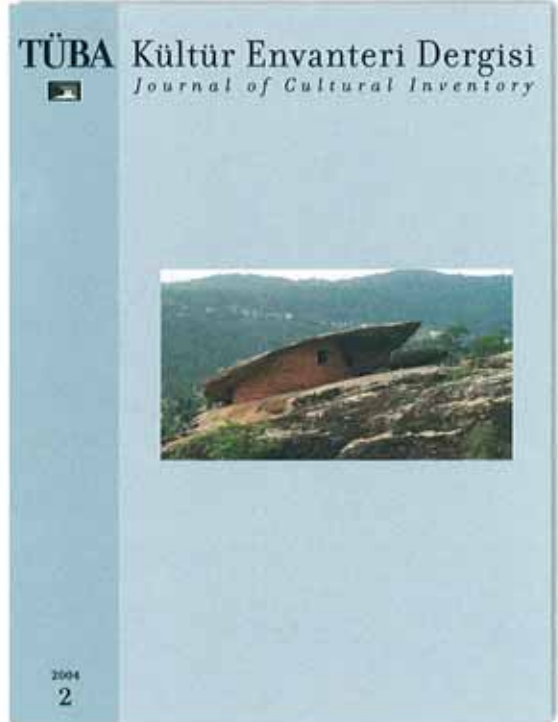
TÜBA Kültür Envanteri Dergisi

Journal of Cultural Inventory

TÜBA-TÜKSEK
Türkiye Kültür Envanteri
kapsamında
2003 yılında
gerçekleştirilen
belgeleme çalışmaları
arkeoloji
jeolojik miras
etnobotanik
halk kültürü

TÜBA-KED 2 (2004)

ARKEOLOJİ

- **Buldan (Denizli) Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanteri, 2001-2003 Yılı Saptamalarının Değerlendirmesi**
Neşe ATİK, Zeynep KOÇEL ERDEM
- **Çine ve Nazilli (Aydın) İlçeleri Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanteri 2000-2003**
Neşe ATİK, Zeynep KOÇEL ERDEM
- **Aydın İli Eski Su Yolları Envanteri 2003 Yılı Çalışmaları**
N. Orhan BAYKAN, Nesrin BAYKAN, Y. Ayhan ATALAY, Y. Ersel TANRIÖVER
- **Bornova-Kemalpaşa (İzmir) Arkeolojik Envanteri 2003**
Zafer DERİN, Atilla BATMAZ
- **Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Arkeolojik Envanteri 2003**
Taciser TÜFEKÇİ SIVAS, Hakan SIVAS
- **Suruç Ovası Yüzey Araştırması ve Arkeolojik Envanter Çalışması 2003**
Nurettin YARDIMCI

JEOLOJİK MİRAS

- **Birecik (Şanlıurfa) Yöresinin Temel Jeolojik Özellikleri ve Jeolojik Miras Envanteri**
O. GÜRPINAR, M. N. YALÇIN, A. M. GÖZÜBOL, A. TUĞRUL, S. DALGIÇ, M. KORKANÇ, H. HOŞGÖRMEZ, Y. ALTINOK, N. ÖZER, M. ÖZLER, Ö. BULKAN-YEŞİLADALI, Ö. ÜNDÜL, İ. H. ZARİF, T. ŞENYUVA
- **Buldan (Denizli) Yöresinin Temel Jeolojik Özellikleri ve Jeolojik Miras Envanteri**
M. N. YALÇIN, O. GÜRPINAR, Y. ALTINOK, N. ÖZER, M. ÖZLER, H. HOŞGÖRMEZ, Ö. ÜNDÜL, Ö. BULKAN-YEŞİLADALI, T. ŞENYUVA, A. M. GÖZÜBOL, S. DALGIÇ, A. TUĞRUL, İ. H. ZARİF, M. KORKANÇ

ETNOBOTANİK

- **Buldan (Denizli) Etnobotanik Alan Araştırması 2003**
Füsün ERTUĞ, Güldam TÜMEN, Ali ÇELİK, Tuncay DİRMENCI

HALK KÜLTÜRÜ

- **Kuzeybatı Anadolu (Avunya) Halı ve El Dokumaları Envanteri 2003**
Aydın UĞURLU, Eşref BÜLENT, S. Senem UĞURLU

Türkiye
Bilimler
Akademisi

ISSN 1304-2440-3-2

9 771304 244032